gib. I. mihăescu

noaptea focurilor

NUVELE, W
19 6 7
EDITURA PENTRU LITERATURA
Ilustraţia copertei : *Marcela Cordescn*

DIN VOLUME
(continuare)

SCUARUL

Orăşelul se preschimbă. Fosta piaţă e acum maidan dărăpănat : pavajul smuls, gropi şi măhui provizorii ; urme de copaci scoşi din rădăcină, căscate jalnic ca nişte alveole abia văduvite de dinţi ; grămezi de pietre şi lespezi sfărîmate de asfalt ; convoi automat de căruţe, ce vin şi pleacă fără curmare ; roabe căinîndu-şi soarta monoton şi supărător în bocet de roţi ; strigăte de vrednicie şi de osteneală ; comenzi scurte ; suda Inii lungi şi complicate. Oamenii edilităţii croiesc, potrivesc, aliniază. Domnul „inginer" Rării nc, cu trup înalt şi mătăhălos pe două trunchiuri de picioare strîmbe, cu cap de zimbru pe grumaz inexistent, ţipă ordinele piţigăiat şi-şi vîntură mîinile spre cele patru puncte de zare cu repeziciunea spetezelor unei mori de vînt. Uneori se aşează cruce în mijlocul harababurii, răstignit în gol pe-o golgotă măruntă de humă proaspătă. Se chiorăşte spre stînga, se chiorăşte spre dreapta şi de multe ori înainte, cu braţul întins, de parcă ar vrea să împuşte cu un pistol.

Opinia publică e de părere că d. inginer *exagerează ; mâi* ales ajutorul de judecător, unul dm puţinii *titraţi* ai oraşului,

— Picherul ăsta prea îşi dă aere de inginer sadea...

—Cum, nu e inginer, domnule ?

— Pah... şcoala de conductori, şcoala dc conductori...

Şi surîde cu atîta dispreţ, de parcă şcoala de conductori ar fi ceva foarte de ruşine.

Mai ales cînd se serveşte de alidadă, d. inginer capătă o înfăţişare misterioasă, devine nervos, goneşte lumea din faţa ocheanului cu vorbe de ocară şi-n cap îi aleargă atunci calcule prea grele ca fruntea — ce înfige âdînc două colţuri lucii în părul tuns perie — să nu încline spre pămînt.

Apoi deodată dă din bărbie aprobator, sta puţin şi mai dă de cîteva ori. A aflat ! Lumea se întreabă cam ce-ar putea să mai afle, căci planul „scuarului" a fost întocmit o dată. însă ce se pricepe lumea, şi mai ales acest pipernicii dc „ajutor", care merge pî'nâ acolo cu îndrăzneala, încît priveşte totdeauna pe doamna Rărunc drept în ochi, fie că d. inginer e sau nu de faţă, fie că observă, fie că se preface pe gînduri, nehotărît a reprima obrăznicia, ce pe nesimţite ia proporţii de scandal!

Mai mult chiar, Constandacue, ajutorul, împinge într-atîta neruşinarea, că salută numai cînd Rărunc e cu doamna — vai ! şi cu ce graţie salută arunci ! Cînd Rărunc e singur, nu numai că nu salută, dar nici nu-şi dă măcar osteneala să întoarcă ochii într-o parte sau să pară distrat. Dimpotrivă : îl priveşte drept în miezul ochilor, rînjeşte şi vîră mîna şi mai adînc în buzunare. Şi doar cu un pumn ai putea să-l turteşti ! Iar cînd iese pe piaţă, n-are altceva de făcut decît sa „critice" şanţurile : că sunt prea multe şi prea complicate, cînd nu era nevoie nici de sfert ; că nivelul grădinii se ridica tocmai spre Olt, oprimi scurgerca normală a apelor de ploaie ; că, dimpotrivă, se apleacă spre. centrul oraşului, aşa ca o să se producă adevărate inundări.

întîia oară cînd ajutorul făcu aceste observaţii Ia masa de berărie, într-o frumoasă după-amiază de duminecă, tot orăşelul „ieşise". Mesele, umplînd colţul de piaţă, cruţat de tîrnăcoapele întreprinderii, erau înţesate. Constandache, avînd la dreapta pe doamna Rărunc, începuse chiar cu

oarecare elogii pentru „distinsul nostru geometru". Vorbele curgeau fără grabă, coborînd din apreciere în apreciere ca pe-o scară cu trepte regulate, iar ochii îi rămîneau cînd şi cînd pironiţi în obrazul prea alb şi prea străveziu al doamnei Rărunc, sub pudra căruia pometul uşor ridicat şi îmbibat de sînge trezea instincte ancestrale. Şuviţe creţe şi blonde cădeau de sub pălărioara ţuguiată ; iar gîtul şi bustul — cît mai rămînea neacoperit de blu2ă — erau de-o albeaţă atît de orbitoare, că-η depărtarea unde convenienţele o aruncau de dînsul, îi părea un cer de zăpadă, în care nori trandafirii se năşteau din infinitul candid şi se topeau pe îndelete, pentru a răsări alături, acum mai palizi, acum mai aprinşi. La un moment dat, Constandache observă că norii aceştia apăreau chiar în punctele în care ochiul lui se înfigea lacom şi arzător ca o trompă de muscă. Şi cum ochiul devenea tot mai ager şi mai îndrăzneţ, nimic nu mai rămase alb pe superbul grumaz ; doamna Rărunc roşise de parcă se prăjea în miez de iarnă, la uşa larg deschisă a sobei.

Constandache tocmai terminase al cincilea ţap. O^ rumoare, la început vagă, părea apoi că se înteţeşte, dînd ocol mesei comune, îneeîndu-i cuvintele de laudă, ce curgeau neturburat şi necontenit, cumpănind în măsura dreaptă frumuseţea grădinii domnului inginer cu a soţiei sale : „Cel ce trăieşte în preajma frumosului nu poate să vadă, $ă conceapă, să Înfăptuiască clecît tot frumos..."

Dar potrivirea aceasta de cuvinte din urmă, găsită în trupul ţapului al şaselea, trezi cîteva începuturi de tuse strivită, surde ca nişte mîrîituri. Urechea lui Con- standache le prinse şi le desluşi direcţia ; în capul celălalt al mesei, figura inginerului se congestionase într-atîta, că doctorul, asemenea de faţă, se învîrti îngrijorat pe scaunul scîrţîitor. Ciulind mai temeinic urechea, Constandache putu să audă chiar şi unele cuvinte complect articulate, distonînd mult cu superba lui dispoziţie sufletească, scăpate printre dinţi, desigur, şi atît de comprimate, că păreau scrîşnete. Atît de comprimate, că expresia „lichea", urmată aproape îndată de cuvîntul „derbedeu", rostite ceva mai tare şi deci trebuind

neapărat atunci să întîlnească obrazul ajutorului, s-ar fi spart cu zgomot de mare explozie.

Constandache ocoli abil fatalitatea, privind, cu un surîs straniu, cum urechiuşele fine ale doamnei Rărunc tremurau uşor, adulmecînd neliniştea din aer, şi cum buzele i se încondeiaseră într-un zîmbet imprecis, pe cînd pe sub pleoapele plecate de-a lungul genelor grele păreau că se scurg repezi lumini rîzătoare.

El începu să vorbească deodată politică, şi întorsătura neaşteptată a limbuţiei lui smulse feţei împurpurate un suspin de plăcere parcă ; pleoapele deschise larg căutară mulţumitoare la dînsul, în vreme ce figura inginerului se înnegura cu desăvîrşire. Un colţ al gurii i se lăsă în jos, şi el declară lui Constandache că nu se pricepe la nimic şi că în politică e tot aşa de slab ca şi în ingineria în care se bagă aşa, razna. Dacă o fi tot aşa la judecătorie...

Spre marea mirare a comesenilor, în loc să se supere, Constandache mărturisi că „geometrul" poate să aibă dreptate. Căci tot la fel i-a mai strigat deunăzi şi un prieten comun — numele nu se spune — care îi demonstra cu „mare lux de amănunte" că înainte dâ scuar piaţa înclina spre Olt, cum era şi normal; pe cînd acuma înclină spre centrul oraşului, pe care, la întîia ploaie, o să-l prefacă într-o băltoacă murdară.

întrucît îl priveşte, Constandache a combătut cu toată tăria o astfel de presupunere absurdă. însă dacă şi inginerul *confirmă,* se prea poate să fie adevărat că n-are habar şi că se amestecă halandala în chestiuni care tiu-1 privesc şi pentru care, de altminteri, nu are nici o pregătire, o recunoaşte singur.

Toţi ochii se îndreptară atunci spre grădina desfundată, şi toate feţele zîmbiră. Numai ochii domnului inginer rămaseră întîi nemişcaţi, apoi se întoarseră şi ei, greoi, atingînd în treacăt cu dispreţul lor pe calomniator ; cînd dădură însă de grădină, se căscară deodată brusc, de parcă i-ar fi înfipt cineva pe neaşteptate un pumnal în grumaz. Rîsul general care izbucni îndată atunci îi aduse însă repede la dimensiunile normale.

—Prietenul dumitale e un tîmpit, asigură el, în graiul lui vulgar, pe judecător, atît de tare, că la mesele vecine se făcu tăcere, iar chelnerul, care trecea cu un rînd de halbe, se opri încremenit. Nu vedeţi că lucrările sunt neterminate ?

într-adevăr, de a doua zi lucrările parcă începură din nou, aşa fu răscolit tot ce se făcuse pînă acum. Lucru curios însă, cu cît săpăturile înaintau, cu atît piaţa se înclina şi mai mult la deal. Opinia publică era vădit contrariată de neaşteptatul rezultat, dar domnul inginer, în cele din urmă, deveni furios :

—Ce vă amestecaţi unde nu vă fierbe oala ?... Las', că am să *aranjez* eu pe palavragiul ăla...

—Ba ne cam fierbe, gemu din greu domnul primar, regretînd că n-a început pe cont propriu lucrările şi după pricepere personală. Am ordonanţat pînă acum patru sute de mii...

*

Domnul Rărunc a asudat încă mult şi bine sub pălăria de paie cît o roată de plug ; în cele din urmă, însă, tot a izbutit să aplece grădina spre Oit. E drept, limbile subţiri tot mai ţăcăneau în clopotul gurilor de cumetre că schimbarea clinului este o iluzie, că terenul slăbit de atîta săpătură o să se lase de la sine spre centru, că e chiar cu putinţă ca rondurile să crape la secetă, sau chiar să se năruiască de tot, ca... dar cîte de toate, fără nici cea mai mică legătură cu adevărata inginerie, hu circulau pe seama bietului scuar ! însă domnul

inginer nici nu vrea să mai audă : — Se vede şi cu ochii, frate, nici nu mai e nevoie de calcul şi de măsurătoare...

Şi, liniştit despre partea asta, domnia-sa rîdea cu voie bună de temerile primarului şi părea că nu-i pasă de bîrfclile nepricepuţilor.

Căci alţi nouri întunecau acum seninul domnului inginer. Doamna Rărunc pornise mai demult la rude, la Bucureşti, şi chiar a doua zi după plecare, hai şi ajutorul după dînsa. Iar peste c-îteva zile, iată-i, se întorc împreună în acelaşi tren şi-n acelaşi compartiment.

Şi oraşul urla. Nimeni n-a îndrăznit, desigur, să aducă vorba despre asta în faţa domnului inginer, dar oraşul urla* Rărunc auzea zvonul huietului ţiuindu-i în urechi : şi—1 auzea atît de într-adevăr şi atît de încontinuu, că i se păreau urechile fantastic de învoalte, ca doi ghioci de mare.

înalt şi bleg sub căldura moleşitoare a după-amiezii de iulie, proptit în picioarele-i groase pe măhuia de unde conducea munca grădinii, domnul inginer nu mai putea gîndi la altceva. Afurisite urechi !

„Adică nu s-au întîlnit ei la Bucureşti ? Haida-de î Asta s-o *crea da* ea *l*[a]

„Ea", adică doamna Rărunc, care-i jura tocmai contrariul. Dar în tren împreună, şi-n acelaşi compartiment, pe linia asta pustie !

— Dar lumea asta crezi că e proasta, madam !... Dar avansurile ce ţi le făcea neisprăvitul ăla şi la care nu-i tăiai scurt... Dar acum... pardon, că mi-am adus aminte... mă rog, ca să vedem că într-adevăr *n-a fost,* asta e... să i-o tai scurt la prima ocazie. Asta e ! Ne-am înţeles cred...

Pe marginile pieţei, din străzile lăturalnice apăreau rarii umblători ai după-amiezei. Domnul inginer — cu ochii ţintă în vîrtejul unui noruleţ dc gîngănii — asculta un sunet lung, născîndu-se de astă dată chiar în urechile lui, ca ţipătul slab al unei băşici de bîlci ce se dezumflă. Gîngăniile pieriră brusc, dar în văzduhul de cuptor păreau că se dau acum de-a tumba chiar moleculele aerului. Fierbea totul şi tremura ; chiar şi grădina cu roabele, hîrleţele şi lucrătorii ei, de parcă ar fi fost bucăţi în fundul unui imens cazan de ciorbă.

Domnului inginer i se părea că el însuşi a început să joace. O sete amarnică îi uscase cerul gurii; întoarse ochii spre cafenea şi văzu cîţiva răzleţi, cu picioarele întinse pe cîte trei scaune şi unii chiar dezbrăcaţi de haină.

Sorbeau alene, la umbră, halbele reci şi pahare lungi de sirop. Piaţa tocmai începea să se populeze. Domnul inginer se urni agale din vîrful măgurii.

Păşea domol, dar cînd vroi să ocolească o tabără de roabe, se opri : de pe strada din deal apăruse ne- vastă-sa. Bun, o s-o trateze şi pe ea cu un ţap ! Dar asta ce-o mai fi ? Un efect al aerului provocator de miragii ? De unde a ieşit numaidecît Constandache ? Din primărie, din prăvălia vecină, din pămînt ? Dar ăsta e dracu gol ! şi uite ce întins se îndreaptă spre doamna Rariîiie!

„Domnule, parcă-ar fi nevastă-sa. Uite ce sigur, ce rîzător, ce îndrăzneţ, cu braţele forfota, de parcă s-o cuprindă ! Ei bine, dar asta trebuie să, să... să..."

„A... învoiala !... Ea trebuie să i-o taie scurt, cum a fost învoiala ! S-o vedem..."

Şi el îndepărtă şi mai mult unul de altul cei doi butuci acoperiţi cu bocanci, jambiere şi piele de drac, parcă să se aşeze mai bine, pentru a legumi în voie satisfacţia pe care trebuia să i-o dea nevastă-sa. ,

„...Să vedem, cam ce-ar putea să facă ?... O întoarcere cu spatele ar fi cea mai nimerită... Cum, de-o pildă, el vine aşa... ea..."

Dar deodată gîndul domnului inginer se poticni brusc, ca de-o piedică neaşteptată. Uite-o c-a stat ! Ea ! Nu el ! Şi-i întinde mîinile ! Ea! Nu el ! Şi el i le sărută ! Una după alta ! Pe-a doua de două oi'i, de trei, de pa...

„E... dar asta... aaaa... întrece..."

Butucii se urniră şi porniră, hotărîţi şi greoi. Dar ce ? Laşul fuge... Poltronul... iată, i-o mai sărută o dată, de două...

Doamna Rărunc s-a despărţit de celălalt şi s-apropie de domnul inginer, care înjură, necăjit de-atîtea în- tortocheturi cîte mai are şi grădina asta şi atîtea roabe şi hîrleţe cîte-i stau în drum ! Şi cu ce seninătate înaintează spre dînsul !

Rărunc clocoteşte, ca atmosfera din juru-i. Urechile îi vîjîie ca două scoici năprasnice : el *simte* că la berărie se rîde. Poftim ! Iată un hohot triumfal care primeşte pe Constandache.

— Dar bine, neruşinato, nu ţi-am spus *s-o tai*...

Vorbeşte roşu şi-ndesat. Şi se opreşte repede, nemai-găsind cuvinte. De furie şi-n lipsă de elocinţă, degetele scurte şi groase i se agită nervos şi încontinuu,
ca două echinoderme înstelate, Din ochii îi ţîşnesc roiuri de mînii. Ar vrea să urle tare, dar se face de rîs.

— Nu pot, nu pot, se dezvinovăţeşte doamna Rărunc.

— Ce spui ? gemu sfîrşit domnul inginer.

— Cum să-i zic aşa, tam-nesam ; asta e datoria dumitale de bărbat !

Atît. Degeaba doamna Rărunc a mai adăugat : „Dacă dumneata, *ca soţ,* n-ai curajul..." Rărunc s-a învîrtit pe loc, enorm, ca un fus de motor, şi butucii s-au pus iarăşi în mişcare, mecanic, măsurînd spaţii largi, egale, ameninţător de egale. Deasupra maşinii acesteia întărîtate şi fierbînd de otrăvuri, capul rotund părea gata să plesnească sub presiunea turbării. Se umflase atît de puternic sub arşiţa ucigătoare, că sudoarea îi izvora din obrajii largi ca dintr-un smîrc ; cu ochii sticloşi şi fixaţi spre acelaşi punct, către care se îndrepta

galben şi redutabil, părea un cap de cadavru gros în descompunere : un strigoi mergînd să se răzbune. Nu lipsea nici alaiul musculiţelor care descriau 111 juru-i elipse, parabole şi iperbole ca într-un complicat sistem cosmic în mişcare eternă. Căci în nerăbdarea mîniei, era o veşnicie şi un infinit pînă la punctul acela atrăgător în mijlocul meselor cafenelei, către care se rostogolea cu cortegiul de muscu- liţe, atrase de unsoare.

Cu cît îl \'edea mai rîzător, cu atît ochii îi orbeau de durere şi de apoplexie. Gîfîia năprasnic, şi cînd să pună piciorul pe estrada de ciment din faţa localului, un val de sînge îi acoperi vederile. Se rezemă într-o mînă de masa cea mai apropiată. Cînd ochii i se limpeziră, Constandache dispăruse.

Consumatorii îl priveau nelinişti ţi.

— Dar ce-i, nene inginerule ?

El bîigui drept răspuns silabe desperecheate ; în gîn- dul lui bolboroseala avea totuşi un sens : „A intrat în cafenea... n-are pe unde să iese..."

Şi vru îndată s-o ia după dînsul. Dar îşi dădu seama că celălalt putea ieşi pe-alături, prin gang. Prin urmare, cel mai bun lucru e să aştepte aci... Şi se aşeză pc-im scaun, cu spatele spre grădină ; acum şi uşa şi intrarea gangului erau sub privirile lui, întunecate de cele mai crîncene hotărîri.

— începe acum !... spuse cineva.

Domnul Rărunc îşi făcea acum vînt cu batista de zăpuc şi gonea inconştient musculiţele care se apropiau veninoase, lipindu-şi picioruşele în sudoarea cleioasă. Clocotind de furie şi îndîrjire, el nu simţise în spate-i acel stil ρ uriaş de nor care se înălţase deodată din dosul primăriei, ca un bot de dirijabil, planînd mîndru şi înfricoşetor, şi acum se desfăcea ca un sul în scutece negre-alburii, înfaşurînd toată bolta dinspre miază-noapte şi răsărit. Licurici fantastici seînteiau în tren- ţele alergătoare, şi un huruit sinistru se făcea tot mai auzit, în vreme ce o suflare şuierătoare începuse sa curgă ca un rîu de răcoare de după case, pe uliţi !a vale.

— E piatra, ne-a prăpădit! asigură o voce destul de încet, dar destul de lămurit, în tăcerea respectuoasă ce se lăsase.

Se stîrneau acum vîrtejuri de praf, ca zburdălniciile nevăzuţilor copii de nimfe, precedînd tumultuosul cortegiu de elemente dezlănţuite ce se apropia. Cuţite frîrite de lumină violetă străpungeau zarea 111 toate părţile, şi huruitul carelor cereşti te. făcea să le închipui pe-un pod de bîrne săritoare, suspendat în nevăzut. Cu un ţipăt unanim de spaimă, legiunile de ciori ale coperişului primăriei se lăsară îngrozite spre miazăzi. Apoi, deodată, tuna atît de puternic, că sări şi domnul inginer din gîndurilc lui. Estrada se golise, chelnării ridicau grăbiţi feţele de mese, consumatorii ajunseseră în uşile deschise la părete, cu ţapii, goi pe jumătate, in mina, cu ochii magneticei ţi de grozăvîâ priveliştii.

Domnul inginer privi în urmă şi se sperie. Dintr-un bloc enorm de catran, despicat de fulgere, curgeau şuroaic groase de fumărăi alburii; apoi totul se co- peri brusc într-o mantie de-o culoare atît de rară, că ochii tuturor clipiră ameţiţi de frumuseţe, şi-n acceaşi secundă trăsnetul asurzi tot cerul şi pămîntul.

încurcat de mese, domnul Rărunc abia ajunse la uşa larg deschisă, din care grămada privitorilor dispăruse ca la un semn. Dar se întorceau unul cîte unul, făcîndu-şi cruce. însuşi domnul Rărunc, ajuns la adăpost, făcu trei cruci mari, bolborosind ceva. îşi văzu atunci grădina *lut* („grădina mea", cum îi zicea, în pofida clevetitorilor), golită de lucrători, cu uneltele şi roabele părăsite alandala, într-o apoteoză violacee. în priveliştea din alte lumi, copacii bătrîni, cruţaţi de planurile sale matematice, precum şi copăceii înfipţi de dînsul, toate plantaţiile mici şi mari se zbuciumau sălbatec, răsucindu-se în loc, parcă să se smulgă din rădăcină, s-o ia înnebunite pe drum 111 fruntea alaiului de urgii din urmă. Un nou trăsnet zguduitor mai lăsă o clipă părerea unui imens incendiu liliachiu, cu limbi de flăcări ţişnind prin crăpăturile catranului de deasupra, şi ploaia se porni galeţi. Boabe mari de grindină acopcrira totul în două minute, ca de-un strat de

zăpadă, apoi zăpada se duse, şi numai apa rămase să alerge de colo pînă colo, zăpăcită, în şuvoaie groase, murdare, răscolită parcă de-un tîrn uriaş.

Mîini parca smulse din umeri înaintau ζ ν icnind şi gesticulînd furios spre domnul inginer, îngrămădit într-un colţ al cafenelei.

— M-ai ucis, m-ai omorît de tot, se tînguia, din dosul lor, domnul primar.

— O jumătate de milion aruncat pe gîrlă ! strigă răsunător un membru marcant al poziţiei.

— Cu neputinţă de ieşit... apa abia scade...

— S-a scurs toată încoace...

— Grădina s-a prăbuşit!

Exagerarea creştea o dată cu indignarea. Domnul inginer înţălegea că totul nu-i adevărat decît pe jumătate. Dacă n-ar fi fost nemernicul de ajutor, cu prevestirile lui neghioabe, lumea ar fi găsit foarte natural ca furtuna să facă atîtea pozne.

— îmi daţi voie, îmi daţi voie... încerca să lămurească Răruncă.

— Nu mai poate nimeni să se apropie de cafenea, urla cafegiul. *Scarul* ăsta mi-a mîncat toata averea. Luţă, Luţă, începu apoi să ţipe deodată spre chelnerul cu un singur ochi, care aprindea lămpile în fund. deasupra bufetelor orizontale, cu geamurile căscate la diferite înălţimi.

— Vine ! răspunse prompt Luţă, fără să se urnească, înjurînd chibriturile, care nu mai luau foc pe cutia umezită.

— Luţă, pune o seîndură deasupra băltoacei... Spi- rule, Mache, unde s-au băgat netrebnicii ăştia ? !

Domnul inginer îşi încerca vocea pe tonuri cînd mai joase, cînd mai ridicate, pentru a stăpîni tumultul. Dar era în zadar. Feţele şi mai sălbatece 111 umbra puţin gonită de lămpile cu petrol, ce-ncununau bufetul într-o ghirlandă sărăcăcioasă, se apropiau, înăcrite şi fioroase :

— Unde-ai vîrît atîţia bani ?...

— A fost în înţelegere cu primarul.

— Luţă, seîndurile de la nr. 8... de la pat, dobi- tocule...

— Auzi ce-mi strigă, domnule ?... Ai fost în înţelegere cu mine, hai ?
— Luţă... ia uite cum se uită, boul...
— Conturile, conturile, să se verifice tot...
— Auzi, domnule, mugea domnul primar, care răzbise pînă la Rărunc şi acum se vîra într-însuL Auzi ce-mi strigă, cum că eu... şi nu imbecilitatea dumitale...
Şi-n furia lui nestăpînită, domnul primar apucase pe domnul inginer de guIerni hainei şi încerca zadarnic să-1 zguduie.
— Ha, ha... se răfuiesc hoţii...
Aproape înnăbuşit de această grămadă, ferindu-şi ochii de vîrful bastoanelor, domnul inginer îşi pierdu răbdarea.
— E, da' ascultaţi odată ! tună el aşa de puternic din pieptu-i uriaş, că întreaga grămadă, cu domnul primar cu tot, se azvîrli înapoi din aceeaşi mişcare.
— Nu mă scoateţi din sărite... mai răcni el, strîn- gîndu-şi pumnii vînjoşi.
Dar îi răspunse numaidecît un potop de strigăte şi injurii :
— Aha, ameninţă...
— Un'te trezeşti, mă, aci, veneticule ?...
— Tîlharule !
— Ne-ai furat avutul...
— Dă-i la cap...
Cu toată rezistenţa celor din faţă, care priveau cu respect uriaşele braţe ale inginerului întărîtat, cei din fund împingeau cu atîta putere, că toată ceata ameninţa să se prăvale dintr-un moment într-altul peste dînsul. Bastoanele se agitau vehement pe deasupra capetelor, unul mai lungan ameninţa cu o halbă goală, iar alţii, nevăzuţi, strigau, împingînd : „înainte, înainte !..."
Domnul inginer înţălese că nu e d-a gluma. Cu toată puterea lui, aţîţi ncbuili 11U CHll! de mbit. Şi mai aveau şi bastoane !
19
încercă s-o ia pe altă strună, răcnind totuşi, ca să fie auzit:
2*

— Da' ce v-a găsit, fraţilor ?...

Această milogeală îndîrji de tot mulţimea. Atunci hotărî să se apere, fie ce-o fi ! însă ochii i se împăienjeniră, şi amintirea Fifiţei, fetiţa lui de doi ani, îl lovi cea dintîi în cap, luînd-o înaintea bastoanelor amenințătoare.

Fu numai o scurtă șovăială. Căci îndată apoi, chipul copilci îi suflă parcă, în frunte, curaj ; deschise larg ochii şi-şi rotunji pumnii; muşchii se strînseră de la sine, umflîndu-i piepţii hainei.

Şi cu toate astea, tot îi mai rămînea puţină teami în priviri. Erau mulţi al dracului... în orice caz, pentru că întîrziau încă să se repeadă, îşi făcu puţin socotelile : o să mănînce o bătaie zdravănă, şi atît. Grăsimea o să-l ferească de lovituri prea usturătoare. însă vai de tine, Constandache, gemu el în gîtlej, văzînd capul ajutorului apărînd, ca viezurile, în dosul grămezii zburlite şi agitate.

Constandache, cocoţat pe-o masă, începu să răcnească şi să dea din miini:

— Vă somez în numele legii... Asta e sălbăticie..» La o parte... Comisar, fă o listă dc toţi...

„Listă" fu cuvîntul miraculos. Rîndurile se slăbiră. Cei din urmă începură s-o zbughească unul după altul ; vreo doi făcură pe curioşii, întrebînd pe comisar, cârc îşi şi muiase creionul în gură.

— Dar ce s-a întîmplat, frate ?

Uşuraţi de presiune, cei din faţă dădură înapoi. Primarul chiar îşi pierdu puţin echilibrul.

Muiat în lumina galbenă-pămîntie a lămpilor aprinse acum pe tejghea, pe poliţi, pe rafturi, Constandache lămurea mulţimii năucite că săvîrşea un fapt ilegal

Rărunc rămăsese cu gura căscată ; el nu-şi credea nici ochilor, nici mai ales urechilor. Nici nu ştia ce să gîndească.

De pe masa, Constandache scoborî pe scaun, pentru a mai^ lua o dată cuvîntul :

— Şi pe urmă, 11-aveţi dreptate de loc. Ce-a veţi cu omul ? De unde ştiţi dunuieavoastră c-a greşit ? Ce vă amestecaţi unde nu vă pricepeţi ? Dînsul e inginer...

—Conductor, întrerupse unul.

— Nu ştii dumneata ce-i aia ! E inginer, şi dumnea-voastră n-aveţi nici în clin, nici în *mîneca* (aţi înţeles ?) cu dînsul... Aş vrea să vă văd în locu-i... Apoi scoborî pe podea : Scuarul e nu se poate mai bine construit. Pe unde am umblat eu, 11-am mai văzut unul la fel.

Rărunc asculta încremenit : să fi înnebunit judecătorul ?... Nu părea de loc... Să fi vorbit cu un 111-ţăles pentru el şi eu alt înţăles pentru lumea cealaltă, cum îi e obiceiul ?... Iar nu se arăta să fie... Hm, nu mai înţelegea nimic, dar absolut nimic... Sau, mai bine, parcă începea să înţeleagă ceva... dar puţin, căci n-apuca să se-nfiripe şi zbura...

Numai cînd ajutorul începu cu laudele, un gînd ascuţit şi statornic i se înfipse în cuget.

„Astea-s pentru..."

Şi deodată îngălbeni.

„Astea-s de la Bucureşti... asta-i răsplata..."

Dar ajutorul se aprinsese :

— ...grădina este meşteşugit înclinată încoace, pentru ca apele, negăsindu-şi scurgerea lor normala, sa...

—Să ne înece...

— ...să rămînă mai multă vreme, vreau să zic să se evaporeze mai pe îndelete... să păstreze în continuu umezeala, pentru ca plantaţiile, domnilor, să aibe umezeala necesara mai multa vreme...

Se auzi un murmur, parcă de destindere, printre ascultători. Cineva, numai, obiectă : „Dar noi prin noroi o să ne plimbăm seara ?", însă ajutorul nu~i răspunse, iar ceilalţi socotiră atunci lucrul prea neînsemnat ca să-i dea vreo luare-aminte. Numai Ră- runc, orbit de furia ce-o răscolise şi mai mult această stranie intervenţie, fu gata să strige : „Foarte bine a zis !" Dar furia crescu fără margini cînd îşi dădu de tot seama că nu poate face altceva dccît să tacă.

—...aş putea, prin urmare, spune că această concepţie a domnului Rărunc, departe, departe de a fi greşită, dar e de-o îndrăzneală uimitoare, de-o originalitate...

începură aprobările. însă în trupul domnului inginer, dîrzenia, care sta înfiptă ca un jalon, se frînsese şi continua să se frîngă înainte, ca un biet covrag de porumb, pe care acest

netrebnic îl prefăcea în bucăţi tot mai mărunte, ca să-1 arunce vitelor din juru-i, nutreţ ieftin pentru glumele şi batjocurile lor viitoare.

—...cît priveşte inundaţia din faţa cafenelei...

Aci domnul ajutor se înecă puţin ; ascultătorii întinseră gîturile. însuşi Rărunc, fără să vrea, îşi ciuli şi mai mult urechile.

— Cît priveşte inundaţia, lucrările sunt încă ne- sfîrşite. Dar potrivit planului său... mai ales în urma acestei experienţe, un dig de-a lungul gardului de vest...

„...S-a terminat... a avut-o, ticălosul !..."

—...un dig mic, domnilor, sau nu, şi mai bine, un şanţ mai adînc, cu ramificaţii spre centrul şi celelalte laturi ale grădinii, ramificaţie de canaluri, domnilor, cu podeţe mici, canaluri de irigaţie care să absoarbă toată apa de ploaie, ca-η Olanda, ba nu, ca-η... în Sicilia, sau nu., adică da, în Sicilia, Sardinia şi Corsica.,. şi care va încununa opera măreaţă a domnului Rărunc, căruia trebuie nu insultele, dar laudele admiraţiei noastre să-i aducem...

O clipă, în mintea înecată în neguri a domnului Rărunc se lumină : ideea era într-adevăr ingenioasă şi-n orice caz punea odată capăt păcătoasei ăsteia de grădini, pe care n-o mai nimerea cu dat naibei- Aplauzele izbucniră din toate părţile, şi mîini întinse, zeci de mîini întinse, mîini de prietenie, de frăţie, de dragoste călduroasă îi strîngeau mîna lui, pe care o lăsa moale în voia acestei mulţimi, gata, cu cîteva minute înainte, să-1 sfîşie.

Lui Rărunc îi venea să plîngă. Un refren îndărătnic îi cînta necontenit în adîncul urechilor, ca o musculiţă, rătăcită acolo şi zbătîndu-se cu moartea :

„A avut-o... a avut-o..."

în faţa lui se înălţa acum statura firavă şi nervoasă a ajutorului. Figura-i rîdea ca de obicei de triumf şi şiretenie. Iar în ochii verzi şi clipitori, Rărunc ceti lămurit :

„Vezi, babacule, cum ştiu să răsplătesc ? Şi te mai superi..."

— Bere, bere, să vie bere ! strigară cîţiva emoţionaţi.

Iar altul zbieră în zeflemea :

— Șampanie !

Ochii i se umeziră cînd mîna fu scuturată de a lui Constandache. Dar deodată, o roşeaţă vie îi aprinse obrajii, căci ochii ajutorului păreau că spun acum : „Avea nişte sîni madam Rărunc... şi nişte şolduri..." Şi imaginea doamnei Rărunc, goală dinaintea acestui slăbănog la fel de gol, îi clăti deodată mintea din loc. Un fior îl străbătu pe de-a-ntregul, ca o energică scu- turătură electrică.

Mîna i se ridică greoaie, şi două palme pocniră ca două dopuri de şampanie în tăcerea solemnă ce se lăsase.

Ramuri (Drum drept), Craiova, an. XX, nr. 7—9, iulie-seprembrie 1926, pp. 207—217.

EXAMENUL

/

Copiii veniseră mai de dimineaţă ca de obicei, dar soarele de mult se ridicase deasupra Oltului, şi Doinaru Gheorghe vedea aievea cum îmbracă tot rîul în solzi de argint, în minunaţi solzi de argint, cît era de mare şi de mişcător, de parcă ar fi început să se trezească din somnul morţii balaurul sfîntului Gheorghe, Şi îndată închipuirea îl îmbrăcă la rîndu-i în zalele patronului din calendar, îi puse în mînă o suliţă cît raza aceea ce ţîşnea din soare ca dintr-o baltă de foc în care-ai dat cu praştia şi venea să-1 împungă drept în ochi; îl punea apoi călare pe Corbul boieresc, al cărui bot de culoarea murii e tot o spumă cînd îi vîrî zăbala între dinţi; şi aşa, dichisit ca-η icoană, se vedea pornind din curtea şcolii, pe drum la vale, spre rîul ascuns între zăvoaiele depărtării.

Copilul făcu un salt şi, smucind din picioare, se prefăcu deopotrivă cal şi călăreţ. Zvîrlind necontenit din copita închipuită, dădu ocol unui rotogol de prichindei zgomotoşi, nechezînd cu glasul lui tineresc în aerul proaspăt. Pumnii strînşi, unul în dreptul altuia, se apropiau sau se îndepărtau de pîntec, după cum ar fi dat sau ar fi înstrunit hăţul nărăvaşului.

Atunci, un ştrengar mai răsărit prinse şi el să necheze, se alipi de Doinaru şi-i păli din latură o copită.

O clipă, cei doi cai se priviră semeţi şi focoşi, din profil ; numaidecît apoi se repeziră unul într-altul. umăr în umăr,

oferindu-şi reciproc spatele, izbind cu piciorul numai înapoi sau într-o parte, păstrînd pînă în amănunt normele unei veritabile lupte cavaline.

— Eu sînt Corbul de la curte, proclamă mîndru agresorul.

— Eu sînt Ducipal al lui *Alisandru Machidon,* ripostă şi mai mîndru Doinaru... Şi după un pic de reflecţie : Ba nu, bă... eu sînt harmăsarul lui sfîntu Gheorghc...

Un răspuns atît de savant aminti cclui dintîi că aii e zi de examen, şi avîntul i se potoli pe loc. Prima zi a celui din urmă examen ; cea mai cumplită zi din toată şcoala asta ! Se feri deci precaut de zburda vijelioasă a lui Ducipal şi se aşeză pe iarbă, sub vişinul de lingă gard, la capătul şiragului de omuleţi, cu aer îngrijat, cu trăiştile golite alături, cu *Cetirea* deschisă pe genunchi, răsfoind filă cu filă, sau descîntînd din buze ca popa Elefterie de la Sf. llie, cu degetul între pagini, cu ochii pierduţi în gol.

*

Din capătul celălalt al rîndului de mici momii descîntatoaie, ochii lui Ispăşoiu sc opriră melancolici în mijlocul aprigului vîrtej ce se iscase deodată la nechezatul triumfal al lui Doinaru. *Sentinela română* se frîiise atunci în două, şi amintirea abătuta din firul ritmului dibui înfricoşată şi zadarnic versurile ce aveau să urmeze. Poticnitul îşi simţi deodată şira spinării rece de sudoare, cu tot viul soarelui ce-i bătea spatele ; mintea răscolită de frică începu sa iac." disperate salturi în golul cadenţei rupte, spre a găsi în celt din urmă statornic punct de raxim doar versul începutului şi chiar mai sus τ titlul,

De-abia de acolo pietroiul iui Sisif porneşte iar de-a prestegala. Copilul închide ochii ca să nu mai vadă încaierul ademenitor al puilor de centaur. Şi-n capul plin de versuri vitejeşti şi huiet, mijeşte mic, ca fla- căruşa unei candele în noaptea bisericii, conştiinţa unei nedreptăţi mai mari decît a putut el să vadă pe moşia boierească. într-adevăr ! Cum în mintea lui Doinaru stau cocoţate toate lecţiile din carte ca minunăţiile la panorama cu loterie din bîlci ? Iei una, ori de unde, rămîn toate celelalte ; cînd pe el, biet necăjit, îl

răstigneşte taică-său ceasuri întregi pe scaun cu *Cetirea* sau cu *Geografia* între coatele înfipte în dunga mesei, pentru ca rînd cu rînd învăţat să i se aşeze ca brabetele lingă brabete, pe gard ; cum ai ochit unul, fug toţi ceilalţi...

Dar gîndul lăturalnic şi fără nădejde a frînt din nou poezia : Ispăşoiu îşi simte neputinţa topindu-i ochii în lacrimi. Şi munca lui Sisif reîncepe zadarnic... *

Monitorul clasei — băiatul vechilului boieresc — Ştefănescu Ştefan, cu care Doinaru împarte premiul cel mare în fiecare an, se ţine ca de obicei răzleţ şi de iureşul cumplit din largul curţii, şi de răzleţii de sub vişin. Cu hăinuţele lui negre, el pîndeşte ca un pui de corb acolo, pe banca aceea şubredă, aruncată în umbra bucătăriei, mic şi neînduplecat tiran, necontenit cu creionul şi cu hîrtioara lîngă el (teribilul „raport", la cetitul căruia vergile *domnului* cad cu nemiluita la palmă sau pe şezutul delicvenţilor mititei). în mintea celor de dincolo de marginea tîrgului, creionul S£ lungeşte în mîinile fiului, luînd proporţiile harapnicului părintesc, care umple de vaier moşia ; pentru tîrgo- veţi, acest simbol al nedreptăţilor acumulate an cu an şi abuzului în găoace nu trece mai mult de dimensiunea vergii „domnului"...

De ieri, în mintea lui e necontenit prezentă figura posomorită a vechilului, pătrunzînd cu călcătură rară şi apăsată pragul odăii...

— Hm... Mi se pare mie... păcătosu ăsta de dascăl a băgat în capu boierului că loaza aia a tinichigiului e mai tare ca tine la *arimeticâ.* Bagă de samă să nu mă faci mîne de rîs...

Apoi, plimbîndu-se cu paşii lui largi şi grei între patul cu macat galben, cusut cu paseri colorate de arnici, şi vechiul scrin lăcuit, mormăind ca pentru sine :

— He, afurisită cutră... Parcă-1 aud mironosindu-se (imitînd un glas străin şi piţigăiat) : „Nu m-amestec eu între copii, nene *aministratomle*... fiecare cu învăţătura lui..." (Revenind la vocea proprie.) Las', că te potrivesc eu la banicior, boier Mladinescule...

Drept răspuns (şi scena asta familiară, care nu-i mai iese din minte şi—ı dă încredere şi curaj înzecit, Ştefănescu Ştefan o retrăieşte întreagă în amănunt) se vede întinzînd *Cetirea* tatălui său :

— Deschicle-o unde vrei.,.

—Zi Ia *Tudor Vladimir eseu...*

Băiatul se repede fără nici cea mai mică şovăire : „Pe lingă turcii care ne împilau ţara şi ne jefuiau cu biruri grele, de la o vreme căzuseră şi grecii pe biata moşie. Ajutaţi de domnii fanarioţi"...

Părintele urmărea uimit rîndurile rostite rar şi semeţ, şi la fiecare frază nouă obrajii i se înroşeau de fericire.

—Ia vină-ncoa'. Lină, să auzi cum ştie băiatul nostru...

De dincolo, zgomotul maşinii de cusut, ce venea prin fereastra deschisă dintre odăi ca ropotul ploii tinere de vară, încetă brusc...

— Ba l-am auzit şi eu, mînca-l-ar mama de flăcău...

Straşnic lucru ! Cu toată scena aceasta necontenit prezentă în minte, poeziile nu se frîng în bucăţi în capul dolofan al monitorului, ca-η bietul cap al lui Ispăşoiu. Favoritul ăsta al norocului trece prin lecţiile din carte cu gîndul aiurea, ca un cal învăţat pe-un întortocheat drum de noapte !

Acum, el nu vrea sa piardă nici măcar jumătatea de ceas carc-a mai rămas pînă la sunarea clopoţelului. Ochii devorează cu iuţeală pagini peste pagini şi mintea-i simte lămurit cum fiecare foaie întoarsă i se aşază sub frunte, aşa cum straturi-straturi stau aşezate hîrtiile vechi în dulapul cu contabilităţi a] tatălui său. Din cînd cînd în cînd, numai colţul cîte unui ochi i se ridică de pe cartea ce, spre uimirea lui Ispăşoiu, îşi păstrează şi acum, la examen, scoarţele tari, îmbrăcate în roşu, cu etichetă mare, iscălită caligrafic ; şi cînd vede pe Doinaru, cu obrajii umflaţi şi aprinşi, cu capul gol, cu fruntea bombată sub părul blond, scurt tăiat, tot un rîs, tot corpul într-un spasm de rîs, învîrtindu-se înainte, ameţit de beţia jocului, ochii i se aruncă din nou cu sete hoţească asupra cărţii, ca asupra unui lucru scump, de la care adevăratul stăpîn

şi-a întors nebăgător de samă privirile.

Jocuj s-a spart.

Copiii, obosiţi, s-au lăsat roată pe iarbă, cu obrajii roşii, cu pieptul zvîcnind. Fiecare îşi reclamă voinicia în timpul vraiştei atît de tare, că nici unul n-aude pe celălalt. în cele din urmă tac cu toţii, amuzaţi de nenorocul Iui Patruţ Grigore. Căci pe bietul Patruţ nimeni nu 1-a văzut punînd jos pe Constantin F. Constantin, iar Constantin F. Constantin neagă la început sfios, apoi cu neruşinare :

— Cînd m-ai pus, *domrfe,* ce tot minţi pc~aici ?...

Lui Pătruţ îi vine să plîngă. El ştie că unicul mijloc de convingere ar fi să-1 provoace din nou pe adversarul de rea-credinţă ; însă dacă proba se întoarce împotriva-i de astă dată ? Şi oftează amarnic de cruda nedreptate, el, care credea că azi a tras cu buretele peste toate ruşinile trecute...

în colţul cel mai ferit al curţii s-au aciuat acum patru figuri întunecate şi groaznice. Sînt Budurăscu, ţiganul, şi ceilalţi trei din clasă siguri de repetenţic, atît de siguri, că-η timpul jocului Ispăşoiu îi privise cu o uşoară umbră de invidie : ei doar ştiau ce-i aşteaptă ! îl recunoşteau de căpetenie pe Budurăscu, ca unul ce urma să rămînă acum pentru a treia oară ; iar ţiganul îşi lua în serios rolul de vătaf.

Şoaptele lor subversive îi aprindeau şi mai mult de dorinţa faptei. Planul era stabilit. Răfuiala avea să se petreacă ιιι adîncul zăvoaielor, cînd băiatul vechilului va veni la scăldat. Stănoagă îl va atrage acolo, departe de orice văz omenesc, ademenindu-1 cu un. cuib de pasere moţată, cum nu s-a mai văzut alta pe lume. Pe urmă rămînea pe sama lui Budurăscu şi-a celorlalţi doi...

—Tu doar atîta ai de făcut... Să-1 adu^i acolo... Şi chiar poţi să te faci că-i ţii apărarea dacă ţi-i aşa frică să nu trîntească tat-său pe tat-tău, rosteşte Budurăscu. Aşa-i, băieţi ?

—Da, da, aşa e, încuviinţează ceilalţi.

—Aşa e, se hotărăşte Stănoagă după încă o ezitare. Vă faccţi *ca* mă *cîrpiţi şi* pe mine... Şi eu plec plîn- gînd, cerînd ajutor...

— Da, dar dacă te-o lua martor ? îşi dă unul cu bănatul.

— M... face o mişcare de eroică nepăsare ţiganul. Să puneţi toţi pe mine...

De după latrine apare, băgător de samă şi gata să se tragă înapoi, capul lui Ştefănescu Ştefan. Conspiratorii au prins mişcarea din zbor şi au plecat întunecatele priviri în pământ. Budurăscu însă nu se intimidează :

— Şi cum, mă Stănoagă, zici că e moţată rău ? rîde el. Hai mă, să ne-o arăţi şi nouă...

*

La fel cu copiii, clasa e şi ea gătită de sărbătoare. Podeaua măturată din proaspăt păstrează încă vagi urme de gunoi dispuse geometric. Pare stropită de azi-dimineaţă, căci de pretutindeni se ridică plăcuta răcoare pe care o ai cînd intri în prăvălia cu miros de cafea pisată şi cornuri proaspete cu nuci a lui „domnu Petcu". Copiii păşesc cu cuviinţă, în vîrful picioarelor, pe-o astfel de podea, cu care nu par de loc obişnuiţi.

— Pentru că vine boierul, îşi lămuresc ei, privind cu respect ghirlănzile de frunze încingînd pe sus păreţii albi şi încercuind deasupra catedrei cele două portrete regale aduse special din cancelarie.

Pe sufletele mici, emoţia se aşterne uşor ca praful, care, ceva-ceva, tot mai pluteşte în aer ; le acopere ca un învăliş ce se petrifică într-una, contractîndu-le încet şi persistent, clipă cu clipă de aşteptare. Şi deodată, ca şuietul înainte mergător furtunii, foşnetul
filelor întoarse umple odaia larga ţi pătrată de nespusă înfrigurare.

Ştefănescu Ştefan şi-a luat locul de onoare pe catedră. Ar vrea ca boierul să poftească de la început chiar, ca să-1 găsească în mină cu nuiaua scrijilită de coajă în formă de şarpe, a lui domnu.

Dar „clasa" se ridică în picioare. Domnu a intrat singur. Le face semn să se aşeze. N-are de gînd să rămînă ; stă în uşă, şi ochii îi fug necontenit înapoi, în sală, spre intrarea principală. El vesteşte pe băieţi că va veni, ca de obicei, la

ultimul examen şi boierul, şi-i îndeamnă să răspundă cu curaj şi vrednicie ; le aminteşte, în sfîrşit, că, mai în fiecare an, pe băiatul care răspunde mai bine la examen boierul îl trimete pe socoteala lui la şcoli, mai departe.

Toţi ochii, "chiar şi ai domnului, alunecă spre figura, care s-a roşit toată, a lui Doinaru ; el pleacă în pă- mînt ochii mari de fată. Ştefănescu Ştefan strînge buzele. Domnu e gata să iasă, şi el e gata să reocupe catedra ; barem să-l vadă boierul că de patru ani el conduce clasa, aşa cum tată-său conduce moşia. Dar domnu îl opreşte ; astăzi nu mai este nevoie ! Ştefănescu se întoarce vînăt spre băncile care parcă au început să se-nvîrtcasca în juru-i...

Domnu a ieşit. Iar vocea lui Budurăscu răsună baritonat, imitînd pe a lui domnu :

— Stai jos, băiete... nota trei...

Clasa dîrdîie şi rîde, şi Ştefănescu, galben, priveşte sfidător toate aceste danturi care clănţănesc spre dînsul de veselie şi de frica judecăţii celei mari, ce va să înceapă peste cîteva momente.

Are să dea el şi raportul acesta... lui tăticu, şi tot are să-l dea... he, şi cel dintâi de pe listă va fi chiar domnu...

*

Clasa trece printr-o emoţie fără seamăn. Problema s-a încurcat de tot. Ştefănescu Ştefan face feţe-reţe ; înnegreşte, învineţeşte, apoi iar înnegreşte. însuşi domnu e puţin cam nedumerit. El face repede o mică ecuaţie algebrică pe colţul catalogului. Aritmeticeşte, însă, e foarte greu de ieşit la capăt. Fruntea boierului parcă s-a umflat şi-a devenit de două ori mai mare ; ochii i s-au bulbucat, şi mîna grăsună şi albă trece des batista peste obrazul umed...

— Să vedem, mormăie el pentru sine... Prin urmare, dacă tatăl are cu treizeci de ani mai mult ca fiul... Stai, pardon L. care va să zică, tatăl are cu treizeci de ani mai mult ca fiul... Peste patru ani... adică atunci cînd tatăl va fi cu treizeci şi patru de ani mai ma... pardon, că şi fiul se măreşte cu patru... a-ha, bun... deci, peste patru ani... vîrsta tatălui va fi de patru ori mai mare... care va să zică...

Boierul se opri deodată ; îşi văzuse vechilul rîn- jind satisfăcut. Ochii şireţi grăiau singuri : „Pai dacă înălţimea-sa n-o nimereşte, cum o s-o nimerească Ştefanei"...

Boierul fu nevoit atunci să zîmbească :

— Aşa-i, bun !... Aşaa... E. ia să vedem, Ştefăniţa... curaj...

Se înseninase de parcă ar fi găsit misterul. Şi rîzind camaradereşte, arătîndu-şi jumătatea de dantură ce-i mai rămăsese, el scoase un carneţel din buzunar şi începu să aştearnă, privind cu grijă la vechil :

—...Care va să zică : χ = y ~r 30... bun... foarte bine... x + 4 = 4y + 30... adică de ce... pardon, pardon... — 4 + 30 y... cam aşa ar fi... ba nu... ba da... ia să vedem... deci χ ^ ...

Boierul zîmbeşte înainte şi, după fiecare ţifră adăugata pe carnet, dă din cap afirmativ, ca şi cînd nici ca s-ar mai *fi* pomenit o *socOteâla IU di ninwitt C3* aceea care-i ieşea acolo...

Dascălul surîde şiret. Algebriceşte îi ieşise. Şi simte lămurit cum ascuţişul minţii prinde ca un fin picioruş
Je paianjen ultima iţă a rezolvării aritmetice. A prins-o...

— Ei, hai, Ştefănescule, ce mai aştepţi ? Dă acum zor.

Copilul vechilului s-a înnegrit la faţă, de parcă atingerea tablei l-ar fi carbonizat de-a-n picioare. Ochii caută lacomi spre dascăl, spre boier, înapoi în bănci, şi clipitul lor des şi umilit pare clămpănit sec de cîne flămînd sub masă. îi trebuie doar firuJ... doar prima bucată s-o apuce, apoi să vadă boierul cum ştie el să facă înmulţirile şi împărţirile...

Domnu se sfătuieşte cu înălţimea-sa. Problema e prea grea pentru minţile lor...

— E grea de tot... intervine, rîzînd reţinut şi linguşitor, vechilul. Uite. cu... om bătrîn ce mă aflu...

— Pe vremea mea, se mîndreşte boierul fără să-1 asculte, o problemă ca asta era moft. Şi mîngîindu-şi între degete o mustaţă după alta, îşi aminteşte, clăti- nînd capul sur, cu regret : Aveam pe bietul popa Mihalache, Dumnezeu să-1 ierte...

— Cum, aţi urmat şi înălţimea-voastră la şcoala asta ? se repede uimit Ştefănescu.

— Da* de ce să nu urmez ?... face grăbit şi parcă mirat de întrebare boierul.

Conversaţia ar continua tot astfel dacă domnu nu şi-ar aminti că mai are atîţia de examinat. Problema este într-adevăr peste puterile lor, însă trebuie să arate neapărat că el, dascălul, stie s-o dezlege. Mai ales că se vede bine după chipul boierului că înalţi· mea-sa nu i-a dat încă de capăt.

—Problema nu-i de voi !... ridică domnu piatra cea grea după micile inimi. Ascultaţi aici, să vă arăt eu cum ar veni...

Dar boierul se opune.

— Să vedem care-i mai tare în clasă, care o să biruie, propune el, ca să ţină în loc pe dascăl. Căci

undeva, *în* gîndu-i, un puişor de ambiţie îl încearcă şi pe dînsul — aşa ca pentru sine, barem, dacă nu pentru dascăl şi vechil — să nu se lase mai prejos. Premianţii, numai premianţii, să iasă toţi, să-i vedem ! continuă boierul. Bunăoară, băiatul lui Mieluţă...

— Doinaru, corectează dom nu.

Doinaru se ridică în picioare. Ochii mari şi umezi, înceţoşaţi încă de neînţelegere, la îndemnul boieresc se luminară deodată. Şi, fără să mai aştepte altă poftire, porni spre tablă, raţionînd cu voce tare :

— ...dacă are cu treizeci de ani mai mult ca fiul, iar peste patru ani...

Domnu îl opri la mijlocul drumului. îi părea rău de vechil, pe faţa căruia se întinsese culoarea macabră de pe obrazul fiului său...

— întoarce-te în bancă ! spuse domnu lui Doinaru după ce şopti ceva boierului. Treci şi tu în bancă, Ştefănescule... Scoateţi tăbliţele ! Scriţi şi voi : Diaco- nescu şi Mălureanu. Toţi premianţii. Aveţi o jumătate de ceas. Gîndiţi-vă bine ; acum să vă vedem...

Doinaru apucă vitejeşte condeiul de piatră. înşiră cîteva cifre şi pe urmă se opri. îşi lăsă capul într-o mînă. Şi cu mulţumire crescîndă văzu cît de bine făcuse domnu că-1

trecuse la loc. Totuşi, condeiul zgîria ca de la sine cîte-un semn bizar, vreun început de număr, care îndată apoi era nimicit doar dintr-o lovitură de deget. Pe urmă tăbliţa fu părăsită de tot ; căci în capul lui Doinaru se aşternea, cu cît fruntea se încreţea mai mult, negrul unei tăblii enorme şi boltite ca şi cerul nopţii sure de iarnă. Nu vedea nimic, doar nouri parcă veneau peste nouri, negri ca noaptea, îi simţea venind, încălecîndu-se unii pe alţii, destră- mîndu-se ; dar totul se petrecea acolo în ascuns, nici o mărturie n-ar fi putut fi de valma atîtor limbi negre, decît numai o vagă bănuială. La urma urmei, ce-i păsa lui de tatăl şi de fiul şi de vîrsta lor şi dc boierul, care acum socotea de zor pe carneţelul lui. închise ochii şi-i propti în pumnii strînşi, parcă înşurubaţi de bancă. Şi-i făcea o plăcere grozavă să ghicească norii aceia de neghicit, vînzolindu-se în noaptea de iarnă. O clipă 11 veni să rîdă de Ştefănescu Ştefan ; cum se bulbuca la tablă, săracul... Hm, cum trebuie să fie, într-o noapte ca asta, acolo, în curtea internatului cu garduri uriaşe de zid, cu paznic la poartă, cu „monitori" bătrîni şi răi, care te trezesc cu clopoţelul din visul nopţii... cum povestea feciorul babii Maranda, peste care căzuse acum doi ani norocul boieresc... Un tată este cu treizeci de ani mai mare ca fiul, iar peste patru ani...

Acolo, în bezna fără sfîrşit unde se încrucişau necontenit norii cei grei, se încolăci deodată o cifră de foc... apoi alta... un trei, un zero... ceva mai încolo un patru. Lui Doinaru i se păru întâi un licurici dîn- du-se tumba în aer, lăsînd urme de ţifre... el zîmbi fermecat de priveliştea asta, şi aşa, într-o doară, îi veni să facă socoteala părăsită... Va sa zică, peste patru ani tatăl acesta va avea o vîrstă de patru ori mai mare ca a fiului... Ceea ce-1 amuză acum era că pe imensul cer nocturn de iarnă, la orice număr ar fi gîndit, acela apărea îndată, de parcă l-ar fi scris cu un chibrit umed pe o placă muiată ın fosfor... Dar el făcea socoteala alene, numai de dragul jocurilor acestora luminoase ; numai că o dată, două ţifre se încîlciră, se împletiră şi se despletiră, spre a se împleti iarăşi ca doi şerpi înfuriaţi care s-ar lua la harţă... Pe urmă

veniră și alte ţifre şi semne aritmetice, o harababură întreagă... Doinaru privea uimit, din ce în ce mai uimit în cuibul de șerpi luminoși... ridică uşor capul de pe pumnii strînşi... şi îndată ţifrele devenira negre pe un fond de ziuă şi încremeniră astfel. Trase tăbliţa şi aşternu... Nu mai făcu nici o altă socoteală... Scrise doar un 36, apoi un 6 și dedesubt un 40 și un

3*

10.» Peste patru ani tatăl va avea patruzeci de ani şi vîrsta lui va fi de patru ori mai mare ca a fiului său. Iar acum are treizeci şi şase şi e cu treizeci de ani mai mare ca fiul, care η-are decît şase.

Se simţi deodată uşor şi i se păru că pluteşte cu un. centimetru deasupra * scaunului dc seîndură; şi se apucă zdravăn de bancă, să nu se ridice şi mai mult. Se simţea atît de uşor !

Un fior de mîndrie îi coloră obrajii ; şi plecă ochii în pămînt ca o fată, deşi nimeni nu se uita la el în momentul acela. Nici chiar ai lui ; maică-sa parcă găsise ceva în tavan şi rămăsese cu ochii acolo, iar tată- său privea uimit în ochii lui domnu, minumndu-se de întrebările lui meşteşugite. Un domn bătrîior, din tîrg, rîdea fericit de răspunsurile nepoţelului dc la tablă, un altul parcă aţipise cu ochii căscaţi în gol ; cucoanele, zîmbind, fără să privească nicăieri, îşi făceau necurmat vînt cu batista.

Doinaru surîse cle pc-acum dc uluiala tuturor cînd va trînti cu creta problema pe tabla răsunătoare de lemn şi începu să împungă cu ochii provocători pe domnu şi pe înălţimea-sa, doar i-o prinde vreunul privirea să-1 întrebe : „Ai terminat, Doinaru ?" Iar el să răspundă tare şi semeţ, privind la fiul vechilului (care se vede de departe, numai cum socoteşte de zor şi şterge şi iar socoteşte, cum s-a rătăcit dc rezultat) : „Da *domric,* am terminat şi *mi-a ie fii!"*

Dar boierul încă nu-şi ridicase capul din propriile lui socoteli, iar domnu se necăjea acum cu Ispăşoiu» căruia îi venise rîndul :

— Buun, care va să zică, ne-ai înşelat un an întreg, boier Ispăşoiule, care va să zică...

Lui Doinaru, o clipă, îi fu milă de Ispăşoiu ; îndată apoi simpatia lui trecu însă alături de domnu, căci se simţea tare şi nepăsător ca domnu. Iar bietul Şte- fănescu, plecat peste caiet, avea un chip de-ţi făcea mai multă milă decît chiar Ispăşoiu...

Atunci o privighetoare se aşează în vişinul de lînga fereastra deschisă. Se aşează şi-şi încercă de doua-trei ori glasul... Apoi sc porni deodată într-o arie lungă, fără sfîrşit. Notele picurau lin şi rar în tăcerea desă- vîrşită a clasei, căci Ispăşoiu amuţise de tot ; pe urmă sc legară într-un arpegiu prelung, sfîşietor de dulce. Parcă fu un chiot de bucurie, un chiot nesfîrşit, pe care l-ai ţipa în desişul pădurii, aruncîndu-1 neştiut de nimeni, doar arborilor şi ecourilor, să-1 ducă mai departe. Doinaru se cutremură ; aşa ceva, o atît de nouă şi neasămuită plăcere, ciudat lucru, parcă a mai avut el cînd ν a — ciudat, foarte ciudat — demult de tot, foarte demult, poate mai demult chiar de cînd este el. Dar mintea lui de bun despicător de probleme înstruneşte repede în loc această amintire, scăpată din baierele înţelesului : Cum mai demult decît este el ?... Hm... poate în vis... desigur...

...O, ba nu, de curînd, foarte de curînd, cînd a fost singur în pădure. Era departe de şcoală, de copii, de domn u acesta care-1 iubea în ascuns de frica vechilului, departe de Ştefănescu Ştefan, departe de tot. Era singur, singur, singur. Şi plămînii i *sc* umpleau de aer, de-un aer atît de curat şi de umbros, că parcă din toate tufişurile ar fi ţîşnit izvoare de vin tare şi ar fi băut cu pumnii plini. Era singur, şi era un muşchi atît de fraged şi de fin printre arbori, că nici nu mai ştia : să se trîntească pe loc, cu faţa în jos, cu braţele desfăcute ; să se cocoţeze pe-un tu fan spre ochiurile de cer ce adiau uşor Ia mîngîierea vîntului, sau să
sară, sa salte, să chite..:

Şi-a mai fost cîndva... O... o... Atunci şi mai şi...

Atunci cînd s-a suit cu tată-său pe acoperişul casei boiereşti... Era atît de înalt acolo, că toţi copiii din curtea şcolii păreau biete ouă de furnici, pe care iuţi şi vrednice lucrătoare le plimbau de colo pînă colo.

în preajma lui veneau doar paserile în zbor, îl ocoleau puţin, de parcă i-ar fi adus salutul lor, şi pe urmă se pierdeau iarăşi în adîncimile de nepătruns. Şi-a plecat puţin capul pe spate, şi cerul, atunci, pentru întîia oară, i s-a părut că se năruie pe el nămeţi, nămeţi albaştri. Dintr-o parte se auzea

ciocoiul de lemn întinzînd fierul şi cîntecul voios al tinichigiului. Atunci a sunat clopoţelul şcoalei. Suna atît de subţire acolo, jos ! O, dacă nu-l deştepta taică-său, căci parcă l-a deşteptat dintr-un somn... de atunci nu se mai cobora în lumea asta mititică...

Atît de sus, nici privighetoarea, cu tot vaierul ce picură din guşuliţa cea mica, nu se înalţă... Numai ciocîrlia...

— Ei, ce-a ţi făcut cu problema ? întrebă acum boierul, după ce şi-a pus carneţelul în buzunar şi-şi freacă mînile mulţumit, ca domnu Mieluţă, tinichigiul, după o afacere bună.

Ştefănescu se scoală îndoit din şale, şi roşul figurii începe să-i capete iarăşi palori negre. El bîiguie un rezultat, dar domnu şi boierul dau nemulţumiţi din cap. Atunci toate privirile se întorc asupra lui Doi- naru ; a lui Ştefănescu mai repede şi mai aprigă decît a tuturor.

— Dar tu, Doinarule... mi se pare că de mult ai sfîrşit...

Doinaru simte din spate pe Budurăscu agitîndu-se. îi simte rînjetul cald adiindu-i obrazul şi—1 închipuie bucurîndu-se dinainte de necazul neamului de vechili. însă mîna lui e ceva mai repede, şi buretele uscat şi prăfos preface într-o mîzgîleală albicioasă şi informă ţifrele născute din foc.

Ca printr-o unghie de ac văzu Doinaru capul lui dom' Mieluţă şi-al coanei Smărăndiţa privind cu frică mare şi totuşi cu ochii înrouraţi cie nădejde spre dînsul; ah, coana Smărăndiţa îl încurca rău, se uita la el aşa cum se uita la icoană cînd se închina pentru toţi, seara...

Doar boierul mai căta la el binevoitor ; dascălul parcă se încruntase puţin, iar toţi ceilalţi ochi îl înfruntau aprig, ca pe-un făcător de rele, pe sub tot felul de sprîncene.

De sticlişul atîtor priviri se înceţoşa iar 111 juru-i ; la dreapta-i şi la stînga, înainte-i şi înapoi se întinse deodată oraşul mare şi îndepărtat unde învaţă feciorul Marandei. E acum sus, pe-un acoperiş si mai mare decît al curţii, şi paserile cerului vin să i se închine, iar de jos, zeci şi sute şi mii de Ştefăneşti mici şi răi azvîrl cu pietre spre dînsul. Dar pietrele n-ajung atît de sus, şi el rîde de neputinţa lor ; însă braţe viguroase îl apucă. El se întoarce îngrozit : boierul,

domnu şi tatăl său îl string burduf, îl iau pe sus, pe schelea ameţitoare ; îl duc, nepăsători la ţipetele lui, într-o curte ca un fund de hrubă întunecoasă şi umedă, între ziduri mari şi drepte, în care stau înfipte suliţi împletite în sîrmă cu ghimpi, aşa cum povestea feciorul babei. Ştefăneştii cei mici îl înconjuraseră şi scoteau limba la dînsul, în timp ce el îşi simţea inima lui mică ticăind, cî't pumnul lui de copil, acolo, între străini, zbătîndu-se ca o pasăre de-abia prinsă în colivie, departe de zăvoaiele Oltului, departe de coperişurile însorite, de unde cîntecul tinichigiului porneşte atît de puternic 111 aerul proaspăt al dimineţilor de vară, departe de turlele bisericilor, unde te duc ipitropi cu chimirul plin şi din înaltul cărora oamenii cei mari sînt doar biete ouă de furnici.

...Departe de orice cîntec cie privighetoare... de ciocîrlii, de soare...

— E, haide, băiete, răspunde odată, ce te uiţi aşa ? Ai făcut, sau n-ai făcut ?

Dar Doinaru Gheorghc se „uită" înainte „aşa" şi nu răspunde. îi cercetează pe toţi pe rînd, pe dom nu, pe musafiri, pe părinţii care schimbau feţe-fcţe, pe boierul acesta prea milos, căruia nu i-a cerut nici o milă, pe Budurăscu şi pe toţi ceilalţi din faţa sau din spate, aşteptînd cu toţii cu vuitul care-i atîrna pe buze. îi simte pe toţi parcă strîiis uniţi în aşteptarea asta care-1 înspăimîntă ca o ceata de tilhari, aşteptîndu-i la marginea pădurii. I-i frica dc neştiut şi de depărtare. Şi-i frîng sufletul chipurile părinteşti lărgite, zgîite şi nemişcate în grămada care pîndeşte...

— N-am făcut, domnule...

— £i, şi pentru ca să ne spui asta trebuie să ne ţii atîta ? zbiară dom nu, scos din fire.

— Cum, nici n-ai încercat ? intervine însă boierul, mai împăciuitor. Nu ţi-a dat nici un rezultat ?

— Ba da... 11... nu... nu mi-a dat... am făcut proba şi η-a ieşit.

Dc undeva se aude distinct un şuier de uşurare, urmat îndată de un pufnet scurt de rîs.

— Şezi jos î porunceşte domnu, neîmpăcat. Altă dată să ai bunătatea şi să răspunzi îndată ce eşti întrebat...

— Eh, copil, lămureşte boierul cu îngăduinţă lucrurile ; se vede că avea el ceva-ceva în gînd, dar pesemne nu era sigur...

Doinaru s-a aşezat fcrmdu-şi faţa, căci simte cum îi podidesc lacrimile de mînie şi necaz. Niciodată domnu nu i-a vorbit aşa duşmăneşte ca acum. îi vine să strige în nasul tuturor : „Ba am făcut, dar nu vreau să spun !..." şi durerea lui creşte însutit cînd îşi închipuie acolo, aproape, lîngă tablă, pc maică-sa, plecind, îmbujorată de ruşine, ochii care licăriseră cîteva clipe de nădejde şi mîndri ; de bună samă, ea tot timpul s-a rugat lui Dumnezeu, căci Dumnezeu i-a trimes ţifrele de foc : altfel, cum au putut ele veni din noaptea cea sură ?...

în murmur confuz, musafirii se îndreaptă spre ieşire îngrămădindu-se în jurul boierului, care Ic arată cheia problemei.

Prea grea, prea grea pentru minţile lor î sînt cu toţii de acord.

Iar privirea lui Doinaru îi petrece cu lumina ei şi- reată, căci ciuda i-a trecut. Dc-acuroa cîmpii şi zăvoaiele, şi toamnele, <şi iernile, şi primăverile sînt ale lui. Şi întreaga moşie boierească c mai mult a lui cîecît a boierului acestuia, care nu vine pe-aici dccît în preajma secerişului!

Clasa s-a ridicat acum pentru rugăciune ; iar afară, privighetoarea, care se oprise din cîntec, dădu un ţipăt speriat şi fugi. în fîlfîitul grăbit, Doinaru ghici parcă un rîs ce se îndepărtează... rîsul fonf al mă- tuşii din poveste, care se ospătează cu copii...

Degeaba : tot cerul şi toată zarea asta erau acum ale lui !

Viaţa românească, Iaşi, 'in. XViII, m. 12, dccembrie 1926, pp. 311—324,

FRIGUL

Ea priveşte soarele cum se îneacă în propriul lui sînge ; ceva grozav şi sfîşietor parcă se petrece la hotarul amurgului. O luptă crincenă între titani, mută şi încordată, iar sîngele ţîşneşte pretutindeni pînă-n mari depărtări, pînă jos sub fereastră, pe toată întinderea de omăt. Tot zidul

trebuie să fie împroşcat cu sînge, şi chiar pe faţa ei trebuie să lucească reflexul roşu.

Sîngele sfîrşitului sfîrşiturilor.

Un soare răpus, zburătăcind ca un vultur, rănit, înălţîndu-se doar ca să mînjească de sînge pînă-11 fantastice depărtări, dezolate peisagii de zăpadă eternă, pe care nici un vînt de primăvară n-o va mai sufla înapoi spre norduri ; iar duhul îngheţului biruitor co- borînd mut şi întunecat aproape, tot mai aproape... Straniu şi tragic amurg, încremenit peste veci de veci.

Azi-dimineaţă, cînd a primit scrisoarea *poruncitoare,* a ieşit afară ; avea nevoie de aerul rece şi limpede. Oameni de-ai curţii, adunaţi într-un loc, rîdeau tare ; la apropierea ei, s-au îndepărtat cuviincioşi, ducînd o pasăre tăiată în mijlocul glumelor. în ur- mă-le a rămas sufletul roşu al orăteniei întins pe zăpadă. întîi s-a gîndit că poate fi doar o mtîmplare, dar mai apoi a avut multe clipe în minte ideea că sîngele fiecărei fiinţe ucise ia forma celui mort. Umbra cea din urmă.

Insă nici aceasta şi nici culoarea de cireaşă a omătului stropit cu licoarea vieţii n-au înspăimîntat-o ; numai cînd colţul plicului din buznarul paltonului i-a înţepat degetul, atunci ochii i s-au zgîit deodată, căci au văzut, într-o urmă de ciuboată, o pojghiţă mică de sînge îngheţat. A simţit atunci în obraji toată asprimea iernii şi s-a întors în casă, hotărîtă să tri- meată înapoi ştafeta : „Nu se poate. Pentru nimic în lume..."

O, de-ar fi fost vorba de oricît sînge vărsat, de oricît sînge proaspăt şi cald, puţin i-ar fi păsat... dar pojghiţa aceea... îngheţul... frigul. Frigul. Dihania asta mare şi nevăzută ca zarea, cuprinzîndu-te pe nesimţite, strîngîndu-te în aripele de gheaţă...

Ea o cunoaşte de mult... îşi aduce aminte... odată... ningea... pe atunci n-avea şoşoni... era în vremuri de război şi trebuia să aştepte la şir dinaintea unei brutării. Ghetele subţiri se scofîlciseră, iar vîrfurile apucaseră în sus... degetele de la picioare parcă nu erau ale ei şi parcă se înfipseseră în picioare ca nişte cuţite...

A fost totul parcă un vis ; un basm. însăşi venirea lui Mircea, puternicul, bogatul, pînă şi cu numele de poveste, a fost parcă tot ceva de poveste, parcă n-ar fi fost de loc...

Dar senzaţia aceea a contractării lente şi persistente a oaselor înfipte ca nişte corpuri străine în corp a rămas...

Iar mai apoi, într-o gară, bătrîna aceea văie- tîndu-se în gerul dimineţii şi tropăind greoi din bocancii de fier i-a amintit brutal că o simplă învîr- titură mai înainte sau mai înapoi a norocului, şi povestea n-ar mai fi fost într-adevăr. BătrÎM pesemne aştepta un tren mai sărăcăcios, care avea să treacă mult mai tîrziu, iar acum privea cu jind la aburul cald ce ieşea de sub vagoanele lungi şi vopsite proaspăt. Uneori norul de aburi o cuprindea, şi ea-şi scotea mîinilc în crucişa te prin mînecile largi ale zeghei, ca sa primească larga răsuflare a căldurii vagonului de bogaţi. Pe urmă trenul s-a urnit, gara cu bătrîna a rămas în urmă şi trenul s-a înfundat sub bolta joasă şi sură a unui cer aspru şi fioros. Pe cîmp, arbori zgribuliţi erau strînşi cobză în lanţurile albe şi în- florate ale gerului; era un întreg convoi de copaci cocoşaţi şi striviţi de cătuşele zeităţii sălbatice păreau mînaţi din urmă de nevăzuţii oşteni ai acrului, cu cnuturi grele de vînt, amarnic şi necăjit pohod.

Pe urmă, imaginea dusă spre fundul compartimentului de ochii fericiţi brusc se strîngea ; aerul se cobora şi mai mult, orizontul se strimta, văzduhul îmbîcsit de alba funingine a gerului se făcea totuşi cu atît mai întunecos, trenul pierdut în sinistrul tunel de gheaţă alerga acum cu ultimele puteri ale căldurii din căldare spre fundul peşterii cu aspre şi răcoroase reflexe, unde trona zeitatea îngheţului, suveranul nemărginitelor puteri care mînau încoace, răzvrătită sau resemnată, toată suflarea luminilor.

Ea se cutremurase* atît de tare, că bărbatu-său începuse s-o cerceteze cu ochi curioşi. Dar de sub canapea, susurul lin şi înviorător al caloriferului o readuse la realitatea apropiată. Privise cu mulţumire semicercul cu indicaţii, pe care regulatorul era aşezat la punctul „cald". Apoi ridicase ochii spre cele trei becuri din tavan care arseseră toată noaptea, se

simţise în mijloc de confort şi civilizaţie, iar auzul i se desfăta de rîsul călătorilor din compartimentul vecin, care izbucniseră într-un haz straşnic, cu gînd departe de îngheţ şi de sfîrşitul lumii...

O, acum, cînd îşi amintea toate acestcM, SC SilllţC:! atît de bine în iatacul mare, cu geamuri spre apus şi miazăzi. în soba de teracotă, înaltă cît un monument, trozneau sălbatec crecile pădurii, pe care o ştia imensă dincolo de curţi, spre miazănoapte. Divanele πι ari şi moi păreau, între sulurile de la capete, poale de gospodină întinse îmbietor de mîini gigantice. E într-adevar atît de cald şi de bine aci, în semiobscuritatea asta dulce, fulgerată ades de jocul flăcărilor din gura de Moloch a căminului, că răspunsul nu poate fi decît unul.

Oho, s-a făcut tîrziu şi trebuie într-un fel să răspundă : „Nu". Atît. Un „nu" mare scris pe o pagină întreagă... Ba nu, să scrie lămurit, aşa cum e de fapt. Mircea poate şi-a modificat, cum se întîmplă adesea, cursul călătoriei. Iar noaptea — doar e ştiut — în fiecare noapte se dă drumul din lanţuri la cei patruzeci de cîini, care nu-şi cunosc nici măcar stăpînii...

Trebuie, trebuie neapărat să răspundă. Iacă, uitase de cei patruzeci de dulăi, care pînă spre ziuă mişună în jurul conacului ! Numai slujitorul care n-are decît grija lor îi mai poate stăpîni... Doamne, cum a putut să uite tocmai un lucru aşa de important... Dar se miră cum el a putut să nu-şi aducă aminte, doar a venit de atîtea ori la Mircea, iar Mircea niciodată nu aduce vorba despre bogăţiile lui fără să nu pomenească de ferocitatea jivinelor sale.

...I-a văzut şi ea în mai multe rînduri, pe toţi grămadă, la lumina lunii. Mircea ţinea mult să-i contemple alături de dînsa şi să rîdă de năzdrăvăniile lor. Erau toţi mari ca viţeii şi stăteau ca lupii pe şezut. Se jucau muşeîndu-se prietenește, dar gemetele lor de plăcere erau adevărate urlete lugubre. Iar cîteodată răzbăteau din mijlocul haitei lătrături seci, clănţăniri fioroase. îndată, atunci, săreau toţi în picioare şi se priveau mîrîitori.

într-o noapte Mircea a ieşit cu im bici enorm în mînă ; 1-a troznit cu putere, şi toată haita a sărit ca arsă. Ea urmărea de pe fereastră ; şi întreaga haită s-a prăbuşit asupra îndrăzneţului. Zadarnic vocea lui cutremura temeliile nopţii, zadarnic biciul plesnea ca bubuiturile de armă. L-a văzut lipindu-se poltron de zid ; mîna, mecanic, împărţea lovituri în dreapta şi-n stînga, dar răgetul lui a răguşit şi s-a transformat în dureroase strigăte de ajutor. Au sărit oamenii curţii, a fost un vuiet mare... L-a văzut apoi intrînd galben, de parcă, în locul capului, îi pusese cineva un cap de ceară. Zadarnic încerca să-şi ţină dreaptă şira spinării şi zadarnic vrea ca pasul să nu mai dîrdîie ca la paralitici.

Slujitorii au intrat la porunci, dar el a păstrat multă vreme tăcerea, pentru ca să-şi adune vorbele, care pesemne îi fugiseră din gît ca albinele din stup. Au răsunat atunci două feluri de pedepse : cincizeci de bice de fiecare fiară şi cinci condamnări la moarte. Execuţia avea să aibe loc a doua zi în faptul dimineţii, iar osîndele capitale aveau să fie suferite de cei cinci dulăi bătrîni, pe care-i ştia bine că-1 cunosc şi totuşi au sărit la dînsul. Se plimba furios, cu mîinile la spate, rostind sentinţele şi dînd amănunte asupra felului executării...

Apoi deodată... o, cum şi-l aduce aminte... se oprise cu ochii ţintă la ea. Şi atît de puternici erau, că ea a trebuit să şi-i plece pe ai ei.

— Nu, să nu se împuşte nimic, a zis.

Şi după o tăcere :

— Mîine să se îndoiască porţia de mîncare la toţi cîinii ; carnea să nu se mai frigă de acum înainte, iar celor cinci bătrîni chiar să li se întreiască porţia...

Cînd ea şi-a ridicat privirile, nu se mai uita la dînsa. Fixa un colţ al iatacului şi părea că din nou a început să dîrdîie ; ochii şi figura şi corpul lui întreg păreau că rîd... rîdeau într-âdevAf *([* dîrdîia ГОГ...

...Haide, trebuie să scrie, e foarte cu putinţă ca *el* să fi uitat. Sau să pună prea puţin preţ pe furia javrelor. Sau să nu fi dat crezare lăudăroşeniei lui

Mircea. Trebuia neapărat prevenit de pericolul ce-l aştepta. Mai ales că lipsa răspunsului ar fi **putut-o** socoti ca o încuviinţare ; poate chiar îşi închipuie că măsuri au fost luate ca intrarea să-i fie apa rată.

Biata minte nestatornică a lui Dinu ! Necontenit vîrtej de gînduri, fantasme, planuri şi iluzii...

Ea se dezlipeşte alene de soba monumentală, şi pasul o duce fără grabă şi legănat spre măsuţa încrustată cu flori de ivoriu ; şi simte cum o adiere de tristeţe se revarsă din ungherul ei ascuns spre celelalte ascunzişuri ale sufletului. Oare de ce ? E limpede aşa... Doară niciodată nu va putea să se întîmple...

Scoate pe gînduri globul lămpii. Niciodată. Şi se lasă pe scaun fără să aprindă. Niciodată. Iar *totdeauna* frigul va rămîne numai acolo, afara, dincolo de ziduri. Gîndul cel nou o scutură din toropeală, şi flacăra chibritului izbucneşte. Ştafeta va porni chiar acum călare ; într-o jumătate de ceas va fi în oraş, la prietena cea bună, tainicul regizor.

Şi totuşi... micul parc din faţă e unit cu restul curţilor doar prin poarta din dreptul terasei. încolo, toate celelalte sunt închise... iar dacă şi aceasta...

Ea totuşi a terminat scrisoarea. Trebuie să fie înţeles că niciodată nu va fi cu putinţă să se împlinească un plan atît de îndrăzneţ şi absurd... Şi apoi ea iubeşte mult pe Mircea... ceea ce nu-i place la el este doar grija asta de a o închide atît de straşnic... Numai atît doar... Şi nici atît... căci dacă ar înch... dacă ar... dacă ar fi închisă şi cea din dreptul terasei, jivinelor nu le-ar rămîne decît restul curţilor... parcul ar fi liber de teroarea lor...

De ce-a stins lampa atît de grabnic ? Ca să vadă lucrurile astea care se potrivesc atît de minunat în rosturile gîndului. Slugile trebuie să fie acum la masă... iar abia mai tîrziu se dă drumul haitei...

Ea se înfăşură în şalul mare şi gros de mătase şi iese afară. Negurile îngheţate sunt încremenite în luciul lor straniu, copacii înalţi sunt rotunzi, şi tufele de zmeură şi agriş susură tainic, lovindu-şi roada bogată de chiciuri ; parcul e o dumbravă de argint, peste care a început sa se înteţească adierea ce va face să cînte frunzele. Acum nu se aud decît slabe atingeri de foi zimţate şi troznetul de atlas al zăpezii sub paşii grăbiţi şi mărunţi. Basmul nopţii abia se pregăteşte...

A ajuns la poarta larg căscată ; o smuceşte din gheaţa care i~a cuprins balamalele şi o împinge în cadrul ei. Nu ştie dacă trebuie să se mai necăjească si cu drugul ; s-a ruginit într-atît, încît e cu neputinţă să-1 mai clintească din înţepeneală. Dar nu e nevoie ; poarta s-a cuprins prea bine în cadru şi, uite, parca s-a umflat deodată, că nu mai vrea să se deschidă... Oho, cîinii în nici un caz n-o vor putea urni...

Şi se puse pe fugă înapoi înspre casă, iar şalul care-i flutură în urmă-i pare o pasăre neagră ce s-a luat după dînsa. Pe verandă se gîndeşte la dîra pantofilor ; de Ia ultima treaptă şi pînă unde noaptea nu mai lasă vederea, pe violetul zăpezii, urmele de paşi par mai albe, mai luminoase, un covoraş alb întins pe pardoseala de mister. Sunt prea multe, prea amestecate ca să se distingă ale ei.

întră, şi căldura o cuprinse în îmbrăţişarea ei dulce. „De amant", şopteşte ea şi clatină din cap cu tristeţe ; e doar singurul amant care a îmbrăţişat-o şi de despărţirea căruia se cutremură. Singurul amant : căldura — o femeie... Insă aşa trebuie să fie şi îmbrăţişările *lui* dulci, delicate, să pătrundă în corp prin toţi porii, pe nesimţite, aşa cum le întrevedea, de departe, ca în ceaţă, în tumultul îmbrăţişărilor sălbatice ale celui plecat.

Sufletul i-era uşor după fapta ce îndeplinise, încît corpul i se părea la fel şi avea senzaţia că pluteşte mergînd de la un scaun la altul, căci un neastîmpăr, căruia nu-i găsea rost, o făcea să-şi schimbe locul necontenit. II vedea necurmat pe Dinu, subţirel, cu în* mlădieri de şopîrlă, atît de asemănător cu o şopîrlă, încît avea într-una toane de rîs, prevăzînd cum se va strecura de nebăgat în seamă, cum totu4 avea să se în-

tîmpîe simplu, nu se poate mai simpla, că a doua zi va fi aceaşi linişte şi aceeaşi odaie caldă, iar spre seară, acelaşi soare de sfîrşit de lume va arunca inutile şi decorative palori de bronz pe zăpada cîmpului. Totul va fi ca înainte, gîndea ea, căci uita sau poate că nu-şi da seama că dincolo de noaptea aceasta se cască lungul lanţ de prăpăstii ale nopţilor viitoare — şirag de privelişti din ce în ce mai ameţitor dc frumoase...

Ea nu făcea acum decît să-şi rîdă de temerile ei de mai înainte ; e o copilărie să-ţi închipui că viaţa are cotituri brusce ca în romane... O, altă dată, cine ştie... dar acum el e atît de departe...

Acum era de tot întunerec în casă. însă ea ştia şi cele mai mici obiecte unde sunt aşezate, încît vedea totul ca ziua. Luna avea să iasă mult mai tîrziu, şi desigur el ţinuse socoteală dc răsăritul lunii ; el trebuia s-o ia înaintea lunii. Iar stelele răzbiseră cu atîta profunzime, ca te aşteptai să acopere toată bolta într-o mantie de diamant topit. Fantoma stinsă a Vărsătorului se scufundase mai demult în oceanul suborizontu- lui ; iar acum, pe locul unde soarele îşi dusese agonia, cei doi peşti ai zodiacului căutau lacomi urma dispă-rutului. Ea le desfăcea obişnuită conturul din volbura pulberei de foc, căci singurătatea şi iatacul ei cu ferestre spre miazăzi şi apus o învăţaseră să citească bine la semnele fără clintire ale cercului»

4

49

Dar un zgomot brusc, care deveni pe urma prelung şi tumultuos, o făcu să plece ochii din priveliştea de aur; ochii întîi se loviră de duritatea cumplitului întuneric şi se închiseră parcă de durere. Pleoapele bătură ca aripi ce vor să-şi ia zborul şi înfruntă din nou puterea nopţii ; zăpada strălucea viclean dedesubt, dar cînd ridică şi dintr-însa ochii, ei se loviră din nou de întunericul acela grozav. Atunci văzu închegîn- du-se în beznă bulgări şi mai compacţi de beznă. Unul după altul veneau prin cer ca duhurile vrăjitoreşti. Se prăvăliră într-un iureş nebun spre poarta din dreptul terasei,

parcă ar fi ştiut că acolo se petrecuse ceva. Ea se mută repede la fereastra de la miazăzi.

Cele patruzeci de fiare nocturne se abătuseră în crîncen asalt asupra porţii închise. Lemnul umflat rezista însă bine în cadrul gardului. Ei îşi dădură atunci tîrcoale unul altuia, schelălăind prietenește. îi vedea bine acum pe luciul zăpezii. Erau enormi, şi licărul ochilor li se aprindea şi se stingea ca licuricii ; smalţul cel alb al pămîntului le ședea de minune, îi prindea ca propriile lor blăni. Iar fiorul fricei, care i se prelinse lung şi cutremurător de-a lungul şirei, semăna atît de bine cu fiorul frigului, că amîndouă se confundară într-un tremur puternic, nepotolit. Eternul frig licărea în ochii jivinelor, în bizarele jocuri fosforice ale zăpezii, în luciul tern al planeţilor morţi de pe cer, în văpaia rece de diamant a stelelor zbătîn- du-se de prisos, în îngheţul întunericului fără fund şi zare. Din tot infinitul ăsta covîrşitor, numai aici, lînga soba a cărei înfăţişare i se părea acum mică şi umilă, era căldura şi viaţa. Iar ceea ce trebuia să se întîmple i se păru atît de apropiat, că scosese un geamăt de spaimă. N-ar mai fi vrut să se întîmple nimic. Ar fi vrut să se întindă pe divanul ei şi s-adoarmă, să se ferească în somn, ca în cel mai bun ascunziş, de orice întîmpkre âf fi putut să Sil Γ Villi Să SC tl"CZCa5Că a doua zi în zori, în lumina soarelui *alb,* liberă de toate grijile şi de toate fricile.

Atunci veni de departe un lătrat de alarmă, furios şi tenace ; şi îndată un huruit sinistru îi urmă, şi întreaga haită, cu clămpănituri seci, cu colţi mai albi ca zăpada, se năpusti de năprasnă spre miazănoaptea curţii, după zvon, pesemne, acolo unde încep hotarele pădurii. Ea aştepta cu suflet strîns zgomotul care avea să urmeze şi care izbucni formidabil şi fioros, se dezlănţui fără chip de curmare. Ceva extrem de grav trebuia să se petreacă acolo, căci acum se auzi cornul de alarmă al slujitorilor.

în vaierul teribil care se stîrnise, pietricelele ce plouară în geam fură ca sunetele clopoţelului de argint în tumultul liturghiei. Soarta începea să se împlinească. Pentru că, fără voia ei, se văzu răsărind ca o fantomă, cît era de înaltă şi albă, în apa de plumb a oglinzii. La început crezu chiar că

stă încă pe loc şi numai imaginea ei din oglindă, scăpată din legăturile firei, pornise spre ea s-o ia de mina, s-o ducă ; dar cînd trecu de oglindă, îşi simţi corpul mlădios, dueîn- du-i voinţa în foşnetul capotului de mătase albă.

Trecu antreiaşul. Deschise.

Şi *el* se înalţă pe treptele verandei, înfăşurat în blana cenuşie, de culoarea nopţii însăşi.

— Du-te, du-te, şopti ea frîngîndu-şi mîinile. Pentru Dumnezeu, du-te...

Şi mîinile se răsuciră nervos şi fantastic, îmbrăţi- şînd aerul rece :

— Du-te, şopti din nou, plîngător. Nu înţelegi... nu vezi... *Frigul...*

Dar el rise nepăsător :

— Acolo sunt oamenii mei ! arătă el spre fundul nopţii. Ei au pornit toată larma, ca să-i atragă pc-ai voştri într-acolo. O, e un plan minunat... Haidem, să ţi-1 spun...

Şi-o cuprinsc de mijloc, llŞOMd Şl albă ca o fantomă.

51

Ea îşi lăsă atunci capul în jos şi chiar îl scutură, ca să i se desfacă părul. Acum, pentru că el venise, ritualul trebuia îndeplinit pînă în cele mai mici amănunte.

4*

Dm noapte, deasupra, frigul, care-o mîngîia cu degete reci prin haina subţire, o privi rîzator şi sticlos prin ai i i i lui dc ochi.

-*k*

Huietul de departe continuă tot timpul nebuniei. Cînd părea ca se sfîrşeşte într-un colţ al hotarului, răbufnea îndată tocmai 111 colţul cel mai opus. El rîdea atunci, şi-n noapte, dinţii lui străluceau asigurător şi braţele ei se întindeau atunci lacome.

De două ori încercară să se despartă la uşa cea mare a antreiaşului, pentru a se înlănţui iarăşi şi a se înturna în sanctuarul păcatului. Ea fu aceea care i se anină de gît a doua oară, acum nu atît din iubire, cit dintr-o sfidare aruncată Neprevăzutului şi Frigului.

Cînd, în cele din urmă, el porni de-a binelea, ea numără, batînd uşor din vîrful piciorului în covor : „Una, două, trei, patru... el trebuie să fi şi ajuns departe... cinci, şase, şapte... o-ho, el e demult pe drumul gol şi e cu neputinţă de văzut cu haina lui de culoarea straniei lumini a zăpezii în noapte... opt... nouă... asta e tot... o clipă... cîteva... şi totul e repus în starea de mai înainte..." Şi iată, neprevăzutul ăsta, cu gravitatea lui tragică şi cu sloii lui imenşi învîrtindu-se de-a surda în nepătruns, păcălit cum ai păcăli un copil... din nouă bătăi de picior...

Dar de unde poate să vină frigul ăsta ? Pesemne că uşa de la antreu s-a * deschis singură... poate că într-aclevăr el a uitat-o neîncuiată...

—Prea tîrziu, amice, prea tîrziu îţi vîri nasul înăuntru, rîse ea frigului, pe care-1 simţea curgînd pe sub canaturile uşii cesteilalte în iatac ; o izbea atît de tare în fluiere şi-n gleznele calde, că avu impresia curentului *dc munte,* pe care-1 trcci vara cu picioarele goale.

—Afară, dragul meu, afară ! N-ai ce căuta în buduarul unei femei cu aventuri, îi spuse rîzînd din nou şi ieşi în antreiaş, sa încuie uşa cea marc şi să pună dedesubt sulul călduros de lînă.

Şi, într-adevăr, în antreu uşa cea mare era deschisă şi într-adevăr în deschizătura ei stătea nedecis Frigul, cu

căciula ţuguiată, cu haina verde îmblănită a isprăv- nicelului, cu cizme înalte, răsfrînte peste genunchi. Da, era însuşi *Frigul,* căci mustăţile mari umpleau obrajii cu fiori de promoroacă şi, răzbătînd peste umerile-i solide, asprul duh al nopţii gheţoase o privea cu milioanele de ochi.

Ea se dădu înapoi, amuţită de groază, şi apariţia o ajunse în iatacul în care încă plutea mireasma caldă a dragostei. Curajul îi reveni o dată cu lumina lămpii, care se proiectă ironic pe înfăţişarea de vechil. Căci nu era decît vechilul. Pe figură îi trecu atunci, ca umbra unui vîslit de aripă, tresărirea *aşteptatei* dezamăgiri. Şi ascunsă de rigiditatea care deveni de piatră a chipului, surise în adînc înşelăriei de-o clipă, ce-i surîdea la rîndu-i, zburînd acum departe, ca un dră- cuşor şugubeţ.

—Cum ai îndrăznit să pătrunzi aici ?... şi-n tot timpul cît pronunţă aceste cuvinte, se strădui ca vocea să păstreze aceeaşi asprime biruitoare din ochii şi din trăsăturile ei.

Iar cînd sfîrşi, auzi atît de firesc, că i se păru ca un ecou, răspunsul, din care n-o surprindea decît vulgaritatea exprimării.

— He, he... eu ca eu, ca sunt de-ai casei, da' boier Dinu cum s-a rătăcit el tocmai de la oraş în odaia cocoanei şi cum a nimerit-o el tocmai cînd a izbucnit tămbălăul ?...

—Teşi...

Aştepta cu capul plecat ca el să execute, iar vîrfuî piciorului, care o dată cu strigătul ei, lovise atît de drastic în podea, se porni imperceptibil să puncteze iar clipele... una... două... trei... „Şi din atîtea poţi păcăli destinul!" îşi spuse iar, privind cu un fel de ironică melancolie, scrisoarea de adineaori, pe care o uitase pe măsuţă.

Dar vechilul întîrzia. Cînd îl privi din nou, el îşi răsucea zîmbitor mustăţile roşcovane şi searbede, de pe care gerul îşi luase masca rece, mută, cu tăiuşuri de sticlă. în locu-i, o figură josnică rînjea.

— Să n-aibe grijă cucoana, n-o să ştie nimic boierul... nu suntem nici noi aşa proşti să pîrîm frumuseţe de cucoană...

—Ieşi odată...

De astă dată a ţipat atît de tare, că namila a făcut involuntar cîţiva paşi de-a-ndărătelea. La uşă s-a oprit, ca să adauge ameninţător :

— Aşa ţi-i vorba ?

Apoi a ieşit, tropăind din cizmele grele.

Mireasma care plutea încă în a'erul iatacului era acum acră, respingătoare. Sanctuarul fusese profanat. Toate obiectele de pe mese, de pe etajere, de pe gueri- doane, toate perinele divanului, mototolite de spasmul dragostei, ofereau acum o privelişte anostă, dezgustătoare. Pretutindeni se încuibase mirosul de cojoc umed şi de iuft. Şi pentru totdeauna.

înfiorată, ea-şi îmbrăcă paltonul îmblănit din dulapul în care mirosul impur nu putuse să pătrundă. îşi acoperi capul cu şalul şi porni zorită spre ieşire.

Căci afară o aştepta Frigul tare, limpede, curat de orice duhoare, de orice josnicie. Ea se codi puţin la uşa antreiaşului, dar numai o clipă ! Deschise apoi larg şi păşi, iar Frigul o cuprinse îndată şi o sărută pe buze. Ea surîse biruită amantului infinit, care o aştepta de-âtîtâ amar de vreme, Şi CU un avînt fără seamăn i se aruncă în braţele nevăzute.

Şi toţi ochii de diamant ai cerului clipiră atunci de fericire.

Gîndirea, Bucureşti, an. VII, nr. 5, mai 1927, pp. 171—176.

DIN PERIODICE

CEI Di K í (TIMA

Mergea agale, cu picioarele răşchirate, zdrobit de greutatea puştii carc-i căzuse pe braţ, de greutatea raniţei şi-a sacului cu muniţiuni. Raniţa îl cocoşase de tot; curelele îi răniseră de-a binelea umerii, ca hăţurile ncridicate cu zilele de pe mîrţoagele săracilor. Din dreptul şoldului stîng, pe care-1 izbea într-una sacul cu granate îl trăgea cu putere la pămîntul negru şi momitor.

La ultimul popas se răzleţise de compania sa, de dezmăţata adunătură de momii istovite care fusese la început compania sa. Adormise sub un mărăciniş, pe preşul moale de frunze gălbui, şi camarazii îl uitaseră acolo. Acum zadarnic

scruta zarea nelămurită a drumului, pierdut în nesfîrşit. Nu era nici urma de companie. O clipă a crezut că a greşit drumul şi că, fără să vrea, a luat-o înapoi spre ei — spre cei care veneau din urmă, puhoiul ameninţător al duşmanului, care înainta, înainta grăbit, îl simţea cum înaintează, nevăzut în adîncimea liniştii din urmă. S-a uitat la soare şi a socotit că e pe drum bun ; dar cînd te rătăceşti, parcă soarele poate sa-ţi spună pe unde trebuie să apuci!

Dar mergea înainte, şovăind, pe drumul ce se deschidea ca o pîrtie printre tarlalele de pămînt negru şi înţelenit, pătate ici-colo de petecele galben-verzui ale vegetaţiilor părăginite. Simţea că într-acolo trebuie să fie Moldova acea, către care porniseră. între soare răsare şi miazănoapte.

De trei ceasuri de cînd se trezise singur după somnul popasului, şi de trei zile de cînd avuseseră cea din urmă vraişte cu duşmanul ! înainta fără să cricnească, cătînd a ghici în mersul îndărăt al ţărînei, de sub picioarele care parcă stătuseră pe loc, puterea grozavă, care-i trăgea granatele, din fundul pămîntu- lui. li simţea pe ei, din spate, vînători nenumăraţi, cît frunză şi iarbă, înarmaţi pînă-n dinţi, după el, biet vînat singuratic şi ogărit.

Ideea aceasta îl făcu să rînjcască prostit. Atîţi pe unul ! Hî ! Oare dacă l-ar prinde, ce i-ar face ?... Ce-ar putea să-i facă ? Vor striga : „Stai !" „Ei, iacă, stau !" Ce vor putea să-i facă atunci ?

Se poticni pe un bolovan şi şovăi o clipă : stătu să-şi recapete cumpătul...

... Şi ! Să se sature ! Dar ce l-au lăsat acolo, în mă- răciniş ? Doar îşi cătase şi el un loc pentru odihnă...

îşi aminti însă de alt popas şi de toate popasurile, cînd cădea zdrobit de oboseală chiar în huietul tunurilor. Şi ochiul scăpărător al plutonierului Bîr- neaţă îi răsări deodată, ca o lumină bruscă, supărătoare, drept în mijlocul creierului.

„Nu mint, trăiţi dom' plutonier."

De altminteri, îl văzuse şi domnul căpitan cînd o luase spre tufişuri, şi nu-i zbierase, ca de obicei, cu glasul lui de haraba spartă : „Mocanu Ion ! Un' te doseşti pe-acolo, hoţule ? Să te răzleţeşti de noi ? Hai ?"

în zare, într-un mănunchi schilav de copaci, străpuns de o cumpănă de fîntînă, luciul unui coperiş îi răscoli orbitor adîncul ochilor.

„Trebuie să fie canton..."

...Hm. Toate sunt pustii. Dar tot s-o mai găsi o găleată de apă... Apa au lăsat-o...

Picioarele îi cătau tot mai în lături. Bocancii cădeau greu pe pămînt, stîrnind pietricelele.

De undeva, poate de la canton, se auzi un lătrat stins de depărtări. O pasăre ţîşni speriată dintr-o brazdă şi porni săgeată în scăpătat.

„Se duce la ei... şi nimeni n-o întreabă..."

Urmări în gînd pasărea trecînd ca un glonţ în revărsarea apusului, peste coifurile lucitoare ale nemţilor. Nici unul nu-i dă aminte... Şi păsărică zboară înainte, ca vîntul care-o duce. Şi poate mîine îi cîntă de pe şură bună dimineaţa nevestii...

Icoana casei bătrîneşti în lumina firavă a dimineţii îi făcu parcă un gol în inimă. De cînd nu mai văzuse el casa bătrînească ? Oare o fi rămas ea tot aşa, cu ei acolo ? S-o fi schimbat ceva dintr-însa, din sat, din văzduh, din lunca Oltului ? S-o fi făcut toată ţara nemţească ? Vrăbiile s-or sfădi tot cu atîta aprindere pe miriştile pustii ? Şi vîntul toamnei o cînta tot cu glasul răguşit al părintelui Năstase prin ogeagurile largi ? Ce s-ar putea schimba ? Lucrurile rămîn totdeauna aceleaşi. Şi totuşi parcă nu-i venea a crede. Se trezi oftînd :

„Cum nu m-ai făcut, Doamne, o păsărică..."

„....of, of, maică, măiculiţă, ce ţi-am greşit eu ţie ?..."

— ...te-ai ascuns, nemernicule, să fugi ! Hoţule, hoţilor ! Trădătorilor ! Toţi aţi fugit ! Toţi. M-aţi lăsat singur. Singur. Să mă prindă şi pe mine. Hoţilor ! Cum să nu mă prindă dacă m-aţi lăsat singur ?

— Că nu fugim, domnule căpitan»

—Taci, nemernicule ! Toţi o să fugiţi. Va cunosc eu. Vă ştiu cine-mi sunteţi. Dezertorilor. Azi unul, mîine altul. Pînă o să mă prindă şi pe mine. Voi o să răspundeţi de prinderea mea. Să ştiţi i Hai ? Ră- mîneţi unu cîte unu în urmă. Cîţi au rămas, Bir- neaţă, ieri ?

— Nici unu, domn căpitan.

— Cum nici unul ? Da' alaltăieri ?

— Nici unu, dom' căpitan. De cînd n-am mai avut lupte, de-atunci sunt cu toţii la apel.

— Minţi, minţiţi, nu mai eşti bun de nimic ; o să te degradez, să ştii. De ce n-a fugit ? Vreţi să scăpaţi de răspundere dacă m-o prinde cumva pe mine ? De-acum vă plănuiţi ! Ha ? Tîlharilor ! V-aduc pe toţi la Curtea Marţială după război...

Cînd ajunse la canton, -soarele scăpătase, Nourii viorii aninau pete de cerneală turbure pe copacii schilavi. Cîinele, care latrase adineaori, se ridica greoi dc după un ciot de copac şi se apropie gudurîndu-se de soldat. Cantonul rămînea mut şi oblonit.

— Ce, mă cuciule, măi, mă Corbea, mă, cum te cheamă pe tine, mă Corbea, măi ? Te-au lăsat să ie păzeşti casa,., hai...

Se gîndi să-i arunce o bucată de pîine din codrul uscat, pe carc-1 mai avea în sac. Dar se temu c-o să-i ducă doru mai tîrziu. Se mulţumi deci să mîngîic cîinele şi se apropie de fîntînă. îşi potoli setea cu o găleată întreagă. Appi, rezemîndu-se de ghizduri, strîmba nedumerit din buze :

—...ce-o fi avînd domn căpitan cu răspunderea aia ?

Se lăsă greoi pe o buturugă dc alături. Cîinele i se lipi gudurător pe piciorul stîng. Simţi cum se revarsă oboseala din trup ca frigul iernii la dogoarea jărateculuidin vatră. O simţea cum se destramă, pale-pale, din împletitura muşchilor zdrobiţi, din şalele zdruncinate, din umerii încovoiaţi. Privi drumul pe care ajunsese. Calea pornea înapoi făşie încă limpede, învineţea încetul cu încetul, pierea în roiuri de neguri, dispărea cu totul în domnia mogîldeţelor în- tunecate din fund. Acolo, în împărăţia acca a întliner ecu lui, ochii lui se opriră plini de teamă şi nedumerire.

...de ce l-au lăsat singur ? Doar domnu căpitan 1-a văzut...

— ...Laşilor, nemernicilor i Aţi fugit cu toţii şi m-aţi lăsat singur. Aţi aflat ce bine e la ei, acolo. Nu mai credeţi în... în minciuni... cum spuneţi voi..> Vă trebuie acum odihnă şi pat bun, cafea cu lapte şi rufe curate... cum n-aţi trăit voi nici în vreme de pace. Tîlharilor ! Şi acum vreţi să mă lăsaţi singur...

„...odihnă şi pat bun... cum n-aţi mai..."

Potolit din răsufletul aspru şi îndesit, cîinele îşi potrivi privirea după căutătura omului. Şi se înghe- mui deodată într-însul. înfiorat de atîta linişte necuprinsă, începu să scîncească ca un copil; apoi se porni într-un urlet prelung şi dureros. întoarse ochii la cîine ; se priviră amîndoi muţi un răstimp. Dar parcă, încurajat de muţenia omului, animalul se porni iarăşi 111 acelaşi plînset lugubru, sfîşietor.

Soldatul îşi făcu cruce. Vroi să-1 mîngîie, dar ochii îi rămaseră pironiţi la botul cîinelui, care se descleşta într-un fel anumit, într-un chip cum mai văzuse el undeva, de cu rînd.

La Boiţa. Urletul ungurului, acelaşi urlet de surprindere şi durere al singurului om pe care ştia că 1-a răpus, care-şi proptise pîntccele în ascuţişul baionetei lui. Şi-şi aduse acum bine aminte de ungurul acela care rămăsese trei zile neîngropat, îu marginea tran^eci, la care se întorcea aproape zilnic să-i vadă ochii înspăimîntaţi şi urletul încremenit.

îşi făcu din nou cruce şi întoarse privirea. O luminiţa se aprinse în fundal negurilor, pîlpîî o clipă, crescu şi se stinse. în mintea omului însă rămase. Parca suflată de urletele cîinelui, ca de un duh necurat, începu să ia proporţii. Fu mai întăi o învoi-* burare ciudată de icoane fără sens, un amestec curios de flăcări şi sînge şi ochi de mort. în urmă apăru ungurul de la Boiţa ; ochii erau ai lui. Dar ca norii alburii mînaţi de vînt, pe fondul senin al cerului, în creierul soldatului imaginele se desfăceau şi se alcătuiau cu o mare repeziciune. Ungurul era acum parcă îmbrăcat femeieşte ; ba era chiar o femeie cîntînd şi surîzînd ; o figură stranie, dezmăţată şi fixă. Dar femeia aducea tot mai mult cu Ioana, cu nevastă-sa, şi acum ea juca de foc şi rîdea tot mai sălbatecă, iar ungurul cel mort cînta, pe ladă, din armonică.

Ea chicotea ca o nebună şi săruta neamţul, ce rîdea cu aceiaşi ochi sticloşi, cu aceeaşi gură încremenită pe vecie.

Soldatul tresări. Se ridică speriat de pe buturugă. Clinele sări şi el, înveselit deodată, dîndu-i tîrcoale prieteneşti. Omul îl privi spăimîntat şi începu să-şi facă cruce, stupind spre animal şi bolborosind cuvinte de descîntec.

Ajunse la drum de-a-nderetelea, întoreîndu-se cu faţa spre cîine la fiecare tîrcoală. Apoi, simţind pă- mîntul tare al şoselei, o luă tot înainte, în pas gimnastic, aproape fugind. Clinele îi sărea în faţă, ră- mînea în urmă, îl ajungea în salturi nebune. El continua să se închine, scuipînd spre animal ; uneori îndrăznea să-l cheme pe nume, ca şi cînd ar fi vrut să-i descopere prefăcătoria.

— Mă, Corbea, mă...

Dobitocul devenea îndată şi mai sprinten. în bucuria lui, însă, i se părea că rîde ca un om. înteţea atunci crucile şi îndesea paşii.

Deodată băgă de seamă că-ŋ juru-i s-a făcut lumină — o lumina palida, sîngene...

„...Ei, sunt ei..."

I se păru că toate pădurile lăsate de mult în urmă au izbucnit în flăcări. Zarea se încinge necontenit de sîngele vâlvătăii, ca şi roşul ei reflex, care i se întinde tot mai pronunţat dinaintea ochilor.

Căci el nu îndrăznea să se uite în urmă.

Dar acolo, în rumeneala focului din spate, el năzărea umbre fioroase de oşteni înzăuaţi, aruncînd în marş neoprit picături de flăcări din torţele aprinse. Şi dincolo, tot mai în urmă, prin perdeaua de fulgere şi fum, vedea alţi oşteni, cît fir şi iarbă, înzorzonaţi ca-ŋ basme, cîntînd de beţia triumfului, scotocind bogăţiile ascunse, ciocnind cupe spumoase, tîrînd după ei nevestele şi fetele ţării ; şi fetele şi nevestele şi Ioana lui rîdeau prostește, rîdeau la lumina paloşurilor, rîdeau vesele, rîdeau din toată inima de neputinţa goniţilor...

Era luna. Abia acum o văzuse. Cînd se ridicase ea tocmai acolo ? Şi Corbea, care de la un timp mergea atît de liniştit alături, cu limba scoasă şi cu privirea cuminte !

întoarse ochii tot cu fereală. Dar în urmă stăpînea aceeaşi tăcere deplină şi acelaşi întunerec de necuprins...

*

— Oamenii abia se mai ţin, şopti plutonierul Bîr- neaţă la urechea domnului căpitan.

Dar domnul căpitan părea că n-aude nimic. Şi cînd Bîrneaţă rămase iar în urmă, ridicînd din umeri, ca omul care nu mai înţelege nimic, domnul căpitan zîmbi satisfăcut, iuţind şi mai mult paşii.

Soldaţii nu mai ţineau nici un fel de rînd, nici un fel de ordine. Unii rămăseseră 111 urină de tot ; doar cîţiva se mai tîrau năuciţi în spatele dofflllllllui căpitan, privind cu mare

nedumerire la repeziciunea crescîndă cu care-şi muta picioarele.

Din cînd în cînd se oprea cîte unul, trăgînd de curelele raniţei pentru ca s-o aşeze mai bine pe ieşiturile spinării ; alţii o lăsau să atîrne de umăr. alţii născoceau tot felul de potriveli, pentru ca să le găsească — armă, saci şi raniţă — o cumpăneală mai convenabilă pentru corp.

Dar foloasele echilibrului găsit durau se vede puţin, căci aproape nutnaidecît născocitorii aceştia, care se întreceau între ei, găseau un plan şi mai nimerit pentru a împăca mersul ameţitor al domnului căpitan cu pofta pămîntului de a-i covîrşi sub greutăţile din şapte ! Şi izbuteau. Căci nici unul nu cădea. Mergeau înainte, cocoşaţi, aduşi într-o parte, clatinîndu-se ca nişte beţi.

0 ceată dezmetică de beţivi, frînţi de vin, părea frîntura de companie a domnului căpitan.

Dar ei nu lua seama la [1] asta, cum nu lua seamă ia gemetele şi la scrîşnetul blestemelor care-1 urmau. El mergea înainte, grabindu-se tot mai mult şi zîmbind tot mai fericit.

— A căzut Neacşu... se apropie din nou, timid şi gîfîind, plutonierul Bîrneaţă.

—Aha, a căzut...

Domnul căpitan mai făcu aţi ν a paşi, apoi se întoarse brusc în faţa uimită a plutonierului.

— înţelegem noi şiretlicuri de astea ! stngâ ei. Şiretlicuri d-astea de bădărani proşti. Vreţi să ră- mîneţi, hai ? Vreţi să rămîneţi cu brice preţ...

— Dom' le căpitan, toată lumea e ruptă de oboseală...

Domnul căpitan desfăcu doi ochi mari, parcă beţi de fericire.

—Aha, toată lumea... Şi dădu de mai multe ori din cap înţelegător. Aha, toată lumea, toata lumea... înţelegem, înţelegem !... Să se strîngă rîndurile ! răsună cu putere glastil lui de haraba.

[1] în textul de bază : *de.*

Soldaţii se strînseră. Gîfîiau cu toţii şi ochii li se dilataseră înspăimîntător. Unii mîrîiau printre buze sunete neînţelese. Era însă ceva ameninţător în privirile şi-n mîrîielile acestei frînturi de companie.

Dar domnul căpitan nu le dădea nici un fel de atenţie. Examina pe toţi cu aceeaşi privire luminoasă şi—1 cîntărea pe fiecare cu aceleaşi clătinări semnificative din cap.

— înţeleg, înţeleg... spunea dumnealui. Care va să zică, v-aţi hotărît cu toţii... să-mi rămîneţi...

Un murmur îi răspunse :

— Nu mai putem, domn'e căpitan.

— Noi avem raniţe.

Dar domnului căpitan îi sări ţandăra :

— Taci, mocofane ! Aveţi raniţe..; a ? Dar eu n-am purtat raniţă ? Aţi găsit pretextul, ha, tîlhari- lor ? V-aţi înţeles cu toţii... Bine, bine... laşilor...

— Noi vrem dor să ne odihnim.

— Suntem morţi, domnule căpitan !

— Mă rog, mă rog, rupse scurt domnul căpitan. Eu nu mă împotrivesc. Rămîneţi. Vă priveşte. Dar eu nu pot să-mi părăsesc compania. Rămîneţi, poftim ! Rupeţi rîndurile, poftim. Dar aşa să povestiţi lucrurile atunci, cînd o fi să ne dăm seama... aşa... cum a fost...

Soldaţii nu mai ascultau. Nici nu mai puteau să audă. Săriră cu toţii şanţul, căzînd unul cîte unul pe pajiştea moale de alături.

înserarea cobora rece şi solemnă. Un vîntişor adia agale, susurînd frunzele. Plutonierul Bîrneaţă făcu apelul. Neacşu venise. Dar lipsea Mocanu Ion.

— Unde e Mocanu ? întrebă numaidecît domnul căpitan, lărgindu-şi din nou gura a zîmbet.

— A rămas, trăiţi, domn căpitan. S-a răzleţit de la popasul de la prînz.

— S-a răzleţit, ha-ha, s-a răzleţit. Şi dumneavoastră îmi rămîneţi pe drum. Bun-bun, duşmanul **e** în spate, şi dumnealor au gust de odihnă...

— Ne odihnim puţin, domn'e căpitan.

— Nu rămînem mult.

i — Nu ne lăsăm prizonieri, domn'e căpitan.

— Mai bine murim...

Domnul căpitan păru că se gîndeşte profund.

— Eu mi-am făcut datoria, spuse el la urmă. Dacă n-aţi vrut, se schimbă socoteala. Nu mai ascultaţi de ordine, de nimic... Şi, privindu-le feţele cu nespusă luare-aminte, scăpă printre dinţi, într-o doară : Am să plec singur...

— Mergem cu toţii, domn'e căpitan.

Domnul căpitan făcu o mişcare bruscă şi reţinu cu greu un strigăt de satisfacţie.
— Ştiam, ştiam că n-o să mă lăsaţi. Vreţi să mă ţineţi cu voi, să mă daţi peşcheş neamţului...
— Nu ne dăm, domn'e căpitan.
— Murim cu toţii.
— Murim pînă la unu !...
— Ştim noi, ştim noi basme d-ăştia... Aci domnul căpitan oftă : Bine, băieţi, fie voia voastră. Dar veţi da seama... veţi da seama... se va termina şi războiul ăsta. Să nu fugiţi de răspundere. Eu vă iau pe toţi mărturie să spuneţi cum s-a întîmplat. Eu mă spăl pe mîini. Eu n-am vrut... dar dacă a fost peste puterile mele... Am făcut tot posibilul...
— Să ne odihnim puţin, domn'e căpitan. Ş-atît...
— Eu aş pleca singur, dar ştiu că m-a,ţi împuşca...
— Cine să vă împuşte, domn'e căpitan ? sări speriat plutonierul Bîrneaţă.
— Va să zică, nu mă lăsaţi să plec. Ca să Illl povestesc acolo... Bine, băieţi, foarte bine. Asta aşteptam. Sa nu-mi ascultaţi ordinul. Atîta aşteptam. Adică tocmai la asta nu mă aşteptam. Dacă vreţi să vă predaţi, ρ reda ţi-vă. Dar de ce nu mă lăsaţi pe mine să plec...
— Cum să vă lăsăm, domn'e căpitan ? Cine să vă lase ? Plecăm cu toţii...
— Ştiam, ştiam... Şi dădu neputincios din umeri: Eu nu mai am nici o putere !
...Soldaţii dormeau de mult, trîntiţi pe raniţe, ră- suflîncl zgomotos, transfiguraţi de lumina searbădă a lunii. Plantonul, de pe marginea şanţului, anunţă clar în tăcerea umedă a nopţii :
— Pe şosea un soldat... şi-un cîine...
— Şi-un cîine, aici ? sări domnul căpitan, care nu închisese ochii de loc. Ala e neamţ...
— Lasă-i să înainteze mai bine şi ia-1 la ochi, opină plutonierul Bîrneaţă.
— Aha, tu comanzi aici, Bîrneaţă ? rîse .amar domnul căpitan. Uitasem că sunt prizonierul vostru.
— Nu, domn'e căpitan...
— Bine-bine, faceţi cum vreţi. Dar să vedem cine este... Poate ne dă desluşiri. Poate îl facem prizonier. Poate e o avangardă...
Domnul căpitan se sculase, alergase la şanţul din marginea drumului şi acum privea cu încordare casca lucitoare a soldatului, care înainta singuratec prin f uni geala razelor de lună. Zîmbetul domnului căpitan creştea din nou pe figura sa lungăreaţă. Dar în ochii lui plutea nelămurit parcă o teamă.
— Poate că e o avangardă. Mai mult ca sigur. Şi e de prisos, ce vă mai prefaceţi ? Ce să-1 împuş- căm ? Ca să ne împuşte şi pe noi cei care-1 urmează. Prea tîrziu acum, v-aţi

văzut visul cu ochii. V-au prins. M-aţi dat legat neamţului de mîini şi de pi~
doare.
— Ce facem, domn'e căpitan ?
— Treaba voastră... ce mă întrebaţi ? Eu zic sa-1 aşteptăm să se apropie şi să-1 luăm cu binişorul...
5*
6
7

Acum e prea tîrziu să mai facem pe eroii. Aşa aţi vrut-o... aşa...

Soldatul de pe drum se apropiase de tot. El nu băgase încă de seamă pe cei trei care-1 priveau. Dar cîinele se oprise în loc mîrîind. Deodată plantonul strigă :

— Asta e Mocanu...

La strigătul plantonului, Mocanu se opri scurt. Stătu un moment în cumpănă, apoi întinse braţele şi se năpusti spre şanţ.

— Stanciule, domn'e căpitan...

Sări şanţul ca o minge.

Pocni călcîile în faţa comandantului, aşa cum nu le mai pocnise niciodată, nici cînd era recrut.

— M-am întors, domnule căpitan ! strigă el cu bucuria senină a celui care se ştie de mult aşteptat.

Cîinele ajunsese din trei salturi soldatul, şi-acum mirosea picioarele celor patru inşi. Apoi puse labele pe galoanele ofiţerului, întinzînd capuL parcă să-1 sărute...

— V-am ajuns, domnie căpitan, se bucură soldatul, răsuflînd grăbit, ca scăpat de o mare primejdie. Pînă acum nu se vede nimic în urină... Dar vor veni, domn'e căpitan. Să mergem, să mergem, să nu ne ajungă, domn'e căpitan, se ruga el tînguitor. Să nu-i vedem necinstindu-ne femeile...

Unul cîte unul, cu căscaturi grozave, întinzîndu-şi braţele ca la un supliciu, soldaţii se trezeau, deşteptaţi de larma lui Mocanu. Alţii cădeau iarăşi numai- decît pe iarbă. Dar cîţiva rămăseseră treji, cu urechile ţintă.

— Să mergem, domne căpitan, îndrăzni o voce ascunsă în întunerec.

— Să mergem, să mergem, se auzi din mai multe părţi.

Zîmbetul domnului căpitan pieri. Dar apăru iarăşi îndată.

— Hm, hm, bine, bine, să mergem, hotărî el la urmă. Eu de cînd vă spun. Faceţi cum vreţi. Dar e prea tîrziu. Prea v-a venit tîrziu gîndul... Haideţi, la rînd, dar degeaba... Şi după un timp : Ha, ha, aţi adus-o bine... Aţi aşteptat pînă acum, şi acum faceţi pe grăbiţii...

— Nu ne dăm, domn'e căpitan.

—Mai bine moartea, complectă Mocanu...

Soldaţii erau acum cu toţii 111 picioare.

Săreau şanţul rînd pe rînd şi se aşezau în linie de grupe pe şosea. Plutonierul Bîrneaţă îi potrivea cu mina. Iar domnul căpitan bodogonea înainte.

— Aţi auzit că e mai bine acolo. Minciuni toate. Nici nu mai ştii pe care s-o mai crezi. Din toate trebuie să iei cîte ceva. Dar eu mi-am făcut datoria şi v-am spus ; e o minciună. Prizonierul e prizonier. Oriunde, amar de el. Nu v-am spus ?

Soldaţii se aşezaseră. Bîrneaţă comandă :

—Îl1 coloană de marş, la dreapta !

Bocancii bătură patru lovituri surde şi sacadate. Coloana era gata. Dar domnul căpitan crezu că trebuie să ţină un mic discurs de îmbărbătare.

— Să trăiţi, copii ! Cu Dumnezeu înainte î Acum am văzut. Voi sunteţi adevăraţi ostaşi. Ce vă pasă vouă că acolo puteţi trăi bine ? Lăfăiţi pe saltele moi şi cu cafea cu lapte ? Pe loc repaos !

în executarea comandei, treizeci de paşi fură ca unul.

— Să trăiţi ! Aşa soldaţi mai zic şi eu. Voi ştiţi că aveţi să muriţi, c-aveţi să vă rupeţi mîinile şi picioarele, că nici unul n-o să vă mai întoarceţi aşa cum sunteţi, dacă v-oţi mai întoarce. Voi ştiţi c-o să muriţi tot în noroiul şanţurilor, pe glodurile tran- şeelor, în călduri de cuptor, şi-n frig, de-o să crape bolovanii sub voi. Voi ştiţi că n-oţi mai cunoaşte mîncare, somn bun, băutură, femeie. Doamne, Doamne, cine ştie cît ! Poate ani de-a rîndul. Zece- cinsprezece, Dumnezeu cum o vrea şi cu noi! Şi totuşi mergeţi înainte, nu vreţi să ştiţi de nimic. Aşa soldaţi v-am vroit. Ascultă : înaintee... marş !

Dar parcă primul pas nu fu tot aşa de energic ca şi comanda mai războinică decît oricînd a domnului căpitan. Ba de la cîţiva metri de drum, ritmul căl- căturilor se [2] amestecă, şi detaşamentul odihnit părea tot aşa de zdrobit ca înainte de repaos. Soldaţii înaintau pe gînduri.

Dar domnului căpitan nu-i mai ardea de muştră. Nici nu se mai grăbea de zor, ca înainte. Din cînd în cînd, privea tot mai pătrunzător în negura adîncă din fund.

De-acolo însă nu răzbătea nici cel mai mic zgomot, nici cea mai neînsemnată lumină. Luna, care ajunsese acum în creştetul cerurilor, îşi vedea de drum, rece şi nepăsătoare, prin mărăcinişul albicios şi fugar al norilor zdrenţuiţi. Iar soldatul Mocanu Ion, care închidea coloana, se străduia să ghicească cum ar putea fi o cafea cu lapte ; şl-şi închipuia o licoare galbenă-alburie, în care pluteau, ademenitori, bulgăraşi alburii de mămăligă... Şi o furie nebună îl cuprinse gîndind că Ioana lui ar putea mînca acum aşa ceva, în tovărăşia vreunui neamţ gros, cu luleaua de-un metru în colţul gurii.

Gîndirea, Cluj, an. I, nr. 2, 15 mai 1921, pp. 24—28.

RETRAGEREA

Sub cerul mohorît de toamna, trei zile în şir se scurseră armate nesfîrşite şi sure. Grămezi mari şi neregulate, pilcuri răzleţe, oşteni singurateci, călări, pe jos, pe furgoane sau pe tunuri, treceau rînd pe rînd într-o harababură desăvîrşită. Turme omeneşti, fără formă şi fără conducători ; zadarnic ar fi ghicit vreunul într-atîta împestriţată încurcală. O singură putere îi mîna numai pe toţi deopotrivă ; acelaşi ţel neclintit, o stea călăuzitoare, pierdută în zările răsăritului, pe care numai ochii lor de fugari păreau că o văd.

[2] In testul de bază : ***şi.***

De la geamul ei aburit şi soios, trei zile întregi Antiţa îi privise trecînd. Dar omul ei se vede că apucase pe alte drumuri, dacă nu-şi va fi lăsat cumva oasele prin stîncile munţilor.

A patra zi nimeni nu mai trecu. Către amurgit, Antiţa gîndi că de-acum trebuie să vie rîndul celorlalţi. Şi-şi simţi inima apăsată de-o strîngere neînţeleasă şi supărătoare. Ce va fi acum oare ? Aci, la marginea satului, la o bună bucată de drum de celelalte gospodării, i se păru că toată lumea a plecat o dată **CU** armatele. Se simţi atît de singura, că **un** fior rece şi tăios îi străbătu mădularele. Tăcerea neîntreruptă o birui; simţi o sfîrşeală la glezne şi se abătu ca doborîtă de-o mare oboseală pe lăvicer.

Ce-avea să fie de-acuma ?

Abia întru tîrziu gîndi să aprindă lampa. Dar, pînă să se hotărască de tot, mai stătu o jumătate de ceas ţintuită locului. Trebuia să îmbuce oleacă, şi pe urmă — cine ştie — să vegheze. La bună seamă, noaptea asta, şi de-o fi să aţipească cumva, doar pe lăvicer şi îmbrăcată, dacă o închide ochii!

Antiţa aprinse lampa şi o anină în cui. Dar abia se îndepărtă cîţiva paşi, că urechile îi prinseră un zvon îndepărtat de ropot. îşi încordă auzul. Nu se înşelase. Era treapăt îndesit de copite. Stătu puţin pe Ioc, nehotărîtă. Apoi făcu o mişcare spre lampă, ca s-o stingă.

„Dar poate că e mai bine aşa ! gîndi în urmă şi rămase nemişcată. Poate că o trece !"

Tropotul se apropiase de tot. Trecu ca o grindină pe dinaintea casei. Aproape îndată, însă, se opri brusc. Antiţa îşi făcu cruce. Gîndul îi fugi iar la lampă. Dar rămase tot nemişcată în mijlocul odăii.

De-afară se auzi boncănind pe podeţ paşi grei de om şi poticneală de cal, în urmă bubuiri puternice de pumn răsunară în uşa de la tindă. Antiţa încă se precupeţea cu gîndul. Dar loviturile cădeau tot mai repezi, tot mai poruncitoare.

în cele din urmă aleargă, lăsînd uşa de la odaie deschisă, ca să pătrundă lumina în tindă. întrebă cu glas pe jumătate :

— Cine-i acolo ?

Dar pumnul greoi de-afară se pusese să spargă *uşa.* O voce ameninţătoare poruncea răguşit cuvinte pe £are în teama ei nu le putea înţelege. Apucă drugul şi trase. Şi se feri cîţiva paşi îndărăt.

în prag apăru o umbră de om, mijlocie şi arătoasă. După carabina din spate, Antiţa cunoscu că e oştean. De altminteri, ce-ar fi putut să fie altccva ?

— Bună vreme, spuse umbra.

— Bună vreme ! îngăimă femeia, mirata că i se rosteşte pe limba ei.

— Ne rugăm de iertare, spuse iar oşteanul. N-aveţi cumva vreo bucată de mămăligă ? De dimineaţă gonesc flămînd, ca să-mi ajung escadronul...

— Ba cum nu, este, răspunse femeia mai înzdră-venită. Aşteaptă niţel...

—Ba, de nu ţ-o fi cu supărare, m-ai lăsa să mă încălzesc oleacă înăuntru ! Pînă rumegă calul ceva...

— Cum nu, poftim.

Soldatul rămase puţin să-şi priponească animalul de stîlpul pridvorului şi să-i lege sacul cu grăunţe după urechi. Intră apoi în urma femeii.

— Bună vreme, rosti iar..

Antiţa tocmai făcuse lampa mai mare şi acum stătea chinchită la sobă, aţîţînd focul care se stinsese.

Soldatul se lăsă cu un oftat de uşurare pe lăvicer, privind cu mulţumire în juru-i. Se sculă însă îndată şi rezemă carabina într-un colţ şi-şi scoase pe îndelete mantaua.

— De cînd 11-am mai scos-o după mine, oftă el din nou.

Se lăsă iarăşi pe lăvicer. îşi şterse fruntea cu o năframă. apoi îşi apăsă tîmplele în mîini. Pe urmă prinse să cerceteze cu amăruntul împrejur, începu să clatine cu tristeţe din cap la fiecare mişcare a ochilor, care se odihneau cînd pe macatele patului, cînd pe preşul din părete, cînd pe iconiţele afumate, încununate de busuioc, cînd pe măsuţa mică cu trei picioare din mijlocul odăii, cu scăunaşele ei scunde, rudăreşti.

Antiţa îl surprinse ştergînd o lacrimă pe furiŞj ŞÎ neîncrederea îi dispăru cu totul. îi puse pe masă o bucată de slănină, un codru de pîine şi doi castraveţi acri. Soldatul n-aşteptă să fie poftit a doua oară. începu să înghită cu lăcomie, cioflecăind zgomotos şi apăsînd cu degetele gogoloaie de pîine. Antiţa se aşezase în locu-i, pe lăvicer, şi—1 privea tăcînd. El se sculă într-un rînd, se apropie de lăiţa unde-şi trîn- tise mantaua, cotrobăi puţin şi scoase un bidon. îl întinse femeii.

— Poate guşti niţel rachiu ?

Ea dădu din cap că nu vrea. Soldatul îşi reluă locul şi începu să înfulice înainte, ducînd din cînd în cînd bidonul la gură. De la o vreme prinse gust de vorbă. începu să-i povestească isprăvile lui. Femeia-1 asculta parcă cu gîndul dus.

— Vai de păcatele noastre, gemu el în cele din urmă. Vai de ţărişoara noastră ! Ne-o înghiţiră căpcăunii...

— Da... ei sunt departe ? îndrăzni să întrebe Antiţa.

— Ei... hm... peste vreo trei zile o să-i vezi şi pe ei.

— Peste vreo trei zile ?

— Păi nu vin ei aşa curînd-curînd ; abia s-au scurs ai noştri. Şi tot mai sunt...

Tăcură un timp. Dar rachiul îi cam da ghes la pă- lăvreală. începu să-i spună de satul lui, de nevastă-sa. îi povesti cum s-au despărţit şi ce sfaturi i-a dat la plecare.

— Acum, pe-acolo or fi intrat tîlharii...

— Vai de bietele fomei, se cutremură ea.
Omul încruntă deodată din sprîncene şi o privi cu asprime. Antiţa însă nu-l vedea. Cu ochii pierduţi într-un ungher, urmărea în minte-i desfăşurarea unui gînd mohorît. Se cunoştea asta după trăsăturile încordate ale feţei, care parcă împietrise.
Soldatul mai sorbi o înghiţitură. începu să se legene pe scăunaş cu mişcări largi, apoi lasă capul în piept, prop tin du- şi pumnul în masă.

— îhm, da... mormăi printre dinţi.

Stătu cîtva timp nemişcat. Duse în urmă iarăşi bidonul la gură şi sorbi de mai multe ori.

— Adică ce vrei să spui ? Şi după o tăcere : I-am spus să se mute la tatăl său. Acolo sunt mulţi în casă... Dumneata, dacă zici că ţii la bărbatu-tău, cum îmi stai singură aci, la margine de sat ?...

Antiţa nu răspunse. încruntă şi mai mult faţa şi boţi buzele, strîngîndu-le cu tărie, ca şi cînd s-ar fi temut să nu-i scape vreun cuvînt.

— O omor dac-aş afla că nu m-a ascultat... Dar faţa i se lumină deodată şi începu să rîdă idioţeşte : Şi dacă m-oi mai întoarce...

Bătu cu pumnul în masă, scoţînd un icnet de nepăsare din gîtlej. Apoi dădu bidonul peste cap, go- lindu-l pînă la fund.

— Bun rachiu... Asta ne mai ţine.

întoarse privirile spre ea şi prinse s-o cerceteze cu atenţie. Antiţa privea necontenit în acelaşi ungher, cu un cot rezemat într-o palmă şi cu bărbia în cealaltă. Soldatul strîmbă nedumerit din gură, apoi clătină din cap de cîteva ori şi dădu din umeri.

în urmă rămase şi el pe gînduri.

Rachiul îi aducea icoane aprinse şi supărătoare. Gîndul îi fugea de la Antiţa la Catrina lui. Dar el îl întorcea necăjit înapoi, alungîndu-şi nevasta din minte cu tresături bruşte din cap.

Căci închipuirea-i aţîţată de alcool începuse să vadă lucruri îngrozitoare. Vedea o femeie zbătîndu-se în mijlocul unei întregi căprării. Dar ei erau mulţi, aveau arme şi rînjeau ca fiarele. în mintea simplă a soldatului procesul imaginilor se perinda scurt. Ea trebuia să cedeze, înfrîntă *de* puterea braţelor, care o ţintuiau, biruitoare, de pămînt.

Soldatul mugi de indignare şi de furie. Şi ochii căutară la Antiţa, care-l privea îngrozită. Căci femeia, pe care el o văzuse biruită, siluită de atîtea fiare hămesite, era Catrina lui. Şi el îmbrăţişa cu ochiri lacome picioarele, pieptul, capul Antiţei, ca gîndul cel negru să nu-i mai înfăţişeze pe cea dintîi.

Antiţa îşi trase picioarele sub dînsa, înghemuin- du-sc în sine pe lăvicer, cătînd cu ochii căscaţi de spaimă la cel care o pironise sub aprigele-i priviri.

Dar pe neaşteptate mişcările ei zvelte treziră în sîngele încropit de rachiu al soldatului aprinderi molatice. Revăzu de astă dată mai limpede, aproape aievea, în amănunţimi lubrice, corpul acesta de femeie zvîrcolindu-se, sub arsura plăcerilor, în braţele răcanilor ahtiaţi şi brutali, perindîndu-se unul după altul, obosind-o, istovind-o pînă la amorţire. Omul simţi alergîndu-i prin vine şuvoaie de căldură. Creierul i se împînzi deodată şi ochii îi luciră.

— Adică de ce ei şi nu noi !

Se sculă greoi şi scăunaşul cu trei picioare se rostogoli în urmă-i. Se apropie de ea călcînd ca într-un tact de dans şi, rînjind curtenitor, îi întinse mîna pe după gît.

Antiţa îl respinse cu putere.

— Şi tu, şi voi, păcătoşilor, cîinilor! urla ea, scoasă din minţi.

— Stai, puică, stai, că nu-s neamţ.

Antiţa sări sprintenă de pe lăvicer în pat şi de acolo în colţul dimpotrivă al odăii ; apucă un topor şi-1 ridică ameninţătoare cu amîndouă mîinile.

Soldatul şovăi. Se retrase cîţiva paşi înapoi. Ochii îi sticliră de furie.

— Numai cu ei, hai ?

Privirile se rostogoleau fioroase în juru-i. Degetele i se crispau în căutarea unei arme, unui ajutor...

Şi deodată căutătura întunecată i se lumină. De sub manta, ţeava carabinei ieşea lucitoare în lumina dulceagă a lămpii.

Porni într-acolo cu paşi apăsaţi.

— Stai tu, căţea...

Ea îi urmări mişcarea înnebunită de groază. Auzi ţăcănitul metalic şi scurt al încărcătorului. 11 văzu apoi răsucind închizătorul.

Fiori de gheaţă i se scurseră de-a lungul şirei spinării. îşi simţi braţele, care ţineau barda ridicată, tremurînd neputincioase.

înainte de a duce arma la ochi ca s-o ameninţe, el avu o ezitare. Un moment îi străfulgeră prin minte chipul Catrinei, cu securea ridicată, gata să omoare decît să-şi dea cinstea. Şi mina i se lăsă moale în jos, în vreme ce ochii îi căutară nehotărîţi, dar cu îngăduinţă, spre femeia din faţă.

Dar Antiţa cumpănise repede primejdia, şi acum tocmai lăsa să-i cadă toporul. O văzu apoi strecu- rîndu-se spre pat, acoperindu-şi ochii cu mîinile, aş- teptîndu-1.

Mînia începea să se întoarcă năpraznică şi oarbă în cugetul contrariat al bărbatului. Dar ea tocmai făcea o mişcare de nerăbdare. Şi fusta îi dezgoli un picior pînă la genunchi.

Soldatul simţi în piept un clocot. Valuri de căldură îi înnăbuşeafu] sufletul. Privirile i se plimbau nehctărîte de la carabină la pulpa femeii. în cele din urmă izbucni într-un rîs spasmodic, nevoit, de care nu-şi da sama nici el. Aruncă arma şi păşi spre pat, tremurînd de poftă, hohotind tot mai tare, mai sinistru.

Iar buzele îi îngînau fără rost:

— Catrino, Catrino... mai dăm noi ochi...

Gîndirca, Cluj, an. I, nr. 4, 15 iunie 1921, pp. 86—89.

UN CALATOR

Prin fereastra larg deschisă a compartimentului, plesniturile roţilor pe şine năvăleau necurmat o dată cu aerul rece al nopţii de primăvară, umplîndu-i plămînii de răcoare şi zdrobindu-i timpanele sub lovituri de ciocane. Siluete carbonizate de copaci stingheri apăreau fugar în cadrul cercevelelor ; uneori se desfăceau cu totul din beznă, apropiindu-se amenințător şi scuturînd 111 aer sute de braţe înspăimîntate, dar monstrul de fier, în goana-i dezmăţată, le aluneca zglobiu printre ghearele fantastice şi negre şi se pier- dea zănatec în adîncimi tot mai necuprinse de în- tunerec.

De pe bancheta pe care încremenise cu ochii ţintă la geamul vagonului, înghemuit în pardesiul subţire şi friguros, privea uimit la aceşti hecotohiri[3] reînviaţi parcă din adîncimile vremurilor ; ar fi vrut, poate, ca unul din braţele lor schiloade şi informe să prăvăle gonaşul de foc din făgaşul lui fieruit; să-l rostogolească deodată într-o prăpastie neprevăzută, groaznică, fără fund.

[3] Probabil *hecatonhiri*, în limba elina, epitet acordat unui monstru.

Apropia pleoapele şi întrevedea printre gene scena formidabilă a catastrofei. Detunăturile roţilor îi creşteau atunci haotic în pavilioanele urechilor, îi dădeau senzaţia exagerată a unui tumult înspăimîntător, brăzdat de-o serie discontinuă de trăsnete cutremurătoare, sfîşiat de ţipete dureroase şi vaier omenesc. Se simţea tîrît în abis şi strîngea ochii de groază şi de mulţumire abia îndrăznită. Ce nu era 111 stare să facă singur, ar fi voit să săvîrşească neprevăzutul.

Dar trenul zbura înainte prin bezna de tăcere, cu ropot şi detunări de avalanşe. Şi el se înghemuia şi mai mult pe bancheta îngustă, se încovriga în sine ca un pui în ghearele unui uliu, neputincios şi în voia forţei care-l ducea năpraznic şi nepotolit.

Acolo, la capătul călătoriei, îl aştepta, pentru ' firea lui, ceva deopotrivă morţii. Cea mai teribilă umilinţă. îl aştepta[u] ochii severi şi trufaşi, a căror mîndrie o înfruntase odată, o batjocorise, o strivise sub dispreţul său tăios şi obraznic şi a căror îndurare trebuia să o ceară acum ; doi ochi, sute, mii de ochi ; îi vedea scînteind în noaptea de afară, necruţători, ironici, vicleni, ameninţători. Doi dintre ei se apropiau chiar, încruntaţi, sălbatici, corosivi; 11 simţea arzîndu-i vederile, străpungîndu-i ţesăturile feţei ; încetul cu încetul se înconjurau în conturul unei figuri cunoscute şi ţepene. începea să tremure. Simţea învăluindu-1 suflarea părintească cu suflul rece, umed, de cavou. Şi auzea pentru a nu ştiu cîtea oară cuvintele care-l şfichiuiau ca plesnituri de foc :

„Ce mai cauţi acum ? Du-te..."

Acest „du-te" îl sfredelea ca un burghiu, îi da toţi fiorii sfîrşitului. îşi simţea sufletul micşorîndu-se, strîngîndu-se, topindu-se, strivit sub o greutate co- vîrşitoare.

Dar tresărea îndată, înfricoşat, ca un bolnav furat de începuturile agonici; se scutura din frigurile delirului ; îşi simţea sudoarea care-i prelingea fruntea racindu-se şi răcorindu-i zvîcnelile tîmplelor ; iar faţa de lămîie se schimonosea într-un zîmbet fără curaj.

Privea atunci năuc la ceilalţi călători, care sforăiau pierduţi, diafanizaţi în lumina searbădă, fumegîndă a lampionului. Le cerceta în expresiile înlemnite ale feţelor dacă nu cumva i-au urmărit pe sub ascuns vreun gest nepotrivit, involuntar.

Dar mirarea, îngrijorarea, groaza care se ceteau pe aceste figuri de panoptic erau ceva cu totul strein de viaţă. Uşurat, se aşeza atunci mai bine între ră- zemătoarele locului îngust-

De bună seamă, aiurelile acestea proveneau din oboseala călătoriei. De aproape două săptămîni pe drum! Din ţara acea streină, depărtată şi posomorită şi pînă aci, în apropierea oraşului părintesc ! Doar singur observase, cu cît drumul se

prelungea, cu atît se îngroşa în minte-i negura, încîlcindu-i gîn- durile.

Nu-l va alunga, fără îndoială, nu va avea tăria să fie atît de crud.

îl va ruga, îl va implora, îi va cere iertare, chiar în genunchi, de va fi nevoie. Şi bătrînul e prea mîn- dru ca să nu fie înduoişat de atîta umilinţă.

îi va povesti toate ororile foamei care-l gonea din urmă.

Toate rătăcirile prin oraşele acelea sure ale străinătăţii, în aşteptarea unui succes imprecis, care n-avea să vină niciodată. îi va spune cum a risipit astfel tot ce-i rămăsese de pe urma mame-si; cum decăzuse apoi încetul cu încetul, fugind din loc în loc, urmărit de creditori, de portărei şi de tot felul de agenţi roşii sau negri, ca de un nor sinistru de păsări răpitoare ; cum ocupase rînd pe rînd cele mai josnice slujbe ; cum îşi vînduse pînă şi hainele şi rufele, cum vînduse şi cea din urmă podoabă, pe care o mai păstra de la mamă-sa, pentru a putea lua drumul ţării natale ; o relicvă scumpă, la care ţinea ca la un idol — aducătorul lui de noroc — şi pe care o ferise cu cea mai mare îndîrjire de toate avînturile necurate ale slabului său suflet.

Toată această mizerie progresivă va încînta pe bătrîn ; îl va ferici ; îl va face să sară în sus de mulţumire că i se împlinise profeţiile.

„Nu-ţi spuneam eu ? îi va zice. Nu-ţi spuneam ? Mărturiseşte singur."

îl va aproba atunci, şi bătrînul va fi tare mulţumit. De atîta mulţumire, îl va ierta. Mai ales înfrîn- gerea finală, hotărîrea de a se întoarce şi a pleca genunchiul dinainte-i, îl va încînta cu desăvîrşire.

Fără îndoială, albit de bătrîneţe, va fi pierdut mult din îndărătnicia trecută ; va avea cuvinte mai bune pentru el ; îl va primi ca pe un fiu rătăcit, va tăia viţelul cel gras. Amintirea moartei, pe care o jicnise atîta în viaţă, îi va fi sădit în suflet sămînţa omeniei. Cu neputinţă să nu-l ierte şi să nu-l primească !

Aromit de somn şi de blîndeţea celor din urmă în- chipuiri, ochii i se lăsau de plumb ; dar la prima atingere, pleoapele se respingeau iar, speriate. Gîndul alungării se reîntorcea necontenit, tiran şi ucigător, cu tot cortegiul de groaznice închipuiri aievea, de catastrofe imaginare, de coşmaruri cu ochii deschişi. Conştiinţa distanţei care se micşora la fiecare plesnitură a roţilor îi aducea tot mai dese tresăriri de friguri.

Tot timpul călătoriei această rotire de senzaţii îl zdrobise sub contrastul aspectelor ei opuse, care se perindau cu o regularitate matematică. Dar niciodată ele nu-i apărură decîţ într-O formă neclară, nesigură, învăluită de mister şi de groază.

Acum, însă, în apropierea imediată, scena primirii i se prezenta în spirit cu o luciditate care-1 uimi; îl prinse cu totul în ţesătura ei de amănunt; îl covîrşi sub puterea de adevăr a viziunii.

O, nu-1 va alunga. Dar îl va umili cu toată bucuria acea pe care o avea să umilească oricînd şi pe oricine. Cu bucuria cu care dusese la mormînt, umilind-o pînă dincolo de viaţă, pînă-n ultima clipă, pe mocnita-i tovarăşe de zile.

învinsul închise ochii. Amintirea mamei muribunde îi făcu sufletul în bucăţi. Cum nu gîndise în tot timpul drumului la cea mai de seamă cauză a plecării î

Revăzu patul celei pe moarte şi-i auzi sughiţurile agoniei. Resimţi indignarea străveche împotriva călăului tenace şi metodic. Şi-aminti de răzbunarea pe care o făgăduise întinsei în cosciug, în şoapta celui din urmă sărut. îşi aminti de toată nobila-i mînie de revoltat romantic.

Cea mai teribilă răzbunare ! îi veni să surîdă de oroare şi dezgust. Se va duce tremurînd în faţa atotputernicului criminal, cum îi striga odinioară în certurile lor grozave ; şi-i va implora mila ! Va rîde poate, de va fi nevoie, de ameninţările de odată şi, vai, de scumpa moartă.

Şi văzu în gîndu-i mutra sarcastică a obedului, plecîndu-se asupra-i, roşie, înstelată de fibre vinete ; îi simţi mirosul acru, abia perceptibil, de vin şi apă de gură şi-i auzi vocea găunoasă şi rîsul poznaş :

„Zi, asta ţi-a fost răzbunarea ? într-adevăr, teribilă... Ha, ha... m-ai făcut de rîs, iubitule ; ai îndrăznit să te întorci în halul ăsta, cu zdrenţele ăştia, cu mutra asta ! Vai, teribil te-ai răzbunat! De rîs m-ai făcut, de rîs. Ha, ha, ha, ha... maică-ta te priveşte satisfăcută de-acolo de unde o fi... în sfîrşit, ai îmblînzit-o... Am un loc de intendent... ţi—1 pot oferi... Nu-i aşa c-ai răzbunat-o ? De ce nu vorbeşti ? Ai venit aici să-mi taci ?"

El va trebui să răspundă şi să rîdă afirmativ. Frate-său, căruia la plecare îi strigase „laş şi sclav" şi care, fără îndoială, va fi de faţă acum, la întoarcere, va surîde cu ironică compătimire.

Va geme atunci de durere şi ruşine ; dar gemetele se vor topi în gît, într-un rîs voios şi linguşitor ; un rîs care va trebui să fie cît se poate de sincer.

Vor veni şi orăşenii, obişnuiţii casei. Va veni şi ea, acea pe care, în mîndria-i exagerată, în încrederea oarbă pe care o avea în forţele sale, o refuzase pur şi simplu, în ciuda „atotputernicului" ; pentru că, în doi ani de dragoste tinerească şi sfioasă, o găsise fără sufletul de care el credea

că are nevoie. Va veni tot oraşul ; toţi ochii aceia care-i răsăriseră pe neaşteptate din puterea nopţii.

Şi auzi iarăşi rîsul uscat al obedului.

„îl cunoaşteţi, ha, ha ! E noul meu intendent, înainte îmi era fiu, înainte de a-1 dezmoşteni... conform, conform, mă iertaţi, conform articolului... iertaţi... clin cauză de insulte grave. îl cunoaşteţi ? E cel de care vă plîngeaţi ca nu vă salută, că vă face proşti 111 discuţii şi vă întoarce spatele pe stradă. E cel care-mi striga că am omorît pe mămă-sa, ha, ha, parcă-mi făcuse ceva, biata bătrînă ! Nu cu otravă, domnilor, nu cu cuţit, domnilor, nu cu re\'olver, domnilor, ci cu ce credeţi ? Cu, domnilor, cu umilinţă, domnilor... aşa mi-a strigat dumnealui, în faţă, şi în dos, la toată lumea... fostul meu fiu ; mi-a strigat răzbunare ! ca în romane ; să mori de rîs, nu altceva ; că mă va da el gata, aşa cum i-am dat eu pe mamă-sa.

83

...Este el, dragă vecine, cel care ţi-a strigat că nu te-ar lua nici de servitor ; acuma mi-este intendent ; dacă vrei, îţi poate aduce un pahar de vin bun sau chiar poate să-ţi toarne, ca-să te speli. Pentru că...

6*

ha, ha... se răzbună teribil... iubite vecine... după cum vezi..."

îi reveneau astfel în minte frînturi de fraze pe care le mai auzise cîndva, atunci. Acum le întregea, le potrivea, una lîngă alta, le grada în discurs.

Vocea bătrînului îi răsuna clar în ureche ; figura lui îi plutea limpede dinaintea ochilor ; figurile tuturor îi apăreau iscoditoare, surîzătoare, vesele, gata, ca de obicei, să pufnească în rîs de poznele acestui bufon senil, bogat şi puternic, stăpînul tuturora, cu imensa-i avere şi cu binefacerile-i mari şi mici; să rîdă cu hohot de prostiile lui, prefăcîndu-se că-i apreciază humorul. Şleahta întreagă de provinciali abrutizaţi şi prefăcuţi, atît de rudimentar prefăcuţi; turma pe care o dispreţuise din tot sufletul, pe faţă, pe care o batjocorise fără nici o cruţare, pe care o umilise la rîndu-i cu toată cruzimea ori de cîte ori i se oferise prilejul; aşa cum umilise şi pe tatăl său !

Bătrînul nu se va lăsa pînă nu-1 va jicni din nou dinaintea acestei mulţimi. Cum va putea să-i suporte murmurul şi sarcasmul nerod ?

...Trenul părăsea tocmai penultima staţie, făcîndu-şi loc printre macazurile zvîcnitoare care se răreau din ce în ce. încetul cu încetul îşi hia tot mai mult avînt spre limanul de groază. Prin cadrul geamului, din ceaţa sură, se năzăreau în depărtări imense mogîldeţe antedeluviene.

...Va fi şi *ca* de faţă şi va zîmbi, pudică şi roşie de plăcere, de satisfacţie...

...Cu neputinţă ! Nu va coborî. Va merge înainte, tot înainte ; se va da jos 111 gară numai pentru a-şi prelungi biletul de drum. Da, aşa va face. Intendent ? Dar va putea găsi locuri mai bune aiurea in ţara aceasta, unde venea la atîtea cunoştinţe, pe care, fără să-şi dea seama, trebuie să le fi căpătat acolo, printre streini, desigur.

Ideea aceasta, care-i veni pe neaşteptate, îl umplu de lumină şi bucurie. O lespede păru că i se ridică de pe suflet. îi veni să zburde de fericire ; şi, neputînd face altceva, îşi mută picioarele unul deasupra celuilalt. Cum nu gîndise oare mai demult ?

Ba nu. Va rămîne o zi în oraş. Va merge să vadă mormîntul martirei. Va căuta să se întîlnească cu bă- trînul ; şi-1 va sfida. îl va lăsa să rînjească de bucurie văzîndu-1 că se întoarce învins şi jerpelit; şi-i va întoarce spatele cu acelaşi dispreţ elegant de acum cincisprezece ani. Şi-1 va lăsa uluit de mirare şi de ciudă ; va lăsa un întreg oraş nedumerit. îl va vedea şi ea, şi la început va zîmbi miloasă, jicnitor de miloasă, de trista-i înfăţişare. Dar o va înfrunta cu privirea şi-o va amuţi şi pe dînsa cu tenacitatea-i de fier. La fel, la fel ca acum cincisprezece ani. Un oraş întreg va rămîne uimit şi nu va şti, nu va putea să înţăleagă de unde atîta trufie, atîta putere de voinţă. O, de va fi stăpîn pe sine pînă la capăt ! De-1 va ajuta sfînta moartă cu amintirea-i mîntuitoare ; de-i va

călăuzi paşii şi-i va întări cugetul cu surîsul ei de dincolo de moarte !

Aşa va face, aşa va face !

îşi frecă mîinile buimac de norocul care-1 lovise pe negîndite. Ochii îi clipeau strălucitori. Şi rostogolişul roţilor nu-1 mai înspăimînta ; îl întărea, dimpotrivă ; părea a lua parte la bucuria lui, era chiar cîntecu-i de triumf în drum către izbîndă.

Va pleca apoi în ziua următoare. Ei vor fi şi mai mult uimiţi. Vor scorni fel de fel de închipuiri. îmbrăcămintea lui detestabilă va fi motivată indulgent
de însăşi imbecilitatea presupunerilor care se vor isca. O vor da-o pe seama originalităţii. îl vor socoti bogat şi puternic ; şi atît de tare în cinismul lui, încît să-i păcălească în modul acesta ! îl vor petrece pe dru- mu~i, pe care-1 vor crede comod şi îndepărtat, cu invidia lor. Şi a *lui.* Şi a ei, mai cu seamă !

...Iar el, în vremea asta, va începe din nou urcuşul istovitor al neajunsurilor...

îşi simţi ochii umezindu-se.

Va fi mai norocos în propria lui ţară ? Va putea găsi un colţ de cămin şi o îmbucătură de pîine ? Ori va retrăi tragedia grozavă care-1 alungase înapoi de peste mări şi ţări ?

îi va fi oare fatală dîrzenia din urmă ? Va şti, atunci, să moară cel puţin ca un viteaz ?...

Se cutremură. Ideea morţii latente şi încete de care fugise atîta cale, ca s-o reîntîlnească la capătul călătoriei, îl făcu să scrîşnească din dinţi, ca prinsul într-o capcană meşteşugită.

Vai, trebuia să dea ochi cu bătrînul ! Trebuia să cadă în genunchi, să se roage, să-1 implore... Dar da- că-1 va goni, nu va strica oare totul ?

...Nu-1 va alunga, fără îndoială. Nu va avea tăria să fie atît de crud. Sau, mai bine, atît de puţin crud. îl va opri să-şi satisfacă pofta de a înjosi şi de a-şi arăta învinsul nesăţioşilor săi admiratori. Iar el va şti să rîdă de glumele şi răutăţile părinteşti.

Strînse pumnii şi încleştă fălcile.

...Va şti să-şi înfrîngă cerbicia tinereţii ; va şti să rîdă zgomotos, să se prăpădească de rîs, să mărturisească ironic cît de caraghios era cînd ameninţa cu răzbunarea, cît era de fals, de banal, de melodramatic... mai ales cînd jura... va şti să-şi cîştige o bucată de pîine cu sudoarea frunţii, bufon al unui bufon...

...Doamne, de-ar fi bătrînul tot aşa de crud, să-1 oprească !...

Trenul îşi potolise viteza ; roţile izbeau şinele în cadenţă
ţinută. Şi cadenţa aceasta se potrivea de minune cu o

frîntură de cîntec pe care o amintire nărăvaşe i-o aduse din depărtările copilăriei.

Ascultă cu luare-aminte ; roţile nu cîntau altceva decît un crîmpei de refren, pe care-l fredona deseori mamă-sa în orele ei de scurtă veselie. Aceeaşi melodie, care revenea într-una, mohorîtă, fără sfîrşit.

Luminile oraşului apăreau pîlpîitoare din albastrul întunecos al începutului de dimineaţă. Pe băncile de alături, călătorii ceilalţi sforăiau înainte, încremeniţi în poziţii bizare.

Gîndirea, Cluj, an. I, nr. 9, 1 septembrie 1921, pp. 162—165.

SOARELE

Totul se petrecuse scurt, ca într-o lumină ele fulger. Caporalul Robu retrăia în clipele acestea întreaga grozăvie a întîmplării.

Stăteau la taifas în amurg, în dosul micului dîmb în care le erau scobite bordeiele. Stăteau chinciţi în jurul ceaunului, în care, la ora asta, îşi încălzeau fiertura, ca de obicei.

Tot statul-major al companiei era 111 păr : cei cinci agenţi de legătură, ordonanţa domnului căpitan şi ci, cornistul. Ascunseseră lumina, de atîtea ori trădătoare, a focului de vreascuri chiar aproape de deschizătura cea mare şi neagră ce le slujea de intrare în vizuina lor. Păzeau cu grijă văpaia ei plăpîndă, privind neliniştiţi la jocu-i nărăvaş ; o stăpîneau cu lovituri de reteveie în tăciuni ori de cîte ori îşi întindea limbile înţelese cu inamicul. Alături, o gură mai strimtă, mai înaltă, cu laturile mai drepte, era uşa de la domnul căpitan. Dar era tot aşa de neagră, pentru că domnul căpitan era în inspecţie pe tranşee.

Afară nu se înnegurase de-a binele. Doar steaua ciobanului prindea să clipească printre crăpăturile norilor roşii, năruiţi în asfinţit. Umbra înserării îngroşa pe nesimţite siluetele copacilor, netezindu-le conturul dantelat. Măgurile prizărite ici-colo creşteau ; păreau dosuri aspre de mistreţi năstruşnici urnindu-se greoi din somn.

Atunci auziră cu toţii răsufletul adînc, rar şi sacadat al minei fîlfiitoare. Un horcăit sinistru de balaur care vine nevăzut, vărsînd flăcări pe nări. Ca traşi de o sfoară, răsăriră cu toţii în picioare şi se îmbulziră buluc în gura bordeiului. Se îmbrînciră acolo, gîfîind înspăimîntaţi, într-o scurtă învălmăşeală. Robu se aruncă cu picioarele înainte, împins cu putere din urmă de Stanciu, agentul. Dar tocmai atunci detunătura fără seamăn zgudui ca un cutremur bordeiul, smulgîndu-l aproape din baierile pămîntului. Robu se crezu o clipă cu pluta pe Olt. Clipa asta el nu mai văzu şi nu mai auzi nimic altceva decît malurile umbrite ale rîului şi clipocitul molcom al apei. Şi un început de jale i se topi în piept, ca un făguraş de ceară.

Cînd îşi reveni, zîmbi cu bunătate umbrelor omeneşti din juru-i, înfăşurate în pale de întunerec. Se apropiară cu toţii instinctiv de uşa bordeiului, prin care pătrundea acum mirosul acru de artificii. Cineva înflăcăra o brichetă. Pe prag zăcea întinsă, galbenă şi pătată de sînge, ca o păpuşe mare de la

bîlciuri, jumătate din Stanciu, agentul de legătură. Trupul fuse retezat deasupra şalelor, cît apucase omul să se ferească în gaură. Restul zădarnic fu căutat pe-afară, pînă cînd noaptea îşi aşternu de-a binelea pătura de întunerec.

Se strînsără atunci iarăşi în jurul rămăşiţei de spuză, pe care doar o gamelă sfîşiată mai zăcea într-o rină. Cineva îngăimă o vorbă, şi abia acum Robu înţelese că auzul lui e mort. Şi zîmbi iarăşi, minunîndu-se numai cum de n-a băgat de seamă mai devreme.

Doar el crezuse că a auzit tot ce se sporovoise în juru-i *cît timp* âu cercetat după picioarele Iui Stanciu. Şi acum vedea bine că, într-adevăr, nimic n-ar putea spune lămurit din tot cît îşi dăduse cu gîndul c-a priceput...

Trecuse două săptămîni bune de atunci.

Dar şi acum, lui Robu scena aceasta nu-i putea ieşi din închipuire. Nici măcar nu-şi simţea cît de puţin slăbită spaima clipelor de moarte pe care le vieţuise. în singurătatea gîndurilor lui, cruzimea ei înfricoşe- toare îi revenea cumplit de des în minte. Şi nu arare îşi amintea, de asemeni, cum camarazii îşi băteau joc de el, de surzenia lui.

Cum se trînteau cu toţii speriaţi la pămînt, după ce se prefăceau că ascultă cu înfiorare vreun şuier sinistru ce venea din depărtări. Cum, la rîndu-i, spăimîntat de-a binelea, se prăvălea şi el ca dînşii, rupîndu-şi măruntaiele şi clătinîndu-şi creierul în cap, în hohotele de rîs ale tuturor. Cîtcodată, chiar domnul căpitan asista la aceste scene amuzante, şi atunci caporalul Robu nu înjura ca de obicei pe păcălitori, ci zîmbea umilit că putuse să fure un zîmbet întunecatului domn căpitan. Uneori se întîmpla să nu fie de loc glumă, şi Robu, care de la un timp şovăia dacă să se arunce sau nu în fundul vreunei gropi, trecea prin temeri grozave. în cele din urmă cerbicia trebui să fie zdrobită de frică. Robu se tu pila chiar cînd şaga se întîmpla în aceeaşi zi pentru a nu ştiu cîtea oară.

Ar fi stat el toată ziua ascuns în bordei dacă domnul căpitan — care, de cîte ori îl vedea, îl ameninţa mustrător din cap şi din deget — nu l-ar fi pus ba să-i spele vasele, ba cămăşile, ba să sape vreo groapă, ba să-i împletească o uşă din

răchiţi, ba să-i întocmească o masă din scînduri lustruite aduse de la trenul regimentar. Robu lucra tihnit şi stăruitor. El înţelegea că domnul căpitan nu-1 crede. Că-1 păstrează încă să-1 mai încerce. Dar de cîte ori domnul căpitan îl lua la încercări, ticluite de dînsul în fel şi fel de chipuri, Robu îşi surîdea în adîncul sufletului. El ştia bine că beteşugul lui nu-1 va lăsa să facă vreo poznă.

La început îl cam intimidase şiretlicurile doctori- ceşti ale căpitanului. I-era frică să nu se încurce cumva pe nevrute. Şi o teamă aţîţatoare îl cuprinsese la gîn- dul că putea să-1 socotească prefăcut, fără să fie. Dar în cele din urmă înţelese că el îjisuşi n-ar putea să-şi înşele auzul zdrobit...

In după-amiaza aceasta de octombrie, Robu gîndea la surzenia lui şi privea soarele. Privea uimit globul de foc şi vedea bine că nu este cel pe care îl cunoştea el toamna, mîngîindu-i obrajii smoliţi şi mînile bătătorite, cînd rătăcea pe prundurile Oltului după peşte. Acesta avea în el ceva străin şi prefăcut, ceva meşteşugesc. Era searbăd şi mînjea cu galbcn- pămîntiu feţele camarazilor. Şi aproape puteai privi la el cu ochii plini, fără sfială.

Era poate bulgărul de pară aruncat pe cer de vreun proiector duşmănesc sau o rachetă zvîrlită atît de departe în hău, că îi trebuia o zi întreagă ca să cadă. Pămîntul acesta desfundat de obuze, cu copaci rupţi de la mijloc, privind ca o dihanie la pîndă prin mii de ochi speriaţi de bordeie, presărat cu bucăţi de fier şi cu ţăruşi pe care se încîrlionţau căpeţele de sîrmă ghimpată ; văzduhul acesta care mirosea a smoală şi a cadavru nu putea să aibe un alt fel de soare...

Pe cerul acesta pe care zburau maşini nu putea domni decît un soare fabricat, nu putea pluti decît adusă cu ocheane drăceşti de-ale nemţilor imaginea celuilalt soare, vesel şi curat, de culoarea spicului, strălucind departe pe alt cer, în azurul căruia pluteau păsări făcute de Dumnezeu şi luminînd zăvoaie cu copaci neschilodiţi de mînia omului, Acolo văzduhul era Curăţat de miasme, şi vîntul cîntător al începutului de toamnă venea plin de răcoarea Oltului şi de mirosul sănătos al

răchiţilor. Acolo, la lumina lui tomnatică, brabeţi ciripeau neturburaţi nesfîrşitul şi gălăgiosul lor sfat. Acolo se culegeau acum viile, şi fetele treceau cîn- tînd cu hîrdaiele încărcate cu struguri printre bolţile de viţe. Acolo, toţi ai lui erau strînşi în jurul cramei, şi mustul şiroia din lin, cum şiroia aici sîngele din trupul înjumătăţit al lui Stanciu. Acolo, văile clocoteau de cîntec pe vremea asta şi drumurile gemeau de care cu poloboace răsunătoare.

Acolo... era atît de frumos acolo, că lui Robu îi mijiră lăcrămi în colţurile ochilor. Va mai vedea el pe acel acolo, atît de depărtat şi atît de deosebit de acest aici, peste care plutea stăpînitoare şi neîmblînzită moartea ?

Va mai vedea el soarele viu, orbitor şi tîhăr al tinereţii lui însorite ? Soarele de care numai că-şi amintea, şi închidea ochii, fulgeraţi de lumină !

Sau va muri aci după vreun dîmb, sub priveghiul trist al lămpii ăştia scofălcite, al bulgărului ăstuia de ceară încălzită ?

Robu îşi aminti beteşugul lui, de care nu-i păruse rău niciodată şi de care acum se bucura din toată inima. De bună seamă, nu-1 va mai încerca mult domnul căpitan cu şiretlicurile lui doftoriceşti, li va da drumul, şi el va putea să aştepte în linişte undeva, departe, în dosul frontului, reîntoarcerea.

Se întinse cît era de lung pe iarba arsă şi privi cu mulţumire în necuprinsul seninului. „Domnul a dat, Domnul a luat", îşi spuse el fericit, gîndind că, în marea lui milostivire, Dumnezeu i-a făcut un atît de mare bine luîndu-i auzul.

Poate, cine ştie, acolo, sub soarele cel adevărat, urechile se vor tămădui şi, închise acum pentru urletele şi bubuiturile morţii, se vor deschide ca florile în început de vară pentru cîntecele culesului şi pentru cîn- tecele pe nas ale lui Lake lăutarul. Dumnezeu îl însemnase printre cei pe care nu vrea încă să-i piardă.

De trei zile liniştea stăpînise frontul şi de trei zile Robu fugea de camarazii lui.' îşi scobise un bordei alături de al agenţilor, şi cînd sfîrşea lucrul, se înghemuia într-însul, închizînd ochii şi căutînd să ghicească în trăsăturile din ajun ale figurii domnului căpitan sentinţa mult aşteptată. Cînd sosea

bucătarul cu cazanele, el venea cel dintîi să-şi umple gamela. Fără să zică o vorbă, Ilie bucătarul, tăcut şi ursuz, apuca lingura cea mare şi, dintr-o turnătură, îi împlinea vasul de tinichea cu ciorbă de fasole sau de mazăre. Robu se retrăgea atunci lacom în bîrlogul lui şi-şi mînca în tihnă porţia.

Acum sfîrşise lucrul şi sfîrşise de privit soarele. Arunca priviri nerăbdătoare spre văgăuna de unde avea să apară Ilie ţiganul. îl aştepta de zor, pentru a-şi încărca gamela şi a se pitula în vizuina Iui, ca să închidă ochii şi să gîndească în voie la soarele de-acolo. Dar era încă mult pînă-n scăpătat, şi cornistul gîndi că ar putea să se vîre de acum în groapa strimtă şi să aştepte înlăuntru, în voia amintirilor năvalnice ce-i veneau din vremurile minunate, ca din depărtări fără cuprins.

Era gata să pornească, dar, iată, tocmai atunci se ivi domnul căpitan, urmat de trei dintre agenţi şi de ordonanţă.

Domnul căpitan îi făcu semn să se apropie. Robu păşi reglementar şi se opri la distanţă, salutînd cu dreapta. Cu stingă întinse bastonul la care lucra din ajun, împletit cu şerpi săpaţi meşteşugit în coaja verde şi cu mînerul adus.

— Bravo, Robule ! strigă domnul căpitan. Bun meşter ! Parcă l-aş fi luat de-a dreptul din prăvălia ju- pînului.

Robu rînji de bucurie. Dar zîmbetul îi încremeni îndată pe buze şi rămase fix pe faţa lui ca rîsul unui manechin. El auzise distinct, cu vin t cu cuvînt, tot ce-i spusese domnul căpitan. Parcă îi vorbea un glas din pămînt, dar atît de limpede, că se cutremură.

— Bietul Robu, murmură mai departe domnul căpitan către însoţitorii săi. A rămas surd de-a binelea, săracul. Nu mai e nimic de făcut cu el. Mîine îi dau răvaş la doctor, să-l trimată la vreun spital.

— Nu se preface, domnule căpitan, continuă căprarul agenţilor. Am văzut noi...

—Am văzut şi eu, sfîrşi căpitanul, bătînd prietenește pe umărul cornistului. Am să lămuresc eu pe doctor...

Robu deveni pămîntiu. Soarele, care se oprise parcă pe geana dealului din asfinţit, îşi da sfîrşitul ca un rănit într-o baltă

de sînge. Lumina lui stinsă punea pe figura năucită a cornistului o paloare de mort.

El auzea totul ce se spunea în juru-i, fiecare vorbă din ce în ce mai clară. Şi o teamă fără seamăn i se strecura în corp, parcă prin şira spinării, o dată cu răceala vie a înserării de toamnă.

Să mărturisească, sau nu ?

Dinţii i se strîngeau parcă de la sine, oprindu-l să facă nebunia. Cuvîntul venit din adînc se irosea zdrobit de păreţii gîtlejului ca de nişte stînci. Căci în închipuirea lui, bolboroseala care-i creştea năvalnică sub omuşor da proporţii imense beregăţii lungi şi scorojite, pe care mărul lui Adam se ridica şi se lăsa cu iuţeala bulgăraşului de unt în putinei. Taina cea nouă şi grozavă era o povară atît de doborîtoare pentru sufletul lui, că simţea cum îi va scăpa, cum se va prăbuşi pe loc dinaintea celor din faţă şi se va sparge în cioburi la picioarele lor.

I se părea chiar că ei au şi descoperit-o şi nu îndrăznea să-i privească în ochi. Un tremur nervos şi continuu începuse să-i zgîlţîie corpul ca pe-o piftie.

Dar soarele frontului, către care ochii lui stinşi ce- rură ajutor, îşi vărsase acum tot sîngele şi umpluse tot apusul cu roşul lui închegat. în schimb, 111 mintea cor- nistului, celalalt soare, de acolo de departe, din ţara părăsită, răsărea plin de o strălucire neobişnuită, de o candoare desăvîrşită. în razele lui, orice friguri, orice miasme de amărăciune se topiră. Sufletul lui Robu se aşează înseninat ca straturile de aer după repedea fur- tună a verii.

Domnul căpitan, care în timpul acesta se întreţinuse cu agenţii, le dăduse drumul, şi dînşii intraseră în bordei. Ordonanţa plecă cu sufertaşele, în vale, la popota batalionului. Şi domnul căpitan, după ce mai făcu cîţiva paşi încoa' şi încolo, cu capul în pămînt, intră la rîndu-i în odăiţa lui subterană. După puţin reapăru în cadrul dreptunghiular al uşii, tăiat cu meşteşug de Robu, şi rămase cu privirea 111 gol.

Doar Robu singur mai stătea acum pe netedul fund de văgăună din dosul tranşeelor. O mulţumire fără margini i se

revărsase în suflet, şi el aştepta cu o nerăbdare şi cu o lăcomie din cale afară de mari pe Ilie bucătarul. Pînă una-alta, îşi făcea de lucru netezind de ramuri o creacă cu briceagul şi privind pe furiş, cu un fel de bunăvoinţă umilită, spre domnul căpitan.

Atunci, în tăcerea solemnă şi perfectă auzi lămurit dincolo, la duşmanul apropiat, bufnitul tunului de aruncat mine. Mîinile îi căzură de-a lungul trupului şi piciorul facu instinctiv către dreapta primul pas spre groapa salvatoare. Dar în mişcarea-i neterminată el văzu pe domnul căpitan scoţînd puţin capul din uşa adăpostului şi ciulind urechile.

Stătu o clipă la îndoială ; piciorul reveni pe nesimţite în poziţia de la început. Domnul căpitan îl fixa acum cu o privire curioasă, încordată, fascina- toare. îi simţi ochii în negura crescîndă paralizîndu-1 pe loc ; şi ochii aceia aveau o putere atît de orbitoare.

că Robu îşi aminti iarăşi minunea luminoasă a soarelui natal. Nu era un bordei acolo, în faţa ochilor lui, ci o casă albă, ca o cămaşe de ţăran, scînteind în arşiţa jucăuşă a după-amiezelor de yară. Era căsuţa lui, şi-n prag îl aştepta Mărina, cu mîna stra- şină la ochi : îl văzuse de departe şi—1 aştepta în prag.

Dar gîfîitul aspru al minei greoaie, care-şi atinsese repede apogeul şi acum se lăsa în jos, înceată, înfrî- nată de aripi, în horcăituri treptate, din ce în ce mai stranii, mai adînci, îl urni de-astă dată de-a bi- nelea. Erau horcăiturile morţii, care se lasă nevăzută şi pustiitoare ; fărîmă căzuta din soarele rece, ce-şi ducea acum, dincolo de dealuri, spre apus, mai departe pe linia frontului, lumina lui de mort.

Porni spre groapa atrăgătoare cu pasul omului nezorit, pe care nu primejdia cea mai teribilă îl alungă din urmă. Şi ochii lui căutau rugător la căpitan : „Fă-mi semn să fug, fă-mi semn să fug, domnule căpitan". Cum de nu putea înduioşa pe căpitan atîta rugăciune cîtă izvora din ochii lui !

Deasupra căpitanului strălucea însă, necontenit, soarele liniştitor şi făgăduielnic, care-i împletise în raze copilăria şi tinereţea. Şi cu ochii la acest soare, Robu înainta tot cu pasul liniştit de la început. Şi era atît de departe pînă la bordeiul acela, atît de departe. Şi răsufletul de foaie al minei devenea atît de repede, atît [de] apropiat, atît de sălbatec. Şi domnul căpitan nu se îndura de loc să facă semnul mîntuirii.

Ce soare adevărat era acolo, departe, ce soare dumnezeiesc şi vesel ! Şi Robu zîmbi domnului căpitan cu nepăsarea copilului care zîmbeşte ucigaşului plecat peste leagăn. Ba chiar se făcu că culege ceva de jos.

„Hai, domnule căpitan, nici acum nu vezi cît sunt de surd ?" spuneau ochii blînzi şi resemnaţi ai lui Robu. în sfîrşit! Căpitanul s-a mişcat. Uite-1 cum dă din mîini ca-un nebun. Şi Robu se repede ca scos din minţi: „Doamne, Dumnezeule !"

Dar o dată cu trăsnetul năprasnic care urmă nu- maidecît, Robu simţi o lumină mare, grozav de mare, grozav de strălucitoare, pălindu-1 drept în frunte. Nu, în moalele capului. Nu, pretutindeni. O lumină intensă, zdrobitoare, cum n-a mai văzut în viaţa lui. O lumină atît de multă, atît de dulce şi atît de orbitoare !

Robu vedea acum, pentru cea din urmă dată, minunea soarelui curat de acolo, de departe.

Gîndirea, Cluj, an. I, nr. 22—23, 15 martie—1 aprilie 1922, pp. 414—417.

SINGURATECII

Deschise ochii doar o clipă ; şi strînse numaidecît pleoapele, ca şi cînd ar fi vrut să ascundă în dosul lor, cu bucurie hoţească, toată bogăţia de lumină pe care o descoperise deasupra-i acum parcă pentru întîia oară.

Apăsă cu pumnii strînşi în scobiturile orbitelor. La început o pată vie, roşie, se proiectă pe fondul întunecat al închipuirii. Pata se învîrti sălbatecă în sensuri contrarii şi neaşteptate. Apoi se linişti, se spălăci, se topi în bezna cea mai profundă. Un abis negru, fără margini, părea că s-a deschis în locu-i. Dar din adîncimea lui înfiorătoare, mijiră stropi liliachii, înciorchinaţi în împerecheri de o maestră regularitate. Ca într-un caleidoscop, picăturile albastre începură să se mişte în tact desăvîrşit. Boabe de chihlibar răsăriră deodată din necunoscut. Şi aproape numaidecît, ca dintr-o cernere sacadată, stropi de rouă vişinii, verzui, portocalii se iviră, se prinseră în mişcarea lentă a bizarelor constelaţii. în cele din urmă pieriră cu toate ca la un semn ; picurii albaştri mai stăruiră cîtva, numeroşi şi scînteitori, pe fondul întunecat ca pe un tapet de iatac fermecat dintr-O *mie şi una de nopţi ;* dar se mistuiră şi ei în noaptea profundă şi nu rămase decît aceeaşi perdea neagră şi înfiorătoare, ca un decor mortuar.

Atunci Moinaru simţi pe frunte mîna umedă şi neprietenoasă a doctorului. Redeschise ochii cu spaimă. Un om scund şi robust îl privea prin două mărgele alunii, pitite în ovale de carne umflată. Nasul, el însuşi, se pierdea în nestăvilita revărsare de grăsime. Deasupra gurii mici şi vinete, două mustăţi albe, gălbejite de tutun, se sfîrşeau înfun- dînd colţurile buzelor cu smocuri încîlcite.

— E, cum te simţi ? îl întrebă o voce atît de răguşită, că părea o şoaptă. Bine, hai ? Mi-ai scăpat ca prin urechile acului...

De după umerii scunzi ai doctorului, două capete lunguiețe, care ieșeau din halaturile albe ca nişte că- păţîni stranii de păsări din găoace, lăsară în jos pliscurile cocîrjate, lărgindu-şi gurile, ca la comandă, într-un zîmbet identic de supusă veselie.

Strînse cu putere dinţii, vroind parcă să strivească de tăria lor orice răspuns involuntar. Şi aruncă doctorului o căutătură duşmănoasă.

Dar omul, mic şi gras, păru că nici n-aşteaptă vreun răspuns. El se legăna acum, ca o raţă leşească, pe dinaintea altor paturi, cercetînd termometrele, inscripţiile de pe tăbliile albe, vasele ascunse în dulă- pioarele de noapte. Din cînd în cînd, vocea lui şoptită dădea instrucţiuni celor două halate lungi, din care ieşeau capetele lunguieţe. Şi cele două capete se plecau exact în acelaşi timp. Şi tot în acelaşi timp, arare, cîrîiau amîndouă spre doctor, cu aceleaşi mişcări de pliscuri, exact aceleaşi vorbe.

Dar mişcătoarele manechine se îndepărtară, şter- gîndu-se uşor, ca într-un nor *de* aburi. în curînd Moinaru nu mai văzu nimic în juru-i, şi toată atenţia i se concentră în micul apartament care i se deschisese în ţeasta-i arzătoare, de unde miasmele halucinaţiei nu zburaseră încă. Căci nu era decît un mic apartament conştiinţa lui acuma ; uite, aidoma parcă, micul lui apartament, cald şi prietenos, din strada Aurorei. Prin uşa întredeschisă, el întrevăzuse de mult în semiobscuritatea anticamerei o umbră omenească, o palidă formă cuuoscută, care se mişca cu potolită nerăbdare în întunerec ; din larga şi limpe- dea încăpere a înţelegerii, el privea parcă cu sfială şi temere pe oaspele bizar, care-şi aştepta chemarea la lumină. Cu cît străinul dădea mai multe semne de nerăbdare, cu atît persoana lui părea mai puţin streină şi cu atît stîrnea din ce în ce mai multă îngrijorare. Moinaru simţea lămurit că un singur cu- vînt, un singur nume, ar fi fost de ajuns să alunge frica de necunoscut care-i creştea tot mai mult în piept, îi umfla vinele, îi umplea tot capul ; şi nu îndrăznea să pronunţe acest nume, că aceeaşi frică de moarte îl reţinea paralizat sub puterea ei grea.

Privea astfel pe furiş, cu coada ochiului, pe cel care aştepta în umbră şi care, la rîndu-i, fără îndoială, îl spiona cu aceeaşi atenţie din întunerec. Dar micul apartament se lărgi pe nesimţite, se umplu cu două şiruri de paturi albe şi nemişcate, printre care un doctor rotund şi puhav aluneca, parcă o minge,' urmat într-una de două halaturi din care ieşeau două bizare căpăţîni de pasăre.

Moinaru îşi pipăi fruntea şi clipi ochii ; privirea lui se ridică obosită spre patratul larg al ferestrei, tăiată în bucăţele de crucişul cercevelelor multiple. Albastrul boltit al cerului îi trimete un zîmbet de nădejde. El deschise larg pleoapele, sorbind cu sete licoarea azurie şi înzdrăvenitoare a infinitului.

Abia acum silueta vagă a Generei, care dăinuia încă nedesluşită în anticamera conştiinţei, se contură plastică şi vie în imaginaţia năpădită de lumină. Nu se putu să n-o recunoască în strălucirea albastră a cerului şi se cutremură. Era Geneta, sufletul şi iubirea lui, totuşi apariţia ei surîzătoare şi molatecă îl cutremură din creştet pînă-n tălpi.

Aruncă o căutătura de spaimă în juru-i ca şi cînd s-ar fi temut să nu i se observe descoperirea care-l înfricoşase atîta.

O voce stînsă şi blîndă îi atrase auzul spre patul vecin :

— Te-ai făcut sănătos, coconaşule. Din mare cumpănă ai scăpat.

Era glasul bunului Ifrim. De cînd nu mai auzise glasul acesta molcom ca o mîngăiere al bătrînului dascăl de biserică, ţintuit pentru totdeauna pe peri- nile albe de o cruntă şi neiertătoare damblă ! Moinaru simţi cu nespusă bucurie auzul lui rigid înmuindu-se sub picurarea vorbelor blînae, ca sub curgerea lentă a unor picături de untdelemn cald. Şi se bucură şi mai mult cînd îşi dădu seama că de la sine, fără nici o sforţare, amintirea lui putu să cuprindă din trecutul apropiat o frîntură de conversaţie, care avea loc aproape în fiecare dimineaţă, 111 orele de vizită, în jurul căpătîiului vecin.

— Moşule, de ce nu ne laşi, moşule, patul liber, că afară de moarte nimeni nu va mai putea să te mai scape de beteşugul dumitale, şuiera vocea stînsă a doctorului rotund ca o minge. Nu-i mai bine să mori la dumneata acasă ?

— N-am casă, domnule doftor, iertaţi, răspundea vocea plîngătoare a dascălului. N-âm unde să mor, păcatele mele... lăsaţi-mă aci...

Şi mulţumirea lui Moinaru creştea cu atît mai mult cu cît conversaţiile acestea între doctor şi bolnavul de alături i se amănunţeau şi mai mult în minte, îl asigurau că devine tot mai mult stăpîn pe conştiinţa lui, îl întăreau în credinţa că grozava criză s-a dus pentru totdeauna, că viaţa se reîntoarce în el cu iureş, că e sănătos, fericit şi tînăr, că 111 curînd statui lui în spital va fi o urîtă poveste veche, de care n-ai nici o plăcere să-ţi mai reaminteşti vreodată.

Se întoarse spre moşneag şi-l privi cu recunoştinţă, ca şi cînd de la el i-ar fi venit sănătatea.

— Ai fost bolnav, cumplit de bolnav, domnişo- rule, vorbea vocea stinsă a dascălului. Ţi-au ţinut şi luminarea, trei nopţi în şir, infirmierele. Făceau cu rîndul de veghe, şi unsprezece zile 11-ai deschis ochii. Aiureai într-una şi săreai speriat din somn ; şi ne priveai pe toţi cu ochii aşa de tulburaţi, că se speriau pînă şi veghetoarele. Ale trei nopţi, din urmă, cît ţi-au ţinut luminarea, nici nu mai mişcai, nici nu mai gemeai. Erai galben ca lămîia, şi pieptul abia ţi se ridica. Cu un ciob de sticlă mai putea să ştie domnu doftor că trăieşti. Şi 111 fiecare dimineaţă spunea domnu doftor- : „La noapte se duce". Dar moartea n-a vrut să asculte pe domnul doftor, şi, 111 ciuda lui, te-a lăsat să-i ocupi un pat înainte...

Ifrim bătrînul tăcea un moment, zîmhea trist spre tavan, apoi continua cu vocea lui tărăgănată :

—...Straşnic de voinic ai fost. Cine ar fi crezut că ai să birui aşa o dihanie, ca boala asta ? E-he, tinereţea, săraca... Apoi a venit în timpul ăsta...

O tuse seacă şi haină scutură pînă-n adîncul măruntaielor pe moşul Ifrim. Moinaru aştepta cu sufletul la buze vestea cea .mare, vestea cea fericită. A venit, a venit şi ea să plîngă la căpătîiul lui, să-l privească cu groază şi cu lacrămi ? Asta vroia să ştie de la început. De ce-l ţinea atîta moşul cu vorba ? Ce-i păsa de rest, de agonie şi de tresăririle cu ochii holbaţi! Şi tuşea asta a moşului, care *m* mai

sfîrşeşte şi care hîrîie aşa de prelung, aşa de spart, parcă i-ar veni bucăţi de plămîni pină-n cosnî gîtului !

Moşneagul Ifrim se ţinea de pîntece şi lătra ca un cîine flămînd, stins, prelung şi cobitor. Cînd credea că a sfîrşit şi-şi ştergea ochii de lacrămi, un nou şîşîit pornea din pieptul uscat:

— ...a... a venit... a venit şi popa şi te-a grijit şi ţi-a cetit la cap... a... şi eu ţineam isonul popii. M-a întrebat popa :

„eşti dascăl ?" „Da, părinte" i-am răspuns... Moşul vorbea înainte, şi vocea lui lua uneori intonări declamatorii şi sfătoase de cazanie, cetită după liturghie. Şi Moinaru asculta cu auzul la pîndă revărsarea de cuvinte fără rost pentru el. I se părea o apă leşiatică, înceată şi nesfîrşită, şi aştepta pe mal să se desfacă din valurile cleioase o apariţie de poveşti, care să prefacă totul într-o strălucire fără de seamăn. Dar zîna acoperită de şuvoaile întunecate întîrzia să se arate, şi Moinaru îşi aducea aminte cu groază cele trei zile dinainte de căderea lui în nesimţire, care s-au scurs pustii şi monotone ca şi firul nezorit de vorbe al bătrînului dascăl. Ea nu venise în nici una din aceste zile să-i liniştească ochii care se istoveau pînă la lăcrămi pironind uşa înaltă a sălii de spital. Doamne ? Să nu fi venit ea tot timpul agoniei lui, să nu fi urcat, în treacăt măcar, scările spitalului, să-l vadă barem murind ?

Auzul lui Moinaru stătea necontenit la pîndă, cu toate că nădejdea vestei celei mari se sfărămiţa tot mai mult în gîndul aprins. Oare moşul păstrează pentru la urmă bucuria cea fără de margini ? Cu neputinţă ; bătrînul e prea bun ca să nu fi început de-a dreptul cu venirea fetei povestea lui smălţată cu atîta mărunţiş de întîmplări.

Dacă l-ar întreba ? Obrajii *se* îmbujorară ώ mîn- drie rănită numai la acest gînd neaşteptat. Simţi cum răspunsul negativ al moşneagului şi privirea lui compătimitoare l-ar plesni peste ochi, ca biciul. Tăcu, gemînd uşor, şi continuă să asculte, şi-şi aduse aminte anticamera conştiinţei, în care Geneta se încăpăţina să întîrzie. Ceva [de]desubtul conştientului, din lăcaşul gîndurilor fără legătură, din lăcaşul negrelor prevestiri, al văzului fără ochi şi-al auzului fără urechi părea că oprise pe Geneta dinadins acolo, ascun- zînd-o, ca pe

o răufăcătoare, în văluri de întunerec şi de tăcere. De ce teama fără nume, care simţise că-i vine din acelaşi adînc sufletesc, de a o scoate din tainiţa obscură, o dată cu prima deschidere a ochilor ?

Fără îndoială, acolo, în adîncul acela cenușiu, în subconştientul întunecat şi mut ca o prăpastie, în care luciri fosforice aruncă în răstimpuri smocuri bizare de raze ca fărîmele de putrigai în noaptea cîmpuri- lor ; acolo ceva grav trebuie să se ştie, trebuie să se fi întrevăzut imprecis, dar neîndoielnic, prin jocul misterios al puterilor ascunse şi incomplecte. Ceva grav s-a petrecut fără îndoială în timpul îndelungului somn, şi forţele latente ale sufletului descifraseră prin negura boalei acest ceva şi umpluseră tot sufletul cu licoarea neagră şi nesigură a presimţirii.

Poate moşul ştie. Știe bine, căci el a văzut cu ochii, şi oţelul vădit intenţionat al vorbirii sale este o dovadă mai mult că a fost martorul unei scene, care se lămurea acum în mintea convalescentului cu o luciditate biciuitor de crudă. Fără îndoială, ea a fost în timpul agoniei, a fost, şi o singură dată. A auzit sentinţa doctorului şi s-a grăbit să fugă, urmărită de ochii uimiţi ai bolnavilor ca de şerpii de foc ai mustrării. A închis cu putere uşa mare şi sonoră a sălii de spital, trîntind-o cu spaimă, ca pe o uşă de cavou. A coborît în fugă scările de piatră, dornică să ajungă în strada veselă, liniştitoare, plină de viaţă şi de zîmbet. Și trăsăturile răvăşite de groază ale figurii frumoase s-au aşezat iarăşi, corecte şi im- pecabile, sub raza privirii curtenitoare a primului întîlnit.

— ...aşa, domnişorule... asta a fost cu dumneata... dar acum s-au dus toate, că duhorile bălţilor la suflarea băltăreţului...

— Asta a fost tot, moşule, tot, tot ?

— Tot, d-apoi ce-ai vrea să mai fie ?

Lui Moinaru i se păru c-a surprins pe faţa dascălului o lumină fugară. Un zîmbet strivit repede de o întunecată înfăţişare, compusă la comandă. Sau poate destul de naturală la sufletul ăsta bun, îngrozit de-o amintire atît de urîtă.

— Moşule, spune, moşule, te rog, fii bun, moşule...

O tăcere prelungită, grea, decisivă.

— A fost, domnişorule, a fost şi ea.
— A fost, moşule, nu-i aşa ?
— A fost, domnişorule, biata fată, cum să nu fi fost ? Doar te iubea...
Şi moşul surise trist, clătinînd abia perceptibil din cap.
— Spune, moşule, a fost doar o singură dată... nu-i aşa, moşule ?...
Moşul tresări uimit. Cu inima la buze, Moinaru aştepta dezminţirea mînuiitoâre.
— De unde ştii ?
— O singură dată, nu-i aşa, moşule ?
Dascălul îl privea cu ochi turburi, neînţelegători.
Şi privirea lui revărsa atîta înduioşare, atîta compătimire. atîta amărăciune, că Moinaru înţelese totul. El aştepta, totuşi, agăţat cu încleştare de fărîma celei din urmă nădejdi, puterea lămuritoare şi definitivă a cuvîntului. Fixa cu lăcomie bolnăvicioasă buzele vinete ale batonului, care se străduia în van să găsească o ticluială, cît mai puţin grea, cît mai puţin vătămătoare pentru domnişorul abia trezit din Icneala morţii.

Dar minciuna liniştitoare întîrzia să se zugrăvească în creierul zleit al dascălului. Şi-n cotloanele lui învechite el nu găsi decît naiva stratagemă a accesului de tusă, care-1 încerca adesea.

Lungi gîtul şi începu să şîşîie, simulînd nărăvaşa vătămătură. I-era parcă teamă să nu dea greş copilăreasca lui prefăcătorie. Dar forţarea avu numaidecît resfrîngere în organele scorojite. Flegma se răzvrăti în rezidurile ei adînci, şi tuşea seacă porni din pieptul uscat, prelungă, chinuitoare, hodorogită, făcîn- du-l să se zbată în tresăriri nervoase, puternice, zguduitoare. Păreau că toate măruntaiele s-au desprins din locul lor şi înaintează la fiecare smucitură, încetul cu încetul, spre gură. Niciodată moşul nu avusese un acces mai puternic ca acesta, pe care-1 voise el. Speriate, privirile lui căutară ajutor la Moinaru. Dar prin reţeaua lăcrămilor care-i împăiengeniseră ochii zări strîmbătura de ciudă, de plictiseală şi nerăbdare a acestuia. Şi-n frămîntările amarnice care-i rupeau trupul fără milă, bătrînul se simţi atunci atît de singur,

atît de nefolositor, atît de fără rost, că jalea pe care o revărsase asupra băiatului de alături se reîntoarse reînnoită şi fără putere asupra lui însuşi. Lăcrămile slăbiciunii fizice, care mijau în colţul ochilor, se schimbară în boabe mari şi necurmate de tristeţe şi se rostogoliră pe faţa-i răvăşită în părăiaşe sărate.

Dascălul adună amintire cu amintire, aduse de tresăriturile accesului fără gînd de încetare, toată nepăsarea care-1 înconjura — a doctorului, a asistentelor, a veghetoarelor, a tovarăşilor de durere, şi acum a băieţălului ăstuia, de care întreg sufletul lui S£ legase ca de propriul său copil. Şi începu să plîngă, să plîngă cu tot dinadinsul pe ruina lui omenească, sfredelit tot mai adînc de gîndul că în lumea asta, afară de dînsul, nu-i nimeni altul care să-i plîngă Ia căpătîi.

Tusa încetă după îndelungi zvîrcoliri. Pe tîmple şi pe pîntece, pe sub subţiori, şivoaie de năduşeală curgeau în voie, scăpate parcă din zăgazurile nevăzute ale pielii. Dar el nu simţea decît amărăciunea tot mai neagră care-1 năpădise şi simţea alături nerăbdarea crescîndă a celui care-şi aştepta egoist dumirirea sufletului. Plînsul contenise, dar jalea mută crescu şi mai mare pentru sufletul lui, pe care şi-1 închipuia acum un biet omuleţ, izgonit şi hulit de toată lumea, chincit acolo sub furca pieptului, în- călzindu-şi mîmile îngheţate la cele din urmă pîlpîiri de viaţă care mai tremurau înlăuntru-i. Şi dascălul văzu cu groază cum pîlpîirile se potoleau din ce în ce şi cum omuleţul adăpostit sub slabul înveliş de piele întinsă pe ciolane se strîngea, înfricoşat de frigul morţii, tot mai mult în spuza în care sufla cu desperare şi care căpăta din ce în ce mai închisă culoarea rece a cenuşii.

Şi deodată dascălul tresări şfichiuit de-o amintire care-i împietri lacrămile în ochi. De ce de patru zile domnul doctor nu-i mai spunea : „Lasă-ne, moşule, patul : du-te şi mori la dumneata acasă !" De ce de patru zile îl cerceta cu mai multă luare- aminte şi schimba înţeles de priviri cu doftorii de ajutor ? De ce de patru zile îl întreba parcă cu blîndeţe în glas şi-1 întreba în aşa fel, încît de patru zile el nu răspundea decît da ? înainte spunea adesea şi cîte un „nu". Şi atunci domnul doctor mărea iarăşi fraza lui obişnuită : „De ce nu ne laşi, moşule,

patul ?" Dar de patru zile domnul doctor ghicise aşa de bine *ce* se *petrece* într-însul, că...

Dascălul nu îndrăzni să gîndească mai departe, îşi aminti numai că astăzi, după „itirogatoriu" şi după cercetarea vinei de la mînă, doctorul îl bătuse prietenos pe umăr şi-i spusese cu vocea lui stinsă : „Curaj, curaj,.."

Cum nu înţelesese el mai din vreme vorbele astea ? Cum nu-i dăduseră ele de gîndit ? Şi cum se lămureau acuma atît de luminoase, ca şi tot ce se petrecuse de patru zile încoace ? Care va să zică...

Din nou gîndul dascălului Ifrim refuză să meargă mai departe. Dar i se păru că patul a dispărut de sub dînsul şi că trupul lui e atît de gol şi atît "de uşor, că pluteşte parcă în spaţiu...

Aşadar, va muri, recunoscu în cele din urmă. Şi asta cît se poate de curînd. Poate peste o săptă- mînă, poate peste cîteva zile... poate chiar la noapte.

Bătrînul se simţi deodată cuprins de-un frig nemilos. Cineva parcă suflase deasupră-i, şi toată sudoarea de pe dînsul se schimbase într-o pojghiţă de gheaţă.

De mult se obişnuise el cu ideea morţii. Dar astăzi, cînd o presimţea atît de aproape, acolo, în dosul tăbliei patului, nevăzută şi neclintită, pîn- dindu-i mişcările cu atîta siguranţă şi linişte că nici cel mai vag semn nu o trăda, o groază fără margini îl cuprinse. Singur, de tot singur, în faţa duşmanei acesteia neînduplecate şi înfricoşetoare !

—Moşule, moşule, te rog...

Unde mai auzise el vocea asta, cuvintele ăştea care i se strîngeau de cîteva minute în urechea stîngă ?

— Moşule, spune, moşule, te rog...

Domnişorul ! Domnişorul şi-a pierdut răbdarea.

El vrea să ştie, cu un minut mai înainte, cît de mare e fericirea ce-1 aşteaptă afară, dincolo de zidurile spitalului, în viaţa cea mare, cea veselă, cea zgomotoasă, cea atît de frumoasă, ce luceşte acolo, ce se zbate, năvalnică şi viguroasă, scăldată în razele rîză- toarc ale soarelui de vara.

Şi dascălul îşi aminti agonia îndelungă a domnişorului şi singura vizită a prietenei sale în tot acest timp. O văzu

apropiindu-se sfioasă de patul bolnavului, privind cu ochii căscaţi de groază faţa lui ' lividă, agitată de repezi convulsiuni. Şi-i auzi vocea stinsă, întrebîndu-1 ca dintr-o depărtare necuprinsă :

— Ce s-a întîmplat, moşule ?...

— Rău, domnişoară ; ia, se zbate de trei zile cum îl vezi...

— Şi cc a zis domnul doctor, moşule ?

— Domnu doftor, domnu doftor... D-apoi dumnealui tot ar vrea să aibe cîte-un pat slobod în fiece zi...

— Moşule, ce a spus doctorul ?

— E, domnu doftor le vede toate cu ochi cerniţi. D-apoi cine se potriveşte. Dumnezeu e mare, şi de te vei ruga, domnişoară, ţi-1 va da...

— Ce să mi-1 dea, moşule ? Nu vezi că e mai mult mort ? Se duce, săracu. Păcat de el, băiat tînăr şi bun...

— Hm, numai atît.

— Ce-ai spus, moşule ?...

— Am întrebat: ţi-era logodnic ?...

— Logodnic ? Vai, nu, moşule... Venea pe la noi... Prieten al familiei...

— Aşa ? Eu am crezut...

— Da* de unde, moşule. Veneam pe aci din milă. Săracu, bietu băiat... Nu cred să mai apuce ziua de mîine...

Atît. Apoi un scurt:

— Bună ziua, moşule !

— Mai vii pe-aici, d-şoară ?...

— Nu cred, moşule. Ce sa mai caut ? O sa mă interesez la portar...

Şi fericirea, care aştepta pe domnişorul însănătoşit în viaţa de afară, plecase cu aceste vorbe. Dascălul

Ifrim simţi fără voia lui o undă de mulţumire în- călzindu-i sufletul.

—De ce nu vorbeşti, moşule ? Crezi că nu înţeleg de ce nu vorbeşti ? Crezi că nu ştiu c-a fost numai o dată ? C-a aflat c-o să mor şi a fugit ca să nu se mai întoarcă ?... Spune, moşule, vorbeşte.

Dar moşul tăcea şi zîmbea acum prosteşte. El simţise că în partea stingă a capului ı se făcuse parcă un gol. Iar sub coastele

uscate simţise omuşorul lui de suflec suflînd sălbatec în spuza care se încenuşase cu totul.

„Parcă acolo unde se reîntoarce el e mai bine ca acolo unde mă duc eu ?"

—Şi vorbeşte odată, moşule. Nu vezi cum te rog şi cum mă chinuiesc ?...

Moinaru văzu zîmbetul dascălului. Şi înţelese că bătrînul îşi rîdea în suflet de neliniştea lui. Nu mai încape îndoială că aşa se petrecuse cu Geneta, cum bănuise de la început. Dar nu înţelegea rîsul acesta răutăcios, schimbarea asta neaşteptată în omul pe care-1 crezuse atît de bun.

Furia îndoită şi împotriva fetei şi împotriva celui care îi rîdea în gînd îl păli năvalnică în moalele capului. Simţi nevoia să strige, să muşte. Scrîşni din dinţi de durere şi ciudă...

—De ce rîzi, moşule ? A fost caraghios, nu-i aşa ? A fost straşnic de caraghios. Şi pentru asta găseşti că trebuie să rîzi ? Nu ţi-e frică de moarte, moşule ?

Vorbele năşteau în otrava sufletului obidit şi ţîş- neau şuierătoare printre dinţii strînşi.

—Eşti om bătrîn şi nu mai ai mult. Nu vezi că ţi-au intrat ochii în fundul capului ? Nu vezi ca furca pieptului ţi-a străpuns pielea ? Nu ţi-e frică de loc că ai să rămîi aşa pentru totdeauna, cu rînje- tul ăsta ?...

Peste paturile rînduite ale suferinţei trecu o adiere de agitaţie. Din gropile albe ale perinilor, curiozitatea fixă a ochilor stinşi se ridică înciudată asupra lor. Pînă acum o duseseră atît de bine cei doi vecini de durere. Şi acum se certau oare ?

Moinaru simţi privirile aţintite asupră-i şi tăcu. Moşul nu băga de seamă nimic, căci cele din urmă cuvinte ale domnişorului i se înfipseseră adînc în urechi. Şi se văzu pe sine însuşi încremenit pe vecie, cu zîmbetul care-1 avea acum pe buze.

Surîdea el într-adevăr, sau faţa lui luase involuntar înfăţişarea veseliei sinistre şi veşnice a hîrcilor ?

Noaptea veni, şi dascălul nu putu să adoarmă decît după ce i se făgădui că a doua zi va fi chemat la capătîiul lui preotul spitalului. Atunci se mai linişti, şi buzele începură să

moşmondreasсă slujba morţilor. Cuvintele sfinte îi făcură bine. Căci precum ghici el în sensul lor, trebuie să fie ceva acolo care să îndrepte greşelile vieţii. Altfel, ce rost ar mai avea temeliile lumii ăştia ? Nedreptăţit în viaţă, şă fii la urmă lovit de marea nedreptate a morţii fără sculare ? Nu se poate aşa. Trebuie să fie un rost şi aici, ca-ŋ toate ale lumii acesteia, care se mişcă şi care se arată plină de atîtea rosturi.

Filozofia asta înduplecă pe bătrîn şi-l făcu să-şi simtă sufletul umplut de bunătate şi să deschidă vorbă cu băiatul de alături. Se gîndi că tot n-are cine să-i facă pomeni şi se gîndi să-şi facă singur, acum, înainte de a închide ochii. Nu putea fi doară pomană a liniști sufletul băiatului acestuia cu o poveste aşa pe dorul lui ? Şi moşul aduse cu glas tremurat vorba de fată.

— Te-ai cam supărat pe mine, domnule. D-apof nu eu sunt de vină, ci părdalnica asta de tusa... da' fata a venit pe la d-ta, a venit de mai multe ori...

Moşul fu de-o dărnicie uimitoare. Şi născoci aşa convorbiri între el şi fată asupra lui Moinaru, că acesta se înveseli. Cu inima împăcată, moşul adormi după aceea.

Dar Moinaru nu închise ochii toată noaptea. Cînd [4]povestitorul aşternu pleoapele peste ochi şi începu şuierul regulat al somnului, spusele sale apărură celuilalt în toată naivitatea însăilării lor. Moinaru socoti că fata n-a venit niciodată ; ba chiar că nici nu va veni. Nici măcar nu s-a obosit să vadă dacă el a murit sau nu.

Furia surdă de la început era acum clocot în sufletul lui. Se gîndi cum îi va apare în faţă o dată scăpat din spital, şi vorbe grele i se îngrămădiră, abia reţinute, în gîtlej. O strivi sub povara insultelor cele mai amarnice, cele mai murdare, şi n-o lăsă pînă n-o văzu plîngînd cu sughiţuri şi cerîndu-i iertare în genunchi. Şi n-o iertă de loc.

Dar gîndul lui, care făcea acum salturi disperate, şi-o închipui deodată într-o ipostază nouă, care-l îngălbeni. O văzu primindu-i mustrările cu o privire plină de dispreţ, apoi izbucnind într-un rîs aşa de nepăsător, aşa de sonor, că îi mută inima din loc. Şi inevitabilul celălalt, domnul, prietenul cel nou, nu întîrzie să se zugrăvească în minte, cochet şi frumos, cuprinzîndu-i mijlocul şi îndepărtîndu-se cu dînsa, îndepărtîndu-se amîndoi, glumind şi pri- vindu-se adînc în ochi, uitînd cu totul în urma lor pe cel rămas pradă sfîşierilor durerii.

Scrîşni de oroare la această închipuire, şi scrîşne- tul lui se amestecă cu gemetele, cu vorbele răzleţe scăpate în somn de bolnavi din sală.

Pînă în zorii zilei, minunea âSCUflSâ £ Corpului ei zvelt şi şerpuitor, culoarea îmbătătoare a pielii palide, cu reflexe de sidef, alternară cu cele mai negre şi mai năpraznice închipuiri. Plăcerile trecutului îi zbîrliră nervii, şi cu cît se zugrăveau mai mult în puterea amănuntului, cu atît şuvoiul de sînge al furiei îi izbea mai puternic creierii, îi lămurea în minte singura cale care-i rămînea de urmat. Ideea cea temută se contura tot mai

---

[4] în textul de bază : *Cît.*

decisivă în capu-i aiurit. I se părea că ea dăinuise de mult într-însul în fărîme risipite prin tot corpul şi că acum fărîmele acestea se strîngeau aduse de vîntul nebuniei şi se strîngeau într-un tot inform, compact, negru, de neclintit. Vroia parcă să se opună acestei treptate creşteri a gîndului de moarte, dar urletul adîncurilor bîntuite de furtună era surd slabelor încercări. în zorii zilei nici un colţişor al raţiunii lui nu era scutit de grozava convingere că fără dînsa, fără mîngîie- rile ei, care-l aduseseră în patul ăsta de spital, viaţa lui nu mai putea avea un rost.

Fapta care avea să urmeze numaidecît, în ceasul chiar al ieşirii din spital, i se limpezea 111 minte în imagini înfiorătoare. Sufletul lui de convalescent trai cu atîta putere de viaţă procesul grozavei închipuiri, că, copleşit de emoţii, obosit de străduinţă, aţipi uşor sub greutatea neagră a ultimei impresii. în somn, mişcările agitate ale trupului dovediră că firul coş-marului aievea se deapănă mai departe.

8

113

Cînd se deşteptă, într-un tîrziu, se simţi sleit. Pe rădăcina limbii parcă se adunase fiere. Capul îi ardea. Iar în adîncul mădularelor resimţi clar fiorul frigurilor de la începutul boalei. Gîndul că boala ar putea reveni îl plesni amarnic în moalele capului. Şi ucigaşul de adineaori se cutremură de frică. Se hotărî să-şi înfrîneze orice idee, să sugrume în embrion orice nouă pornire. încerca sa-şi reprezinte viaţa fără dînsa, să se obişnuiască cu ideea că nu o va mai vedea niciodată. Şi viaţa îi apăru aşa de pustie, aşa de monotonă, că se înfiora. Plămădi în gîndu-i un trai nou, cu o nouă tovarăşe a zilelor lui. Şi îmbrăca în belşug pe noua tovarăşe, cu toate bunătăţile sufleteşti şi trupeşti pe care le cunoştea la vreo femeie. Dar ce femeie cunoştea el altă decît pe Geneta ? în curînd el văzu că noua tovarăşe nu e decît Geneta, cu toate frumuseţile ei fizice şi cu toate frumuseţile ei sufleteşti dinainte. Cu sufletul pe care atunci, la început, i-1 crezuse mai curat decît al unei sfinte. Unde va găsi pe noua Genetă, care să ştie să-şi păstreze pînă la sfîrşitul sfîrşiturilor curăţenia sufletească a începutului !

Moinaru privi din nou spre marea fereastră a sălii de spital. Şi cerul de afară îi păru searbăd şi iluzoriu, ca şi cîntecul de tinereţe ce se înălţa din curtea spitalului, ca şi rumoarea oraşului care abia răzbătea pînă aici, ca şi lumea acea însăşi care se răscolea acolo, ascunsă în fardul strălucitor şi stupid ai convenienţelor.

Cu cît creştea ziua, cu atît vuietul vieţii, care se ridica deasupra coperişurilor ca un fluviu aerian, năpădea din ce în ce mai plin, mai spumegos pe fereastra deschisă larg de îngrijitoare la aerul primăverii. Şi cu cît[5] dezgustul din sufletul lui Moinaru creştea mai puternic, cu atît îi părea [u] mai lipsite de înţeles şi iubirea lui de mai înainte, şi răzvrătirea din noaptea trecută ; şi-n capu-i care se pustia încetul cu încetul de orice alt gînd, o singură groază se statornicea, se înfigea ca un stîlp nemişcat, de care se izbea zadarnic vîntul pustiitor ce-i alunga cu furie orice altă idee, orice altă simţire : „Singur !" Moinaru repetă de mai multe ori acest cuvînt; îl repetă întîi de cîteva ori în închipuire, apoi puţin mai tărişor, pe şoptite : „Singur !" Şi la auzul lui se încleştă cu disperare de perina albă a patului de spital, se încleşta cu atîta disperare, ca şi cînd cineva ar fi vrut să-l smulgă de lîngă o fiinţă iubită.

Alături, dascălul Ifrim tocmai se deşteptase. Dar în ochii lui nu mai plutea acuma cu aceeaşi lumină încrederea în viaţa viitoare care-l adormise în ajun. Freamătul oraşului îi făcea rău dascălului Ifrim. Se simţea atît de izolat, atît de depărtat de furnicarul de oameni care zumzuia vesel afară, că îndoiala îl recucerea încetul pe încetul. înfricoşat de-un gînd nelămurit, dascălul se întoarse spre Moinaru. îşi aminti de povestea smălţată cu care-i potolise durerea aseară. Şi vroi să afle de la el o încurajare, un reazim în valurile de nelinişte care începuseră să-l clatine. Privi lung spre cel de alături şi, crezînd că doarme, aşteptă răbdător să se trezească.

Doctorul intră, urmat de cele două halaturi cu că- păţîni de pasăre. Astăzi era mai zorit ca niciodată. Se opri şi la moşneag,

---

[5] în textul de bază : *atît.*

îl examină din nou, dădu din cap cu siguranţă şi nu-1 mai întrebă nimic.

Ifrim îl privea îngrozit. Cînd îl văzu că se îndepărtează fără nici o \ʳorbă, îl strigă aiurit. Doctorul se întoarse.

— Ce-i, moşule ?

Ifrim bîigui cîteva cuvinte fără rost. Precis nu ştia nici el de ce-1 oprise. Şi doctorul dădu din cap cu înţeles spre cele două ajutoare, îl mîngîie puţin pe frunte şi se îndepărtă.

Cînd sfîrşi şi cu Moinaru, moşneagul se întoarse spre băiat, zîmbindu-i cu bunătate.

— Vezi, nici la dumneata n-a stat mult domnu doftor, începu el domol, luminat de această constatare. Astăzi se \ʳede că *e* grăbit...

Moinaru tăcu...

8*

115

— Ce crezi dumneata, domnişorule, continuă moşul, înseninat şi cu poftă de vorbă, dumneata eşti om cu carte şi trebuie să ştii. Oare pe lumea cealaltă o fi ceva ?

Şi deschise ochii largi spre băiat. Moinaru îl privî lung, neînţelegător. Apoi deodată făcu o strîmbătură de plictiseală şi, fără să răspundă, se învîrti pe partea cealaltă.

Bâtrînul nu pricepu nimic. Privi zîmbind a durere pe cel care-i întorsese spatele şi întoarse la rîndu-i, cu amărăciune, ochii. Dar ochii îi rămaseră căscaţi asupra doctorului, care, înainte de a ieşi, arăta ceva asistenţilor. Arăta patul lui. Şi cînd se văzu privit de bătrîn, doctorul lăsă repede mina 111 jos.

Dascălul se simţi scuturat de o puternică năvală de friguri. Patul lui ? Va să zică, patul lui va fi în curînd slobod. în curînd, cît mai curînd! Poate chiar pînă diseară. Diseară el nu va fi decît un mort. Un stîrv. Mîine, în zori, patul va fi ocupat de un altul, care aşteaptă afară, care a fost înscris de domnul doftor pe catastif...

Ifrim simţi din nou omuşorul lui de suflet zbătîn- du-se sub pielea uscată. Omuşorul aduna acum stinse bucăţi de cărbune şi sufla în ele cu disperare. Dar din bucăţile de cărbune nu zbura decît cenuşe. Diseară. Astă-seară. Şi popa...

Dascălul începu să se tînguie. îngrijitoarele alergară.

— Popa, popa ! le spuse el cu voce slabă.

Şi se vîrî în perină, cu ochii mari holbaţi de spaimă. Pipăi în juru-i, cu mîini rătăcite, ca şi cînd ar fi vrut să întîlnească un ajutor, o altă mînă prietenească. Dar mîinile i se bălăbăniră zadarnic în gol. Şi mușcînd perina, dascălul bolborosi în adîncul ei, răguşit, ca un animal junghiat: „Singur"...

Rămase multă vreme cu capul vîrît în perină. Gînduri le i se limpeziră iarăşi şi începu să plîngă din nou rar, înfundat, cu resemnare...

Peste două ceasuri veni popa, îşi desfăcu patrafirul, deschise cartea soioasă şi începu să turuie. Dascălul îl ascultă cu ochii largi deschişi, cu luare- aminte.

într-un timp îl întrerupse :

— Stai, părinte, ai sărit...

Popa se opri încurcat, încruntă ochii, apoi zîmbi **a rîde s**

— Aha, eşti dascăl... ai dreptate.

îngînă apoi un început de cuvînt, întorcînd o filă îndărăt şi căutînd [cu] ochii pasajul ocolit. Cînd îl găsi, pleoapele îi clipiră şi vocea lui de bîrzăun începu să turuiască din nou.

Dascălul asculta cu şi mai mare luare-aminte. Şi pe nevrute, buzele i se boţiră, şi din gîtleju-i uscat porni jalnic şi monoton isonul :

— A... a... a... a... a...

Moinaru se închipuia acum întinzînd mîna împăcării celei care 1-a uitat. Şi nu îndrăznea să dea drum ideii de necrezut care i se strecura iscoditoare prin fibrele gîndirii : Ce va face, ce va face dacă ea va privi cu nepăsare mîna lui întinsă ?

Vocea moşului îşi intona înainte cîntecul morţii. Se ridica din ce în ce mai vioaie, acoperea cetania popii, se lăsa în modulaţiuni joase şi sinistre. Apoi se sparse deodată îiitr-o zbucnire zguduitoare de plînset.

Gîndireaj Cluj, an. II, nr. 1, 15 aprilie 1922, pp. 12—18.

VIN NOU

Zăpada căzuse toată dimineaţa, înceată şi lipicioasă. La prînz stătuse, iar după-amiază un vînt căldicel şi zberengăiat o prefăcea în băltoace murdare, ce se înmulţeau şi se lăţeau necontenit, gata să transforme toată piaţa, cît era de mare, într-o mlaştină desăvîrşită.

Orăşelul dormita. Cu norii aceia atît de jos, de-i atingeau toate coperişurile, parcă îl învălise cineva cu o muşama neagră. La ceasul acesta, unicele vietăţi care se aflau în piaţă, erau : Cristache, vardistul cu no. 1 la gît, şi o pereche de porci care adulmecau petele de zăpadă, scormoneau ochiurile de apă hleioasă şi grohăiau nemulţumiţi. Orăşelul — bogat în podgorii cu faimă — dormita, căci era a doua zi de Crăciun şi cam de la data aceasta sfîntă vinul cel nou începea să fie bun de băut pentru un adevărat pod- gorean. Pînă şi cele trei cîrciumi, „berării de primul rang", erau deşarte, cu toate că la ora asta de obicei forfoteau de muşterii. Şcoala primară, fără transpe- rante şi fără nici o noimă, părea pustie de cînd lumea. La farmacia cu geamuri exagerat lăbărţate ji pictate cu litere albe, un asistent tînăr picotea pe o carte. Cafeneaua lui Bela, pitică la fel cu stăpînu-său, avea obloanele trase : nu primea de sărbători. Spre cele patru puncte de zare porneau patru străzi; sau, mai adevărat, veneau din zări să se verse în mlaştina pieţei ca patru rîuri de pustiu. Şi deasupra întregii privelişti, mohorîte şi sterpe, se înălţau amenințătoare şi sinistre, ca două enorme figuri suprapuse de orb, cele două caturi ale primăriei ; pe imensa faţadă, doar două uşi şi patru ferestre...

Cristache, care dormita, de asemeni, încotoşmănat în şuba lui de oaie, pe bancă, lingă scara de piatră a monumentalului edificiu, îşi surprinde capul tras de povara somnului tocmai cînd e gata să-i cadă pe genunchi ; tresare deodată, speriat de ţipete stridente. Mîna apucă autoritar capul scurtăturii groase de cauciuc, ce-i stă atîrnată cu o cureluşă pe după încheietură. Şi ochii străpung văzduhul ca suliţele.

— Iar se păruiesc dancii ! descoperi el o mica în- vălmăşeală la îmbucătura drumului ce vine de la gară.

Şi tălpile cioboatelor greoaie se puseră automat să bată băltoacele, în goană măruntă, spre restabilirea liniştii, acolo unde muşamaua somnolenţei generale fusese sfîrticată.

Cei patru ţigănuşi păreau patru stegari întîlniţi neaşteptat pe cîmpul de bătaie, şi-n lipsă de alte ajutoare, hîrjonindu-se eroic între dînşii, încerca fiecare să închine drapelul inamic cu o mînă şi să-l apere pe al său propriu cu o alta. Căci toţi purtau placarde albe cu slove groase roşii, ţintuite în vîrfuri de prăjini înalte, spre a fi văzute din cît mai multă depărtare.

Ivirea de Goliat a lui Cristache în vălmăşagul liliputan avu de efect împrăştierea instantanee a războinicilor, ai căror dinţi atît de albi, apărînd în acelaşi timp pe toate feţele lor albe în rîs sonor, îl lămuriră pe gardist că n-a fost vorba decît de o copilărească păcăleală.

La o apreciabilă distanţă de dînsul, grupul se strînse, se potoli din fugă şi, înălţînd cît mai sus cu putinţă placardele cu litere strigătoare, începu să răcnească în cea mai deplină armonie, rar şi scandat :

— Aaaastă seaaară maaare baaal în saloon la primăriiiiiie...

în „salon" la primărie marele bal a început. Cele două ferestre de sus şi uşa cu balcon dintre ele aruncă trei lungi văpăi tremurătoare în curmezişul pieţei. Cu toate că e iarnă şi uşile sunt închise, Cristache aude fărămituri de muzică scoborîndu-se pe scări pînă afară la dînsul. El contemplă acum din negură grupurile de fete care urcă sprinten scara de piatră, înfăşurate în fişiuri şi-n strălucitoare piei de dobitoace. De sub blănurile grele, cad spre pămînt spume de dantele, prin care picioruşele saltă ager pe trepte, parcă aruncate de arcuri din pantofii înalţi. Cîteoclată salută vreo familie complectă, de la tatăl scund şi rotund ca un dovleac pînă la al doisprezecelea vlăstar, cu pantaloni scurţi şi cu urechile acopcrite de două clape, căzute din căciuliţă ; familia desigur nu-i răspunde, căci nu-l vede în negură. Cristache nu lasă totuşi mina de la căciulă pînă nu numără patrusprezece, şi cu cea bătrînă, cincisprezece,

căci e familia domnului ajutor de primar şi ofiţer al „părţii ţivile[cc].

Tineri veseli, cei mai mulţi cu şepci de licean pe ceafă, pentru ca smocul frizurii să fie vizibil sub cozorocul cît o lopată, pătrund în grupuri zgomotoase, mîrîind cîntece sau discutînd aprins, bălţînd vorbirea cu cuvinte *străine*, pocite. Din cînd în cînd se încruntă ; sub globul intrării apare cîte-un pirpiriu gătit spilcă în negru, cu mişcări stîngace :

„A dracului calfă, ce s~o fi băgînd printre boieri ?"

Cristache a urmărit somnoros accastă forfotă de apariţii izvorînd din adîncul nopţii şi poleindu-se deodată în reflexul sîngeriu al globului. Cu ultimele gru- , puri, s-a retras şi el pe banca pitită de după rîna scării mari de piatră... Dacă ar fi să-şi prindă mintea cu ăştia, apoi toată noaptea ar trebui să „circule" de colo pînă colo. Aşa, însă, pînă dis-de-dimineaţă, cînd s-or sătura de ţopăit, el poate să se îngîne cu visul, 111 căldura molicică a buleandrei căptuşită cu lînă lungă de oaie.

S-a aşezat. Prin căscătura intrării se furişează necontenit de deasupra sunete armonioase. Acum, că mişcarea a încetat pe scara de piatră, se aud perfect basul şi toba mare, cu talgerele — instrumente pentru care Cristache are un deosebit respect... Celelalte se pierd în izbucnirile acestora, ram-pam-pam, ram-pam-pam. Cristache dă înminunăţit din cap... muzica Ini paş'doi, săraca ! Ram-pam-pam, ram-pam-pam. Deodată muzica s-a oprit: poate s-au închis uşile de sus. Dar nu, a fost o părere. Iată : ram-pam-pam, ram-pam-pam. Cîteodată e atît de voinic zbucnetul metalic, că ţopăie parcă şi primăria, atît de straşnic vibrează. Cristache cască satisfăcut. Apoi, pornind de sub rădăcina nasului, îşi desface în compas arătătorul de degetul mare, plimbîndu-le pe mustaţa a oală. Cu zbucnirile şi opririle ei muzicale, primăria i se pare o uriaşă armonică, pe care o mînă nevăzută o îndeasă din întu- nerecul nemărginit de deasupra, apoi o trage de căciula ascuţită în sus.

Cînd tace primăria, încep cele trei berării de primul rang, ce privesc chiorîş la namila care le-a înghiţit clienţii. Degeaba I Zvonurile de lăute, la fiecare deschizătură de uşă, par un bîzîit de muşte pe lîngă armonica gigantică. I-auzi, a început din nou : ram- pam-pam, ram-pam-pam... Bietele musculiţe, le-a înghiţit bărzăunul... „Of, ce mai bas are 42 : ram-pam- pani... Zbîng, zbîng, zbîng... şi cîtă mai tobă... of, Doamne, şi zici să mai mori..." Şi Cristache aţipeşte pe nesimţite, legănat de răcnetele diminuate ale uriaşei guri de alamă.

La circiuma lui Axinte, uşa s-a dat cu putere în lături şi o larmă sălbatecă de glasuri se zbate acolo într-un clocot înverşunat. „Iar scandal 1 mormăie Cristache, neîndurîndu-se să se ridice de pe bancă. Vai de biet gardist, săracul, nu i-e dat şi lui să aibe o zi de Crăciun cum se cade !" Cristache a pus

fluierul în gură. El ştie că doi din camarazii săi sunt învoiţi de-parte, la ţară, iar cel din urmă, no. 4, face permanentă gardă pe strada domnului deputat, de unde are consemnul să nu se mişte chiar dacă ar lua foc tot oraşul. Cu toate astea, el ţine ameninţător ţignalul între buze şi aşteaptă cu încordare să dea alarma. Dinaintea cîr- ciumii lui Axinte, în lumina searbădă a geamurilor murdare, vede siluetele beţivilor agitîndu-se. Unul încearcă să se ridice pe un cal şi, după mari sforţări, ajutat de ceilalţi, izbuteşte. Atunci deodată larma se ogoaie şi beţivii bat din palme ca la întruniri. Strigătele de ura şi de bravo covîrşesc armonia primăriei. Cristache rămîne înlemnit : „Opoziţia I" geme el, fre- cîndu-se la ochi. Dar nu, nu ; nu e nici măcar un vis urît. E opoziţia în persoană, şi a pornit călare, înconjurată de alai, încoace, spre bal, unde e şi domnu deputat, şi domnu primar, şi domnu ajutor, şi domnu ofiţer al părţii ţivile... Ei bine, dar asta întrece orice margine ! Să te pună pe lucru în sfînta zi de astăzi... Asta e rivoluţie...

Rivoluţia înaintează înceată şi tumultoasă. Cristache, cu ţignalul în gură, cu o mînă încordată pe cauciucul scurt şi gros şi cu cealaltă pipăindu-şi revolverul în taşca de piele de la spate, aruncă priviri străpungătoare în negura prin care larma se apropie tot mai zgomotoasă şi mai dîrză. Aha, opoziţia rîde...

Iată-i, cei dintîi au şi intrat în lumină. Dar parcă-s tineri de tot; calfe de pe la tăbăcurii, ucenici, haimanale, şi se prăpădesc de rîs.

„Ce aracu or avea ?... A, iată şi pe călăreţ... Dar ăsta e... a... păi e d-ai noştri 1 Nae Cazangiu... măce- laru... aaa... păi nu e nimic... aici e altfel de plan...

Al dracului dom[5] Nae, e beat mort... iar face vreo şotie de-ale lui de beţie..."

Cristache rămîne în umbră... Gura lui, care a aruncat dintre buze ţignalul cu şnur roşu, se strîmbă acum de rîs. Ştie el cine mi-i domn[5] Nae ; pregăteşte acum vreo poznă... dar ce-are [a] face ? E de-ai noştri...

Zgomotoasa procesiune s-a oprit. Acum e toată scăldată în lumină. Şi zarva e din ce în ce mai grozavă : strigăte, rîsete, îndemnuri... „Hai odată... să te vedem. înainte..." „P'ff, laude..."

Deodată calul se ridică în două picioare. Cazangiu îl loveşte în şale cu potcoavele tocurilor şi-l mină zgomotos : „Di, hi... f're-a dracului de gloabă !..." Calul se învîrteşte pe loc ; dar braţele voinice ale lui dom' Nae string hăţurile din ce în ce mai scurt. Calul s-a ridicat din nou în două picioare, sforăind cu înverşunare, apoi cele două copite dinainte s-au lăsat pe a patra treaptă. Dar domn' Nae dă pinten cu spor. Acum calul îşi mută şi picioarele din urmă pe treapta dintîi, apoi, prinzînd curaj, începe să urce picior cu picior, treaptă cu treaptă. Un ura formidabil răsună, lăutarii, care au venit neştiuţi cu gloata, izbucnesc pe nebănuite într-un imn de triumf, iar dom' Nae Cazangiu agită căciula, chemînd parcă vitejii după dînsul, aşa cum Cristache văzuse în cartea feciorilor lui pe Avram Iancu. Calul cîştigă reduta treaptă cu treaptă... Iată-1 sus...

Lumea aplaudă; cîntă, lăutarii se întrec. Cristache se prăpădeşte de rîs. îl ştie el bun de şotii pe dom' Nae, dar la una ca asta nu s-ar fi aşteptat pentru nimic pe lume.

„Măi, mare năzdrăvan..."

— Trăiască Nae Cazangiu I răsună un glas.

— Urrraaa... răspunde toată gloata şi, o dată cu ea, Cristache, care închină şi închină, nemărginit de încîntat, din cap.

Mulţimea se îmbulzeşte acum pe scara de piatră, pentru a vedea pe Cazangiu străbătînd vestibulul primăriei. Copitele răsună metalic pe ciment, trezind ecouri speriate pe după uşile închise, cu cartoane strîmbe şi prăfuite : „Arhiva", „Casieria", „Secretarul"... Potcoavele calului alunecă pe pardoseala lucioasă, dar potcoavele lui dom' Nae îi ţin din scurt pîntecele, şi calul nu poate să-şi piardă echilibrul. în cele din urmă picioarele dinainte ale dobitocului se înfig biruitoare pe prima treaptă a scării întortocheate de lemn, cu covor de dimie pe mijloc, care duce sus, în sala balului.

Şi calul începe să urce...

Mulţimea este acum în delir. Cristache se ţine cu mîinile de burtă. Deasupra, cei din bal se împing claie în rampă şi primesc cu aclamaţii pe cel care, îndemnîndu-şi calul, bătîndu-1 încurajator pe grumaz, mîngîindu-1 pe frunte, îi alungă neliniştea, ce se lămureşte tot mai mult în nechezăturile desperate, în ochii holbaţi peste fire, în nările umflate, în spuma deasă ce-i înfloreşte pe bot, de parcă ar ţine un bulgăr de zăpadă în dinţi. Dar Cazangiu e călăreţ bun, şi ascensiunea a trecut acum de prima învîrţitură a scării...

Mulţimea parcă a tăcut şi urmăreşte atentă rezultatul. Numai Cristache este doldora de veselie. Cu figura lui rîzătoare, cu glumele şi chiar cu coatele înteţeşte pe vecini Ia haz ; apoi ochii ce-i ard ca de beţie se alungă unul pe altul, cătînd să întîlnească pe-ai domnului comisar, care s-a ivit în capul scării, trăgînd cu greu un picior prins în mulţimea înghesuită. Cristache vrea să prindă surpriza înveselitoare pe chipul şefului şi să schimbe cu el o privire reciprocă de hazoasă admiraţie.

Dar chipul comisarului e mai teribil chiar decît al calului. între buzele lui tremurătoare, ţignalul porneşte într-un vuiet lung de disperare. Pe figura lui Cristache a apărut numaidecît atunci, ca o proiecţie, înfăţişarea severă a datoriei. Şi ţignalul lui răspunde scurt şi ascultător.

— Cristache, ce mi-ai făcut, Cristache, nătărăule ! sc ia domnul comisar cu amîndouă mîiniie de chica neagră, creaţă, mare, ca de poet.

Cristache, care se găsea tocmai printre cele dintîi rînduri ale curioşilor, din cîteva salturi s-a oprit la coada calului. Comisarul, scoborît în grabă, a apucat de dîrlogi.

— Pardon ! Nu admit 1 protestează don* Nae.

— Zît!...

Muri nurul mulţimii intervine :

— La să-1, domnule ! Dă-i drumul ! Jos cu el!

— Zît! răcneşte Cristache, agitînd cauciucul.

în ajutorul forţei publice aoi mai sosit: uşierul pri- ' măriei, pompierul şi lampagiul. Cuvenitul proces- verbal se încheie în

huiet mare, în ciripit de păsări, în muget de vite, în miorlăit de pisică îndrăgostită, întrerupt brusc de furioase lătrături de dulău răguşit. Un violent schimb de cuvinte se înteţeşte deodată între cele două caturi. Dar domnul comisar, Care a sfîrjit ultimul colac al meşteşugitei sale iscălituri, dă neturburat sentinţa :

— La secţie I

Dom[5] Nae, care, ajutat de zeci de mîini, a izbutit, în sfîrşit, să descalece, îşi încordează braţele. Prin braţe însă curge vin nou.

— Să nu mă atingi, Cristache, că...

—Zît I îi taie scurt Cristache, în vreme ce mîna se înfige nemiloasă în gulerul contravenientului... Un'te trezeşti aici ?

Domn' Nae încearcă o răsucire, dar braţul vînjos al lui Cristache, dintr-o singură mişcare, îl şi repede în părete.

— Să nu cerci să ivadezi, că te-a luat mama dracului !

în urma lor, ajutat de autorităţi, calul coboară cu greu treptele. Iar ecourile nenumărate ale pustiilor arhive, trezite din somn, răspund vehement, pe acelaşi ton, strigătelor, înjurăturilor, chirăiturilor, huiduielilor mulţimii. Sub comanda celui mai bun amic al lui domn' Nae, lăutarii au început un marş de mort.

Cuvîntul literar şi artistic, Bucureşti, an. T, nr. 3, 24 noiembrie 1924, pp. 1—2.

COŞUL CU TÎRGUIF-LI

Cînd s-a deşteptat, zgomotul oraşului i-a pătruns în urechi ca un vuiet de cai şi tunuri în marş grăbit ; apoi, deodată, ferestrele mari s-au aprins de văpaia răsăritului.

Domnul cel frumos plecase; nu rămăsese decît groapa ce-i făcuse capul în perina albă. îngrijorată, îşi scoase picioarele de sub pătura cafenie şi-şi contemplă aiurită pulpele albe şi genunchii lipiţi. Cu frică ridică un colţ al cămăşii, care, strînsă între picioare, desemna puternic coapsele ; chiar deasupra genunchiului zări o mărgică de sînge închegat. Abia atunci văzu aievea încruntătura cumplită a ochilor bătrînului. Şi-l năzări cotrobăind prin întunecimea mucedă a cămăruţelor jupuite de igrasie, a căror

amintire o făcea să se uite ou atîta teamă respectuoasă prin camera aceasta spaţioasă de hotel. îl auzi mormăind ca un urs înfuriat : „Lenţa ! Lenţa !ct şi urlînd de deznădejde la vederea aşternutului nedesfăcut. Un tremur aprig o cuprinse, şi nici mototolul învoalt de hîrtii albastre de bancă, aruncat pe noptieră, n-o linişti. Se sculă
şovăind pe picioarele înalte şi drepte; cămaşa se lăsă atunci în voie, şi-n oglinda dulapului dintre ferestre ochii descoperiră pe albul îndoielnic o pată de un roşu-spălăcit, ca o floare storfocită. Atunci frica i se schimbă în jale amarnică, se abătu asupra patului abia părăsit şi, îngenunchind pe scînduri, plînse pe el cu zbucium mare, ca pe un mormînt.

Se ridică, sări aproape, de parcă o trăgea cineva de păr şi-i căra cu nemiluita în cap, atît de vie îi apăru închipuirea pedepsei. Se îmbrăcă repede, aşa de repede, că pierdu o grămadă de timp : greşi un ciorap pe dos ; şnurul de la fustă i se rupse şi trebui să-1 repare, înnodîndu-1 grosolan ; un umăr îngust de cămaşe, picnit încă din timpul îmbrăţişărilor lui neobosite, se sfîşie acum de-a binelea, atîrnînd spre pîntec şi dezvelind un sîn roz şi tremurător, ce-şi păstra încă semeţ virginitatea. N-avu timp să se spele şi trecu doar puful de pudră peste ochi.

înfundă capul şi mai adînc ca de obicei în pălărie şi, sub umbra bordului lat, parcă se simţi mai la adăpost. A mai uitat ce ? A... banii. îi strînse aşa mototoliţi şi-i vîrî în sacoşa castanie de mătase învechită. Atingerea hîrtiilor albastre n-o făcu să se cutremure ; dimpotrivă, parcă îi mări curajul, simţind sub degete trupul mototolului destul de compact. I se lumină înaată figura şi porni cu pas sigur spre ieşire.

Ruşinea însă o făcu să coboare în fugă scările de marmoră, pe care covorul, înnăbuşitor de paşi, [se] rostogolea din treaptă în treaptă ca un rîu de sînge întunecat. La fiecare capăt de scară nu se întîlni la ora aceasta de dimineaţă umedă şi limpede decît cu imaginea ei, apărînd întreagă în oglinzile uriaşe şi asigurînd-o înaltă, mîndră, frumoasă, cu un surîs de plăcere în colţul buzei, că în fond

nu s-a petrecut nimic prea deosebit, că a rămas tot aceeaşi, că doar ochii i s-au mărit în mod cu totul exagerat sau poate numai cearcănele din jurul lor ; în orice caz, îi stă cu mult mai bine aşa decît în ajun.

în hol, un chelnăr a salutat-o cu o plecăciune atît de adîncă, încît în suflet a simţit mişcînd mai vie ca niciodată flacăra orgoliului. A ridicat capul cu trufie şi-a ieşit demnă pe marele portal, cu cristalele aprinse de reflexe. Dar strada a înhăţat-o atunci numaidecît în huietul ei şi la început a crezut că zgomotul acesta s-a îndreptat împotrivă-i ca o imensă huiduială. A prigonit însă bărbăteşte privirile primului trecacor, un domn scurt, rotund şi cu haine noi, şi acesta i-a zîm- bit galeş. Un oltean i-a făcut loc, ferind umilit cobiliţa lui, cu coşurile goale, înnegrite de funingine ; o mătuşica cu testemel curat i-a dat bineţe ; o cucoană elegantă a măsurat-o de sus pînă jos, apoi a privit-o în ochi adînc şi... Dumnezeu ştie, cu simpatie, cu invidie...

în faţa căsuţei pitite pe-un maidan, într-o bogată vegetaţie de bălării seculare, a cinstit băiatul care i-a adus coşul cu tîrguieli. A apucat bărbăteşte de toartă şi-a pornit cu el pe cărăruia ce tăia încîlcita şi luxurianta verdeaţă, ferindu-se în dosul priveliştii minunate a bunătăţilor dintr-însul de orice mînie părintească.

Atras ca de-un resort, batrînul a şi apărut din întunecimile bîrlogului. La început fata n-a observat de- cît doi ochi mici, contractaţi, ce-o împroşcau cu steluţe de ură ; mai apoi i-a desluşit şi faţa-i smolită şi nerasă, cum se strînsese de parcă era făcută doar din colţuri şi linii, iar corpul îi tremura mai grozav ca limbile roşii de carne ce ieşiau dintre pachetele bogatului plocon. Privirile moşneagului porniră să se petreacă de la fată la coş şi înapoi. Din vremuri de mult pierdute nu *se îmi văzuse între pâreţiî* aceştia înverziţi de igrasie atîta belşug.

Văzînd cu ochii, tăieturile de pe faţă deveneau tot mai puţin adînci.

—Λ, tu ai fost în piaţa ? încercă să găsească o ieşire pentru a-şi ierta singur slăbiciunea momentană.

însă amăgirea era prea ieftină ; mînia se reîntoarse însutită :

— De unde ai avut atîţia bani, spune, cîrtiţă ? !

Daca ea ar fi găsit acuma un răspuns repede şi potrivit, dacă ar fi venit cu el de-afară măsurat gata, învelit şi şnuruit ca oricare din pachetele acestea, bătrînul s-ar fi socotit mulţumit poate şi ar fi dat dezlegarea pentru prînzul care se făgăduia grozav de delicios.

Dar ea îngăimă aproape plîngînd ceva cu totul neînţeles în întunecimea mucedă a tindei, pîlpîmd pe buzele ei ca o flacără albăstruie, ce se stinse îndată. Moşul învineţi :

—Unde-ai fost az-noapte, cîrtiţă, spune, unde ?

Şi o Iovi cu atîta putere peste gura, că o podidi sîngele. Apoi,)a vederea firului roş, care porni să se prelingă agale printre buze, nebunia crescu oarbă. Loviturile căzură în cap, pe umeri, pe spinare, căzură repezi, înfundate, nenumărate în trupul plin şi elastic.

— Căţea... ai crezut... că daca... mănînc de doua... săptămîni... numai mămăligă cu ceapă...

Fiecare cuvînt cădea o dată cu lovitura.

îi smulse coşul — pe care ea îl ţinea bine, ferit sub bustul plecat, aşteptînd trecerea ropotului de pumni pe spinare — şi-1 aruncă duşmănos 111 pamînt. Pachetele porniră de-a dura în toate părţile, ca nişte pui speriaţi dintr-un cuibar. Moşul izbi cu piciorul coşul şi se puse să joace nepotolit deasupra. înlăcrimată şi însîngerată, ea vroi să se strecoare afară. El o apucă de una din cozile care se desfăcuseră din împletitură, o trase spre d în sul şi o lovi *cu* atîta răutate, c-o doborî. Prinse atunci s-o burduşească, parcă făcîiidu-şi o plăcere, cu tocul potcovit al bocancului, necruţîndu-i nici piept, nici faţă, nici frunte. Abia atunci ea începu să chirăie atît de înfiorător, încît cruzimea lui spori. Chiar după ce-o ameţi deplin c-un vîrf de ciubota în pîntec, tot îi mai căra cîteva ; pe urmă porni să se spele de sînge pe mîini.

Cînd îşi veni în fire, îşi simţi capul pe ceva moale şi rece ; cu coada ochiului, căci nu îndrăzni să se mişte, văzu vîrful unui muşchiuleţ fraged de vacă ieşindu-i de sub

răvăşeala neagră a părului. Pachetele erau presărate toate pe podea ; dintr-unul se prelingea o şuviţă de cafea ; din pîntecele altuia se scursese tot orezul. O cutie de conserve zăcea turtită, dar nu se spărsese ; o alta îşi păstra încă echilibrul, ca o roată, şi părea gata s-o ia de-a rostogolul îndată la ivirea moşneagului. Ardeii graşi fugiseră cei mai departe de mînia părintească, se îngrămădiseră cu toţii tocmai pe lîngă păreţi. O varză roşie înfruntase pe bătrîn, nu clintise şi totuşi rămăsese intactă ; în schimb, un crap uriaş, care avusese acelaşi curaj, se prefăcuse într-o adevărată maioneză.

Trebuie să fi rămas mult în nesimţire de vreme ce foamea o muncea atît de fără milă. Lumina, care plutea acum mai puternică decît de dimineaţă şi care aprindea în umezeala odăii vagi reflexe roşii, o înştiinţa că scăpătatul e aproape. Prin mădulare nu-i trecea nici o durere, simţea numai cumplita leşuială care o făcu să creadă că bătaia nu i-a slujit la altceva decît la mărirea poftei de mîncare.

întinse deci mîna spre pachetul apropiat, ce-l ştia cu salam şi mezeluri. Nu-l ajunse însă şi se mişcă puţin într-acolo ; dar tuşea seacă a bătrînului de dincolo îi aduse mîna la loc, de parcă ar fi atins o flacără. Iar foamea i se piti dc teamă, fugind din stoimc.

9*

131

Ascultă cu inima stăpînită ; nici o mişcare. Pe urmă bătrînul începu să tuşească aşa de crîncen, ca podidit de răpciugă. Patul scîrţîi sub moş cu atîta tărie, că ea-şi strînse repede genele. îi auzi pasul şovăielnic şi-şi opri respiraţia, spre a nu-i da de bănuit. Cioboatele moşului boncăniră pe podea. îl simţi chiar prin pleoapa închisă privind-o crud şi cu scîrbă. Oare de ce n-o fi mişcînd el acuma ? Cită răutate trebuie să fie în ochii lui de broască, furişaţi desigur spre ridicarea domoală a sinilor... Poate vroia s-o prindă că nu doarme, ca s-o apuce din nou de coade.,.

Un fîşîit de hîrtie îi ciuli urechea.

Te pomeneşti că i s-a abătut iar asupra pachetelor ? Aş... fişîitul nu pare de loc violent... mai degrabă... parcă... ah...

Ea cască puţintel-puţintel un ochi numai, dar aşa de puţintel, că nu cuprinse mai nimic în deschizătură... Parcă s-ar vedea ceva... însă nimic, o unghie de zare. Dar încă o mică, o foarte mică apăsare a cugetului pe muşchiul din colţul lăuntric al ochiului, că de îndată colţul dinafară se cască o idee mai mult. Acum e bine.

Bătrînul, lăsat pe vine, îi aruncă ochiri speriate şi desface zorit hîrtîa unui pachet... îl cunoştea bine : pachetul cu şuncă... Inima eî s-a pus să bată aşa de tare, că-i e teamă să nu alunge pe moşneag. Şi toate răsuflările i s-au oprit în strîmtoarea guşiţei, unde se string necontenit una după alta, de să-i spargă capul pieptului... Dacă moşul va gusta, îndată va şi deschide ochii...

Moşul îi mai aruncă o privire lungă, bănuitoare ; apoi, dintr-o mişcare scurtă, dezdoaie moţul foiţei unsuroase de sub învelitoare... Mirosul ajunge tocmai la ea şi dă curaj foamei ascunse de frică prin măruntaie, încă o clipă...

Dar moşul parcă a tresărit ; privirile-! au parâsit chipul care preface atît de minunat leşinul şi s-au lăsat agale peste pîntece, peste şolduri, peste picioarele de pe care rochia s-a ridicat în cădere, descoperind impudic un genunchi. O silă grozavă s-a zugrăvit pe faţa moşneagului ; totuşi, el aşează cu prevedere pachetul la loc şi iese scuturîndu-se de fiorii ce-1 împung din toate părţile. E o părere, sau în ochii bătrînului a scînteiat ceva...

înainte de a dispărea după uşă, îl vede, pe sub pleoapa puţin şi mai îndrăzneţ căscată, trecînd cu mîneca soioasă peste ochii umezi...

Foamea a ieşit ca un şoricel din ascunzătoare cum a simţit că a plecat bătrînul şi ronţăie fără milă stomacul şi intestinele, care se apără hîrîind. Sau poate un vînt de furie trece prin ele, le umflă şi le dezumflă, le încolăceşte fără noimă unele peste altele, le face să geamă plîngător. Vai, afurisitele de măruntaie, de bună seamă or s-o trădeze ! Gem

ca niște purcei în obor, cărora ai uitat să le dai porumb la ceasul obișnuit !

Ea face o mișcare hotărîtă, și vîrful degetelor atinge pachetul cu mezeluri. Unghia se înfige nerăbdătoare prin îndoiturile meșteșugitei chitituri. Dar, iată, și hîrtia a început să țipe ! Doamne-Dumnezeule, asta e mai bună ca toate ! Moșul s-a pornit pe-o darabană de tusă seacă ; ah ! totul 111 casa asta hîrîie, foșnește, pocnește !

Dintr-o întinzătură repede a mîinii, pachetul ciufulit oleacă s-a aflat din nou la locul lui. Cioboatele moșului răsună greoi pe podea. Șoricelul din măruntaie a fugit cine știe pe unde. Toate au venit la starea dinainte ; doar mîna nu-și mai știe locul de unde pornise ; după ce se bălăbăni cîteva clipite, rămase nemișcată acolo unde se nimeri.

Moșul aparii in ușă și-o privi bănuitor. Pe urmă se apropie de cutia de conserve, care sta gata să fugă. O ridică și silabisi literele de pe reclama împănată cu legume colorate. Cum nu izbutea să cetească bine, scoase ochelarii și-i încăleca pe nas. Apoi dădu din cap aprobativ. Lăsă cutia jos și privi iarăși la Lenţa pe deasupra celor două lupe, mari cît ochii de scafandru.

Boncănind solid și dinadins podeaua, se îndreptă spre părete. Dintr-o grămăjoară de ardei scoase o sticlă destul de pîntecoasă ca să se fi putut piti prea bine. O ridică, îi ceti reclama și-o clătina la ureche și dădu din cap admirativ. O lăsă și pe aceea, se încruntă la Lenţa și părăsi din nou odaia.

Automat, mina fetei pipăi spre pachetul apropiat. Dar pe neașteptate reveni înapoi. Moșul era în cadrul ușii, și ochii lui o devorau de sub sticlele măritoare.

— Stai, te-am prins... prefăcuto...

Se apropie și-i puse mîna pe inimă. Mormăi nemulţumit și făcu de-a chincitelea un pas spre pachetul cu mezeluri ; îl duse la nas, mirosindu-l din ce în ce mai cu nesaţ, o dată, de două ori, de mai multe ori. Apoi, brusc, îl puse pe seîndură. Dar cînd se ridica, de bună seamă înșelate de acest gest, însăși măruntaiele lui se puseră pe urlet.

El înjura printre dinţi și se îndrepta spre ușă, dînd din mîini, ca și cînd s-ar fi apărat de atîtea ademeniri : „Fugiţi,

ispitele păcatului !" Dar măruntaiele aţîţate se ţineau de dînsul ca o haită de cîini bătrîni, flamînzi, răguşiţi.

Cu multă durere, Lenţa constată, cînd întredeschise pleoapa, că pachetul ou mezeluri fusese îndepărtat dincolo de lungimea mînii sale : poate mişcînd corpul într-acolo cîteva şchioape, l-ar fi putut apuca de ciuf. Dar teama că moşul pîndeşte la uşă nu-i lasă curajul nici măcar să întindă braţul.

Şi clipele curgeau, şi toamea, în lipsă de altceva, o mîna pe ca însăşi. O devora. Niciodată nu sfîşiase cu mai multă cruzime ca acum. Iar bunătăţile pachetului stăteau risipite şi neatinse, cu toptanul, între cei doi duşmani flămînzi. Doamne, dar ce are de gînd bătrî- nul acela ! Sa înceapă odată ! Să ia ce-i place şi să treacă dincolo, la dînsul. Ea se va preface că nu vede.

Cu toată foamea, Lenţa simţi că minte. îndată ce bătrînul va duce cea mai mică farămitură la gură, ea va şi sări în picioare. Să-1 surprindă ronţăind cîşti- gul ruşinii...

...Nici închipuirea n-o mai putea duce mai departe. Căci peste tot — în cap şi-n picioare, în pîntec şi-n spinare — o rîcîia foamea. Aerul camerei juca de foame dinaintea ochilor ei sticloşi, juca la fel cu za - riştea cîmpurilor în după-amiezele de vară. Şi bătrînul nu se ivea de loc...

...începea să se însereze şi încă nu făcuse nici o mişcare. Simţea necontenit pe bătrîn pîndindu-i cea mai neînsemnată tresărire. Ghiujul, nici el nu se dă învins... e oţeiit bătrînul...

...Dacă ar ieşi afară în curte cu un pachet, bătrînul ar rămîne... Nu, nu, nu. Bătrînul trebuie să mănînce în faţa ei ; să plătească şi cea mai neînsemnată înghiţitură cu umilinţa aprobării ei, a bătutei, a stîlcitei...

Ah, iată-1...

De după prichiciul uşii, ochii bătrînului apărură ca doi ochi de ţap ; apoi tot corpul i se desluşi în cadru... Ardeau ochii moşneagului. Desigur că în lumina lor totul tremura, ca şi într-ai fetei ; totul, odaie, pachete, sticle, verze, ardei, corpul celei trîntite la pămînt, înserarea însăşi...

înaintă. De astă dată bocancii nu mai răsunau : Dumnezeule, se descălţasc ! Arunca spre dînsa priviri de hoţ ; ca uliul, gheara se întinse hrăpăreaţă... Ea aştepta...

Pachetul cu şuncă dispăruse în largul buzunar ; acum el ţinea în braţe pîinea lunguiaţă, crescută şi dolofană, cît un copil de patru ani. O jupuia cu aviditate pe de lături, acolo unde coaja niciodată nu se coace... Oricine ar fi crezut că pîinea s-a zdrelit în cădere.

Ea trase puţin spre sine dreapta, pentru a se sprijini ; bătrînui tresări.

El îi aruncă o privire atît de îngrozită, o atît de adîncă mirare i se zugrăvi pe figură, atît de puternic începu să-i tremure genunchii şi atît de jalnic şi de caraghios prada îi cădea bucata cu bucată dintre degetele uscate, care zadarnic se convulsiunau s-o oprească, încît i se aşează ca o slăbiciune pe inimă, şi ea nu mai avu tăria să-i strige nici una din grozavele vorbe plănuite.

Se prefăcu din nou nemişcată şi-1 lăsă astfel să-şi strîngă cu mîinile lui scorojite bucăţelele de pîine ; îl lăsă să se strecoare de-a buşelea, ca o tîrîtoare, alături, şi toate aceste nedibăcii de tîlhar stîngaci. care-şi păzea atît de avar străşnicia părintească, o făcu[ră] să-şi simtă tot corpul muiat în jale ca într-o baie caldă şi lăcrămi arzînd i se smiciră pe sticlişul ochilor.

— Tată... putu să mai geamă, căci un plîns violent îi strînse gîtul ca în gheare, o zgîlţîi de piept cu putere, o strivi sub apăsarea lui ca un corp străin şi puternic, ca un duşman invizibil şi neaşteptat, ca însuşi tatăl ei...

Cînd scăpă de năpraznicul sugrum, găsi pe bătrîn alături, în genunchi. El privea aiurit împrejuru-i, căci auzea din pod, sau poate din pivniţă, sau, cine ştie, poate din însuşi miezul gîndului său, o hohotire veselă şi necurmată, care-1 doborî de ruşine cu capul în poalele ei. Şi-acum el începu să plîngă, dar atît de hodorogit, atît de gros şi atît de subţire uneori şi schimonosit pentru vîrsta lui, încît cu bună credinţă ai fi socotit că ea surîde acum printre lăcrămile încă ne-oprite, tocmai pentru aceea.

Dar ea surîdea atît de fericită pentru că primul lui suspin îi dăduse libertatea. Bătrînul, în sfîrşit, *consimţea...*
Căci ea nu vedea decît pe *celalalt,* înalt, mlădios* bun, minunat, ca-η poveşti ; îi auzea vocea dulceagă £ îi simţea răsufletul cald gîdilîndu-i urechea.
Iar bătrînul, cu capul în fuste, uitat de foame, plin- gea înainte, pe tonuri din ce 111 ce mai forte şi din ce în ce mai piţigăiate, pîntecul pîngărit.

Gîndirea, Bucureşti, an IV, nr.
15 ianuarie 1925, pp. 20S—212.

CEA DIN URMA NOAPTE

în marea dezordine a odăii, ei se dezbrăcau tăcuţi, pe gînduri. Cele două cufere, care odihneau dolofane şi săturate în colţ, înghiţiseră mai tot conţinutul dulapurilor şi mai tot ce era de seamă pe birou, pe scrin şi pe măsuţe. Pretutindeni, uşi şi uşuliţe căscate, cutii trase pe jumătate, capace ridicate, iar pe jos, moviliţe de hîrtii mototolite, zdrenţe de ziare, căpcţele de sfoară. Pe o măsuţă, urmele unei cine grăbite : resturi de pîine, cutii de conserve şi sardele cu învelitorile smulse, pieliţe de mezeluri şi începuturi de cîrnaţi, două sticle de bere, în care spuma încă se ţinea, lăbăr- ţîndu-se, pe pereţii verzi, transparenţi. în aer, miros de tutun, de apă de Colonia trăsnită, de pomadă, de masă furnizată la băcănie.

în harababura fără de seamăn, ei crezură că e firesc să-şi arunce hainele alandala, pe un scaun comun, cel mai apropiat de pat. Brasiera ei căzu peste vesta lui, ghetele şi ciorapii li se amestecară, îngropîndu-se în noianul de hîrtie, pantalonii nimeriră de-o parte şi de alta a scaunului, ca picioarele unui călăreţ priceput, cămăşile de ziuă puseră vîrf vrafului de vestminte, şi dezordinea fu complectă cînd ea zvîrli macatul patului şi se strecură între cearceafuri.

El privi ca obidă la cele doua cufere grele, care-î înghiţi seră toată fericirea şi-1 fixau morocănos cu luciul încheietorilor nichelate, pe sub drevele de lemn mat. Aşa trebuie să fie şi tatăl acela etern şi pîntecos, a cărui telegramă îi curma atît de categoric nădejdile ; aşa precum se continua în cuierele astea, venite de- acolo, de departe, tăcute, streine, duşmane uzurpatorului ; credincioase stăpînului adevărat.

Care să fi fost binevoitorul grăbit să-1 vestească în ce chip înţelege copila-i unică frumuseţea vieţii de student ? Sau poate binevoitoare ? Ciudat părinte, sa n-asculte el nici acum, atît de rîrziu, că la mijloc sunt cele mai curate gînduri şi că totul tinde să sfîrşească 111 felul cel mai cavaleresc cu putinţă ! Negustorul dracului, trebuie să fie putred de bogat î

El se strecură de sub privirea neobişnuit de semeaţă a cuferelor alături de dînsa, sub cuvertură, gîndindu-se răzbunător ca poate o binevoitoare e cea care a scris neînduplecatului. Şi poate n-ar fi greu de ghicit cine.

Dar ea-1 primi cu multă, cu nespus ue multă gingăşie în braţele ei goale, şi el îşi bătu joc în gînd de indiscreţia cuferelor. Amîndoi înţelegeau — banuiseră din vreme — că acesta e un moment solemn, cel mai solemn din toate de cînd cu nesuferita corespondenţi din urmă : ultima noapte ! Şi amîndoi îl aşteptau cu un amestec neliniştitor de emoţie şi teama. Ei trebuiau să se poarte nespus de frumos în aceste din urmă ceasuri ale unei iubiri care mergea pe-al doilea an şi cine ştie cît n-ar mai fi putut ţine fără amestecul binevoitorilor, putînd chiar să revie cînd va, cînd mentalitatea „negustorului" ar fi fost îmblînzită de atitudinea ei dîrză şi lăcrămoasă, pe care azi o făgăduia sub gingaşe şi repetate prestări de jurămînt.

Se mai putea apoi ca într-adevăr să fie „cea din urmă noapte" a vieţii lor, fără putinţă de revenire, fără putinţă de aşteptare, fără putinţă de orice nădejde ; cine putea să prevadă unde izbîndeşte să ajungă încăpăţînarea unui părinte sever, dezamăgit în sin- gura-i credinţă !

Iar ultima noapte, ultimele ceasuri nu puteau fi decît cele mai frumoase cu putinţă din toată povestea dragostei

lor, aşa de lungi şi totuşi aşa de repezi. Trebuiau să aibă în ele ceva plin de tristeţe, de revoltă reţinută şi demnă contra destinului, de regrete parfumate cu vorbe de nobila resignare, cu dezlănţuiri aprinse de patimă, o ! mai ales cît mai multă patimă, alternînd cu gingăşie şi cu duioşie şi pe urmă iarăşi şi iarăşi patimă nebună, pînă cînd micul cub de bronz <Je pe măsuţa de noapte avea să cîrîie prelung şi stăruitor ora patru de dimineaţă — un ceas înainte de plecarea trenului, care nu putea fi altul. Nu putea pentru nimic în lume să fie altul ; ajunseseră cloar la această convingere după atîtea tocmeli şi necăjiri şi îngăduieli petrecute nu între ei înşişi, ci între ei şi implacabilul, nevăzutul părinte, a cărui temută prezenţă plutea necontenit în văzduhul camerei. Orice nouă întîrziere ar fi fost doar inutila zgîndărire a unei mînii care trebuia cît mai priceput menajată.

Iată, pendula de deasupra uşii tocmai a bătut unsprezece cînd ei se văzură pentru cea din urmă oară unul lîngă altul. Ascultară îngrijoraţi bătaia seacă a ciocănaşului de lemn, care se repeta precedată de sforţarea regulată a mecanismului îmbătrînit, ca o tusa veche. Va să zică, mai rămîneau cinci ceasuri pînă cînd aceeaşi tuse seacă a timpului îi va arunca pe drumuri diferite.

— Mai avem cinci ceasuri, cinci ceasuri întregi de fericire, Genia ! şopti el cu o uşoară nuanţă de tristeţe în glas, negăsind altceva mai bun la îndemînă cu care să înceapă „sfîrşitul", şi văzu cu groază că dinapoia acestor vorbe nu se mai găsi nimic demn de un moment atît de mare.

Iar pînă mîine mai erau cinci ceasuri, în care liturghia despărţirii trebuia condusă în chipul cel mai vrednic de întipărit în amintire.

— E pentru ultima oară cînd auzim împreună bă- tînd unsprezece pendula asta cu care ne învăţasem, Theodor, îi răspunse ea, şi se miră că a putut să spună atît de banal un gînd care i se păruse incomparabil mai luminos în minte.

Tăcură amîndoi, necăjiţi de acest început lamentabil. Şi fiecare hotărî cu disperare, în gînd, că trebuie să găsească mijlocul de a ieşi din jalnica tăcere, neapărat trebuie ; şi

fiecare se porni cu zel mare şi ascunsă febrilitate să zămislească în închipuire o întorsătură meşteşugită de cuvinte, ca s-o ia înaintea celuilalt.

Dar tăceau...

El o înfăşură în braţele lui şi-o strînse cu putere la piept. Avîntul brusc trebuia să dea alt mers supărătoarei predispoziţii ; ghiciră amîndoi acest lucru şi se strînseră cu exagerată pasiune ; căutară să se întreacă în mîngîieri şi şăgalnicii. Dar 111 ourînd se desprinscră speriaţi de platitudinea propriilor mişcări. Se simţeau atît de obosiţi de patima întredezlănţuită a ultimelor zile, atît de istoviţi de orice plăcere, că pudoarea primilor oameni le coloră obrajii, orice atingere li se păru dezgustătoare, necuviincioasă... Oare atît puteau ei găsi în clipele astea supreme ? Oare la atît s-a mărginit iubirea lor, oare, dincolo de această poftă meschină şi animalică, nimic de-un ordin mai pur, mai înalt, mai ameţitor nu găseşte imaginaţia lor ? Ăsta **e** bilanţul dragostei lor, pe care şi-o închipuiră cu totul, dar *cu* totul într-alt fel ? 0, dezastruos bilanţ...

Nu, fără îndoială că există acel ceva de seamă, acea stea conducătoare ascunsă trecător în norul unei oboseli momentane ; nu se poate să nu existe...

în căutarea ei, Theodor sări din pat, pentru a alunga penibila impresie de stîngăcie a momentului. Se prefăcu că-şi caută de lucru printre hîrtiile de pe birou, ca şi cînd şi-ar fi adus aminte în ultimul timp ceva extrem de important. Chiar murmură printre dinţi îndeajuns de tare :

—Ce dracu le-am făcut ?... O, Dumnezeule, sunt atît de zăpăcit în ultimele zile...

Ea rămase tăcută. îşi pusese mîinile colac sub cap, şi privirea i se anină visătoare de buchetele afumate, presărate cu metodă de zugrav pe tavan. Singură sub aşternut, simţi ca o destindere, un vag impuls spre libertate. Se răsuci într-o parte şi într-alta, ca să adulmece mai bine această senzaţie. Pe urmă se aşeză din nou cu faţa în sus, ca să privească icoana plăcută a pătucului de acasă, ce-i răsărea pe neaşteptate în minte. Se văzu întroienită în mormanul de

perine albe şi se simţi singură, singură şi liberă. îşi simţi trupul aşa de uşor pe spuma albă de vis, dar, curios... sub frunte i se împlîntă ceva greu, era chiar această imagine care se îngreuia şi părea că o atrage undeva, o cufundă pe încetul într-o adîncime necunoscută, dar nespus de dulce.

Simţi corpul lui alături scoborînd profund somiera, şi toată dulceaţa în care se împăinjenise se scutură ; ea făcu o puternică sforţare ca pleoapele să dea lespedea cea grea de pe frunte în lături. Izbuti într-adevăr s-o urnească şi păru că prin crăpătură vede lumina becului ca dintr-un fund de mormînt.

—Dormi, Genuşca, auzi, mîngîietoare, vocea lui. Ai atîta drum de făcut. Eu voi sta şi te voi privi toată noaptea... şi i se păru ceva triumfător în glasul lui, ceva ca şuierul de uşurare al celui scăpat de o grea povară.

—Ai crezut c-am adormit ? îi răspunse cu ironie mărită în glas, încordînd pleoapele, să răstoarne cu totul lespedea apăsătoare. O, dacă simţi că ţi-e somn, poţi să dormi, poţi să dormi, dragul meu.

Îli căldura patului şi cugetul lui parcă se destră- mase. Şi parcă se întindea într-una, căutîndu-şi în cap tot mai larg loc de odihnă. Iar din gît scăpau globule mari de goluri, ce se topeau dulce sub palatul gurii. El ţinea strîns buzele, ca nici unul să nu-i scape : o singură căscătură, şi totul era pierdut. Căci ea îl fixa răutăcios şi-a rîs pe sub genele lăsate pe jumătate.

Se căină că n-o lăsase să adoarmă de-a binelea. Oare mîine dimineaţă n-ar fi avut destulă vreme să-i spună că a contemplat-o toată noaptea ? Se simţea crunt de zdrobit şi oasele parcă-i erau rupte în bucăţi. Toată încordarea de cîtcva zile încoace se răzbuna cumplit.

— Ah, ai căscat, bîlbîi ea triumfătoare. Uite, ai căscat ! Nu vezi ce somn îţi este ? Nu ve-e-eee-zi ?...

Ultimul cuvînt se prefăcu şi la ea într-un căscat prea neaşteptat ca să aibă timp măcar să-l înjumătăţească.

— O, Gen ia, dar asta nu însemnează că mi-i somn. Doar şi tu ai căscat. E oboseala trupului numai, ca- re-şi cere drepturile lui. în noaptea asta însă spiritul meu va sta de

veghe tot timpul !a căpătîiul tău, ca să-ţi păzească somnul, Genia, căci tu trebuie să dormi. Gîndeşte-te cît drum ai de făcut, Genia. Pe cînd eu, mîine, după ce termin la ziar, ce altă treabă mai am de făcut ? Dar tu, o zi şi o noapte, şi încă o jumătate din ziua următoare... O ! e îngrozitor, trebuie să dormi, Genia, auzi ? trebuie. E barbar ca să te forţezi... te rog, Genia, te rog...

— Şi toată diplomaţia asta mi-ai păstrat-o pentru ultima noapte, dragul meu ? ripostă ea iritată, surizînd batjocoritor. Asta e ultima surpriză pe care mi-o faci ? Haide, nani-nani, îngeraşul mamei ! şi nu te interesa de drumul meu... de-ar ţine şi-o săptămînă, şi te-asigur, tot n-aş fi în stare să dorm... O, şi pentru cine... pentru cine...

El se gîndi cu groază că somnul ei ar putea să se irosească dacă mai continuă. Se hotărî să tacă şi să ţină pleoapele cît se poate de deschise, fixînd becul din tavan. O, de-ar avea putere să izgonească pe nepoftitul ăsta, care nu ceda de loc şi care nu mai avea răbdare cîteva ceasuri ! îşi forţă voinţa şi i se păru că-1 vede dezlipindu-se şi ridicîndu-i-se din membre, ca aburul dintr-o baltă sub închisoarea soarelui de vară. Avu chiar senzaţia precisă a acelei călduri ucigătoare care-1 încropea pe îndelete, îl desfăcea moleculă cu moleculă, îl biruia sub o moleşeală fără pereche...

însufleţită de aceeaşi intenţie, în mintea ei plutea o închipuire într-acelaşi fel ; i se părea că somnul din- tr-însa se irizează spre înălţimi, ca parfumul unei pajişti după ploaie. O, era atît de puternic acest parfum, că ea-1 simţea grozav de greu, de ameţitor şi de strivitor...

.,.[6] schimbase într-un izvor, bîzîiau potop de mus- culiţe... le auzea cîntîndu-i în urechi, le vedea alun- gîndu-se şi ferindu-se brusc, 111 linii negre, fulgere minuscule, de întunerec...

...deasupra pajiştii cîntau albine, şi zumzetul le suna chiar înăuntrul urechilor ei... parcă era un taraf ascuns de lăutari... ce divin *shimmy*... şi ce perechi elegante pe

[6] Un rînd lipsă în textul de bază.

parchetul luciu... şi ce parfum teribil... otrăvitor... omorî tor de dulce...

...ce nori de musculiţe... ce nori negri... ce negru odihnitor... şi tot parcă mai pătrunde ceva, o zare stinsă, roşiatecă, de la becul ăla nesuferit. Dar întunericul e din ce 111 ce mai biruitor...

Mai întîi a tresărit ea, şi prima *mişcare î-â fost* 5â arunce coada ochiului spre dînsul. S-a ridicat într-un cot, triumfătoare ; pleoapele lui se contopiseră, şi din gîtlej parcă i-a ieşit un sunet aspru, nelămurit... mal multe... o vagă bolboroseală. Binişor, Genia s-a lăsat pe perina ei. Mîine îi va spune totul, totul, fără mînie, fără bucurie : „Vezi, tu ai dormit, toată noaptea te-am privit dormind... şi ascultam cum bat orele una după alta... şi ceasul cel mare se apropia, şi tu dormeai..."

îşi înfundase capul în adîncul perinii, binişor, ca să nu-1 vestească nici măcar leagănul somierei de mişcarea ei. Şi înduioşarea de sine o cuprinse tot mai cu putere... „Tu nici nu m-ai iubit... tu ai aşteptat ziua asta cu mare bucurie... tu ai vrut să scapi... Adio, adio, dragul meu..." Şi lacrămi abundente îi umeziră ochii, îi muiară pleoapele, i le lipiră, şi ea se lăsa cuprinsă ca de-o neînţeleasă fericire în voia acestei dulci duioşii, în voia acestei nespus de dulci duioşii. în sfîrşit, acum putea să adoarmă, putea să doarmă... somiera a început să se legene, el se întoarce probabil în somn... Dumnezeule, parcă s-ar rostogoli undeva, atît de adine s-a lăsat somiera ! E somnul care o rostogoleşte în adîncimile lui grozave, minunate, dulci adîncimi...

Totuşi, un [ultim act de] conştiinţă [îi cască] puţin [pleoapa] [7]. Şi nemărginita fericire se prefăcu brusc în fum. Pvidicat într-o mîna, cu gura căscată, cu ochii căscaţi, cu figura căscată de zîmbet mare, larg, luminos, el o contempla ; apoi, trimiţîndu-i o sărutare clin vîrful buzelor, începu să se lase binişor, nesimţit, la locul lui. „Ahh... canalia... întinde mîna la butonul electric... închide lumina... Dumnezeule, ca

[7] Imprimat slab în textul de bază.

să aibe dovada că el a fost cel din urmă ; o, nu, asta nu, pentru nimic în lume..."

10

145

— Pentru ce stingi lumina, domnule ? izbucni deodată cu furie adevărată, cu obidă nemărginită, cu mare deznădejde. O, Dumnezeule ! Domnule, dacă ţi-e somn, ţi-am spus o dată...

Dacă ar fi fost lumină, ea ar fi văzut pe figura lui aceeaşi furie, aceeaşi obidă, aceeaşi deznădejde.

— Dar Genia, înţelege odată, am văzut c-ai adormit... şi atunci am stins... dar dacă ţii cu orice preţ să veghezi alături de mine... atunci...

O trosnitură seacă, şi lumina îmbăie iarăşi odaia. Deodată ochii lui luciră... A... da... da...

Mîna îi ieşi iarăşi de sub pătură şi se întinse spre măsuţa de noapte. Apucă o ţigară din tabacheră şi dădu foc chibritului. Dacă nici acum...

—Te rog să-mi dai şi mie o ţigare...

— Genia, dar tu nu fumezi.

—Cum nu fumez ?! Am fumat... de-atîtea ori...

— Bine, dar ăla nu e fumat... şi n-am decît...

—O, ba da, ba da... Dumnezeul meu, Doamne...

Fumau acum amîndoi, îndîrjiţi, deznădăjduiţi, învinşi... O trăsură întîrziată se abătu pe strada lor pustie ; calul lovea nemăsurat de puternic asfaltul, şi parcă ar fi tras după el toată hîrtia din camera asta, de şuia atît de lămurit cauciucul roatelor. El aprinse a doua ţigare. Ea, care nu trecuse nici de sfert, vrînd să se grăbească, se înecă. Iar el o ajungea vertiginos din urmă.

însă îşi simţi capul şi mai greu. îşi aminti că de multe ori a dormit cu ţigarea 111 gură... pe cînd ea... pe cînd ea... tocmai pentru că era neobişnuită, putea să-şi risipească tot somnul.

Nu putea să sfîrşească bine acest gînd, care-i umplu tot creierul de sînge, că dintr-o mişcare îi apucă ţigarea tocmai la mijlocul drumului spre buze, i-o smulse brutal... o frînse 111 scrumieră, frînse şi pe a lui.

—Genia... de ajuns.,, te rog să adormi... mîine trebuie să pleci... sfîrşeşte cu copilăriile astea. Să ştii că pînă mîine nimic nu-ţi mai răspund... Ce însemnează încăpăţînarea asta ?... Zău dacă nu-mi faci impresia că... Doamne...

— Da, insultă-mă, insultă-mă acum. Şi de ce ?i Nu ţi-am spus să dormi dacă-ţi face plăcere ? Nu ţi-am spus ? De ce trebuie să mă insulţi ? Da... ţineai să te desparţi în felul ăsta... Ultima noapte... Oh... Dumnezeule... a trebuit în ultimul moment să-mi arăţi cine eşti... nu puteai să mai aştepţi... nu puteai... cel puţin să mă laşi să plec cu vechile gînduri...

— Genia... izbucni el atît de puternic, că ea se cutremură.

Dar el, neştiind ce să mai spuie, începu să mestece furia, mişcînd cu disperare buzele...

— Te pomeneşti că ai să mă şi baţi acum...

El îşi muşcă degetele, neştiind ce trebuie să facă, apoi deodată întoarse resortul luminii, se aşează cu faţa în sus şi începu să respire regulat, parcă să momească somnul. La rîndu-i, ea nu mai adăugă nimic. Simţea în suflet o mare uşurare şi începu să respire la fel, oftînd înnăbuşit. La urmă tăcu de tot.

în cameră nu se auzea acum decît tictacul armonios al pendulei de deasupra uşii, cu care se lua la întrecere tictacul zvîcnit şi îndesat al deşteptătorului de pe măsuţă. Pe urmă şi ceasurile mici de mîna, pe care le lăsaseră răzemate în curelele lor, alături de deşteptător, îşi făcură loc în tăcerea profundă a întunerecului. Şi toate patru se ajunseră în acelaşi tempo, se lăsară unul pe altul în urmă, se ajunseră din nou şi se întrecu ră, părură că se multiplică la infinit, punctînd liniştea cu steluţe de sunete, picurînd-o cu zîmbetul acela odihnitor, adormitor din atelierul unui ceasornicar. Geniei i se păru o orchestră de mandoline, o îndepărtată orchestră de mandoline, cobze şi ghitare. Mai pe urmă şi el avu aceeaşi părere. Orchestra se îndepărta PC nesimţite... tot mai departe, tot mai uşor...

El se trezi brusc într-un tîrziu, căci ceva nefiresc, neliniştitor îi stăruia în ureche. I se păru o zvoană dureroasă, un bocet prelung, îndepărtat, înnăbuşit. Pe

urmă bocetul se apropie deodată, se rupse într-o scăpare de suspine, repezi, nepotolite, înecate, înecîndu-se unul pe altul... întrunindu-se într-un vaiet lugubru, cobitor de moarte.

—Genia... şopti înfiorat, dar vaietul continuă cres- cînd. Genia... şopti mai tare, şi vaietul deveni şi mai dureros, şi mai puternic, şi mai înfricoşător...

Răsuna atît de trist în noapte, că el simţi, deodată, rupîndu-i-se ceva din piept... îl ascultă descrescînd, şi cu cît se ogoia pe încetul, cu atît tristeţea plînsului şi tristeţea din pieptu-i crescu fără chip de mărginire.

—Genia, mai şopti a treia oară, de ce plîngi ?

Pe sub aşternut, mîna lui atinse mîna ei, şi plînsetul se potoli îndată. Dar ea continua să respire ritmic şi încet, nesimţit, din ce în ce mai nesimţit. La un moment avu priceperea că răsuflu 1 ei a încetat cu desă- vîrşire...

Atunci nu mai auzi decît ceasul cel mare venind în ropot grăbit. Un ropot crescînd de cal în galop turbat. Venea vijelios, ca o furie, şi ropotul creştea înspăimîn- tător. Venea secundă cu secundă, clipă cu clipă, şi el îl aştepta cu inima reţinută, rostogolindu-se val-vîrtej, gata să-l tîrască şi pe dînsul în noaptea nesfîrşită, îngheţată, de unde venea ca să se ducă. Copita timpului suna acum aproape, aproape de tot, cu putere de ciocan, şi încă nu-i strivise pieptul

Şi el aştepta necontenit, pitit în propria-i inimă, care bătea să se spargă, aştepta ca grozava vijelie să treacă, şi vijelia creştea într-un mod asurzitor şi nu mai trecea niciodată.

Atunci răsunară patru bătăi şi el se cutremură. Şi chirăitul deşteptătorului îi pătrunse în ureche ca un pumnal. îl înnăbuşi dintr-o singură mişcare şi tot dintr-o mişcare se întoarse spre Genia, care începea & se trezească :

— Nu, Genia, niciodată, pentru nimic în lume nu te voi lăsa să pleci...

Ceasul cel mare bătea acum lin şi armonios. întu- nerecul era grozav de profund şi-n pat era dulce şi cald...

— Pentru nimic în lume, Genia...

*Cuvîntul literar şi artistic*3 Bucurc^tî, an. II, nr. 16, 19 aprilie 1923, p. 2.

AMURGUL

Oglinda cea marc o cuprinse întreagă ; dar ochii slăbiţi nu putură desprinde decît silueta zveltă de acum patruzeci de ani. Şi într-un moment de uitare, ei se umplură dc nemărginită fericire.

Dar cînd se apropiam miopi de luciul mort al sticlei, i se păru că-şi vede chipul, pentru care altădată s-ar fi bătut tot ţinutul pînă-n adînci depărtări, ca printr-o sită. Oglinda, pudrată de fina pulbere ce se măcinase în săptămînile spaimelor din urmă, accentua violent cutele cunoscute şi descoperea pîna la amănunţimi de necrezut pe cele mai noi. Vai, cite sc strînse- seră şi cîtc se împleteau pe faţa moale, dezumflată ; ai fi zis o ţesătură fină de voal.

îşi aminti dc vremea voalurilor ; se revăzu cit de cochet ştia să-şi împreune degetele cînd trebuia să-şi dezgolească vîrful bărbiei şi buzele. Cîţi nu îngălbeneau atunci, ca păliţi de secera nevăzutului, şi la cîţi nu sticlea în ochi sîmburele nebuniei numai la acest neînsemnat gest al ei !

"Aici, pe locul acestor două umflaturi vinete, lunguieţe şi pleoştite, fuseseră buzele... şi-n locul acestui cioc adus, de răpitoare, nasul minunii dumnezeieşti îşi vibra, nesăţios de patimi, nările fine... iar mai deasupra, în locul mustăţilor ăstora aspre şi sălbatece, arcul sprîncenelor se strîngea ş^ se ciestindea nervos, împroşcînd săgeţile morţii... în minuscule cratere stinse, clocotise odinioară vulcanica păcură.

Bura lacrămilor învălui de tot în ceaţă imaginea, şi ea se retrase tremurînd spre patul de-abia părăsit.

I se păru lipsită de sens orice nădejde, şi bucuria deşteptării limpezi şi sănătoase din dimineaţa asta, după zilele cele grele de groază şi de buimacă revenire, i se păru la fel dc goală şi de stupidă. încă un soroc ! Cine ştie cît de

lung şi cine ştie dacă nu tocmai cel din urmă !... Şi la ce toate astea ? Ca să contemple în oglindă stîrvul ce se înfiinţa tot mai hidos şi mai putred în locul frumuseţii de demult...

îşi aminti cu răutăcios dezgust frica teribilă din de-abia trecuta săptămînă : furia cu care mîinile astea —lugubre picioare de pasăre — se înfigeau 111 perini şi cearceafuri. Şi vocea stinsă şi plîngătoare, supărător de plîngătoare, ca de milog : „încă nu, Doamne... încă n-a sosit timpul, Doamne"...

Simţi ruşine şi scîrbă. Scîrbă de sine însăşi, dar ruşine de Dumnezeu oare ? Mai degrabă de biata fată, de Elenuţa...

Şi chipul încercănat al copilei luă molcom Ioc în închipuirea goală de orice imagine. O revăzu mai ales plecată deasupra ochilor ei bolbocaţi ca deasupra pră- pastiei celei mai adinei. Ce groază în ochii de deasupra de ochii [de] dedesupt ; ce groază dinaintea prăpastiei celei fără de sfîrşit...

— Mătuşică... nu se poate... nu se poate... vino-ţi în fire...

Ce curată şi sfîntă groază în ochii de deasupra, ce spaimă poltronă, ruşinoasă în orbitele întinse de căscă- tura haosului ! Cît de speriat trebuie să fi fost cu albuşul lor vînăt, zgîit pînă la nimicnicie.

Vechea mîndrie, ce dureros de înfrîntă, ţolul scump de purpură, murdară treanţă de şters scîndurile ! Vai, nu mai ştia să moară cum ştiuse să trăiască !

— Mătuşico... auzi... mă auzi ?...

Elenuţa o cuprinsese strîns în braţe şi o zguduia cu putere ; poate numai aşa s-a mai pus în mişcare inima asta, ca un ceas stricat pe care-1 datini cu furie...

Faţa i se oglindi şi mai aproape de miezul minţii, slăbită de veghea nopţilor, zdrobită de crunta succedare a grelelor împrejurări biruite. Şi scîrba bătrînei pentru sine crescu şi mai mult cînd îşi aminti că-n durata cîtorva clipe, în mijlocul marelui zbucium, pîndise pe buzele fragede şoapta scrîşnită a revoltei, pe faţa tînără şi aprigă — semnul celei mai mici

ne- răbdări ; dorise chiar în ochii scînteietori şi nestatornici să prindă scînteia cea mare a veseliei pentru scăparea atît de apropiată. Dorise ca să ţipe cumplit de dezamăgire şi groază şi suferise că numai groază şi durere se reflecta din chipul copilei. Focul ruşinii îi încinse faţa ca un cuptor cînd îşi aminti chiar vorbele pe care i le strigase, singurele conştient aruncate în necurmata tălăzuire de aiurări :

— Aha, o aştepţi, nu ?... Vine, nu ?... Te uiţi mereu la uşă...

—Mi se pare c-a venit doctorul, mătuşica—

— Ţi se pare c-a venit dumneaei... cucoana cu ochii scoşi, ha, ha, ha... *Actul'l-ai* la poşetuţă, nu-i aşa ?... Este timpul, nu-i aşa ?... Mai deschide-i... du-te... poţi să-i deschizi... Şi bătrîna dăduse drum plînsului aspru, răguşit, sinistru : Nu mai e o credinţă pe lumea asta, nu mai e credinţă !... Deschide, deschide !

Fata s-a apropiat într-adevăr de uşă şi a deschis-o. Bătrîna şi-a astupat îngrozită capul în perini.

— Buna seara, domnule doctor !

*

Doctorului trebuie să i se fi urît şi lui cu cîte cîrpeli nu-i mai face ! Ba azi rinichii, ba mîine ficatul... Hm, trebuie să se fi plictisit şi el, mai ales de atîta văicăreală. Cu ce privire tristă învăluia pe biata fată !

Toate astea le vede şi ea şi le înţelege de minune... Hm, ar fi într-adevăr timpul să-i lase pe toţi în pace... toţi sunt plictisiţi, amărîţi, extenuaţi... îi înţelege de minune, de minune... au dreptate... au perfectă dreptate...

Ş-apoi, de bună seamă, ce-o mai fi ţinînd atîta la mizeria asta î... Cîtă jale şi cît regret pentru... pentru ce ?... Ce-a fost bun s-a dus... s-a dus... s-a dus...

Ea repetă într-una „s-a dus, s-a dus...", şi lacrămi calde, tot ce mai poate fi cald în corpul îngheţat pe jumătate, izvorăsc din colţii ochilor. Le simte cum se preling printre zbîrcituri, active şi grabnice, cum descriu ocoluri încurcate pe emisferele zgronţuroase ale figurii. Multe, necontenit mai multe, o bejanie întreagă, o părăsesc şi ele, zorite, micile

picături de căldură şi viaţă, ca pe ceva ce nu mai poate fi de întrebuinţat...

A uitat că e la fereastră, în jilţul larg, căptuşit cu perini.

îi aduce aminte un sitol de păsări, care au căzut din cer, afară, în grădinuţă, hărţuindu-se sub trandafirul cel mare, de parcă ar fi tras la judecător ; bătrîna nu vede pînă acolo, dar le ştie după glas. Aşa făceau şi atunci cînd le vedea : trăgeau sub trandafirul cel mare, cu flori ca vişinata cea mai închisă din dulap. Cearta este acum ca niciodată de zgomotoasă, iar obştea, ca de obicei şi mai zgomotoasă, hotărăşte. Ce trebuie să judece ele ? Pe doi îndrăgostiţi care călca- seră legile tribului sau plângerile vreunei amante înşelate înainte de soroc...

Zgomotul e infernal : acuzarea ciripeşte o dată cu apărarea, juraţii hotărăsc in acelaşi timp. O laie întreagă de zburătoare. Sfada e tocmai în toi, cînd, deodată, un fîîfiit brusc şi greu curmă firul certei. Ce s-a întîmplat ? Au fugit pe neaşteptate împricinaţii şi tot tribunalul s-a luat după ei ?...

Bătrîna clipeşte înveselită din ochii împăienjeniţi. Şi mirosul trandafirilor în floare izbuti să mai găsească în nările uscate urme încă vii de nerv olfactic. în valul puternic de parfum care cade atît de greu asupră-i găseşte în sfîrşit un rost încăpăţînării...

„...o, nu, domnule doctor... nu ţin la viaţă... clacă asta mai poate fi numită viaţă... nu ţin de loc, domnule doctor... Dar ţin să văd şi eu pe Elenuţa căpătuită, s-o văd odată la casa ei... Asta e tot ce vreau, domnule doctor... Iacă, avere îi las cît să ia şi un prinţ... frumoasă e destul... curtată e şi cerută de toţi... Eu nu ştiu ce are fata asta de tot aşteaptă mereu... că-i spun totdeauna... totdeauna îi spun : «Fată dragă, hotă- răşte-te odată... ca să te ştiu la un fel... haide, izbă- veşte-mă odată... să pot să mă urnesc şi eu dintre voi...», şi nu vrea să mă asculte, domnule doctor... nu vrea..."

în pomeţii obrajilor ei tot mai avu ce să roşească, fiindcă niciodată nu-i spusese *oţei astfel ; iar în mîn- dra

îndărătnicie cu care Elenuţa respingea necontenit înnoitele partizi se vedea ca-η oglinda propriului ei trecut. O, cine ar putea-o crede că ea, bătrîna hidoasă, atît de cochetă şi nebunatecă odată, rămăsese pînă acum curată ca rochiţa cea albă a primului bal ?... în fetiţa asta, în Elenuţa, se scursese parcă tot singele tinereţii ei...

„...spune, domnule doctor, pot eu să mor... pînă nu-mi liniştesc inima asta ?... Că atîta suflet mi-a mai rămas şi mie... nepoţica asta, fata sorei mele, sînge din sîngele meu... Spune, domnule doctor, spune, n-am dreptate să mă încăpaţînez ca să mai locuiesc în stîrvul pe care mi-1 peteceşti mereu ?..."

Şi bătrîna respiră adînc aerul îmbălsămat, fericită, ca şi cînd ar li găsit pretext însăşi morţii ca s-o mai întîrzie...

„Asta e, şopti ea înfiorată de veselie, asta e, domnule doctor... Am eii dreptul să mă las să mor ?..."

Ea simţi amurgul, căci lumina difuză dintre pleoape începuse să se întunece ; înţelese deci ca, dincolo de simţuri, soarele s-a lovit de geana dealului şi s-a stă- rîmat în jăratec, care se stinge pe îndelete... Trandafirii şi-au întreit puterile şi aproape o îmbată... Ticăie tot mai încet inima oraşului... O mierla se văicărea somnoroasă în frunziş...

Ora înserării. Şi versul străvechi bătu ca un ceas în tăcerea crescîndă, aromată :

„O, ceas al tainei, asfinţit de seara'... Din ce în ce se potoleau toate, de parca toate se dau în lături să facă loc amintirii care se lega. Şi întregul sonet eminescian, cu norii lui şi cu lumea lui de demult, şi-a ei, se înfiripa ritmic pe harfa minţii dezacordate :

„ïav timpul creşte-n urma mea..." Cînd termină, parca o mandolină a tăcut undeva. Iar trandafirii întrccură măsura ; era un înec adevărat, de parcă izbucniseră de sub brazde izvoare de par fu muri. Ochi stinşi se închideau de extaz, dar ea vedea totul, totul, întreg amurgul timpurilor vechi, ţi peste tot vedea cerul, care luase acum de buna seama culoarea catifelată şi adîncă a trandafirului cel mare...

„...aş fi o... o... Doamne... aş fi o... daca aş părăsi-o... Nu, domnule doctor ?..."

Şi totuşi mai lipseşte ceva ceasului de taină ca să fie aidoma celui de atunci... unicului ceas... din toată viaţa...

...da... iată ce-i lipseşte...

Doamne, este încă trecutul, sau nisipul a scrîşnit cu adevărat sub paşii rari, întretăiaţi ?... Dumnezeule... sărutul acela... auzi-i puternicul ecou... atît de tare răsună încă în minte...

Mătuşica a închis ochii, adică a închis poarta amintirii ; mai departe n-are unde să mai meargă... şi la- crămile izvorăsc iarăşi, spontane şi de prisos.

Vai, şi Maria s-a uitat de taină cu sergentul ei în bucătărie... Ar fi timpul s-o ducă înapoi în dormitor. Elenuţa o să se supere găsind-o aci, cu fereastra larg deschisa...

Dar ecoul vremurilor duse se sfarmă iar în boaba de săruturi, ce se împrăştie ca mărgelele scăpate din şirag.

Mătuşica forţează zadarnic căscătura ochilor betegi ; negura rămîne compactă pretutindeni, afară şi înăuntru. Oare amintirea i-a scăpat cumva din baierile voinţei şi-şi face singură de cap ? Mătuşica fuge disperată cu gîndul la doctor. El singur poate s-o scape din postura asta romantică şi ridicolă.

„...iată de ce vă dau spectacolul ăsta hidos, domnule doctor... al unei bătrîne care se zbate cu atîta încăpă-ţînare..." ^ ·

Nu, afară e realitatea, nu amintirea. Sărutările sunt lungi, lacome, neisprăvite. Şi nisipul aleilor se aude cum e strivit de paşi. Şi totul e întretăiat de voci, de cuvinte clare, distincte...

— Destul... Á] 11П££ι *»

E vocea Elenuţei,

— Du-te, du-te, biata tuşă mă aşteaptă de mult...

Şi iarăşi şopotul care revine necontenit, al cuvintelor de despărţire. Şi iarăşi lungul sărut care nu mai ajunge să fie cel din urmă. Realitatea ! Ei nu i-a mai rămas nici măcar tihna amintirilor.

în sfîrşit, pasul sprinten al Elenuţei pe treptele de piatră. Mătuşica a ţintit urechea la uşă ; inima i s-a zbătut brusc de mai multe ori şi apoi o dată prelung, ca o pasăre tăiată. Acum o simte cum se destinde pe îndelete din ultima ei încordare... iar uşile s-au deschis rînd pe rînd... uşa mare... uşa dormitorului...

— Tuşă... tuşă... unde eşti, tuşă ?...

...apoi uşa de aici...

...şi-n urmă nimic.

Doamne, de ce nu înaintează ? De ce s-a oprit ?... Doamne, cine s-a oprit ? Cine o fixează ?... Ce se petrece aici ?...

— Cine este acolo ?... N~auzi, *cine ?*

Nu răspunde nimeni. Şi totuşi cineva e înăuntru şi o ţinteşte necurmat, căci ea simte pe frunte două puncte reci, care cresc şi se lărgesc în cercuri, mici şi goale, ca găurile de hîrcă.

Inima bătrînă a luat-o la fugă îngrozită, şi fuge acum într-una, bătrîneşte, nesigur, hodorogit, poticnin- du-se. Mătuşica ar vrea s-o oprească ; doar cu fuga asta, *oricine,* din doi paşi, o poate ajunge.

— Cine a intrat aici ?

Dar uşa parcă se deschide din nou, Doamne, acum într-adevăr se deschide şi iacă un pas lămurit şi material loveşte podeaua.

— Tuşă ! aici ai fost, tuşă ?

Este cu adevărat Elenuţa, care a prins-o în braţe şi o sărută mult pe faţă, pe păr, pe sprîncene...

— ...ai auzit, tuşă ?...

— *Ce* 5Λ âud ?... Acum ?... N-am auzit nimic...

— ...în grădină ?...

— A !... Î11 grădină ?... N-am auzit nimic... Păsări, şi atît... Am stat să miros trandafirul... vai ce tare, ce puternic... bătrînul... hm... Tu nu ştii cît de bătrîn e trandafirul ăsta...

Dar bătrîna simte cum i se piteşte inima, cum se face mică-mică... şi aşteaptă ferită acolo, în propria ei micime, *destăinuirea*.

Nu, Elenuţa a deschis din nou cuvîntul, dar vorbeşte de lucruri cu totul depărtate... Bătrîna răsuflă adînc... „Pînă n-oi şti-o... domnule doctor... la locul ei... spune dumneata... pot eu... pot eu ?... N-am auzit nimic... domnule doctor... nu ştiu nimic... mie nu mi-a spus... Iubeşte ea cu adevărat ?... Ha, ha, ha, astea-s minciuni, domnule doctor... Nu, nu... eu mint... mi-e scîrbă de mine... Ea iubeşte... da, ea iubeşte... ştiu..."

— Elenuţa... lasă astea...
— De ce, tuşico ?
— ...Am auzit...
— Ai auzit ?
— ...Da... am auzit... în grădină... Hai, spune, *cine ?*
— ... haide, spune o dată...
— Tudorel...
— ... Tudorel ?... Cu adevărat ?...

Fata şi-a plecat capul, şi binecuvîntarea bătrînei, sărut uscat şi rece, pecetluieşte destinul ccl nou. Bătrîna nu vede, dar ştie că afară tăciunele scăpătatului s-a scuturat tot, deodată, în cenuşa nopţii.

Scrisul românesc, Craiova, an. I, nr. 1, noiembrie 192/, pp. 30—36.

POARTA DH FIER

Cînd a venit să-şi facă luna de concentrare la cazarma de jandarmi din oraşul acela mare, ardelenesc, ceea ce a surprins mai· mult pe Botoran a fost poarta enormă de stejar masiv, căptuşită cu drugi metalici, compunînd pe ea complicate figuri de geometrie. Şi într-adevăr, ea putea să cîntărească sute de ocale, iar grosimea-i neobişnuită te îndemna îndată să crezi că era făcută să slujească unei cetăţi întregi, în vremile nesigure de demult, şi nu unei cazărmi moderne, cu aproape două sute de ostaşi, cu puşti, cu mitraliere, cu grenade, cu tot felul de arme de toate puterile şi calibrele.

Jandarmii ceilalţi, recruţi, reangajaţi sau concentraţi, simpli soldaţi sau gradaţi, îi ziceau cu toţii *poarta de fier*, şi încolo nu-i mai dau nici o importanţă. Dar pe Botoran îl amuza nespus cum namila asta, pe care n-ai fi dus-o cu doi

boi, se deschidea [aşa] de sprinten şi de elegant doar Iα o simplă apăsare de buton. Atunci, trei sonerii începeau să ţ?rîîc în trei locuri distincte prin fundul curţii lungi şi întunecoase ca o văgăună dreptunghiulară, cu păreţii abrupţi şi fără podoabă, sau cine ştie unde în restul clădirii imense şi cenuşii. într-o astfel de cetăţuie, se ₁- tinelele făceau paza pe dinăuntru ; de fapt, ele nici nu prea foloseau la cine ştie ce lucru.

Iar Botoran, om cu stare şi plătind la o vîrstă nepotrivită ratele unor vechi şi obscure datorii către serviciul militar, se mulţumea cu gîndul că doar o lună numai avea de stat între zidurile acestei sinistre puşcării.

Şi zilele îi făceau pe plac ; treceau chiar prea repede.

In cea dintîi a făcut cunoştinţă cu camarazii mai apropiaţi ; în a doua — zi de sărbătoare — a şi tras un chef de pomină cu gradaţii din secţie. Şi îndată simpatiile tuturor au început să-1 înconjoare. Iar ofiţerii i-au considerat cu deferenţă îmbrăcămintea, de calitate cel puţin egală cu a elegantului locotenent Pîcleanu, rufăria fină, pieliţa subţire şi albă a obrazului...

A trecut întîia săptămînă, şi a trecut şi a doua, iar el privea cu drag orice nou amurg, care în curtea adîncă şi tăiată exact ca o cutie uriaşă se cobora din vreme şi grabnic ; simţea atunci ocrotitoare învăluirea timpului curgător, luîndu-1 cu sine, ca un rîu molcom, spre limanuri mai bune.

★

Şi astfel trecu şi săptămînă [a] treia. ₁

Iar Botoran rise de melancolia lui de la început, că putuse să i se pară atît de îndepărtate o margine de alta ale unei luni. Şi mai fîse puţin Şl de poarU cea grea de fier. I se păru acum şi mai inutilă şi mai ridicolă cu grosimea ei neobişnuită şi cu armura ei metalică faţă de neîncetata şi calma trecere a timpului.

*

.Astăzi poarta era deschisă, ca de obicei, pînă nu se înserase bine. Botoran putu să iese chiar afară pe trotuar,

privind în lungul şi-n latul străzii largi şi libere. Lumina cea mare îl lovi în ochi, şi el trebui să clipească de cîteva ori ca să se obişnuiască într-însa; trecătorii erau rari aci, la marginea oraşului, dar pe strada dreaptă, acolo, departe, în centru, se vedea forfotul cel mare şi negru şi neobosit, iar zgomotul lui îi umplea urechile potolit şi dulce. El intră repede în semiobscurul umed al curţii ; i-ar fi plăcut acum să simtă mai grea apăsarea zilelor acestora din urmă ale serviciului. Ar fi vrut mai multă asprime din partea ofiţerilor şi mai multă necuviinţă din partea camarazilor. îşi aminti că la concentrările trecute găsise neapărat cîte-un comandant rău, care-l punea la încercări josnice tocmai ca să se amuze de hainele lui bine pistruiate cu stropii tuturor murdăriilor ; iar seara, în dormitor, aluzii de răcani forfecîndu-i obîr- şia şi nenorocul îl exasperau de grosolănie şi groază. Atunci ceasul liberării avea farmecul lui. Acum — de bună seamă pentru cea din urmă oară — îl „văr- saseră" tocmai aici, la compania aceasta de jandarmi, unde prea multa atenţie cazonă şi bunăvoinţa începeau să-l plictisească.

*

161

Ora închiderii sună, şi poarta porni, puternică şi vioaie. Botoran, deşteptat din gînduri} o privi poznaş cum se îmbucă ferm şi detunător 111 cadru. Şi zîmbi iarăşi, socotind ce oameni blajini ferecă astfel şi-i desparte de restul lumii. Mecanicul legă balamalele de sîrmele celor trei sonerii, iar caporalul de gardă aşează primul schimb.

Botoran rămase de vorbă cu santinela :

— Ai putea să-mi spui, măi camarade, dacă eşti dumneata aci, la ce mai serveşte goşgogeamite poartă ?...

Sentinela îl privi cu uimire, pe urmă îşi lărgi gura în surîs de înţelegere ; coconaşul ăsta vrea, de bună seamă, să potrivească lucrul pentru vreo raită prin oraş...

— D-apăi că să am iertare, măria-voastră, eu mi-s schimb întîi... la miezul nopţii vini altu...

Botoran vru să-l lămurească de bunele lui gînduri :

— La noi... la cazărmile noastre din Oltenia... porţile stau toate deschise 111 timpul nopţii... şi nimeni nu îndrăzneşte să între sau să iese... o dată ce-s santinele acolo... Numai că, opină el, pentru a dezlega pe deplin încrederea străjerului, asta e, se pierd prea mulţi paznici cu atîtea porţi şi deschizături, înţelegi ?... îi tot oboseşte degeaba pe bieţii oameni...

Şi după ce tăcu cîtva, căutînd în ochii soldatului capătul de punte pe care credea că a deschis-o spre sufletul lui, lovi în poartă de mai multe ori, aşa cum ai bate prieteneşte 1111 cal pe crupă.

— ...aşa că, vezi dumneata, ori una, ori alta... ori porţi... ori sentinele...

Dar soldatul se edificase.

—Eu-s caraulă, domnişorulc, dar poarta asta numai mecanicul o poate desface.

îi declară aceasta oarecum mirat că Botoran n-a aflat încă un lucru atît de elementar.

Iar Botoran o luă agale spre dormitor. Neînţelegerea aceasta îl întristase deodată şi pînă într-atîta, că el singur nu-şi da seama cum. Urcînd scările alene şi greu ca un moşneag, trăgîndu-se obosit după mîna pe care o muta tot mai sus pe rampa încolăcită în spirală strînsă, i se păru stupidă toana asta a lui de a aduce vorba tot de poartă ori cu cine sta de sfat. Poate camarazii au şi început să-1 facă ţintă de glume şi-şi aminti de Mereuţ, poznaşul companiei, care-i imită pe toţi la glas şi mişcare şi care ţine lipiţi de patul lui, pînă dincolo de miezul nopţii, pe ascultători.

Hotărît, de-acum o va da dracului de poartă. Chiar mîine va aduce vorba despre ea, ca să le arate că s-a convins de utili...

Ei, asta-i acum... ba nu mai aduce nici o vorbă... Afurisită poartă, domnule... Doamne fereşte... dar zău... ceva-ceva tot o să tragă de pe urma ei...

*

Dacă a pornit cu trenul de douăsprezece noaptea, atunci azi la prînz este aici... Dacă n-a pornit, atunci a ajuns-o telegrama...

Botoran avea permisie pînă seara la nouă. Luă o birjă şi plecă la gară. Dar doamna Botoran nu veni. Lucrul acesta îl bucură ; va să zică, primise telegrama. El se opri la unul din restaurantele ungureşti de pe lunga stradă a gării ; s-ar fi dus mai cu plăcere în centru, unde românii din regatul vechi deschiseseră bodegi şi birturi cu mîncări tradiţionale româneşti. Dar acolo forfoteau ofiţerii, şi el vrea să se ţină departe — aceste ultime zile — de tot ce i-ar fi putut aduce cine ştie ce neplăceri. Prin aburul bucatelor şi al vinului, în atmosfera îmbîcsită de fum de tutun, încărcată de aburii alcoolului, străpunsă de ţipete femeieşti, ochii văd altfel, şi ţîfna ascunsă în dosul veseliei sare mai repede decît oriunde. Afară de asta, vru ca sa aibe întreagă impresia exilului forţat... ÎI

mai ţineau încă, deşi termenul concentrării se sfîrşise aseară... Dar domnul căpitan lipsea, iar domnul locotenent nu putea să hotărască nimic. Nu primise nici un ordin. Asta chiar produsese încurcătura cu scrisoarea... Dar, în svîrşit, taci, că n-a apucat să plece... Alt tren, cu legături directe de-acolo încoace, numai după masă la patru mai este... Ori, telegrama a pornit aseară la şase...

Astăzi, chiar de dimineaţă, o are...

Lasă, că tot nu scapă ea nevăzut oraşul ăsta... Mîine probabil se va întoarce şi domnul căpitan. Hîr- tiile vor fi iscălite, iar el o va aştepta liber şi... civil. O va aştepta el în toată fiinţa şi puterea, şi nu miliţianul ăsta, destul de curăţel, e drept, dar timid şi binevoitor, caraghios de binevoitor, cu buzele atîrnate în surîsul stupid şi descleiat, gata .să se închege la orice moment în expresia corespunzătoare feţei domnului căpitan... ba chiar a domnului plutonier...

Ei, cu mutra asta de nerecunoscut vrea el să-şi primească nevasta, s-o plimbe pe străzile pline de lume, biet domn caporal, umil şi resemnat dinainte ?... Haide-de... Cum putuse s-o cheme înainte de a avea în mînă foaia de liberare ?...

Şi Botoran, care pînă acum mîncase în neştire un papricaş, ce denega faima vestitei mîncări ungureşti, ceru de astă dată vin cu sifon.

Privi mirat mesele goale din juru-i, acoperite de feţe curate şi albe ; judecind după locul ocupat de estrada şi pupitrele muzicanţilor absenţi, înţelese că a nimerit într-un local de seară. In colţul opus mînca un domn bătrîn, ce părea că-şi ascultă atent gîndul ; chelnerul îl servea fără să-1 întrebe nimic, apărea şi dispărea cu felurile cele noi la timp, mutește, fără nici măcar să se privească unul pe altul. O masă mai mare dintr-un colţ fu ocupată apoi de cîţiva tineri, care
rămaseră tăcuţi pînă li se aduse comcnzile, apoi izbucniră Într-o violentă discuţie ungurească.

Botoran vedea în toate lucrurile astea ceva neobişnuit : pînă şi chelnerii se mişcau cu totul altfel de cum el îi ştia că se mişcă. în curînd, însă, toate se vor schimba ; el va fi din nou în oraşul lui, unde totul se mişcă aşa cum trebuie să se miște, unde cunoaşte pe toţi chelnerii şi unde toată lumea îl ştie şi-i dă ziua bună.

Un simplu militar, un caporal ; acum probabil i se va da drumul cu gradul de sergent ; dar cum putea să se plimbe pe străzi cu ea și cu gradele şi cu hainele ăstea ?...

întrebarea revenea necontenit, înveselitoare şi de nerăspuns. Ar fi fost nostim. Şi la plată lăsă, la cei ce-1 serviseră, bacşişuri care-i uimi.

El ieşi pe străzile scăldate de soarele galben al toamnei ; mergea cu pas liniştit, de om pe care nu-1 mină nici o grijă. Rarii trecători ai după-amiezii priveau cu respect la haina lui de albastrul cerului, la fireturile albe şi împletite, la cele două galoane late de la umăr ; pintenii mai ales şi sabia obligau pe toţi cei întîlniţi să-şi coboare ochii dinainte-i.

Botoran se simţea jenat de fugarele umilinţi. Rictusul lui statornic se schimbase acum într-un surîs de prietenie şi încurajare. Părea că le spune tuturor : „M-aveţi grijă, sunt rezervist, mîine chiar trebuie să mă libereze ; dacă nu lipsea domnul căpitan, astăzi nu mai mă priveaţi cu aerul ăsta stupid şi prefăcut...
mă priveaţi cum trebuie să mă priviţi".

*

în faţa somptuosului hotel „Astoria", cîteva birji staţionau, încărcate de bagaje şi de oameni cu figuri înnegrite şi îngălbejite de drum şi de oboseai^, Aşteptau moţăind istovit, privind vag dinainte-Ie, sau pleoştind ochii în crupa cailor. înşişi birjarii păreau cuceriţi de această stare generală de îndobitocire. Cineva ieşi atunci din holul luxos, dînd din umeri şi călcînd alături. Lingă prima trăsură rosti mînios două vorbe, se aruncă în grămada de oameni şi bagaje, şi birja mică porni clătinîndu-se.

Pînă ce Botoran să ajungă în dreptul hotelului, rînd pe rînd, alţii ieşiră din holul elegant, dînd din umeri şi călcînd alături, şi rînd pe rînd birjile cele mici porniră agale, ca şi cea dintîi ; el le petrecu cu privirea multă vreme, ţinîndu-se una după alta în şirag jalnic de băjenari...

Le ajunse apoi în faţa hotelului „Central", unde avură aceeaşi soartă, şi mai apoi în faţa hotelului „New York[44]. De bună seamă, hotelurile erau toate înţesate, şi el mulţumi din nou norocului că nu i-a adus soţia. Altfel, acum ar rătăci şi el din hotel în hotel, în coada şiragului, în mîrîielile pretenţioase şi ameninţările birjarului, 111 privirile cercetătoare sau compătimitoare ale trecătorilor, întîrnpinînd pretutindeni aceeaşi înălţare seacă din umeri a portarilor galonaţi, cu şapcă scrisă cu aur.

Botoran se duse în parc şi-şi căută strimta lui alee favorită. Aspiră adînc umbra umedă a copacilor care se împleteau pe deasupra în bolta de nepătruns. Aici, de bună seamă, nu străbătuse vreodată nici soarele, nici ploaia. îşi scoase gazetele şi începu să cetească. Dar ochii îi fugeau necurmat în desişul negru al arbuştilor — cuiburi de şerpi încolăciţi în jurul trun- chilor enormi. O broscuţă pîntecoasă ieşi din întunecime şi-1 privi cu ochii holbaţi. Apoi porni şonticăind pe marginea cărării.

Cînd se ridică să pornească, înserarea împînZise oraşul, căruia luminile aprinse 111 şir, pînă hăt în dealurile dimpotrivă, îi dau o întindere neştiută şi neînţeleasă. Aproape de cazarma jandarmilor, Botoran descoperi una din birjele de la prînz — o cunoscu după cocoana cu voal verde

dinăuntru. Trăsura staţiona în dreptul unui vestit han popular, cu circiuma zgomotoasă în faţă. Domnul — însoţitorul cocoanei — ieşi din circiumă cu acelaşi gest obidit din umerii zdrobiţi. Trăsura se lăsă spre el cînd piciorul apăsă scara ; dar nu urcă, fiindcă, cine ştie pentru a cîta oară, un nou conciliabul în şoapte se porni între pasageri şi birjar. Din poarta cazărmii, Botoran văzu, după lungă zăbavă, trăsura întorcînd şi luînd-o agale înapoi.

*

Plantonul îl anunţă că e ora închiderii, şi el pătrunse înăuntru. Şi-o dată cu poarta, care se prăvăli în cadru, gîndul tîrzîielnic şi neaşteptat îi înflori cu picuşuri de sînge în minte. Parcă fusese înţăles cu poarta şi numai atît a aşteptat, ea să-l prindă în capcana asta adîncă şi neagră, pentru ca el să-i sară deodată, înfigîndu-i-se în creier ca un cuţit tîlhăresc,

Se întoarse ameţit şi privi. Poarta, acum închisă, stătea calmă în faţa lui, atît de calmă, că drugii de fier bătuţi deasupra-i păreau braţe încrucişate de uriaş, păzind în repaos.

Dar gîndul ascuţit îl frămînta cu străşnicie ; el avu impresia că un mic animal acvatic i-a căptuşit creierul, vierme încrengat şi multiplu, grapă minusculă de fier, vie şi sfîşietor de pătrunzătoare.

De bună seamă s-ar putea să se întîmple ! Şi dacă ea n-a primit telegrama pînă la 12, cu siguranţă că a luat trenul de amiazi...

...Cu neputinţă, cu neputinţă... ea ştie că va ajunge noaptea... şi că noaptea el nu poate s-o aştepte... pentru că... pentru că...

...Dar ea mai ştia că el trebuie să fie liberat... şi că trenul soseşte la unu...

...Că ora asta, mai ales acolo, la ei, în viaţa lor de toate zilele, de oameni avuţi, nu-i tocmai cea mai tîrzie ; că, în sfîrşit, la orice oră nu-i prea tîrziu ca să aştepţi, pornită din mari depărtări, cu toată greaua povară a drumului zdrobitor în spate, pe cea care vine pentru tine...

Botoran se plimbă agitat pe fundul curţii cubice ; i se părea lui singur o jucărie mişcîndu-se în fundul cutiei mari în care a închis-o stăpinul-copi), cu celelalte păpuşi... căci nu poate fi decît un copil stăpînid acesta nevăzut, care prăbuşeşte cu atîta cruzime porţile cutiei peste gîndul aspru şi sfîşietor...

Plimbarea agitată îi face bine lui Botoran ; gîndul grozav şi-a potolit curgerea devastatoare ; acum picură uşor, ca un butoi neîntărit bine în cercuri.

★

în dormitor, camarazii s--au strîns lingă patul lui Mereuţ, glumeţul şi bunul povestitor ; cei obosiţi s-au dezbrăcat însă de mult şi acum sforăie, înfăşuraţi pînă la bărbie în păturile sure. Botoran stă la gînduri : să intre în grupul vesel al ascultătorilor, sau să se culce. Cele două felinare cu ulei, care abia de urnesc lespezile grele de întunerec, învăluiesc cu tristeţe nehotă- rîrea lui.

în colţul lui Mereuţ s-a stîrnit rîsul. Botoran începe să-şi scoată agale hainele. Trebuie să fie destul de obosit, doar a umblat atîta... De la gară înapoi, pe jos, e o distanţă... „O, dacă aş adormi îndată, atunci prăpastia nopţii ar fi trecută doar dintr-un salt !cc... Se va vedea mîine dimineaţă piept în piept cu împrejurarea... care nu va fi aşa vitregă... desigur, desigur... închipuiri... toate sunt închipuiri... ea trebuie să fi primit telegrama...

Şi Ia surîsul gîndului acestuia, hainele lui cad repede una după alta ; mîinile desfac febril şiretele ghetelor înaJjte... Mîine va fi nepăsarea, liniştea şi libertatea... Mîine poarta de fier nu va mai cădea grea şi decisivă... peste mormîntul gînduriior supărătoare...

★

El s-a înfăşurat în pătura moale, care-i desemnează forma corpului. îşi urmăreşte cu atenţie conturul prin zariştea ca de amurg înaintat, şi gîndul se opreşte fără legătură la nevastă-sa. Zîmbeşte şi-şi freacă involuntar genunchii.

Apoi se întoarce pe-o parte, şi braţul cuprinde drăgăstos colţul perinei...

★

O vede înaltă şi uşoară, trecînd ca un vis alb printre mobilele odăii, în cămaşa de noapte, cu picioarele goale în pantofii de pîslă. S-a sculat de curînd şi-i pregăteşte la maşina de spirt cafeaua. Prin semiîntu- nerecul dimineţii, în camera cu transperantele trase, lingă flacăra albăstruie şi nestatornică, pare ceva ireal şi demonic. Botoran priveşte prin genele care se străduiesc alene să desfacă ţesătura somnului. însă cununa grea a părului strîns în pripă acuză realitatea. Cristalinele apăsate de aţîţarea matinală descopăr pe albul cămăşii vagi umbre de mister. Apariţia se apropie ; albul cămăşii ia rînd pe rînd indecise şi disparate forme omeneşti. Aburul cafelei se ridică tare şi răscolitor. Braţe de pe care cad mîneci largi şi albe se împletesc...

★

Botoran s-a mişcat brusc şi repede pe partea cealaltă, înnăbuşind în urechea stîngă un glas străin, pe care nu 1-a mai auzit niciodată şi care a vorbit clar în tăcerea dormitorului.

—Nu-i adevărat, nu este acesta adevăratul tău nume...

S-a ridicat în sus şi a privit tulbure peste paturile dispuse în rînduri drepte şi perpendiculare. Camarazii au părăsit de mult patul lui Mereuţ şi acum dorm atît de adînc, că nici măcar nu se aud sforăituri şi nici regulatul suflu omenesc. Somnul împietrit al cazărmilor. Să fi vorbit cineva 111 vis ? Şi Botoran ia rînd pe rînd paturile şi-şi rememorează vocea fiecăruia. I se pare curios şi lui cum de şi le aduce aminte atît de perfect, cînd niciodată n-a luat seama la ele... Uneori are cîte o mică îndoială... dar repede gîndul se reîmprospătează. Nu, cuvintele care au răsunat atît de aproape nu sunt ale nimănui ; au răsunat chiar în gîndul lui... Cine ştie unde au fost pronunţate.

Botoran scoate de sub perină ceasul. Dar e greu să distingă ceva. Cifrele le-ar şti după poziţia lor pe cadran ; însă parcă sunt patru ace care arată deodată... şi răsar necontenit... infinităţi de ace...

Botoran a sărit din pătură şi se îndreaptă spre unul din felinare.

— Prostii ! şopteşte el, dar se apropie îngrijat de lumina revelatoare.

„Unu şi un sfert... O, ho... nici n-a venit trenul! Trenul vine la unu şi jumătate..."

Şi el, care bănuise una din acele minuni telepatice... Rîse şi se apropie de patul pe care-l lăsase cald şi dulce...

„Nu-i adevărat, nu este acesta adevăratul tău nume !"...

Hm, cum dracu i-au venit tocmai cuvintele astea în ureche... şi ce-ar fi putînd să însemneze ?...

*

Trenul s-a oprit, negru şi somnuros el însuşi. Nici n-a tras cum trebuie, aşa ca vagoanele să se cuprindă toate în lumina felinarelor ; locomotiva s-a lăsat greoaie chiar în mijlocul peronului, zdrobită parca de drum şi neodihnă. Acum pufăie greu, de-abia tră- gîndu-şi sufletul.

Prin compartimentele slab luminate, mîini de plumb se întind la reţelele cu bagaje. Spre cimentul peronului, de pe treptele umede, se întind nesigur şi precaut picioare de varii forme şi mărimi ; parcă nasc din negura, căci de-abia după un timp se schiţează în lumina ceţoasă, imprecise ca nişte fantome, trupurile pe care le poartă.

Botoran simte ca un curent rcce prin şira spinării. 1 se pare că stă retras *dc* felinare, în cămaşă şi papuci de dormitor, doar cu *pardcssus*-ul pe dînsul şi cu gulerul ridicat. Pe el nu-l vede nimeni, căci este doar spirit, iar trupul i-a rămas pe pat în dormitor, doar ochii lui alunecă peste trepte, ca mîini înaripate pe clape, le cuprinde simultan în văz şi e de-ajuns să prindă din zbor doar conturul boturilor de gheaţă, ca să treacă nervoşi înainte. O imensă vitrină de panto- fărie parcă a prins viaţă şi mers ; dar ochii umblă harnici înainte şi ceva de calm şi sigur se reîntronează în pieptu-i golit ; e sufletul care se întoarce să-şi ia locul în patul cazărmii din str. Moţilor.

*

Botoran se întoarce pe partea cealaltă, dar regretă prea timpuria mişcare. Dacă, *pe urmâ*y o întîrziată a păşit ceva mai tîrziu de pe trepte ? Şi acum două vîr- furi de pantofi îi ţîşnesc în vederi din negrul compact, ca două vîrfuri de suliţă, apoi gleznele subţiri, cu pulpele uşor crescute, şi

genunchii înalţi se desemnează treptat, şi apoi corpul destins şi subţire. Pasul sigur şi cunoscut păşeşte larg şi spornic spre locul ascuns de felinare. Pe buzele umede cuvintele revederii joacă de acum : „Te-am văzut pe fereastră, te-am văzut chiar aci, în întunerec... Dar ce este dezordinea asta ?..."

*

însă trupul zvelt şi-a contenit drumul, şi închipuirea priveşte nedumerită locul unde fusese cealaltă închipuire. în patul lui, Botoran se mişcă frămîntat, de parcă l-ar munci blesteme şi farmece îndepărtate. Spiritul lui s-a reîntors la gară, dar doamna Botoran a pornit în oraş Şi spiritul lui [a] rămas pe scările de piatră în aceeaşi ţinută sumară, cămaşă de noapte, papuci şi *pardessus* cu guler ridicat, cătînd zadarnic prin negură pe cea care a pornit singură în noapte. Departe de tot, luminile birjilor care s-au dus se urmăresc agale prin întunerecul vag ; apoi dispar rînd pe rînd şi brusc, ca nişte stele căzătoare. Dacă ea nici n-o fi prins măcar o trăsură... şi unde s-ar fi putut duce cu trăsura ? în hoteluri nu se găsesc locuri nici măcaj- ziua, dar acum, peste miezul nopţii...

' Silueta subţiratecă a doamnei Botoran se încadrează deodată în dreptunghiul luminos al intrării de la „Astoria". „Regretăm, n-avem nici un loc, doamnă", se aude o voce căptuşită de tusă... „Ba, de ce, ba de ce ? intervine o altă voce molatecă şi prietenoasă. Pentru o doamnă aşa de... orice pasager ar fi măgulit... să cedeze..."

Botoran s-a ridicat brusc pe şezut. Noroc că închipuirea, zguduită de mişcarea lui, s-a agitat şi ea ; doamna Botoran a întors elegantă şi dispreţuitoare spatele şi a ieşit din holul luminos. Săraca, n-a găsit nici măcar trăsură ! Merge pe jos şi calcă obosită calea cea lungă de la gară. Spiritul lui Botoran o escortează. Ar vrea să i se adreseze, dar nu izbuteşte decît să facă semne muteşti ; iar ea — curios — acum nu-1 mai vede, nu vede nimic altceva ; şi păşeşte eroic înainte, în întunerecul în care, arar, luminile felinarelor sapă vaduri firave de la un trotuar la altul.

★

In clopotniţe, ciocane grele cad ritmic pe ţeste de aramă. Doamna Botoran ascultă, stoarsă de vlagă ; i se par duhuri nocturne încercînd zadarnic să-i bată în piroane timpul. A fugit, şi acum abia se mai ţine pe picioare. A cotit pe străzi mărunte şi întunecoase. Un paznic de noapte se luase după dînsa. Parcă o strigase. Şi cînd a început să fugă, a auzit un timp în urmă-i tropotul greu al încălţămintei ostăşeşti. Cînd s-a pierdut în străzile mici, ţignalul de alarmă a pornit energic şi provocător ; şi alte ţignale au răspuns rînd pe rînd, din ce 111 ce mai depărtate şi mai stinse, cu modulaţii diverse, sinistri cucoşi metalici ai nopţii de oraş.

A dat acum într-o stradă mai mare şi mai luminoasă ca a gării. în umbra grea a unui copac â găsit o bancă mai ferită. Şi s-a tras acolo, ca să audă cum se pierd tot mai departe clopotele orologiilor. Iar Botoran, în cămaşa lui de noapte cu rîuri şi papuci, se agită imaterial în urmă-i, strîns în *pardessits*-ul civil, pe care-1 ţine în geamantan ; cum naiba 1-a nimerit tocmai pe acela ! Doamna Botoran nici nu-1 simte că-i atît de aproape. Glasul lui e mut, însă dacă ea ar asculta adînc în noapte, i-ar auzi desigur vocea minţii dîndu-i sfaturile cele mai bune. Să se ridice neapărat şi să plece... să plece... Dar unde ?... Şi Botoran însuşi nu ştie încotro s-o îndemne. Şi rămîne astfel în preajmă-i, neputincios şi stupid.

*

Eâ plimba necontenit privirile, într-o parte şi alta a străzii luminate şi deşerte ; le plimbă mai mult ca să-şi simtă capul mişcîndu-se liber în jurul gîtului, căci s-au atîrnat de el ghiulelele grele ale somnului. Ea făcea sforţări disperate să scape de teribila greutate. Dar se aud paşi, şi inima lui Botoran a sărit din loc... Trebuie să fie gardistul. Priveşte şi el în lungul şi latul străzii, dar nu se vede nimeni, căci noaptea pasul se aude de departe, şi apoi copacii şi băncile ăştia te lasă oare să vezi ceva ? Nu e vardistul ! E, dimpotrivă, un domn, un tînăr...

Ochii doamnei Botoran s-au fixat asupra domnului cel tînăr. Botoran încruntă neputincios din sprîncene. Ce poate să-i folosească ei un tînăr atît de spilcuit şi care de bună seamă vine de la chef, căci fredonează ceva, şi ochii îi

străIucesc într-un mod neobişnuit ? Acum şi trupul lui Botoran a reînceput să se zvîrcole în pat. Dar de pe trotuarul din faţă s-a desprins silueta grosolană a unui sergent.

Istovită, doamna Botoran îşi adună ultimele puteri ; se ridică şi măsură distanţele care o despart de cei doi. Botoran ar dori să aştepte pe sergent. El însuşi nu-şî dă seama de ce *trebuie* să dorească astfel, şi în minte nu-i vine nici un folos pe care ar putea să i-l aducă sergentul...

— Doamnă, e drept, aveţi hîrtii în regulă (o avea ea ceva cu dînsa ?). Dar aici nu puteţi sta. *N-avem* voie *să stea* femeile noaptea pe stradă. Trebuie să mergeţi la secţie... Dar Nina de bună seamă n-are nici o hîrtie la dînsa.

— Acolo, *la noi,* nu se umblă niciodată cu hîrtii şi documente, domnule gardist...

— Aşa, atunci poftiţi de mă urmaţi !...

La secţie ! Haida-de ! Nu ! însuşi Botoran convine că soţia sa a făcut mai bine găsindu-şi refugiu la tînă- rul spilcuit. Nu-şi poate totuşi reţine un gemăt uşor.

— Mă iertaţi, domnule... aş vrea să ştiu unde e cazarma jandarmilor...

— Cazarma... jandarmilor ?... La ora asta ?...

— Acolo este soţul meu, domnule... e concentrat... trebuie să se libereze astăzi... Se vede că... hm, cine şrie... l-o fi arnînat pînă mîine... El m-a anunţat greşit prin scrisoare. în sfîrşit, un *malentendu,* un teribil *maleŋ tendu...*

Tînărul spilcuit măsoară pe doamna Botoran de sus pînă jos la lumina felinarului electric. Ochii lui se opresc, rînd pe rînd, pe gîtul cvasiascuns de blana uşoară, pe braţele lungi, pe şoldul înalt... Iar ochii lui seînteiază şi sclipesc neîncrezători. Aşa, pe negîn- dite, niciodată nu i s-a întîmplat...

— Doamnă, dar cum credeţi dumneavoastră că v-ar lăsa cineva să intraţi la ora asta într-o cazarmă ?...

—- Cu toate astea, trebuie să fie vreo sentinelă... ceva... la poartă...

— Fără îndoială, fără îndoială... dar...

— Va da de veste soţului meu...

— în cazul ăsta...

Şi domnul cel spilcuit şi tmăr *se* înclină politic.
Cei doi pornesc, iar gardistul, care se oprise la distanţă, salută involuntar ; pe cînd Botoran, cu trup şi suflet, e nevoit să încuviinţeze iară...

Paşii lovesc sonor pavazul uscat în adînca tăcere. Tînărul cel spilcuit e ceva mai scund decît tovarăşa de drum ; de aceea chiar se simte puţin cam încurcat, şi ochii lui coboară supuşi ori de cîte ori se lasă pe ei privirea grea a doamnei Botoran.

*

în pătucul său cazon Botoran e lac de sudoare. însă tînărul este destul de cuviincios, deşi în toată figura lui — pe care lui Botoran i-e cu neputinţă s-o statornicească într-un fel, căci ia rînd pe rînd forme cunoscute şi necunoscute — se vede totuşi cît se poate de lămurit pîlpîind sfioasă, dar cu necontenite recrudescenţe de îndîrjire, flacăra nădejdii. însăşi doamna Botoran observă aceasta, pe cînd ochii lui, de schimbătoare culori, aleargă acum în \'oie de-a lungul siluetei ei fine, măsurînd, socotind, cîntărind. Cuvîntul lui este însă necontenit cuviincios, revoltător de cuviincios. Botoran îşi cunoaşte bine soţia ; el ştie că, la cea dintîi vorbă greşită, ea i-ar întoarce însoţitorului spatele, fără chip de revenire. Şi nemernicul parcă nici n-ar fi băut în seara asta ; pe cît îi e de dezmăţată şi de scandaloasă privirea, pe-atît spusa îi înoată în spuma celei mai afabile politeţi...

Doamna Botoran surîde ; în colţul buzelor boţite, soţul ei observă cunoscutele şi uşoarele cute în care dispreţul se îmbină cu necazul înfrîngerii... Pe cînd celălalt îşi continuă interogatoriul, presărat cu florile fade ale curtoaziei ieftine, pline de tact şi siguranţă, reînnoindu-1 stăruitor ori de cîte ori ea-1 curma prin vreo monosilabă plictisită. Doamna Botoran îl întrerupe deodată :

— E cu neputinţă să nu se găsească o sentinelă dinaintea unei cazărmi...

Lui Botoran îi place grozav bruscheţea acestei întorsături tocmai pentru că e atît de nepotrivită cu ultima întrebare a vorbăreţului inepuizabil.

Numai că accentul ei prea trist şi vocea obosită începe să-1 îngrijoreze.

—Fără îndoială, fără îndoială... întăreşte spilcuitul. E drept, eu n-am luat seama, deşi stau aproape... însă, fără îndoială... trebuie să fie o sentinelă... Numai nu înţeleg cum

o sentinelă ar putea să părăsească postul ca să dea de înştiinţare soţului dumneavoastră... Va trebui pentru asta, poate, să dea înştiinţare la corpul de gardă, şi nu-mi vine să cred c-ar face-o pentru un lucru, întrucît o priveşte, desigur, atît de neînsemnat...

Şi ochii lui izbucnesc crîncen în rîsul lor murdar şi mut, în vreme ce, sub lumina turbure a becului pe sub care trec, faţa exprimă prefăcută dezamăgire...

— îl voi ruga mult... adaugă ea cu vocea pe jumătate şi atît de obosită, că Botoran se cutremură de sus pînă jos.

— Doamnă, de bună seamă, doresc din toată inima să se întîmple aşa cum vroiţi dumneavoastră... Dar admiţînd că ar fi aşa, cine credeţi că ar permite soţului dumneavoastră să părăsească în timpul nopţii cazarma... sau cine credeţi că ar permite ca în cursul nopţii să pătrundă în cazarmă o femeie ?...

— Poate că s-a eliberat... poate că e liber şi a rămas doar noaptea asta...

—O doresc din toată inima... dar atunci cum a putut să nu vă aştepte ?... Pentru prestigiul lui însuşi sunt nevoit să-mi schimb gîndul şi s-o spun răspicat : n-o doresc... nu doresc să fie astfel... Şi spuneţi... spuneţi sincer... aşa e că nici dumimvoastân-aţi fi
tocmai atît de încîntată să vă treziţi în faţa acestei posibilităţi ?...

12
177

— Doamne, ce să mă fac atunci ?...

—Nu disperaţi, doamnă... eu vă voi sta în ajutor... De altfel, vă rog să credeţi că tot ce-am spus pînă acum au fost minciuni goale ; ei bine, nu e adevărat că doresc să se întîmple aşa cum doriţi dumneavoastră... dimpotrivă, doresc ca să recurgeţi la ajutorul meu... mai departe... Nu-mi luaţi în nume de rău, doamnă, dar, \-edeţi... de o jumătate de ceas de cînd mă simt... lîngă dumneavoastră... aş minţi.

Ea îi taie şiragul vorbelor în două doar dintr-o singură privire. Dar ochii lui rîd înainte şi atît de vesel, că parcă a înnebunit. S-a oprit chiar în loc, şi ea a trebuit să se oprească

de asemenea, privindu-l îngrozită şi neînţelegătoare. Iar Botoran se zvîrcole ca un muribund asfixiat în patul lui.

— Doamna, precum vedeţi, destinul e cu mine şi nu cu soţul dumneavoastră... iar dumneavoastră înşivă sunteţi destinul meu... Aceasta-i cazarma jandarmilor... poftim... şi în faţa ei, nici o sentinelă, doamnă... dar absolut uici una...

Ea-l priveşte rătăcită, şi-apoi ochii ei de-abia se ridică pe faţada lunecoasă şi posomorită ca un părete de prăpastie, se agaţă neputincioşi cie crucile ferestrelor întunecate şi alunecă necontenit pe poarta grea de fier, mută şi masivă ca o lespede de mormînt. Ceteşte silabisind în lumina vagă a felinarului apropiat :

— Strada Moţilor 149... Asta este...

*

Se apropie, timidă, şi pumnul ei micuţ loveşte, îndurerîndu-sc, cu toată puterea lui feminină în bîrna nituită. Dar tocmai atunci, de lîngă Botoran, din patul alăturat, un horcăit lugubru asurzi totul, nimici orice închipuire în capul năucit de friguri. Botoran îşi ascunse capul sub perina tare şi mirosind a lînă veche.

însă horcăitul era atît de puternic, încît avu impresia că "vecinul de pat s-a întins peste el şi-şi suflă aghioa- sele prin partea cealaltă a perinei. Tremurînd de scîrbă, de insomnie, de dezamăgire şi de durere, el se ridică, privind rătăcit în juru-i, ca un spectru de nebun ; dar vecinul de pat îşi vedea nemişcat, la locul lui, de cîntul lui sinistru. Botoran îl zgudui cu putere ; camaradul nu se deşteptă, dar larma care se zbătea în gîtu-i încetă Ca prin farmec.

Şi tot ca prin farmec răsună atunci, în gîndul lui Botoran, bătaia aceea desperată de pumn micuţ în poartă, ah, în poarta aceea grozavă de fier. Nimic ! Şi pumnul micuţ bate cu puteri îndoite. Nimic. Nu răspunde nimeni. Bate acum un pumn mai voinic şi mai nerăbdător ; bate în bătaie de joc pumnul ocrotitorului nocturn. Şi iarăşi nimic.

Şi ochii dinaintea ei ard acum şi dogoresc ca limbile focului de dezmăţ şi de triumf ; ei spun cu muţenia lor înfiorătoare : „Nu vedeţi, totul, totul e zadarnic, doamnă..."

— Am să vă rog, domnule, să rămîneţi cu mine aici... pînă mîine... vă rog..,

— O, doamnă, dar mai sunt atîtea ceasuri pînă să se lumineze... Cum o să puteţi rezista atîta... în halul acesta de oboseală ?... Nu vedeţi cît sunteţi de obosită ?... Şi apoi, doamnă, eu stau la doi paşi... puţin în urmă, la primul colţ... Ce pot să fac decît... decît să vă ofer azilul meu... şi vă asigur...

— Lăsaţi, domnule... duceţi-vă singur...

— Dar, doamnă... nu ştiţi ce...

— Vă rog, vă rog...

Dar undeva, aproape, ţignalul gardianului *de* noapte a izbucnit atît de brusc, că ea şi-a astupat îngrozită urechile străpunse. Şi involuntar pasul a pornit spre cel care, la distanţă cuviincioasă, aşteaptă încă, politicos şi îndatoritor, şi braţul care aşteaptă, de asemeni încovoiat şi prompt, cuprinde şi închide ca o paranteză.

★

Botoran se îmbracă grăbit şi febril. Imaginea, miş-[1] cătoare, s-a fixat. Şi-1 arde. Patul a devenit rug de jar. Cu vestonul pleacă în nîînă, să se îmbrace pe Urum. Pe scările întortocheate s-a lăsat în jos, parca fără să atingă treptele, ca o stafie. în fundul cutiei de păpuşi, aerul tare îl potoleşte. Copilării, copilării ! Stelele au străluciri nemaipomenite. Sentinela îl opreşte de la distanţă.'

— Sunt eu, măi camarade, n-avea nici o grijă... Botoran, concentratul, pe care o să mă libereze mîine...

■— Dumneata eşti...

— Eu sunt...

Şi rămîne încurcat, neştiind cum să lege întrebarea de apariţia lui neobişnuită...

— Mă durea capul şi-am ieşit prin curte... Şi mi s-a părut că aud bătînd în poartă ; ori îmi bubuie mie dorul în urechi ?...

— D-apăi mai adineaorea aşa-i, or tot bătut unii în poartă... Ştie-i dracu, că beţi erau pesemne...

— Bărbaţi ? mai întrebă Botoran, punînd cît mai multă indiferenţă în glas.
— Ba că era şi-o femeie, că tare rîdea, mă rog./.
— Mult de atunci ?
— O jumătate de ceas tot n-a fi.
— îm-hî ! Şi n-ai întrebat ce vor ?
— Apăi că doar de muiere nu-mi era...
Cu multă plăcere Botoran l-ar fi plesnit pe obrajii rotofei, dar nevoia de a şti creştea cu mult mai teribil decît indignarea şi-1 rîcîie necurmat cu unghia ei ascuţită în bulgăraşul beregăţii.
— N-ai auzit cumva ce vorbeau ?
— D-apoi că ce să vorbească nişte beţivi ? făcu soldatul, plictisit şi neînţelegător. Ştie-i dracu ce vorbeau... însă după ce se mai gîndi puţin, reluă, aducîndu-şi aminte că întrebătorul era caporal :
— ...dar atît am auzit că *aproape*... El zicea : Aproape... da' eu tot nu ştiu ce-o fi dat el să spuie cu „aproape".
„Minţi ! îi sta în gît lui Botoran să strige. Minţi ! Nu vezi cît eşti de tîmpit ?! întîi ai spus că erau mai mulţi..." λ
— întîi ai spus că erau mai mulţi, repetă el calm răgetul fioros al minţii. Ia adu-ţi bine aminte...
— D-apăi că mi-aduc destul de bine, domnişorule. Or fi fost ei şi mai mulţi, da[5] eu tot pe unul am auzit... Ruga şi îndemna : „Aproape, aproape..." şi muierea tot chicotea...
Botoran privi zdrobit poarta enormă. Şi ea părea că-1 priveşte la rîndu-i calmă, cu drugii ei încrucişaţi, ca braţele unui uriaş în repaos.
Fără să mai scoată un cuvînt, se întoarse în loc şi porni. De deasupra, o rază de stea se lungi deodată
şi i se înfipse în ochi. Simţi sub pleoapă umed şi cald.

*

Acum e zi limpede şi clară, şi soare mult varsă pretutindeni luciri vii şi repezi. Iar doamna Botoran e în faţa lui şi rîde şi ea ca soarele şi ca toată frumuseţea dimineţii acesteia.
— N-ai primit telegrama ?
— N-am primit nici o telegramă.

— Şi cînd ai venit ?
— Azi-noapte la două.

— Unde ai fost pînă acum ?
O ezitare mică, imperceptibilă, o ni mică.
— Unde ?... în sala de aşteptare, desigur...
Desigur ? Ochii lui s-au oprit grei de nedumeriri
şi noi întrebări pe obrazul fraged şi rumen, cu miros de săpun proaspăt şi pudră.
Dar în juru-le forfotă curioasă populaţia cu tunici albastre şi fireturi a cazărmii. Şi Botoran îndrumă soţia uşor, înapoi, spre strada plină de soare şi zgomot. Dar în dreptul porţii, dată acum de părete, ea se opreşte deodată :
— Vai ce poartă enormă...
El încruntă, întunecat, ochii. Iar ca îşi sfîrşeştc în mod firesc gîndul :
— Eu cred că prin asta nici măcar nu se aude...

Scrisul românesc, Craiova, an. I, nr. 3, ianuarie 1928, pp. 13—28.

ICOANA

Ei se sărutau pierduţi, cu ochii în rătăcire. Mîinile Ii se înlănţuiau, vîrîndu-se necontenit una pe sub alta, ca şerpii ce se încolăcesc în neştire ; neodihnită şi totuşi prevenitoare, delicată întrecere de a stăpîni cît mai deasupra spaţiul ucigător de cald dintre braţul şi coasta trupului iubit. Pe urmă mişcările asidui cedau una alteia ; ritmul lor obosea în amplitudini largi, tot mai largi... Urechea le era totuşi dincolo de ziduri şi de uşi.

în rătăcirile îmbrăţişărilor supreme, grăbite şi sălbatece, teama se topea. Sfîrîia calcinată în lumina orbitoare a spasmului... Avea miros de tămîie şi de mirodenii nemaicunoscute.

Iar afară domnea într-una liniştea uniformă şi impunătoare, vuietul depărtat al străzilor. Era ea, liniştea aceasta, care se zbătea ca marea în propria ei imensitate. Era numai un vuiet liniştea aceasta, şi nimic altceva deosebit. Ei înşişi o măreau la neînchipuit cu tăcerea lor agitată.

Dar pendula cea grea bătu despărţirea^ ji ei ascultară cuminţi această sfătuitoare bătrînă, care niciodată nu dăduse greş. Se ridicară aproape instinctiv, iar ea rise puţin cît de mecanică fusese această mişcare. însă în rîsul ei era mai mult siguranţa, era bucuria sigură de împlinirea, puncţ cu punct, a

ceea ce ea numea în derîdere „programul" ei şi care se desfăşura cu regularitate de maşinărie.

Dacă el ar mai fi zăbovit chiar puţin peste tot ce trebuia făcut şi zis ca bunul rămas să fie deplin şi nici searbăd, ea nu s-ar fi supărat, de bună seamă ; dar o undă pătrunzătoare de tristeţe ar fi încercat-o, căci ar fi ghicit atunci apropierea *sfârşitului.*

Dar îi plăcea la amantul ei, la acest vlăjgan solid, puţin cam trecut, dar destul de zdravăn, cum ştia de bine să măsoare totul, să prevadă şi să sfîr- şească la vreme, să umple timpul cînd devine gol şi dezgustător, să scurteze pauzele lungi şi umilitoare. Iar bunul lui rămas era un cap-de-operă de precizie şi tact ; un financiar genial, care taie în cîteva minute cea mai grea şi mai delicată operaţie. O grabă prea mare, prea vădită ar fi fost cu adevărat o jignire ; o retragere stîngace, poticnită, intimată i-ar fi produs nelinişte şi milă. Dar el punea în cele cinci minute, cît mai stătea după bătaia ceasului, alte ceasuri întregi ; aci era marea lui artă. Era ceva fatal şi cabotin în toată atitudinea lui din aceste cinci minute ; ea-şi da seama perfect de întreaga mascaradă, dar îi plăcea pentru siguranţa şi aplombul cu care jocul era condus. Şi nu arare se îndoia dacă era numai un joc.

Propriu-zis, îndoiala aceasta o cam neliniştea pe ea în răstimpuri ; dar o necăjea mai mult pentru că, pur şi simplu, îşi făcea loc în capul ei. N-avea nevoie de nici o sinceritate şi de nici o credinţă.

Şi acum, cînd trupul ei se sfîrşea, subtiîizîndu-se între mîinile bărbate ce îndeplineau jocul savant, ochii i se opriră pe Fecioara cea mare de deasupra divanului iubirii lor. Şi ochii spuseră : „Nu-mi trebuie nici o credinţă, nici o credinţă... căci şi astfel el e atît de cald". Şi izbucni acum în rîs şi mai aprig.

Iar Fecioara şi pruncul de la sîn, cu figurile lor de ulei plesnit de vechime, parcă acoperite de o plasă de păianjen, rămaseră nemişcaţi în cadrul greu de bronz.

— De ce rîzi ? o întrebă el, tresărind brusc şi cu o figură atît de uluită, că parcă i-ar fi smuls cineva o mască de pe obraz.

Dar ea rise şi mai grozav şi pe urmă îi spuse :

— Cît eşti de actor...

El se desfăcu deodată de dînsa, făcu cîţiva paşi înapoi şi puse mîna pe inimă. Ei îi displăcu mişcarea, dar observă, aşa cum fruntea lui se încreţise acuma, că sprîncenele-i negre se îmbinau atît de puternic, încît parcă formau una, iar ochii-i erau oblici, ca de Mefisto. Şi alunecă domol spre el. Numai că el păstra încă postura aceea caraghioasă, •cu mîna pe inimă, lipsită de orice legătură cu gesturile fine de pînă acum ; iar cînd se apropie mai mult de dînsul, el făcu cîţiva paşi înapoi.

— Hai, sfîrşeşte ! îi strigă şi păru atît de nedumerită, de parcă el ar fi înnebunit subit.

Dar atunci unul din picioarele lui se învîrti în jurul celuilalt, ca un compas, şi el căzu deodată pe-o rînă, greu şi înfundat. Şi dintre buzele lui scăpă, răguşit şi bolborosit, numele ei, pe care pînă acuma îl pronunţa ca pe-un nume de sfîntă :

— Anişoara ! Anişoara ! Anişoara !

Atît. Pe urmă mai bolborosi ceva indistinct şi tăcu de tot. Iar ea se uită înfiorată la Fecioară, singura de faţă la această nemaipomenită întîmpîare. Şi Fecioara o privi la rîndu-i, de sub plasa de păianjen, ca de departe, de foarte departe, atît de departe, că se înspăimîntă.

Se repezi la trupul întins si începu să-1 zgîJţîie.

— Scoală, scoală-te... haide, scoală-te... Mircea trebuie să sosească.

Vocea ei poruncitoare devenea tot mai rugătoare ; căzuse în genunchi şi se ruga :

— Haide,[8] Sandule, înţelege, te rog...

îi şoptea la ureche, şi mîinile ei se plimbau pe corpul inert.

—Căldură ! căldură ! strigă deodată, aşa cum corăbierii rătăciţi ar striga : „Pămînt" ! Haide, Sandule ! revino-ţi... căci trăieşti, dragul meu, eşti cald... iată, eşti tot cald...

Şi atîta ea credea că e de ajuns, ca el să trăiasca şi să înţeleagă. De aceea se abătu cu noi puteri asu- pră-i, plină de nădejde şi de îndîrjire.

Corpul de jos stătea însă nemişcat şi era greu ca o buturugă ; şi mîinile erau grele. Un magnet puternic parcă le lega de restul corpului.

Ea privi aiurită pendula de stejar vechi, asemeni unui turn de castel medieval, spart de vechime. Discul de alamă apărea necontenit prin spărtură, lucios ca un disc lunar printre ruine. Şi timpul curgea cu fiecare smucitură, şi tic-tacul cădea dulceag şi armonios peste stupoarea de moarte.

„Mircea trebuie de-acum să vie". A doua oară ideea aceasta se prăvăli în gîndu-i cu greutate de poruncă. Şi, instinctiv, mîinile ei apucară mîinile zgîrcite, care rezistau ; căutară punct de reazim între subţiorile unde căutaseră voluptatea. Se opinti şi trase. Şi corpul de plumb începu să se tîrască cu greutate pe parchet. Observă că pe covoare mergea mai anevoie şi-1 ocoli doar pe scîndurile lucioase. Izbi cu spatele uşile, care se deschiseră larg. (Atît de regulat se succedaseră pînă acum punctele *programului,* că siguranţa n-o lăsa nici măcar să încuie.) în antreul puţin încărcat de mobile fu ceva mai uşor.

Cînd îl aduse, în sfîrşit, la uşă, îşi îndreptă şalele frînte şi respiră de mai multe ori, larg şi şuierător ; reveni în iatac, să aşeze preşurile deranjate, se întoarse lingă cel căzut, să-1

---

[8] în textul de bază : *haideţi.*

potrivească cu creştetul spre uşa cea mare a antreului, ca şi cum ar fi căzut pe spate abia ce intrase şi făcuse un pas, doi. Se repezi la telefon, ca să dea alarma, dar o idee şi mai luminoasă o făcu să nu mai aştepte legătura cerută. Se repezi să deschidă uşa şi să aşeze pe căzut jumătate de trup dincolo, jumătate dincoace de prag.

—Mircea, Mircea ! Dumnezeule ! Ah, ai venit, în slîrşit... Şi astupă cu degetele tremurătoare sticla de eter pătrunzător. Mircea... este Sandu... A sunat, am venit să-i deschid şi el s-a prăbuşit deodată peste prag...

— A venit de mult ? de-abia se auzi, parcă zugrumată, vocea lui Mircea.

—O, nu cred să fie un sfert de ceas înainte de a veni tu... Doamne, ce vorbesc, poate şi mai puţin...

—Cum, şi de ce n-ai chemat slugile ? izbucni el parcă într-un fel de ciudă, şi ea stătu la îndoială dacă necazul acesta subit este pentru prietenul străfulgerat sau pentru întrebarea cca nouă şi cea mare, care sc deschisese poate în gîndul lui...

—Nu-i nici o slugă... Le-am învoit pe toate..·

—A-ha...

Ea-1 priveşte încordată printre genele lăsate alene peste luminile scormonitoare ale ochilor ; i se păru chiar curios că o întrebare aşa dc grea şi de importantă atît de tîrziu începe să încolţească într-un creier omenesc. Şi privi cu compătimire şi curiozitate tidva atît de solid construită a soţului său.

— Doamne, bietul Sandu ! şopti Mircea, parcă răspunzînd gîndurilor ei. Frate, dar nu putem să-1 lăsăm aici...

— Desigur, desigur, încuviinţă şi ea, iar prisosul de suflet, care i se oprise un moment în gîtul supraîncărcat, îşi lua zborul, ca o uşurare.

— Ajută-mi tu, Anişoara... Apucă-i tu picioare...

Iar Mircea îl apucă voiniceşte de subţiori.

— Bietul Sandu, şopti şi ea.

Şi i se păru curios că pînă acum un moment nu găsise să-1 compătimească. Deci nu-1 iubea, şi îndoielile ei trecute

căderau de la sine. Surise voioasă acestei constatări, ca şi cînd şi-ar fi descoperit puteri uriaşe, pe care pînă acum şi le ignorase. Şi cum ajungeau în iatacul unde se iubiseră, ochii-i fugiră şireţi spre sfînta fecioară, care stătuse, ca de obicei, martoră îndrăgostirii lor de astăzi, mai grozavă ca niciodată.

„Ce vei fi crezînd tu, oare, bună femeie ? o întrebă cu clipişul ochilor, contemplîndu-i marama albastră, de-o culoare limpede şi curată, ca un suflet îngeresc. Ce-ai crezut cînd ai văzut atîta pasiune adineauri ?" Şi-apoi, ca o complectare, după ce îl aşezară pe divanul bucuriilor de moarte de pînă acum un ceas : „La noi nu mai merge credinţa, *madame..."*

Ea spunea toate acestea dintr-o pornire spontană de înveselire lăuntrică, subită, că lucrurile se limpeziseră mai repede decît se aştepta.

Totuşi, îndrăzneala acestui *madame* o sperie şi o făcu să-şi plece ochii. Roz-albul pal, vechi şi liniştit al obrazului dumnezeiesc o ului mai ales. Rămăsese atît de calm după insulta cuvîntului lumesc şi nepotrivit, că parcă se întorsese să aştepte şi palma cealaltă. Un clopot se porni la biserica din capul străzii, şi ea se cutremură de sus pînă jos.

„Nu e bine să glumeşti cu lucrurile sfinte", se sfătui singură... Şi fără de voia ei, gîndul, pe care se sili să-l oprească aci, continuă :... „cel puţin acum"...
îşi scutură nervos pletele tăiate şi negre-lucii şi abia acum văzu figura schimbată a lui Mircea şi auzi răgetul lui :
— Unde ţi-s gîndurile ?! N-auzi ce-ţi spun? Sti-· cluţa de eter ! La ce te gîndeai ? Spune ! urlă el, şi era atît de înfiorător cu ochii aceia, care scînteiau ca nişte cărbuni.
— La sfînta fecioară... mă uit...
— Acum e timp de sfînta fecioară ?...
— Acum, cred... mai ales...
El tăcu şi, văzînd că nările lovitului de soartă nu tresar sub înţepăturile licoarei pătrunzătoare, dădu sticla la o parte şi începu să-i ridice şi să-i lase rînd pe rînd braţele ţepene... în curînd obosi.
— Ia tu braţul ăsta...
Vru să-i facă loc alături, dar chiar atunci amîndouă braţele moarte îi scăpară din mînă...
— Dar cine a doborît scaunul ăsta ?
— Eu... probabil... cînd a sunat... m-am ridicat repede...
— Tu te-ai ridicat aşa de repede ?... Curios... Şi cum probabil... probabil...
— Ei da... în împreju...
Se opri brusc. Dar el îi smulse restul cuvîntului din gură :
— ...în împrejurările astea, ai vrut să spui... dar împrejurările nu se iviseră încă atunci cînd el a sunat.
Ea asculta întrebările şi argumentele lui, mirată că mintea lui tîrzîelmca le poate formula atît de repede şi precise. Şi se înălţase din talie, gata să Ie prijoane cu racheta iscusinţei ei, amuzată ca un jucător de tenis.

— Nu înţeleg ce vrei să spui cu asta... îi replică acum, cu aer de jignire. M-âm ridicat şi a căzut scaunul... Şi pe urmă, cred că se poate înţelege, fără mari sforţări, că n-am avut timp ca să-l ridic... Şi mai pe urmă, te rog, n-am nevoie să dau explicaţii...

Iar după o pauză, văzînd că el şi-a isprăvit muniţiile prea repede :

— Pardon, te rog acum să-mi explici dumneata... De ce mă întrebi toate acestea ?... Şi ce sunt aerele acestea de inchizitor ?

Dar el nici nu o asculta. Privea cu luare-aminte toate lucrurile din cameră, ochii lui fugeau necontenit de la scaun la scaun, aluneca [u] pe dunga preşurilor, se întorcea [u] la divan şi iarăşi porneau înapoi, crescuţi, disperaţi, din ce în ce mai disperaţi, ca ochii acelui care a pierdut o piatră preţioasă. Simţea că e-n apropierea pietrei scumpe şi totuşi era un făcut ca să n-o găsească ; un fir de iarbă o acoperea poate, sau poate nimic n-o acoperea ; oricare altul, dintr-o singură aruncătură de ochi, avea s-o găsească, desigur ; o vrajă ascunsă însă îl împiedeca anume el s-o poată singur descoperi.

Şi atunci, zdrobiţi şi umiliţi, dintr-un îndemn atavic, de bună seamă, sau poate numai în mod reflex, ochii aceştia se ridicară şi ei acuma pe vestmîntul albastru al sfintei fecioare.

Anişoara, care-i pîndea mişcările cu luare-aminte ferită, de pisică, tresări deodată şi-n ochi i se înrouară brusc ceaţa nesigură a temerii. Dar fu ceva trecător, de care îi veni să zîmbească. într-adevăr, ce ar mai fi putut născoci şi icoana asta, oricît ar fi de sfîntă ? într-adevăr, ce-ar mai fi putut să născocească pentru a mai veni în ajutorul nedumeririi lui ? E o margine şi-n puterea lucrurilor sfinte, cum e o margine în toate !...

Ea-şi dădea seama destul de bine că e un drăcuşor mic în căpşorul acela neastîmpărat şi palid din marea oglindă a părelelui din contra ; şi el o aţîţa spre cin pul sfînt, cum se îndeamnă copiii la joacă în preajma focului uriaş şi viclean din noaptea cîmpului şi sar deasupra-i şi se îmbrîncesc într-

însul, pacălindu-se. Ea vrea să-1 alunge din minte, dar în oglindă sprîncenele ei erau atît de negre şi îmbinate, că-i păreau o depărtată pasăre în zbor, care atinge slăvile şi cade şi se ridică iarăşi ; iar în sînge-i fierbea năvalnic dorul zburdălniciei. într-adevăr, ce-ar mai putea face *acum* sfînta fecioară ?... Zău că ar fi curioasă să afle.

— Cum, Anişoara, tu găseşti acuma timp să te contempli în oglindă ? răsună deodată vocea uimita a Iui Mircea. Doamne ! voi, femeile...

Şi-n cuvintele lui mustrătoare era atîta bucurie şi atîta siguranţă, că ca văzu limpede cum se înseninase acum de orice îndoială tidva lui atît de bine construită. Şi-i răspunse rîzînd :

— Observam că intenţionai să te rogi la icoana şi vream să-ţi respect...

Şi el, în prada celei mai mari fericiri, o întrerupse, uimit şi el, totuşi, ca pot vorbi şi rîde astfel lînga icoane şi muribunzi :

— Să lăsăm astea, Anişoara... înţelege, e prietenul meu cel mai bun... Doamne, trebuie să vestim pe cineva... Dar slugile alea nu s-au mai întors, frate ?...

Şi ieşi, păşind atît de uşor şi atît de fericit, cu toată nemulţumirea vădită contra servitorilor, şi trînti cu atîta nepăsare uşa, care nici nu se închise, că ea simţi cum rîd toate organele dintr-însa şi asculta fermecată, ca un ecou plăcut ce se repetă într-una, uşile celelalte trîntindu-se rînd pc rînd, rot mai departe şi mii încet...

Atunci, apueîndu-şi de o parte şi alta cutele rochiei scurte cu vîrfui degetelor şi petreeîndu-şi graţios un picior după altul, făcu o reverenţă adîncă sfintei fecioare din cui, pe care o încheie cu cuvintele obişnuite dansatoarelor şi acrobatelor :

—*Et voilây madame !*

Dar tot atunci, deodată şi de bună seamă, din pură întîmplare, omul cel ţeapăn prinse glas. El bolborosi la început ceva neînţeles, apoi cuvinte articulate, însă fără şir...

Anişoara se apropie mirată de dînsul. Şi dădu plic· tisită din umeri, căci lucrurile de-abia se aranjaseră... acum cine ştie ce încurcătură se mai putea ivi... cel puţin de-or trece momentele cele grele ale trezirii pînă nu vine bărbatu-său...

Dar în gîtlejul acela gîlgîiau întîi sunete vagi, silabe greoaie, fărîmituri de vorbe. Se amestecau toate ca un hîrîit de ornic ruginit, care se pregăteşte să bată orele. Ş-apoi cîte un cuvînt distinct şi clar ieşea izolat şi fără rost, ca din beregata mecanică a unei păpuşi.

Atunci ea simţi cum tremurul irezistibil al fricii celei mai groaznice începe s-o zgîlţîie din nevăzut.

Se apropie de adormit şi—1 zgudui la rîndu-i cu putere.

—Sandule... deşteaptă-te, Sandule...

Iar drept răspuns, gîlgîitul lui Sandu lăsă să se audă :

—A-ni-şoara... A-ni-şoara...

—Sandule, trezeşte-te, îl· ruga ea grăbită, privind aiurită uşa rămasă întredeschisă ; şi-1 zguduia necontenit în răstimpuri. Iar vocea îi lua intonări plîngă- toare şi triste : El este aici, înţelegi ?.., A venit... îi şopti înfiorată la ureche, privindu-1 cu încredinţare că aceste cuvinte îşi vor face îndată efectul, ca un des- cîntec...

Dar omul întins pe canapea stătea nemişcat înainte şi cuvînta într-una printre gîlgîituri. Bolborosea vorbe fără rost, ca un muribund în, agonie, dar din cînd în cînd cuvintele lui aveau înţelesuri care o zguduiau.

— Braţele... braţele tale...

Ea aştepta îngrozită trîntiturile uşilor prin care ieşise bărbatu-său. Dar ele întîrziau. Şi muribundul cuvînta necontenit, alcătuia fraze, clama adevăruri groaznice, inconştient, ca oracolii epileptici, turburaţi de fumurile subterane ale peşterilor.

— Ce moi... sunt... braţele... tale...

Atunci ea băgă de seamă cît de hidos rînjeşte de întunerec căscătura uşii prin care ieşise bărbatu-său ; vroi să fugă într-acolo, să suprime dintr-o îmbrînci- tură această gură sinistră a întunerecului şi a îndoielii, dar se opri de la primul pas, căci în urmă-i răsunau acum ştiutele vorbe :

— A-ni-şoara... imbecilul n-a început încă sa bănuie...

— Taci ! îi strigă, nemaiştiind ce să facă şi bătînd cu piciorul în podea.

Dar părtaşul ceasurilor trecute de fericire bosco- dorea înainte, palid ca moartea şi cu ochii închişi, cînd zugrumat şi de-abia inteligibil, cînd răspicat şi clar :

— O... imbecilul n-a început să băîiuie... n-a început să bănuie...

— Taci ! şuieră ea, şi degetele îi şi apucară buzele trădătoare, strîngîndu-le una într-alta cu deznădejde, aiurită, însălbătăcită.

Dar vorbele lui îşi făceau necontenit loc, scăpau parcă printre degete ca apa printre steii stîncilor şi o înecau de furie şi spaimă. Sau parcă vorbea cu nasuh

— Anişoara, Anişoara... imbecilul cu tidva pa...

Atunci îi apucă şi nasul şi strînse cu toată furia, cu toată disperarea de care era capabilă, pînă tind, în sfîrşit, vorbele acelca care o ucideau încetară, topite în hîrîituri surde, în suspine vagi, în nimic...

Și numai cînd văzu că ochii lui se deschiseseră enormi, ficși, sticloși, numai atunci dădu un țipăt și se dădu cîțiva pași înapoi. Și tot atunci rînjetul de întunerec al ușii vecine se căscă și mai mare și Mircea ieși din beznă, vesel, radios :

— Ai terminat, cred... îi spuse.

Numai atît. Și traversă cu pași largi, majestuoși iatacul plin de lumină, treeînd printre ea și mort.

Ceasurile trecură. Luna discului de alamă străbătea necontenit pendulul în chip de ruină. Și afară domnea necontenit liniștea, care acum se biruise pe sine însăși. Era acum pură și desăvîrșită, ca liniștea fundului de ocean. Zadarnic Anișoara mai trăgea cu urechea la ferestrele pline de întunerec fără margini de afară. Zadarnic ochii ei spionau cea mai mică mișcare, cea mai neînsemnată iluzie de mișcare a corpului inert, întins pe divanul celei mai neînfrînate dezlănțuiri de patimă pe care o trăise.

Nimic. Nimicul domnea pretutindeni.

Și ochii obosiți de nimic și așteptare se ridicau învinși și înfricoșați pe chipul sfînt zugrăvit pe lemn, cu pruncul în brațe și cu maramă albastră. Acolo, în dosul ochilor limpezi și buni, se hotăra desigur ultimul destin... Care putea fi acesta ?

O iertase oare ?

Dar Fecioara din dosul plasei de văpsea crăpată privea tot acest zbucium și toate aceste grozăvii de departe, de foarte departe.

Gîndirea, Bucureşti, an. VIII, nr. 4, aprilie 1928, pp. 158—163.

Zadarnice au fost plîngerile domnişoarei Iri-na ; bătrînul Petre Stama a rămas neînduplecat.

Oricît izvor de lacrimi ar fi avut ochii ei întunecaţi, farmecul înceţoşerii lor era cu atît mai mare cu cît zbuciumul care o frămînta era mai năvalnic şi mai nemilos ; iar frumuseţea aceasta era aidoma acelei frumuseţi a disperării de demult, care-l întîmpina exact cu aceiaşi ochi în adîncul nopţilor de iarnă sau în zorile turburi, fie că revenea năucit şi cu ochi rătăciţi, cu mina zgîlţîiată de-un tremur epileptic, strîngînd şi delăsînd ca pe o băşică goală, în fundul buzunarului, *ţortmonnaie*-ul de piele scumpă, fie îngropînd pe cea care-l aştepta, înnebunită de veghe şi groază, în albastre hîrtii de bancă mototolite, în gologanii de argint şi de aur zimţuit,

Niciodată nu-i vor ieşi din minte lui Petre Stama nopţile acelea, Doamne, ochii aceia, întunecaţi de mustrare şi de mîhnire de moarte, pe care acum îi aduce iarăşi, ca un dar al amintirii, copila asta, aşa de încăpăţînată. Dumnezeule, de cînd nu-i mai văzuse ! Ei muriseră de mult pe figura încreţoşată şi îngustată ca un obiect de piele scăpat la etuvă a cocoanei Eugenia.

Şi-n locul lor le rămăsese strigoii, doi bulbi storşi, decoloraţi.

în glagoma fără încetare dintre fiică şi tată, cucoana Eugenia nu se amesteca niciodată. Dar faţa ei pungită lăsa să fie tăiată de-o zbîrcitură mai mult; un rictus sinistru, care scotea şi mai bine în evidenţă cei doi bulbi decoloraţi. Şi asta era de ajuns ca bătrînul însăl- bătecit deodată să schimbe tonul calm şi grav al ne- înduplecării paterne şi să strige, scos din sărite, fetei» care nu consimţea să se plece :

•— Ah, spune-i să întoarcă ochii aceia de la mine...

Apoi, cînd rămînea singur cu bătrîna :

— De ce nu te amesteci ? De ce nu-mi vii în ajutor !... O vezi cît este de rea... cît e de teribilă... îmi otrăveşte sîngele, mă distruge, mă ucide...

Şi bătrîna tăcea. Dar rictusul apăsa mai adînc pe faţa răvăşită, ca o tăietură de cuţit nevăzut. Şi ceea ce fuseseră odată ochii minunaţi, ceea ce fuseseră ochii de acum ai Irinei, se bulbucau broştește.

La aspectul acesta, întotdeauna acelaşi, el se simţea zgîlţîiat de sus pînă jos şi—şi auzea cum îi scîrţîie nervii sclerozaţi sub arcuşul neurasteniei... Gemea zdrobit, lăsîndu-se pe scaun sau pe marginea vreunui pat :

— Nu, nu voi consimţi niciodată... Mai bine să plîngă acum... La vîrsta asta ochii nu seacă... nu pot să sece...

Rictusul dispărea şi apoi apărea din nou pe chipul bătrîn, cu mult mai bătrîn decît al lui, deşi o întrecea cu zece ani. Pe urmă, cocoana Eugenia se ridica tăcută şi ieşea, fără să i se audă nici măcar paşii.

Iar el bătea îngrozit eu toate degetele toba pe masă...

■— Am spus : fantoma... o fantomă... atît a mal rămas...

Şi după o pauză lungă de nemişcare, cu ochii holbaţi cine ştie unde, se scutură din nou :

— E răzbunarea ei... Biata ei răzbunare... Teribila răz... Trebuie s-o respectăm... trebuie s-o primim.

Şi capul i se îngropa în mîini.

*

Bătrînul alerga zănatec prin odăi.

—- Eugenio, Irino... Unde sînteţi ? Ah, nici una. nici una...

Le găsea pe amîndouă, cine ştie unde, într-un colţ mai puţin umblat al casei, stînd de taină.

— Aţi putea să răspundeţi cel puţin cînd vă strigă cineva...

—Dar ce e, frate, ce s-a întîmplat ? se auzea glasul cocoanei Eugenia, care se ridica pe îndelete de pe scaun, îndreptînd spre el umflăturile stoarse de sub frunte cu mişcări nesigure, de oarbă...

Nu i se părea de loc curios că~i auzea glasul ; nu era, de bună scamă, tocmai cea vorbăreaţă coana Eugenia, ba chiar — foarte ciudat pentru vîrsta ei — îi plăcea să tacă mult şi să asculte. însă vorbea adesea cu bărba- tu-său, şi nu numai pentru a răspunde necurmatelor lui întrebări ; dimpotrivă, îşi da la rîndu-i o părere, îi punea şi ea întrebări şi uneori mergea chiar pînă acolo cu bunăvoinţa şi cu buna dispoziţie pentru dmsul, încît chiar îi istorisea cîte ceva. Ce-a văzut în ziua acea sau cc-i venea deodată în amintire.

Muţenia ei începea doar cînd era vorba de căsătoria fetei. De noul ei pretendent, la care domnişoara Irina se vede că ţinea cît se poate de mult.

Poate că într-ascuns, cînd nu erau decît ele două de vorbă, îi da şi ea bunele-i sfaturi. Asta o bănuia coconul Petre Stama şi se mîngîk măcar ou atîta, altfel... Dumnezeule, ar fi fost groaznic, nu i-ar fi rămas decît să ia cîmpii, să-şi plesnească fruntea de pereţi sau să se arunce cu capul în fîntînă...

O, inu... o imamă nu putea merge pînă acolo cu cruzimea..· era doar şi fiica ei; jumătate dintr-însa era sîngele ei... Cu siguranţă că ea trebuie s-o pregătească pe îndelete pentru ideea renunţării ; cu siguranţă că-i povesteşte, împrumutînd fiorul acela de strigoi pe care-1 degajează întreaga ei persoană, despre acele nopţi albe ea sticlişul zăpezii, ce i-au topit şi i-au uscat umorile ochilor, pe-atunci fără pereche...

Ceea ce-1 sfîşia cumplit era însă că ori de cîte ori le afla împreună, le surprindea totdeauna, cu o potriveală ostentativă parcă, în jurul altor subiecte de vorbă. Erau totdeauna chiar aşa de mulţumite amîn- două de vorba lor tihnită, de înţelegerea deplină dintre ele, că bănuielile reîncepeau să scapere, încruci- şîndu-se ca fulgerele în nopţile de vară în cremenea uscată a creierului obsedat.

De la un timp, Irina, cum îl zărea, se ridica deodată, hotărîtă şi dreaptă, şi sideful figurii se îmbrăca subit într-o paloare încă mai închisă. El nu mai găsea atunci cuvîntul cu care s-o oprească, şi parcă, ascunzînd cu grava şi poruncită mohorîre a figurii o bucurie ascunsă, abia stăpînită, o satisfacţie fără de seamăn, fata ieşea, apăsînd paşii şi lăsînd ca uşa să plesnească o idee peste cît ar fi trebuit.

Ochii lui căzeau numaidecît ca o ploaie de scîntei asupra femeii fă*ă ochi ; totuşi, cumplita lui bănuială nu îndrăznea încă să i-o arunce în faţa puhavă. Dar vedea, din mişcările zbîrciturilor, că-i înţelege bine grozăvia din dosul frunţii.

Dumnezeule ! Oare zbîrciturile astea se mişcau a rîs, pentru că, fatal, erau caraghioase, ca unele ce nu mai puteau contura şi brăzda decît o caricatură, sau ele schiţau cu adevărat un surîs drăcesc, cea mai neauzită şi mai demonică perversiune ? Şi totul exprimat atît de uşor, cu aerul celui mai nepăsător şi mai inconştient cinism ! Fără nici cea mai neînsemnată cută de înţelegere a grozăviei, fără pic de oroare, de şovăire... A, nu...

— Eugenia...

Şi pumnul cădea categoric şi surd pe masa îmbrăcată cu pluş verde, ros uşor pe desemnul ogival al dungii care arăta marginea.

— Trebuie să înceteze odată asta... Vreau să ştiu tot, tot! Ce ai vorbit cu Irina zilele astea ?... Tot, tot!

Zîmbetul de caricatură se adîncea şi mai mult, mărind şi împletind cu rost definit viermuşorii zbîrci- turilor, ce păreau, obişnuit, fără nici o legătură şi noimă încremeniţi pe faţa înfricoşetoare. Acum ei prinseseră mişcare şi viaţă. Iar bulbii stinşi ai ochilor păreau că se aprind la rîndu-le de rîs; albuşul lor parcă se-nălbăstrea mai mult, picat ca de sorobeală, şi se în- vîrtoşeau. Doi ochi de orb care rîd : ah, răzbunarea.) răzbunarea cea groaznică...

Eugenia dispăruse, fără să zică un cavînt, la fel ca fiică-sa...

Iar domnul Petre Stama, cu mîinile în buzunare şi cu ochii în covor, se nedumerea ca -în faţa unui miracol dacă în întreţesătura aceea hieroglifică de pe faţa neveste-sei nu ghicise cumva parcă un fel de derîdere, de bătaie de joc, ceva mai puţin complicat, în oricc caz, decît încurcatele şi fioroasele lui supoziţii.

Oricum, înfăţişarea Eugeniei cînd îi părăsise semăna, avea ceva lămurit asemănător cu acea a fetei, făcînd acelaşi lucru...

Doamne, e oare el un caraghios ? E pură histrionie [9]proporţia pe care o dă aşa, de la un timp, unui lucru care, poate, luat mai domol, s-ar putea dezlega mai cu uşurinţă ?...

Bătrînul Petre Stama simţi instinctiv nevoia oglinzii...

A

De cîteva zile întrebarea asta i se înfigea adînc în moalele capului : să fi ajuns într-adevăr de hazul măruntei sale familii ? Dar ce, ce poate fi de haz într-o temere destul de legitimă, cît poate fi acea a unui părinte pentru viitorul copilului său ? Unui părinte care-a simţit pînă-n prăsele cuţitul celei mai neînduplecate patimi sfrcdclindu-i sufletul în mai multe părţi deodată, făcîndu-l să sară în sus de durerea

---

[9] *Histrion*, acror de comedie îa romani,

[9] In textul de bază : *se.* 232

neîmpli- nirii ei imediate şi să tremure ca o vargă de nerăb-dare şi de spaimă, dc negrul terorii pe care trebuie s-o simtă hoţul în săvîrşirea faptei lui, bîjbîind în bezna de cimitir a temerii de a nu fi prins şi care răscumpără cu prisosinţă toată grozăvia nelegiuirii. Aşa se strecura şi el, şfichiuit pînă la sînge de bicele imboldului şi cu gîtul apăsat pînă la asfixie de unghia de oţel a aceleiaşi temeri, în nopţile cînd plutea în oglinzile obscure ale coridoarelor şi ale antreului, ca o stafie de care se speria el însuşi, în drumul nemaipomenit de lung şi de istovitor, de cîţiva metri, pînă la uşa mîntuitoare ce da în grădină şi, uneori, în nopţile cu zăpadă adevărată sau cu zăpadă de lună, pînă chiar la portiţa grădinii.

Nu fără neaşteptate tresăriri îşi aduce aminte domnul Petre Stama de nopţile acelea, pe care voinţa lui le-a şters totuşi odată, cu o singură lovitură de burete numai, după o îndelungă, şi încordată cumpănire între inimă şi minte. Cu hotărîrea aceea a lui de atunci — se împlinesc acum cinsprezece ani — el socotea nu numai că a luminat deodată chiar înaintea ochilor stinşi ai neveste-sci, dar că explozia liberării de sub povara doborîtoarei patimi va străluci ca o izbucnire de foc stelar pînă-n adîncimile neamului, pînă-n străfundul generaţiilor. El credea cu tot dinadinsul că această liberare avea ceva de măreţie clasică, de gest croic, ca-η tragedii şi ca-η isprăvile istorice. El se credea, în dosul negrelor draperii ale orbirii, dominînd exclusiv, de cînd s-a întronat în admiraţia Eugeniei cu fapta lui gigantică. Şi-ii ochii fetei, prin povestirile într-ascuns ale mamei, aşişderi.

Sfinte Doamne, şi acum ele rîdeau de dînsul cu rigi-ditatea expresiei lor cînd îl vedeau şi mai cu seamă cu acest stupid obicei pe care-1 luaseră de a-1 părăsi doar că auzeau, ca un bufnet de coadă de păun ce se desface, primul cuvînt de autoritate părintească amintindu-le, prin rezonanţa lui de metal răsunător, că rostitorul a rămas complet îmbrăcat în superba aureolă a marelui gest de odinioară.

Vai, la ce bun un gest ca acela dacă el nu impune pînă la nesfîrşit necurmată admiraţia şi recunoştinţa pe care o merită ! Domnul Petre Stama e profund mîhnit şi descurajat...

— Poate — şi asta îl mai mîngîie — să aibe din parte-le un tratament atît de nereverenţios şi chiar insubordonat din cauză că el dă prea mare amploare evenimentului actual, prea mărunt şi destul de obişnuit. Prea face marc caz, prea se repetă, prea... oricum... trebuie s-o recunoască, e şi ceva-ceva cam puţin teatral în toată atitudinea lui. Mă rog, în ce constă, la urma urmei, toată *afacerea ?* O fată, fata lui, care va să zică, s-a amorezat de un tip... Nici că se poate ceva mai normal... Tipul e bine, orice s-ar zice... atît numai, că e stăpînit de aceeaşi patimă de care odinioară era stăpînit el, tatăl fetei... Care, cu- noscînd despre cc-i vorba, se opune cu toată îndîr- jirea... Va să zică, pînă aici iarăşi totul normal.

Nota nepotrivită porneşte numai din exagerarea modului în care se săvîrşeşte opunerea... din tonul tremoJat cu care se rosteşte acel veto părintesc. Domnul Stama, ca*e e om inteligent, trebuie să înţeleagă lucrurile astea. Şi le înţelege de minune, ca dovadă că se gîndeşte la ele.

Veto se pronunţă o dată pentru totdeauna. Scurt şi categoric. Repetarea înseamnă început de cedare sau... declamaţie.

Se impune deci şi din parte-i metoda muţeniei: „Am zis odată" ! Şi se închipuie crescînd din nou, fenomenal, la înălţimea gestului din trecut, pe labe enorn>e de piatră, cu neclintire de piatră pe faţă, ca un sfinx, bătut zadarnic de caldele vînturi ale pustiei şi stropit în ochii care nu sclipesc de nisipul schimbăcios al ru- găminţelor muiereşti. *Dixit !* (Conul Stama, care-şi mai amintea vag de latineasca liceului, obiect la care strălucise, întrebuinţa cu convingere persoana treia, exclusiv, în orice împrejurare găsea că e cazul să se exprime, fie chiar numai cu un cuvînt, în limba Cezarilor, strămoşii săi.)

Totuşi, o toană de închipuire făcîndu-l să vadă obrazul Irinei scrijelit şi braţele-i dulci zgîriate şi în- sîngerate de duritatea ieşiturilor colţuroase ale neîm- blînzitului şi recelui monument, inima i se mai muie puţin şi admise şi o portiţă ce

s-ar putea deschide condiţional, ca să facă loc încuviinţării eventuale :

Dacă el are tăria să-l imite, dacă el se va debarasa, din cîteva scuturături, de pasiunea care-l roade. Un post preliminar, de, poftim, nu mai mult de doi ani, ar putea fi socotit edificator... O condiţie mai indulgentă, mai părintească nu există... Altfel, veto categoric.

Şi mîna întinsă a domnului Stama tăia iatagan aerul, în vreme ce, subconştient, un pîrîiaş fin de mulţumire, cît un fir, se abătu, apucîndu-i ca un laţ sufletul, pe care-l revăzu reîntronat în faţa tăriei Iui dovedite, luat ca măsură fixă şi sigură, în compararea cu sforţările cestuilalt, de a se smulge din ghearele unei cumetre ce nu .se resemna, Doamne ferește, să fie lăsată cu una, cu două de credincioşii de pînă acum adoratori·

Aci domnul Petre rînji neîncrezător, ca omul trecut prin ciur şi dîrmon.

„Hm, trebuie să fii om, domnule !...", se închipui glăsuind mai cu niţică emfază, dar şi cu destulă îngăduinţă, mititelului.

Dar atunci un măcănit asurzitor şi aspru de claxon năpădi prin fereastra deschisă dinspre gardul din dos al grădinii, de parcă s-ar fi lăsat asupră-i o greoaie pasăre antediluviană, cu cioc de crocodil.

Numaidecît domnul Stama auzi răspunzîndu-i trîn- tituri de uşi şi paşi precipitaţi pe scări. înţelese repede despre ce-i vorba şi se mîndri în treacăt de iuţeala perspicacităţii lui. Dintr-un pas fu la fereastră şi văzu şalul fluturător al fetei şerpuind şi dispărînd printre boschetele pătate cu violet ale liliacilor.

O strigă, poruncindu-i cu o siguranţă şi cu un aplomb pe care şi-l aprecie cu încîntare :

— Irino, Irino, Irino... Nici un pas mai mult...

Şi nici un cuvînt mai mult. Doar stabilise procedura cea nouă. Şi surise văzînd o grămadă albă încremenind între tufele de liliac. Efectul era instantaneu.

Dar tot atunci răsună, izbită, şi poarta din dosul grădinii ; reptila de fier tăcu, apoi reîncepu să măcăne iar ; şi zbîrnîitul

motorului fu întrerupt de cîteva plesnituri de explozie, pe urmă redeveni regulat și se micșoră repede, îndepărtîndu-se...

Vîntul despică liliacul înalt, descoperind pitice lu- gere mișcătoare, legănînd albul narciselor de-abia desfăcute.

Cînd domnișoara Irina reveni după un ceas, afla că poarta grădinii â fost bătută în cuie, iar orice plimbare în vreo mașină, în afară de cea părintească, va fi urmată de rigorile regimului de claustru, aplicat la domiciliu.

Desigur că domnişoara îrina a convenit, cu nestă- pînită bucurie, la termenul de încercare, însă graţie uşoarei excitabilităţi a glandelor ei lacrimale, cît şi a schimbării totale de atitudine faţă de tatăl ei (acum numai ce intra pe uşă, şi-i sărea îndată la piept, îm- pletindu-i gîtul cu braţele şi sărutîndu-1 cu zgomot ostentativ pe amîndoi obrajii), din doi ani, sorocul s-a strîmtat la şase luni. în toată această vreme, domnul cel tînăr, pretendent, domnul Antioh Georgescu, avea drum liber în casă şi în grădină, iar ceva mai pe urmă, tot un astfel de drum obţinu şi domnişoara Irina, alături de dînsul, în maşina cu măcăit metalic şi paleontologic, pe străzi, la cinematograf şi la Şosea şi chiar şi la pădure.

Era dc-atunci o mare veselie în casă, pentru că regulatorul dispoziţiunii lor sufleteşti cine putea fi alt decît Irina ? însă domnul Petre Stama, care, după propria spusă, avea fin miros, simţea ceva factice 111 toate acestea. Pornind de la ochii alburii ai coanei Eugenia, care se iluminaseră ca două cioburi de porţelan — în dosul cărora ai aşezat luminări — el ajungea la negre ŞÎnduri şi la cele mai hazardate planuri de curse şi încercări.

Femeile aştia două s-au luat de mînă, o oarbă şi-o neştiutoare, îşi zicea dînsul, şi merş aşa, la întîmplare, prin pajiştea înflorită spre prăpastie. Pentru că acuma se convinsese : coana Eugenia nu mergea desigur pînă acolo încît să-şi răzbune trecutul ei prin viitorul fetei: era prea simplă pentru aceasta, prea o biată femeie de casă, ca să complice lucrurile pînă la tragedie. Asta convenea acum în urmă domnul Stama, dar tocmai asta era mai dureros, mai sumbru şi mai groaznic. Era şi ea deci tot o biată neştiutoare, o biata fetiţă, ca şi Irina, şi cu drept cuvînt, căci suferise, sărmana ! însă rolul lui de părinte al amîndoura tocmai prin asta creştea, căci el îşi păstrase minţile şi limpede-vederea întreagă ; şi iată de ce domnul Stama întreprinsese o adevărată vînătoare pe urmele subţirateculuı Antioh, băiat destul de drăguţ de altminteri, trebuia s-o recunoască şi domnul Petre, cu ochii lui încodănaţi de sprîncene ca de fată şi cu obrajii umezi, pe care zîmbe- tul se aşeza aşa de dulce, încît te

dezarma cînd îl certai. O bună pereche pentru Irina : parca erau fraţi, nu altceva...

însă... nu, nu, nti... nimic, nici o concesie... absolut de loc !... Dacă mai pune mîna pe carte... de joc, fireşte... scurt... paşaportul, şi gata, ca şi cînd nici nu s-ar fi cunoscut...

Şi cu ochii sfredelitori de să ia în furculiţele lor ce-ar fi întîhiit chiar şi dincolo de uşi şi de ziduri, conul Petre Stama urcă pentru întîia oară treptele clubului celui care-i fusese mai drag şi pe care, cu jurămînt de moarte, făgăduise să nu-1 mai calce...

A fost o adevărată fierbere printre vechii prieteni de acum cincisprezece ani şi chiar printre noii-veniţî, în povestirile cărora isprăvile dc odinioară ale conului Petrache reveneau într-una, ca un mit.

Dar domnul Petre cel nou a privit de sus, mîndru şi sigur de sine, îmbierile gloatei acesteia de indivizi mai jos de voinţă. El s-a retras în seara ceea cam pe la două jumătate, trei, acasă, din clubul atît de scump odinioară şi atît de plin de amintiri, dar a stat atîta acolo numai pentru a privi peste umere, cu compătimire, stîngăciile acestor noi adepţi ai norocului şi — mai ales — pentru a-şi arăta tăria, puterea rezistenţei lui chiar aci, cu nasul deasupra ispitei.

Pe urmă a luat toate cluburile la rînd, aducînd peste tot aceeaşi senzaţie şi rumoare. Dar penele albe de înotătoare au rămas necontenit nepătate de apa murdară prin care trebuia să treacă, şi doar pretutindeni ochii lui n-au mai făcut decît să fulgere scormonitori pentru a vedea dacă, în sfîrşit, băiatul acesta, alesul Irinei, e vrednic să-i calce pe urme.

Şase luni de abţinere e într-adevăr lucru mare, şi el surîdea îngăduitor amintindu-şi bucuria fără margini a Irinei atunci cînd, prefăcîndu-se că în sfîrşit cedează marilor ei rugăminţi, redusese termenul de încercare numai la şase luni.

„Copila de ea ! Şase luni însemnează doar totdeauna."

#

Domnul Petre Stama şi-a întins investigaţiile prin toate cluburile oraşului. Şi pretutindeni a zăbovit puţin, ca să compătimească pe ageamii de neofiţi, care puneau tremurînd hîrtioara măruntă în dreapta sau în stingă bancului, sau o

aruncau sec şi stupid, fără nici o noimă, fără nici un plan, ca nişte imbecili şi cu ifose de prinţi, de parcă, aruncînd sărmanul lor pol de după război, ar fi pus la mijloc o avere. Atîta inconştienţă şi atîta calicie îl dezgusta[u] literalmente ! Ce vremuri ! Ce vremuri !

încît, scîrbit peste măsură de toată această decădere, ochiul bătrînesc nu mai putu prinde, din iuţeala lor, oarecare mişcări ciudate în juru-i, care începeau de îndată ce sc întorcea cu spatele spre garderobier, ca să-şi lase în mîinile lui pardesiul de pe umeri ; o privire cu semnificaţie anume alerga atunci din ochi în ochi printre personalul garderobei, şi în timp ce acei care-1 serveau îi întîrziau respectuos cu plecăciunile şi atenţiile lor, în mod regulat o persoană, parcă pusă anume să dea acest semnal optic, dispărea instantaneu în club, întoreîndu-se apoi ca să ia din nou în primire pe bătrîn, cu alte plecăciuni şi luări-aminte, intere- sîndu-se ce anume doreşte să consume şi la care masă preferă să se aşeze în seara asta. însă şi această primire prea din cale afară de atentă i se părea domnului Stama un nou indiciu de decadenţă ; această linguşeală nemernică, frizînd atragerea în cursă şi escrocheria. Ce vremuri ! Ce vremuri !

Dar, iată, într-o seară, avînd fantezia să se întoarcă la acelaşi club pe care-1 mai vizitase eu o seară înainte, deşi se exprimase către portar şi personalul garderobei că nu-i va mai călca vreodată piciorul într-o tavernă aşa de împuţită, se întîmplă — ora fiind prea înaintată — să nu mai găsească la vestiar decît două domnişoare, cu ochii îndobitociţi de somn şi cărora trebui el singur să le ajute ca să i se scoată mîinile din mî- necile pardesiului.

Aceasta fu cu adevărat ceea ce se numeşte o mare inspiraţie ! se bucură din toată inima conul Stama cînd, în sala cea mai din fund — mai rămăseseră doar două săli luminate, restul se golise — prin marea oglindă pe care ochii lui o întîlniră cum păşi înăuntru, îl văzu pe el, pe junele Antioh, la masa de bacara, cu spatele spre intrare. Şi[-i] mai despărţea un pas doar, care, se înţelege, fu suprimat dintr-o mişcare.

Și atunci, în oglindă, cele două capete fură reflectate unul deasupra altuia ; al bătrînului, radios și uluit în același timp, totuși grav și demn ; al viitorului ginere dedesubt, încordat și palid, făcînd la cîte o mișcare să-i sticlească pe fruntea asudată, în jocul reflexelor electrice, ușoare șiraguri de perle infime.

Din spate, bătrînul i-avea fața în oglindă și cărțile în ochi. De două ori Antioh ridică privirile în oglindă spre capul de deasupra, care plutea ca o vedenie decapitată în ceața fumăraiei. Dar spre uimirea acestuia, nemărginită, pe conul Petre Stama, pe viitorul socru, care schimba din țapene în tot mai țapene atitudini marțiale, nu-l văzu. Ochii lui, mari și ovali și negri și care ei singuri dau dreptate Irinei în alegerea ei, probabil că n-ajungeau cu drumul lor pînă-n luciul oglinzii ; ei se opreau desigur în norii ce schimbau într-una voluptoase forme ai fumului de țigare. Acolo, în acea . necurmată depanare de albe și instalabile statuare, de mișcătoare și fantomatice profiluri, de lungi și blonde sau albăstrii chice de amazoane în zbor de monștri întraripați, el părea că vedea ceva ce nu mai putea să vadă nimeni altul, el părea că citește ceva anume, ascuns pentru toți alții și pe care numai ochii lui, mari, căscați și copilăresc ele umezi, cu tot acest fum uscat, puteau să descifreze. încît bătrînul păli; arcurile de deasupra sprîncenelor se săpară adînc în frunte și așteptă.

— Carte...

Cartea veni...

— încă...

Și cartea veni iarăși...

Tăcere de moarte. Și din nou privire lunga în norii ce treceau pe dinaintea oglinzii, ca pe deasupra unui iezer încremenit și fermecat, în fundul căruia ochii albaștri ai conului Staina stăteau cuminți și ficși, ca două pietricele scumpe în nisip.

— Carte...

Şi cartea, acum aruncată mai de sus, făcu o volta în dungă şi pe urmă se lăsă în încovoietură de spirală spre degetele ce-o aşteptau nervos...

— Nouă...

Grămada de bancnote se mişcă parcă singură spre partea cîştigătorului ; pontatorii şi chibiţii, care isprăviseră exclamaţiile de surpriză şi de plăcere sau de necaz, comentau zgomotos.

Unul singur numai, în dosul cîştigătorului fermecat, nu scotea nici o vorbă, nu făcea nici o mişcare. încremenise stană şi aştepta într-una, răbdător, în spatele rătăcitului, în norii de fum ai norocului, încruntat şi sever ca o piază.

Iar jocul reîncepu...

—. Carte...
— Nu !
Toate privirile se îndreptară către cel care strigase astfel. A lui Antioh, cea din urmă, pe îndelete şi peste umăr, ca şi cînd oglinda din faţă nici nu ar fi existat...
Apoi ochii cei negri se căscară poate chiar dincolo de marginile orbitelor, într-atît deveniseră de mari ; un freamăt trecu prin asistenţă. Antioh nu prea ierta pe cei care încercau să-i dea sfaturi şi-ai căror ochi nu-i plăceau. De astă data, însă, se sculă şovăind de pe scaun şi buzele abia punctară :
— Dumneata...
Dar era de ajuns ca să te uiţi în ochii bătrînului ca să vezi plutind în ei aceeaşi expresie vagă, absentă, de vizionar, care domnise înainte în ochii celuilalt.
— Jos şi rest ! şoptiră drept răspuns buzele vestejite.
— Rest, rostiră clar şi sonor cele tinere.
Iar prin oglindă, Antioh vedea acum pe bătrîn transformat cu desăvîrşire, cu ochii pară, cu buzele tremurînd ca foile veştede toamna, agitat la culme, în aşteptarea momentului suprem.
Norocul veni şi acum.
— Vezi ? făcu bătrînul, în vreme ce trăsăturile ï se destinseră şi faţa i se aprinse ca de iluminat.
— Ce carte venea ?... întrebă atunci cel tînăr.
Bancul arătă cartea care ar fi urmat.
— Vezi ? fu acum să zică rîndul celui tînăr.
Bătrînul încuviinţă admirativ din cap şi lăsă prieteneşte o mîna pe umărul inspiratului. în sfîrşit, găsise unul ce se ridica pînă chiar deasupra aşteptărilor...
— Aveai dreptate... dar şi aşa a fost destul de bine.
în zori porniră strînşi lipiţi unul de altul, ca doi rătăciţi de nu se mai ţinea minte, care în sfîrşit s-au regăsit. Se despărţiră, bătrînul binecuvîntînd pe ceî

tînăr cu unicul nume ce socoti acum că i se cuvine cu drept:
— Fiule !

Și din chipul cum se desfăcură buzele lui să-1 pronunţe, din dragul infinit al pronunţării, Antioh ghici mai mult decît o făgăduinţă, el auzi mai pur, mai cald și mai adînc decît totdeauna răsunînd pentru dînsul accentul celui mai desăvîrşit simţimînt părintesc.

Gîndirea, Bucureşti, an. X, nr. 5, rnai 1930, pp. 156—163.

PIAZA

Cei doi inamici se priviră crunt o secundă. Omul și pisica. Pe urmă, pe figura pisicii trecu ca un fel de bucurie răutăcioasă, și din două salturi dispăru.

Emanoil Badea îşi spuse :

„Am s-o împuşc... altceva nu mai rămîne..."

Dar el ştiu de la început că astea erau două vorbe de prisos. Braţul îi tremura totdeauna cînd trăgea cu revolverul, iar pe puşcă nu mai pusese mina de la război. Aşa că ar fi fost un canun pe bietul dobitoc. Mai ales pe-o pisică; jivinele astea au atîta putere de viaţă în ele, că ţin chiar la mai multe gloanţe în şir. Dar dacă ar pune pe altcineva s-o împuşte ?...

S-o împuşte !... Cuvîntul pornit din gînd i se opri dinaintea ochilor, desfăcîndu-se ca o blană moale şi lucioasă, pe care pete neregulate de sînge stricau dizgraţios contrastul albului dens de zăpadă stătută cu al negrului mătăsos.

Da, pe altcineva...

Și pentru că noua hotărîre nu i se părea tocmai bine fixată în pervazul eîndului, **q** ţintui Cil Pi'O liîrtic fluturătoare, cu neplăcerile cu care pacostea asta de jivină umplea casa de cînd o aduseseră aici.

Ah, ar fi fost de ajuns doar miorlăitul ăla enervant, care nu mai înceta chiar cînd era sătulă ! Dar stricăciunile pe care le făcea ? Șoareci nu prindea niciodată, dar se da fără preget la puii de găină. Avea apoi un mare dar să descopere ouăle din cuibar înaintea femeii din curte ; se strecura în sufragerie cînd se pregătea masa și devora mezelurile, untul sau tot ce era pus înainte de aducerea felurilor. Iar cînd o sur- prindeai, răspundea cu ochii licăritori cu care te privea drept în faţă ;

pe urmă botul se crispa în acea sinistră bucurie animalică ce~i era particulară şi din două salturi dispărea.

Au pedepsit-o de multe ori, desigur, dar asta a fost cu totul de prisos. Pe urmă, era atît de mobilă, că rar daca o ajungea prima lovitură. Se strecura cu uşurinţă printre picioare. Iar dacă închideai anume uşa şi fereastra, ca să nu mai scape — cînd nu-şi găsea vreun cotlon inaccesibil 111 fundul subpatului sau dedesubtul bufetului — devenea de-o silbătecie fără seamăn. Se arunca nebună într-o parte şi-n alta, se ridica pe păre- ţii netezi pînă la înălţimi de nccrczut, spumega şi te privea cu ochi atît de duşmănoşi şi de groaznici, că singur trebuia să deschizi fereastra, ca dintr-o săritură să se arunce pe gardul dimpotrivă.

Dar pedeapsa, pe lîngă că nu aducea 111 urmă-i nici un semn de îndreptare, însă nici măcar nu o făcea să stea mai multă vreme ascunsă. Reapărea îndată şi te privea dc departe, cu capul uşor încordat spre pămînt, cu un picior puţin fandat parcă în chip de înfruntare ; dezgustat de barbaria bătăii, trebuia să ridici neputincios din umeri. Atunci grumazul ci se des- corda, şi-11 timp ce în ochi şi pe botu-i se aprindea tainicu-i surîs, se întorcea deodată cu cochetării de femeie şi dispărea cu paşi neauziţi, de hoţ.

*

— Am să pun pe Sandu s-o împuşte ! hotărî în cele din urmă Emanoil.

Sandii era cel mai mic dintre fraţi; era încă elev şi venise în vacanţă. Braţul lui tînăr n-avea de ce să tre^ mure pe armă. De altfel, de multe ori el se scula de dimineaţă, punea să i se facă un pachet cu răcituri şi pleca la vie, unde stătea ziua întreagă. Seara venea cu cinteze, cu grauri, cu mierle sfărîmate de alice şi legate de gheruţele învineţite, crispate pe sfoară.

Emanoil nu mînca niciodată din trofeele vînătoreşti ale fratelui său mai mic. Dar Sandu îşi aduna tovarăşii de vînătoare şi pe alţi prieteni din tîrg şi se închideau cu toţii în odaia celuilalt frate, Ionică, unde se încingea sfat şi veselie mare. Emanoil le dădea uneori voie să scoată vin din pivniţă, şi ceasuri multe după aceea răzbăteau din dosul uşii cenuşii freamături de veselie, răsunet energic de pian, îngînări dulci de mandolină.

*

Emanoil trecea cu sufletul strîns pe dinaintea uşii de după care fremăta tinereţea ; căci în mijlocul ei, inima însăşi a acestei tinereţi zgomotoase, era un biet olog, frumos şi plin de toate entuziasmele şi de toate dorurile ; era bietul Ionică, fratele mijlociu, pe care o boală neaşteptată îl betejise de doi ani, făcîndu-l pentru toată viaţa, scurtă, cît acum se anunţa să mai fie, prizonierul odăii lui cu pat de spital, cu lavaboul dintr-un colţ şi dulapul cu haine din colţul celălalt, cu scaunele pentru prieteni şi cu pianul, care rămăsese pentru el singura mîngîiere şi, cum spunea adesea, singurul rost pe pămînt.

De aci, din spaţiul acestei odăi largi, pe care docto- ral o voise cit mai puţin încercata, pornea şuvoiul de fierbinte sevă care pompa restrînsa şi sportiva tinereţe a acestui orăşel ; înlăuntrul ei, începătorii vieţii îşi primeneau sîngele cu altfel de doruri, cu pofte de altă culoare, cu visuri şi aspiraţii care, uneori, între zidurile văruite simplu, din porunca aceluiaşi doctor, luau dimensiuni aproape de ideal.

Emanoil îi privea cu melancolie venind unul cîte unul, aduşi din şale, covîrşiţi parcă sub greutatea cine ştie căror griji nebănuite, ciocănind uşor la uşa sură. Erau toţi tineri sănătoşi, unii chiar chipeşi şi voinici, încît el se întreba cu

drept cuvînt ce puteau să mai găsească oamenii aceştia la un biet nevoiaş, lovit aşa de crunt de soartă ? îi atrăgea oare vinul din pivniţă ? Dar cheile el nu i le dădea lui Sandu decît o dată pe lună, cum abia încuviinţase doctorul, pentru ca bietul năpăstuit să mai aibe uneori iluzia plăcută a vieţii tinereşti, astfel încît mulţumirea sufletească să rămînă ca un prisos peste cît ar fi putut vătăma numărul ceva mai mult decît ar fi trebuit de pahare. Dar Emanoil ştia destul de bine : Ionică nu se prea prăpădea cu firea pentru vin ; chiar păhărelul ce i se aducea cotidian în camera lui, o dată cu felurile de mîncare, de cele mai multe ori era scos aproape pe jumătate. O dată pe lună, însă, îi făcea mare plăcere să-şi ospăteze şi să-şi înveselească tovarăşii de hoinăreală ; ceea ce nu oprea pe aceştia să revie şi în celelalte zile, cînd nu era vin, unul cîte unul, să se strîngă cu toţii în jurul celui pe care, atunci cînd avea picioarele sănătoase, îl ascultau, de la mic pînă ia mare, ca şef şi ca îndrumător.

★

Astfel acum, în locul vinului, gîlgîia cîntecul, visul. Degetele ologului, ca şi cum ar fi răscumpărat pentru ele puterea pierdută a picioarelor, alergau de astă dată pe clape aşa cum alergau picioarele valide odinioară prin zavoaie şi prin coclauri, în desele războaie, cu praştii şi cu pietre, împotriva numeroşilor adversari ai gimnaziului ; elevii de la meserii sau de la comerţ ; mai pe urmă, cum alunecau pe parchetul lucios în cadenţa tuturor jocurilor.

Pentru întîia oară copiii ăştia de tîrgoveţi ascultau minunile lui Beethoven sau tumultul lui Wagner şi ascultau toată cavalcada ariilor travcrsînd secolele în ropot războinic, în huiet frenetic de alai nupţial, în ritm domol sau furtunos de vis ori de dragoste, în marş maiestos de cortegiu funebru, din fundul vremurilor şi pînă astăzi. Mulţi erau şi ei, asemenea, feciori dc oameni avuţi; aveau surori sau mame care cîntau la pian ultimele romanţe şi ultimul joc la modă şi chiar mai mult decît atîta. Poate în casele lor răsunaseră aceleaşi note care răsunau şi acuma sub mîna prietenului lor ; dar pentru minţile lor tinere, Beethoven şi Mozart, Chopin şi Berlioz

acum se dezghiocau din împletitura neguroasă a neînţelegerii. Ei se uitau la cel ce descifra cu atîta precizie inscripţiile încîlcite ale frumuseţii muzicale, îngrămădită în teancurile de caiete, formînd movilă deasupra pianului, ca la un mag tînăr şi ţintuit pe vecie de scaunul cu şurub în-vîrtitor ; magul făcea semne cabalistice cu mîinile lui lungi şi nervoase şi îndată prin noaptea de abanos a pianului se deschideau zări fără sfîrşit, orizonturi catifelate, luminate de aştri necunoscuţi, în împerecheri inedite de culori, ele înşişi inedite ; frînele pămîntului slăbeau, scădeau, dispăreau : mica odaie cu înfăţişare de spital plutea în depărtări astrale...

Pe urmă, după muzică era rîndul cuvintelor ; cîntă- reţul părăsea în cîrji scaunul cu şurub şi se îndrepta spre patul cu drove *de* bronz.

Stătea pe şezut, pe moalele saltelii, şi asculta pe ceilalţi, aproape toţi deodată ; apoi începea să vorbească el, şi atunci se făcea tăcere.

Du pa primele cuvinte, mîinile — căci toata viaţa lui rămăsese în mîini — se ridicau 111 sus ca nişte aripi. Ele se agitau într-una, parcă ar fi vrut să urce necontenit ; şi taţi ceilalţi priveau mîinile acestea, care păreau că vîslesc bărbăteşte spre înălţimi; le urmăreau cu capul uşor plecat într-o parte, parcă să le observe mai cu uşurinţă cum despicau albastrul nesfîrşit în înot voinicesc.

Căci mîinile acestea păstrau şi acum aceeaşi putere magică de deasupra clapelor ; la primele lor mişcări, ca la un semn vrăjitoresc, tavanul dispărea, şi la căldura vorbirii bietului beteag aveai necontenit senzaţia norilor şi a zborului. Intrînd pe neaşteptate la Ionică, Emanoil putuse surprinde adesea pe tinerii aceştia ai tîrgului înghiţind cu ochi, cu urechi, cu frunte, cu toate simţurile larg căscate vorbele fratelui său ; pentru ei, ele erau ca o licoare fără pereche, pe care o legumeşti în clipele mari ale vieţii ca pe-o binefacere a cerului în aridul de pustii a vieţii de tîrg pe care o duceau.

îi vedeai apoi plecînd cu ochi luminoşi, dornici dc ducă spre alte tărîmuri noi, toţi hotărîţi să calce ne- contenit mai departe, să lase 111 urmă acest searbăd tîrguşor de provincie,

unde cel care le dăduse viaţă şi aripi avea să rămînă pentru totdeauna .....

Emanoil rămăsese nemişcat 111 faţa uşii sure, pe care florile pictate îşi pierduseră dc mult roşul; părea că ochii lui răzbat lemnul cenuşiu şi se opresc încărcaţi în acelaşi timp de mîndrie şi de stînjenire îndurerată, pe fratele său şi pe ascultători.

Zgomotul cel mare încetase de mult, şi-acuma răsuna din nou doar cîntecul pianului.

Era o sonata care aducea miros şi gust de luncă, de joacă şi de primăvară. Emanoil ştia că e Beethoven, pentru că îl văzuse odată, pe cînd cînta, cu caietul lui Beethoven dinainte. Dar titlul nu-l cunoştea. Şi se prinse cu sine însuşi că trebuie neapărat să fie vorba de primăvară...

Un mieunat întrebător şi neaşteptat se desprinse deodată din umbra de [dejdesubtul canaturilor, de parcă degetul vreunui glumeţ prost ar fi apăsat grosolan o clapă nepotrivită. Surprins ca de-o stafie, Emanoil dădu un pas îndărăt, iar inima parcă i se mută într-o parte. Pisica bălţată stătea cu piciorul dkiainte ridicat, gata să fugă. Totuşi, pentru că Emanoil nu făcu la început nici o mişcare, pe figura ei rămînea aceeaşi expresie de întrebare, care se rezolvă din nou într-un miorlăit de astă dată lung, piţigăiat şi dureros de enervant, sfîşiind ca o unghie ascuţită ţesătura de mătase a pianului.

—Hai... marş... marş !... răcni el, scos din sărite.

Figura nedumerită a mîţei — Emanoil pentru întîia oară surprinse această snccesic de înfăţiseri — de abia acum deveni deodată răutăcioasă ; ochii îi sclipiră, şi pe bot îi apăru rînj'etul obişnuit.

Ea sări din loc, se prelinse pe lîngă zid, în apropierea lui Emanoil, care bătu amenințător din picior, şî după o clipită fu tocmai lîngă uşa cea mare şi îndepărtată dinspre afară.

—Haid', ieşi odată...

îi deschise uşa cea mică de la sală şi se îndepărtă ca să-i lase drum liber de fugă. Cînd pisica îi socoti la distanţă convenabilă, se repezi să iasă în goană turbată, stupind cu înverşunare.

Se duse să înclndă după dînsa. Ea se oprise la colţul sălii, de parcă l-ar fi aşteptat anume : îl privea cu aceiaşi ochi sclipitori şi cu acelaşi aer caraghios. în fine, dispăru.
»

Sandu repara o puşcă veche, de mult aruncată în pod. El se pricepea de minune să dreagă tot felul de lucruri şi chiar să le facă din nou. Gardurile, coteţele, răzoarele şi rondurile din grădină, treptele cele noi ale scării din dos erau doar m întregime opera lui din vacanţele anterioare şi din vacanţa de faţă. O grămadă de alte scule din bucătărie sau din întregul gospodăriei erau de asemenea reparate de el. Iar acum, dacă luase la zor rabla asta de puşcă, la serviciile căreia de mult se renunţase, e pentru că el îşi dădea seama că va ajunge cu siguranţă la un rezultat util. Emanoil era convins de acest lucru pe cînd se apropia de dînsul. Se opri lîngă el şi-i urmări tăcut, mai multă vreme, mişcările mîinilor. Le privi plîmbîndu-se dibace prin şurubăriile mecanismului, pipăind grijuliu vreun colţ ruginit de oţel, încercînd puterea vreunui arc sau mîn- gîind cu satisfacţie un resort cu încă bine strînse înco- lăcituri. Privind atent, Emanoil părea că începe să dezlege ei însuşi tainicul rost al acestui organism metalic ; ba chiar era surprins şi contrariat cînd mîna fratelui său lua un drum protivnic aşteptărilor lui în sondările necurmate, ca să regăsească unde s-a ascuns viaţa între viscerile acestea ruginite, care înainte puteau să scuipe, la un singur semn, moarte şi spaimă, durere sau triumf. Dar cînd vedea că nu fără rost fratele său îşi îndrepta atenţia într-altă parte decît ar fi dorit el, Emanoil se lămurea tot mai temeinic că astfel de mecanismuri vor rămîne pentru dînsul totdeauna de nelămurit.

Şi fără nici o stringere cîe mimă despre partea asta, învăluind pe fratele său într-o privire de admiraţie, îl întrebă, cercetînd să vadă dacă se potriveau cumva în gînd :

— Şi care are să fie prima victimă, Sandule, a rablei ăştia, cînd va redeveni iar puşcă vrednică şi sănătoasă ?

— Cine ştie ? răspunse Sandu, iar mişcarea umerilor lui, care însoţi răspunsul, arătă că nici nu-i trăsneşte prin minte măcar să-şi bată capul cu astfel de preocupări.

Emanoil simţi ca un fel de stînjenire în suflet că în gîndul fratelui său ideea de a suprima pacostea aceea de pisică, ce le făcea atîtea mizerii zilnic, nu a venit de la sine, aşa cum îi venise lui.

Dar atunci pisica se ivi pe aleea grădinii. Păşea rar, parcă ezitînd, şi-şi ridicase botul, de parcă adulmeca înspre dînşii dacă e indezirabilă sau nu.

Emanoil constată din nou că acum figura ei e umilită şi temătoare ; vrea să zică, numai atunci cînd o goneşte şi-o ameninţă sau o bate cineva ea devine rea şi rîzătoare.

O lăsă să înainteze şi schimbă semnificativ priviri de la ea spre fratele său şi iarăşi Sandu îşi ridică ochii, îi remorcă de ai celuilalt, văzu pisica.

— Cine ar putea să fie ? întrebă, întorcîndu-i iar la Emanoil.

— Ei, cine ? insistă acesta, fixîndu-l şi aplecînd semnificativ capul la jumătate, gata să-l aplece de-a binelea pentru a marca consensul.

— Vreo cintezoaică... ce zici... dacă nu te-oi pomeni cu gogeamitea iepurele...

Şi rîse voios.

Pisica se aşezase lîngă el pe şezut şi se spăla rînd pe rînd cu labele dinainte. La Emanoil nu se uita nici măcar pe furiş.

Atunci ridică din umeri şi se îndepărtă fără să rnai zică nimic. Din urmă îl însoţi pînă departe uşorul ciocănit în metal al dregătorului.

*

De acum înainte, Emanoil rîdea totdeauna cînd auzea de năzbîtiile pisicii. Rîdea cu poftă mâre într-atîta, încît enerva pe toată lumea cu hohotele lui.

în faţa figurii tăiate de toate cutele necazului, pe care i-o înfăţişa uneori, cînd se întorcea din oraş, ne- vastă-sa, Elenuţa, disperată de noua ispravă a animalului, el o înciuda

şi mai mult cu vorba lui zgomotoasă. Pe urmă încheia împăciuitor :
— Lasă, frate, că nu e nimic...
— Bine, dar pînă şi potîrnichile...
— Nu e vina ci. Trebuia să le închideţi mai bine...
— Numai cheia n-am întors-o... însă e atît de-a dracului, încît i-a dat în gînd să deschidă uşa cu laba...
— Poate c-a umblat altcineva...
— Am surprins-o cu friptura în gură...
Furia lui Emanoil reîncepea să vină de undeva dinăuntru, în şuvoaie de sînge ce se izbeau în păreţii obrajilor, congestionîndu-i, ca o apă care ar fi venit pe dedesubt, umflîndu-i vestmintele. Dar repede se scutura...
— I-a dat în gînd ? ! Vorbă !... Imposibil să nu fi fost uşa crăpată...
— Nu, η-a fost... îţi jur că n-a fost... asigura cu temeinicie Elenuţa... E un neam rău de pisică... Toate îi trăsnesc prin gînd...
Emanoil îşi aminti de rîsul acela animalic care-1 scotea pînă acum din sărite.
— Hm, parcă ar fi vrăjită, murmura el. Parcă ar fi o piază-rea abătută asupra casei...
Şi-ji aducea încă aminte din nou aa?a constatare curioasă care-1 uimise, cum rîsul pisicii, cu expresia lui răutăcioasă, drăcească, venea abia pe urmă, după ce întîi te privea ca orice pisică normală ; şi numai cînd

o alungai şi o certai, îşi arăta colţii subţiri de porţelan şi ochii cu pupilele complect căscate, rîsul din dosul căruia se desprindea, tăcută şi hotărîtă, plămădeala viitoarei răzbunări.

—Are pe dracul într-însa î conchise Emanoil, dînd din umeri neputincios. Cînd o pedepseşti, îţi rîdc în faţă ca ducă-se~pe-pustii... Şi cînd ti-o pedepseşti, atacă, provoacă, fură...

Emanoil se opri. Soţia lui se uita curioasă la el. Acuma să mai treacă şi drept superstiţios !... Hm... O pisică la fel cu toate pisicile... De unde această obsesie idioată ?... Şi, în definitiv, de ce această stînjenire, de ce să nu-i spună Iui Sandu de-a dreptul : ,,1a ia-ţi puşca, tinere, şi fă-i seama... Nu vezi că ne strică toate cel ea ?..."

Emanoil surîse amar. El ştia bine că-şi dă curaj de-geaba... Nu va spune astfel lui Sandu. Cd mult îi va sugera uşor, pe nesimţite...

Şi-i fu milă de el. Parcă dacă i-ar spune drept în faţa sau numai i-ar'infiltra pe nesimţite ideea în cap, nu ar fi aceeaşi barbarie ?...

Poate că nu... Sugerînd cu meşteşug, cel căruia i s-a imprimat pe îndelete gîndul strein în minte va avea aerul că el însuşi 1-a emis... Ori, dacă-1 acceptă şi şi-1 însuşeşte, e ca şi cînd s-ar fi potrivit în gînd cu adevăratul emiţător, care îşi simte astfel conştiinţa uşurată şi sufletul întărit... Şi toate astea pentru... o pisică... Emanoil se scutură cu energie :

—Ia să cheme pe Sandu încoa[5]...

Elenuţa, înainte de a suna, zîmbi :

—Sandu nu ştie că i-a mîncat potîrni chile,,,

Potirnichile erau vînate de el !

. — Atunci să nu-1 mai cheme, hotărî Emanoil, rin- jind diabolic. Lasă, să-i oferim această surpriză la masă, în locul potîrnichilor !

De astă dată veni şi Ionică la masa. Se gătise bine, îşi pusese lavalieră nouă şi-şi pieptănase cu îngrijire părul castaniu, pe care firele ondulate îl ţineau în permanenţă umflat şi zgribulit. Venise pe sala zigzagată, făcînd să răsune scîndurile sub lovitura cîrjilor, a căror deschizătură de larg compas depăşea necontenit preşul îngust, pe moalele căruia se lăsau, îngroşate de feşi, doar picioarele schiloade.

Ionică venea la masă pentru că de astă dată Elenuţa invitase pe domnişoara Erminia, o fată uscată şi brună, cu mîini şi picioare subţiri, cu un nas puţin mai mare decît ar fi trebuit, dar care-i da feţei un aspect ştrengăresc şi plăcut. Ea era tare bună de gură şi ştia tot felul de snoave. Venea uneori la Ionică, intra singură în odaie şi sta de vorbă cu el. Adesea îi aducea note, şi de multe ori prietenii lui o găseau stînd lîngă pian, pe un scăunaş, ascultînd pe muzicantul beteag, care atunci se întrecea pe sine. Cu toţii erau convinşi, iar Ionică era cel mai zdravăn convins, că fata vine pentru el, pentru figura lui cu adevărat frumoasă şi pentru darul lui de a da clapelor suflet şi vrajă. Numai Ema- noil credea că vine atît de din vreme la fratele său tocmai pentru a nu se băga de seamă că e înţeleasă cu vreunul din numeroşii lui amici să se întîlnească cu dînsul în camera cu muzică şi cu veselie. Pînă la adunarea prietenilor, domnişoara îşi satisfăcea şi rara plăcere de a rătăci mintea acestui olog, pe care, desigur, n-avea niciodată să-l iubească.

Masa aceasta fu scînteietoare de vervă şi de bună voie. Ermjnia se dovedi o fată cu adevărat *în* stare, cu toată tinereţea ei — nici n-ajunsese [de] douăzeci de ani —, să întreţîe şi să facă să rîdă cu inima deschisă pe nişte convivi care de obiceiul lor nu erau tocmai aşa de dispuşi la petrecere. Pînă şi Emanoil rîdea cu toată pofta, uitînd uneori că-şi impusese de la început să dea un ton particular, un aer de rîniet rîsului său, pentru a indica domnişoarei Erminia că în privinţa atenţiilor şi a privirilor deosebite ce acorda lui Ionică el are rezervele lui.

Se vede însă că Erminia nu înţelegea acest limba; de intonaţii, pentru că se întrecea tot mai mult cu vorba şi cu rîsul şi tot mai mult creştea în ochii ei lumina prietenească,

bucuria de bunătate şi de dispoziţie pentru ologul pe care dunga mesei îl tăia în două, lăsînd privirilor numai trupul învoalt şi capul fru- fos şi ascunzînd netrebnicia beteşugului.

Ionică rîdea. El se silea să fie cît mai plin de spirit $i să întrebuinţeze expresii cît mai alese ; însoţea uneori cuvintele de cochete înclinări ale capului, care poate i-ar fi stat bine dacă pentru Emanoil şi pentru comeseni n-ar fi rămas veşnic prezente în minte, oricît scîndura mesei ar fi încercat să le ascundă, feşele groase de lină ce-i învăluiau sfărîmatele lui picioare.

Emanoîl citea lămurit în ochii domnişoarei Erminia ; la fiecare mişcare de cochetărie, de obicei stîngace, a fratelui său, peste lumina de veselie a ochilor ei se mai aprindea un punct, care ardea o clipă, de răutate, ca o flacără plutitoare într-o ceaşcă de untdelemn.

Simţea din nou venindu-i în faţă şuvoiul sîngelui otrăvit şi cu greu se străduia să nu izbucnească. Căuta totuşi un chip anumit de vorbă sau de privire care să scape celorlalţi, dar pe care Erminia să-1 priceapă, singură, pentru ca să ştie, cochetuţa asta de provincie, cu aere de vedetă de cinematograf, că e cineva totuşi la masa asta care i-a descoperit jocul şi surîde cu milă dibăciei cu care ea crede că duce pe degete aţîţia bkţi oameni naivi şi lesne încrezători.

Se gîndi într-un rînd s-o întrerupă tocmai cînd vorba ei ar fi fost cine ştie cît de departe, de străină de întrebarea pe care el ar fi aruncat-o în mijlocul mesei, ca o explozie de ironie şi de dejucare :

— Spune sincer, domnişoară Erminia, care dintre tinerii aceia ce se adună la Ionică te atrage mai mult *acolo ?*

Şi să rîdă apoi zgomotos de figura ei uluita, de nasul acela lung, care ar ieşi şi mai mult în relief dintre obrajii subţi brusc de neaşteptatul izbiturii, să rîdă de mişcările ameţite ale capului care nu ştie pe unde să iasă din impas, ca ale înecatului ce-şi mută sacadat, de colo pînă colo, nările şi gura, setoase de aerul pur şi întremător.

Perspectiva acestei înfăţişări succedînd celei actuale îl ispiteşte peste măsură ; de două ori chiar rosteşte primul cuvînt, dar nu poate continua, căci atenţia generală e confiscată, pînă la ultima lescaie, de verva domnişoarei Erminia. Nu se lasă totuşi ; aştepta deci cu dîrzenie şi încapăţînare.

Şi cînd se făcu tăcere, îşi aruncă dintr-o dată eroic privirea," roată, la cei ce-aveau să asiste la neaşteptata strălucire. Insă privirea i s-a oprit pe faţa lui Ionică ; e atîta fericire în ochii şi pe obrajii aceştia, pe care sănătatea s-a lăsat, rumenă şi biruitoare, ca un duh sfînt pe-un chip chinuit de apostol, că primul cuvînt, adineoarea scăpat, acum i se împiedică în gît ca Un os înghiţit pe neaşteptate.

Figura ei va fi caraghios de interesanta la privit, de bună seamă, dar privirea lui ? Nu s-ar usca imediat, că la suflarea unui vînt gheţos, umezeala de fericire din ochii lui mari şi calzi, n-ar fugi tot sîngele ăsta din obrajii secătuiţi, pe care nici un medicament de pe lume nu-i poate umple de atîta roşu cît cîteva vorbe perfide de fată, cîteva iţe de păianjen, lăsate în grabă dintr-o pereche de ochi nestatornici, încurcîndu-te de-a binelea într-o biată zdreanţă superficială de iluzie ?

Nu. Minţind cu neruşinare, bătîndu-şi joc cu frenezie, canalia nu face decît să mîntuie. Iar el, venind cu întrebarea lui brutală, căzînd ca un bolovan grosolan şi inform într-o leasă de mătase...

Nu, desigur, nu.

Deşi mititica ar trebui făcută să ştie că navighează aşa doar în minţile acestea adormite de hipnoza sărăcăcioaselor ei farmece ; dar că nu domneşte tot astfel şi în mintea Iui, rămasă liberă şi forte, pentru că era stăpînă pe sine, dominînd prin înţelegere chiar pe acea care se crede atît de neînţeleasă.

Ceea ce nu poate să-i spună graiul lui i-o va spune privirea. Şi ochii lui pornesc să se-aţină la ochii ei ; aceia scapă, aceştia le sar din nou în cale. în sfîrşit, scăpărările s-au încrucişat. Două împunsături energice dintr-o parte, două săgeţi de alarmă din partea cealaltă. Obiectivul luptei nu se cunoaşte încă de partea atacată ; cu toate astea, defensiva *se* desfăşoară din instinct. Angajamentele devin din ce în ce mai serioase. Domnişoara Erminia are oarecare poticniri în verva ei pînă acum aproape neîntreruptă, are chiar tăceri. înfrîngere totală : ochi care cad în farfurie.

Iată-i, s-au ridicat de acolo, temători şi înfrînţi, ca un rănit într-o mînă. .

„Ce vrei de la mine ?" întreabă ei atît de lămurit, că nu mai poate fi nici o incertitudine.

„Doar atîta : te văd, te văd... nimic altceva../"

Răspunsul e greu de înţeles. Emanoil redublează ascuţişul lăncilor, ce se întind din nou, războinice, din luminile culcuşului lor verde.

Ochii învinşi cad din nou în farfurie. Dar, o dată odihniţi acolo, lumina lor nu se mai ridică de astă
dată înfricoşată şi şovăitoare». O, nu, acum rănitul
se retrage dibuitor, dar restabilit, prin tufişuri, pîn- ditor şi cu degetul pe trăgaci. Prmrile se strecoară viclean pe sub gene... Ascunse bine sub lungile gene tremurătoare şi negre, cu luciu de mătase, ele scapără totuşi!...

Din ascunzătoarea minunată, îşi lasă din cînd în cînd văzută goliciunea.

Răspund acum limpede : „Am înţeles. Te-am înţeles..."

Şi pe urmă scapără iar, ca o aripă de flutur căruia i-ai captivat pe cealaltă...

„Bine..."

Un „bine" apăsat, subliniat de-un rîs uşor, dar dur, compact...

Dimpotrivă... au înţeles cu totul altceva... Emanoil e turburat... Nu asta a vrut să spună... nu... dar...

Ochii adverşi nu mai stau însă să dea răgazuri. Ei se reped acum necurmat, dau lovituri repezi, se retrag, vin iară... Verva domnişoarei Erminia a revenit ; iar căldura şi inventivitatea jocurilor ei de vorbe a atacat culmi nebănuite..."

Iar ochii se reped, acoperă cu învăluiri piezişe» surprind şi se înfig cu siguranţă uimitoare. Ochii lui Emanoil abia se mai ridică din farfurie.

Vai, Doamne, dar n-a înţeles asta, n-a vrut asta...

Cu toate astea, săgetările acelea negre au în vîrful lor licori blestemate, înveninate. El le simte cum i se răsfiră prin sînge ca vinul străbun ori ca hidro- melul... El se zbate contra acestei invazii fluide, care-l încleştează şi-i suflă amarnic prin golul vinelor şi-al arterelor vînt uscat de amorţire...

Pe furiş ridică ochii la Ionică... Şi-i întîlneşte pe-ai acestuia fixîndu-l, seci, împăienjeniţi, sticloşi, fixîn- du-l de acolo, din mijlocul feţei aceleia acum iarăşi supte, galbene, stoarse, ca de mort...

Ar vrea să facă o mişcare de împotrivire, de răzvrătire, cît de mică. îngăimează un biet surîs lui Ionică... Fals şi searbăd...

Iar vocea Erminiei se lasă şi se riuică în zbor neastîmpărat de porumbel, însoţită de fluturările de rîs ale Elenuţei şi ale lui Sandu. Iar ochii ei, nevăzuţi decît de Ionică, se înfig adînc în ochii lui Emanoil, se înfig cu putere şi se dau în acelaşi timp şi se zbat, lumină în lumină, ca într-o vibrare supremă de flori...

„Dumnezeule, n-am vrut asta, bîlbiieşte într-insul Emanoil, unica lui scuză pentru sufletul lui, pentru halul ăsta

de suflet îmbătat, robit, dărîmat... Ce ochi are, mizerabila... ce ochi... canalia... nebuna... mi- * titica..."

— Dar potîrnichile mele ? strigă deodată Sandu, sărind drept în picioare.

Era şi timpul... Emanoil simţea ca se sufocă, de parcă-ar fi alunecat, undeva la o cramă, într-un butoi cu borhot parfumat şi ameţitor.

—Pentru potîrnichile tale să-ţi mulţumească doamna... întinse Elenuţa mîna spre pisica băîţată, care îşi făcuse apariţia şi-şi întindea capul prin în- tredeschizătura ferestrei, mîngîindu-1 molatec de cer- ceveaua mobilă...

—Cu$n, le-a mîncat ? făcu Sandu un elocvent gest de dezamăgire, lovit de cea mai cumplită stupoare.

într-adevăr, el aştepta rîndul potîrnichUor, cu mîndria vuia tor ului care ştie că onorurile cele mai de seamă ale sfîrşitului de masă vor fi ale lui.

— încît — interveni Emanoil răsuflînd adînc, de parcă-ar fi ieşit la mal după o cruntă luptă cu apele unui fluviu — încît, vezi bine ce mai răraîne; ca să putem fi siguri că vom minca de-acum înainte, cel puţin, isprăvile tale vînătoreşti, trebuie în prealabil să-ţi încerci puţin puşca şi pe nepoftita asta...

Vorbise mult, prea mult, prea ocolit.,, prea... vorbise idiot... Şi brutal... desigur, judecind după exclamaţiile cu care comesenii i-au primit propunerea... îşi vede singur rînjetul ce trebuie să-i fi însoţit vorbele, şi-1 vede ca într-o oglindă ce i-ar fi păstrat, cîteva minute mai mult, imaginea fugitivă...
Se vede, şi scîrba creşte... şi totuşi acolo, înăuntru, în adînc, e încă ceva cald, ceva dulce..: Ai văzut ?... Ea n-a protestat... dimpotrivă, a rîs zgomotos...

— Ba decît s-o omori, domnule, intervine baba care strîngea tacîmurile întrebuinţate, mai bine o iau eu cînd m-oi duce la fi-mea, duminecă...

— Vrei s-o duci fetei dumitale ?...

— Nu, domnule, că e săracă, şi pisica e tare stricătoare... Da-i dau drumu pe cîmp...

Nu putea suferi vorba babei ăştia, care-şi îndulcea vocea totdeauna ş-avea ceva cîntător, de milog, de cîte ori căsca gura, în vreme ce ochii-i te priveau cu o culoare rece, de oţel.

— Cum o să-i dai drumu pe cîmp, babo ?... Păcat de ea... moare de foame...

— Nu moare, se aciuiază ea pe undeva.

— Tocmai dumneata* femeie bătrînă, propui asta ? Nu ştii că e piază-rea... să dai pisica din casă ?...

=— Ia... vorbe, domnule...

Emanoil ridică din umeri şi mai scîrbit dccît înainte : o babă, o ţărancă bătrînă, îi combătea superstiţiile...

Cu toate astea, el credea profund în această superstiţie :

— în orice caz, e o barbarie să-i dai drumul pe cîmp..,

— Pe cînd dacă o împuşti, e ceva foarte civilizat, interveni Elenuţa, privindu-1 înciudată mai mult

de schimonositurile neexplicabile pe care le făcea figura lui de la un timp decît de cele ce vorbea.

— Eu în orice caz n-o împuşc... nu pot s-o împuşc... hotărî Sandu.

— Aşa să faci, babo, s-o duci... e foarte supărătoare, mai spuse Elenuţa, privind rîzătoare la soţul ei şi făcîndu-i în necaz cu mîinile.

Dar Emanoil nu se dădu bătut:

— Biata mama, îmi povestea adesea, începu el, istorisiri cu pisici înstreinate, totdeauna venea cîte-o nenorocire după... Chiar la noi în casă s-a întîmplat să moară...

Nu mai continua, căci privirile, care instinctiv se opriseră pe Ionică, se retraseră înapoi înfricoşate, într-atît paloarea pe figura lui luase ton de ceară aproape neagră, iar ochii deveniseră sticloşi, în vreme ce gura vînătă se strîmbase atît de sinistru, că-1 cutremură de sus pînă jos.

— Babo, mîine să duci pisica... răsună, răguşită şi îngheţată, vocea bolnavului.

Totuşi, poate tocmai privind din nou figura aceasta simţi iarăşi, imperioasă, nevoia disculpării, a lămuririi. Simţi nevoia să evoce pe mama lui, femeia aceea atît de religioasă, dispărută de mult, care în memoria copiilor ăstora nu mai trăia decît prin vaga ei siluetă, ca o stafie, şi prin iubirea de singurătate, prin zilnicele şi îndelungile-i retrageri în faţa icoanelor din camera ei, împodobită cu un altar.

Începu deci cu ton tremurător, înfruntînd din nou, bărbăteşte, figura răvăşită a lui Ionică, şi crezu chiar că a reaprins în pupilele celor doi fraţi flăcările tremurătoare ce înconjuraseră catafalcul morţii, pe care, cel puţin pe acela, ei trebuiau să-1 aibe adînc de tot în minte.

Dar tăcerea profundă şi rece, cu miros umed de cavou, ce se lăsă pe urma acestor vorbe, îl îndurera mult.

Emanoil nu mai spuse nimic. O clipă furişă o privire spre Erminia. Dar ea nu se mai uita acum la nimeni; el văzu însă limpede în ochii ei o lumină de mare fericire, pe care o

tăie repede, ca un sfredel de sîrmă înroşită, un fulger de răutăcios triumf, focul
eclatant al unui fior de rîs.

*

A doua zi baba a dus pisica într-o desagă, din care capul animalului ieşea cuminte şi parcă împăcat cu sine însuşi şi cu destinul ce-l aştepta. Sau poate semăna cu al copilului ascultător din poveste, pe care părintele sărman îl duce să-l rătăcească în păduri. Emanoil a urmărit-o din fereastră pînă au ajuns la poartă. Era hotărît, dacă pisica va întoarce capul spre dînsul, s-o oprească numaidecît. Dar pisica nu s-a uitat nici în dreapta, nici în stînga. Calmă, cu privirea drept înainte, ea s-a lăsat dusă pe calea destinului ei, şi Emanoil a avut acum, mai puternică decît oricînd, impresia că o dată cu ea a plesnit ceva în mijlocul iţelor pe care destinul le împleteşte deasupra acestei case.

*

— Unde-ai dus-o, babo ?

— Am. lăsat-o pe cîmp, domnule, cum am trecut de Pesceanu...

— Şi ea ?

— S-a luat după mine, dar am gonit-o...

— Cu pietre...

— Păi altiel nu se putea...

Şi baba surîde sinistru, arătîndu-şi unicul clonţ din gura ştirbă.

Iar Emanoil schiţează şi el un surîs, pentru că acum simte destul de lămurit că nu crede nici el în superstiţii.

— Bine, du-te, spune el babei, ca să nu-l surprindă Elenuţa, care se apropie, că întreabă iar de pi^ica.»*

*

Nu. Desigur, o stupiditate. Sau pură întimpiare, simplă coinddenţă. De unde vede el legătură de la cauză la efect ?

Dacă boala lui Ionică s-ar fi agravat de la sine, treacă-meargă. Dar cînd el, ameţit de poveştile celor doi prieteni studenţi, s-a hotărît să încerce puterea acelor fiole ? însă cum de au nimerit aci tocmai acum cei doi studenţi, tocmai acum ? Adică... au venit în vacanţă, la părinţi, doar sunt din partea locului. Foarte bine, foarte bine, dar au mai venit şi altă dată

în vacanţă, de ce pînă acum nu i-au mai îm- puiat capul lui cu minunile conţinutului acelor fiole, care aveau darul lui Dumnezeu de a face toţi schilozii să-şi arunce cîrjile ?

Dar, în sfîrşit. Ei puteau aduce mărturie că au văzut astfel de minuni în clinicile facultăţii lor. Şi cum de a găsit pe acel doctor tînăr şi neexperimentat, venit de curînd în localitate, cu studiile de-abla terminate, care s-a decis repede să-i facă injecţiile omorîtoare ? Doctorul cel mai bătrîn, adus mai pe urmă, a întărit că acele injecţii erau într-adevăr o minune a ştiinţei medicale ; dar ele nu se potriveau la boala lui Ionică, pe care, dimpotrivă, n-au făcut decît s-o agraveze...

— Şi mai e vreo speranţă, domnule doctor ?...
— Inima, inima... e inima tînără care-1 mai ţine, răspundea evaziv doctorul şi se grăbea să plece, ca întrebările următoare să nu ceară preciziuni.
Inima ? Hm !
Emanoil intră în odaia bolnavului, care-1 privea holbat şi nesigur, grozav de înfiorător, cu obrajii aceia atît de supţi...
— Tu... eşti... S... san... ddd... ule ?...
Se împleticea în vorbă şi nu mai distingea nici la doi metri...
— Nu, sunt eu, Emanoil...
— Ttt... u eşti, Em...manoil... Ce mai faci... fr... fr... fr...atele meu bun ?... Nuumai tu... mai vii pe la mine... nici unul, nici unul...
Nici unul din prietenii cei mulţi nu mai dădeau pe la dînsul...
— Hm... ce să [1] c...c...c...aute...
Şi deodată se încordă în mîinile de schelet. Gîtul îi ieşi lung din cămaşa pleoştită, el însuşi parcă un braţ descărnat purtînd o hîrcă decapitată.
Emanoil se ridicase...
— Vrei ceva, Ionică ?...
Dar Ionică nu răspunse, ochii lui sticleau ca gheaţa sub lună şi se bulbucaseră îngrozitor. Se ridicase pe şezut, şi cămaşa i se desfăcuse cu totul. Sub gratiile proeminente ale coastelor se vedea[u] într-adevăr limpede bătăile nedomolite ale singurului pumn de viaţă care mai rămăsese într-însul.
Iar buzele arse şi negre şuierau ceva neînţeles... Cu multă greutate Emanoil putuse distinge : ~ Nici unul...
Mîinile de schelet pipăiră cîrjile, care stăteau credincioase, rezemate de pat. Şi atunci se desfăşură o adevărată minune. Bolnavul se ridică deodată şi răsări între cîrji, înalt şi înfiorător. Emanoil, care se apropiase să-1 ajute, trebui să se oprească... Mortul, căci era doar un mort ceea ce avea în faţa lui, înaintă... Emanoil făcu un pas înapoi...

Se apropie de pian cu o energie de negîndit şi se lăsa pe scaunul cu şurub. Mîinile se întinseră deasupra clapelor şi parcă erau ale unei alegorii a morţii :

— Nici... unul...

Primele note ale cîntecului beethovenian de primăvară răsunară sigure şi clare, ca un clinchet vesel de cristale. Dar restul se încălecă, se amestecă, deveni confuz... degetele se crispau teribil şi neputincios ca să prindă falsele acorduri... Dîră spumoasă de venin verde se lăsă din colţul gurii... Cîntecul deveni de neînţeles, notele refuzară să răsune, şi numai ici-colo apăsări greoaie şi oarbe de clape produseră disonanţe şi hîrşcăituri.

Pianul horcăia, ca şi cîntăreţul...

*

— Inima, inima... Inima tinerească... Teribilă inimă... De cînd practic n-am mai văzut...

*

Au mai trecut încă trei zile, şi inima cea tînără şi nedomolită ţine încă bine, spre uimirea din ce în ce mai neliniştită a doctorului. Iar de trei zile, neştiut de nimeni, Emanoil pleacă, din îngînatul de zori, la marginea oraşului, unde începe cîmpul, dincolo de rîul Pesceana.

Timp de trei zile însă cercetările lui au rămas fără rod, a bătut cîmpul şi dintr-o parte şi dintr-alta, a scotocit tufişurile rîului şi scorburile sălciilor, a ciocănit la uşile gospodăriilor megieşe. Dar nimeni nu i-a putut spune nimic despre nici o pisică.

Şi cu toate astea, ea trebuie să fie pe-aci, ascunsă undeva, căci, spre uimirea din fiecare seară a doctorului, inima bate înainte, cu vitejie şi siguranţă.

A patra zi Emanoil a dat într-adevăr de pisică. Nu era mai departe de cîteva zeci de metri ; îşi scălda în soare, din dosul unui dîmb, petele albe şi negre.

S~a repezit drept spre ea.

Dar pisica şi-a înălţat deodată capul şi a ciulit urechile. Şi, înainte ca Emanoil să se apropie mai mult ca douăzeci de metri, s-a pus deodată pe fugă...

Emanoil a început atunci s-o strige cu toate chemările cu care se atrage o pisică şi cu toate numele cu care o mîngîiau şi o răzgîiau fraţii săi.

— Pis... pis... pis...

Pisica s-a oprit, fulgerîndu-1 cu ochii. De asta dată Emanoil se apropia încet de ea, cu mina întinsă asigurător şi mîngăietor. Pisica îl aştepta nelinişti tă. îl privea încruntat, şi cînd fu aproape de ea, se puse din nou pe fugă.

Făcea volte mari şi se oprea din cînd în cînd ca să privească înapoi cu ochii însălbăteciţi şi parcă roşii...

Zadarnic o striga Emanoil şi-i făgăduia toate darurile şi onorurile dacă se va întoarce cu el acasă. Zadarnic îi arunca bunătăţi pe care le adusese cu el anume. Pisica se ferea de ele ca de pietre...

Şi-l privea cu duşmănie. Sau parcă nu-1 mai recunoştea. Rămînea uneori pe loc mai mult şi se părea atunci că ceva se luminează pe botul şi în ochii ei; dar îndată încruntarea şi spaima apăreau iarăşi, şi cu salturi mari şi elastice se abătea din drum.

Emanoil înainta cu sufletul pe buze. în urechile lui bătea o mimă depărtată ; bătăile se înceteneau uneori, obosite de-o luptă zadarnică, dar nu mult după creşteau iarăşi, proaspete de putere şi dîrze de nădejde.

Iar paşii lui atunci încordau şi atacau cîmpul cu fermitate : — Pis, pis, pis...

Nişte ţărani, care-1 cunoşteau, se întîmplaseră la muncă şi se grăbiră să-1 ajute. Pisica se văzu înconjurată, privi îngrijorată în toate părţile ; părea că-i lasă să se apropie, resemnată.

Dar cînd Emanoil fu la cîţiva paşi de dînsa, îi aruncă în faţă, deodată, rîsul acela al ei, plin de răutate şi de veselie animalică. Ah, 1-a recunoscut, poate... şi Emanoil redublă făgăduielile şi chemările mîngăie- toare. Pisica redeveni încruntată şi privi nelinişti tă cum cercul din juru-i se strîngea. Cînd fură numai la cîţiva paşi de dînsa, se întoarse din nou spre Emanoil, rîsul izbucni din nou mai răutăcios ca niciodată, făcu o smucire bruscă spre dreapta, ca să înşele, şi dispăru printre picioarele ţăranului din stînga.

Fu apoi o goană cumplită, dar pisica, după cîteva zigzaguri neregulate, cîştigînd distanţă, se îndepărtă în salturi şi-n goană atît de mare, că pînă la goana ome- nească-i din

urmă-i se căscă repede gol din ce în ce mai mare, din ce în ce mai spăimîntător.

Rupt de oboseală, Emanoil trebui să încetinească ; inima lui, care-l îmboldise pînă acuma, ea singură mai păstra goana de la început, ea singură se zbătea în piept nedomolită încă şi necontenit plină de ardoare.

Pe şosea o maşină trecu, tăind drumul ţăranilor care continuau să alerge, dînd chiote sălbatece şi idioate. Trecea pe departe maşina, aşa că Emanoil nu putu să vadă dacă şalul femeiesc care flutura într-însa era al domnişoarei Erminia sau nu... Maşina semăna cu a părinţilor Erminiei, şi numai ea, zburdalnica, avea obiceiul prin partea locului să-şi lase şalul să fluture în vîntul stîrnit de maşina. Dar putea fi şi o alta maşină, din alte părţi, cu altă domnişoară şi alt şal...
Ţăranii se întorceau :

— S-a dus dracului, boierule...

— Asta n-o mai poate prinde nimeni, s-a sal- bătecit...

Emanoil stătea încă pe piatra pe care se lăsase şi-n ochii lui flutura necontenit şi vesel un şal fugar... Şi-auzea un rîs sonor şi crud de sănătate, rîs de fată tînără, de viaţa care începe...

în pieptu-i inima începuse să se domolească şi bătăile ei mergeau din ce în ce mai spre nesimţit... El se încăpăţîna încă.să le mai distingă... dar fluturatul ples- nitor al şalului şi rîsul acela tineresc, necontenit rîsul acela... acopereau totul.

El îşi ţintea însă necontenit urechi a înăuntru...

Cînd nu mai auzi nimic, se ridică...

Dinspre oraş venea cîntec depărtat de clopot.

Ghidi/ea, Bucureşti, an. X, nr. 8—9, aup^t-septembrie 1930, pp. 230—292.

DftUS EX MACI {INA

Saudulian se ridică.

Ochii încă mai căutau în drojdia paharului de bere, dar convingerea lui era făcută. Parcă ar fi cetit tot adevărul în paharul acesta de bere, în care zdrenţe de spumă se lăsau domol pe păreţii groşi de sticlă, cu crînguri şi păsări în relief.

Ceru plata şi plecă zorit, strecurîndu-se repede printre trecătorii dinainte-i, sau izbindu-se de cei pe care-i întîlnea în cale. Gonea, mînat parcă de teama ca nu cumva vreo idee nouă să-i schimbe 111 vreun fel convingerea cîştigată.

La o strîmtoare de stradă, îngrămădirea curioşilor care luau parte, vociferînd, la o altercaţie vie între un birjar şi un pasager, pentru motive de tarif, îl opri fără voie. Şi-1 apucă o ciudă grozavă pe această lume, care, în loc să-şi vadă de treburi mai îmbolditoare, în loc să se ducă pe neaşteptate acasă sau să-şi spioneze amantele, stă gură-cască şi intervine într-o ceartă atît de puţin importantă. Dar cită vreme avu nevoie să-şi facă loc, văzu că toate gîndurile care-1 ajunseră din urmă nu numai că nu puneau nici o cumpănă ideii ce-1 cîştigase în întregime, dar încă o mai şi întăreau şi o luminau, ca-11 plină zi...

Micşoră atunci pasul, el însuşi uluit de atîta lumină şi parcă voind acum să găsească un punct dc reper contrar. Dar în zadar : lumina cea mare invadase din toate părţile, ca o revărsare de ocean, şi oriunde ochii iui se roteau, părîndu-i-se că găseşte un reazăm solid, uitîndu-se mai bine, nu vedea altceva decît unda instabilă»

Covîrşit de această mare şi cumplită revelaţie, care pînă acuma nu ajunsese la el decît prin vagi raze rătăcite printre nori grei şi opaci, intră de-a dreptul în iatacul soţiei sale.

îl primi zîmbitoare, ca de obicei, încît toată introducerea, abila introducere pe care o ticluise pe stradă, zbură ca un stol dezordonat şi confuz. Fără să spună o vorbă, începu să se plimbe de la un capăt la altul al camerei, dar oricît de grăbiţi îi erau paşii în această cursă de leu în cuşcă, stolul se tot ducea înainte, dispărea la orizont.

Catia zîmbea necontenit, fără nici o modulaţie, văzîndu-şi de cusătura cu care o găsise în mîna. încetini pasul, să examineze puţin, pe furiş, zîmbetul acela. Dar nu găsi în el nici un pic de ironie ; o răsfrîngere naturală a buzelor, fără nici o cută suspectă. Ieşi deci trîntind uşa, dar nu făcu decît un pas, pentru a o redeschide de îndată, ca să surprindă rîsul trădător.

Dar nici acum nu găsi, pe faţa cu trăsături obişnuite, decît uimire, o uimire obişnuită.,.

— Te rog să mă ierţi!

— De ce să te iert ?

— Mi-a scăpat uşa...

Ea dădu din umeri în chipul cel mai obişnuit, cel mai liniştit cu putinţă.

Ieşi iarăşi, dînd la rîndu-i din umeri. Dar acum gîndurile de pe stradă se întoarseră şi-l năpădiră buluc. Lucrul era limpede ca bună ziua. Şi, totuşi, liniştea asta era teribilă, liniştea, obişnuinţa asta, posibilitatea de a fi veşnic aceeaşi, pe care o mînuia cu atîta uşurinţă...

Reintră. De astă dată nici un zîmbet, nici o mişcare pe figura ei. O perfectă seninătate, ca şi cînd nimic nu se întîmpla în faţa ei, ca şi cînd nimeni nu ar fi intrat, nimeni n-ar fi bocănit cu paşi grei pe covor, ca şi cînd nimeni n-ar fi trîntit uşa şi n-ar fi ieşit în trei rînduri... nu mai puţin...

Şi nici o nedumerire, nici o întrebare, nimic, nimic... „Hî..."

Catia... hî... e cusută cu aţă albă...

Ea ridică spre dînsul cusătura din mîni.

— Unde vezi tu aţă albă ?...

„Canalia ! ? ! Hî..."

— Nu se vede aţa albă, dar este...

Ea dădu din umeri cu nepăsare. Ei nu ! O femeie, o soţie care n-are nimic pe suflet ar ridica acum capul şi l-ar privi întrebător. I-ar spune neapărat : „Ce vrei să zici ?..." Dar liniştea asta î... Abia o uşoară strîmbătură... a buzelor... Nu... nu, e suficient... E într-adevăr cusută cu aţă albă această prefăcută lipsă de interes. Chiar datul ăsta tardiv din umeri.

— Nu înţeleg. Ce vrei să zici ? răsună glasul ei, în vreme ce ochii se ridicară alene spre dînsul.

A ieşit din nou afară şi din nou gîndurile l-au luat la trîntă. Şi-a strîns pumnii, dar n-a mai găsit nici un pretext... Ba nu, cusătura...

Adică... mă rog, ce cosea ea acolo ? Ce anume ? Şi pentru care utilitate ?... Vreo batistă... sau un fular, n-a băgat bine de

samă... Şi ăsta era primul lucru la care trebuia să se uite... Ce anume cosea ? Pentru cine ?...

El nu ştia ce cosea ea anume şi, cu toate astea, Catia îi întinse cusătura spre dînsul, desfăcută, pentru a-i arăta că n-are nici un pic de aţă albă. Şi cu toate acestea, el n-a putut vedea nimic, n-a putut vedea din ce constă cusătura aceea, deşi i-a întins-o atît de aproape. Ba tocmai pentru că i-a întins-o atît de aproape... i-a luat ochii, l-a orbit. Ea ştia bine că aducînd-o atît de aproape de ochii lui, el nu va mai putea vedea nimic. Ea ştia bine că astfel îşi va bate joc de dînsul...

Ar fi vrut să se întoarcă din nou şi din nou să-şi plece ochii pe cusătura revelatoare. Dar acum era departe şi mergea cu paşi zoriţi, ca să-şi regăsească stolul pierdut al gîndurilor, ca să-şi facă planul de atac cu mai multă dibăcie, cu mai mult sînge rece...

Cusătura ar fi una... Un punct bun.

„Pentru cine faci dumneata aşa ceva ?"

Totuşi, o vede senină, explicîndu-i, bunăoară : „Nu vezi, e un *abat-jour* nou pentru lampa din sufragerie..."

Şi-l năpădeşte tristeţa că a dat din nou greş ; ar trebui să aibă numaidecît alte şapte sau şaptezeci de întrebări care să se urmeze repede, ca focurile de petardă. Dar deocamdată n-are decît întrebarea privitoare la cusătură...

E trist, e grozav de trist. Oricît îşi bate capul, nu mai găseşte alta.

E cumplit de trist. Cel puţin să se aleagă într-un fel. Starea asta de nesiguranţă şi nelinişte îl mineză, îl deprimă, îl dărîmă.

S-a reîntors la cafeneaua de unde plecase şi a cerut un ţap, pe care-l soarbe cu înghiţituri largi, lacome. Nu vede nimic în jurul lui, şi chelnărul care i-a adus un jurnal, petrecut pe după un fel de caduceu de lemn, îl plictiseşte. Chelnărul înţelege, lasă jurnalul şi pleacă. Iar Sandulian se zvîrcole pe scaun, ca un şarpe care a răscolit spuza unui foc acoperit din ajun. El nu vede decît spuma berii, care se lasă domol spre fundul paharului basoreliefat cu atîtea încărcături agasante. Spuma

care se lasă domol îi face bine ; i se pare că, la fel cu sticla paharului, se desface şi mintea lui.

Cînd s-a mai potolit, ia jurnalul şi-1 desface. Dar înainte de a arunca ochii pe dînsul, ideea mîntuitoare i-a venit.

Lovitura trebuie dată la *el*; către *el* trebuie să se îndrepte de-acuma, către omul acela enorm şi spătos, cu doi ochi mici, sticlind de răutate sub streşinile largi ale sprîncenelor. Ei da, avea tot dreptul. Era soţ. Şi acela trebuia să-i răspundă, să-i dea socoteala. Va brava deci fulgerele de mînie ale ochilor mici, va brava glasul categoric şi tăios, va ridica şi el tonul. Mă rog, era soţ şi avea tot dreptul.

Da, aşa va face.

Cu toate astea, îi trebuia un sprijin... *moral.* Banditul acela e un om foarte violent. Cum dracului 1-a ales nevastă-sa, dintre atîţi amici ai casei, tocmai pe el ? Dacă ar fi fost altul, mai potrivit, mai ca toţi oamenii, ehe ! l-ar apuca bine de gulerul hainei şi l-ar scutura niţel...

încă zdravăn de tot...

Dar la tîlharul ăsta e cu neputinţă să te gîndeşti că l-ai putea apuca de reverul hainei. E un uriaş în toată puterea cuvîntului. Aşa i-a plăcut dumneaei ; un uriaş şi un violent...

Cu toate astea, sînt mijloace în faţa cărora şi cei mai uriaşi trebuie să cedeze. Şi s-au văzut cazuri cînd oameni de-o putere excepţională au fost înfrînţi de vreun slăbănog, de cîte-un pirpiriu... S-au văzut destule cazuri... cînd slăbănogul, cînd pirpiriul a fost animat de o mînie cumplită, o furie oarbă şi care nu mai cunoştea margini şi obstacole. O furie cumplită înzeceşte puterile... Iar starea de soţ înşelat e generatoare de-o astfel de mînie...

Aşa gîndea Sandulian, fără însă a izbuti să-şî formeze convingerea deplină. Drept care, fu nevoit să mai ceară un ţap, şi încă unul...

în cele din urmă lumină se făcu... O mînie năprasnică nu se poate dezlănţui dacă nu e sprijinită solid de-un suport, de ceva ascuns şi sigur, de-o rezervă care să poată interveni la momentul oportun, în caz cînd teoria înzecirii puterilor s-ar arăta netemeinică tocmai într-un caz ca atare.

Un... o mică armă, un revolver din cele noi, mici cît să nu se vadă din pumn, poate constitui o astfel de rezervă, din cele mai serioase. E suficient să-l simţi în podul palmei, ca teoria mîniei ofensatului, care nu mai cunoaşte margini, să fie promovată mai cu brio decît şi-ar fi putut închipui cel care a lansat-o.

Deci, înainte de a ajunge la ţintă, un prim popas la primul armurier întîlnit în cale ! Iar pînă atunci, încă un ţap, pentru definitivarea hotărîrii.

— Băiete, un ţap !

Şi domnul Sandulian zgudui caduceul, pentru ca să se desfacă jurnalul întins pe el. Era *primul* ţap pe care avea să-l bea în tihnă, primul ţap *popriu-zis* din ziua aceea, aşa că se impuneau neapărat onorurile jurnalului, ca tot omul care, după această tihnă trecătoare, are de plecat la treburi mai importante şi... sigure.

Parcurse titlurile dintr-o aruncătură de ochi, pentru a-şi alege subiectul cel mai atrăgător. Dar nu găsi nimic deosebit. Politică şi iar politică. Un lucru cu totul fără nici o legătură cu ceea ce-l preocupa pe el.

îl preocupa revolverul. Căută deci o reclamă de armurier. însă ochii se împiedecară de ceva şi mai aproape de sufletul lui în clipele acelea decît chiar o adresă de armurier. Se opri la rubrica : „Palatul de Justiţie".

Ceti : „Un nou gen de escrocherie..." Aş... ce-l priveau pe el genurile noi de escrocherie ?... înainte ! Unde va fi şi revolver...

Dar coborînd ochii ca să treacă de porţiunea de coloană care nu-l interesa, i se înfipse deodată în vederi un cuvînt familiar, un nume, un nume la care nu s-ar fi aşteptat, un nume care însemna o considerabilă revelaţie : Stăsescu.

Stăsescu ! Dar Stăsescu era el, tipul... amicul... adică inimicul, rivalul.,, rivalul pentru care vrea tocmai să cumpere revolverul, pentru ca să-şi poată permite să-i vorbească.

Stăsescu, la rubrica „Palatului Justiţiei*, sub titlul : j,Un nou gen de escrocherie".

Mă rog, judecător de instrucţie nu-l ştia să fie, nici procuror, nici comisar. Atunci nu putea fi decît...

Se aruncă asupra jurnalului, cu ochii dilataţi de o fericire fără de samăn, cu nişte ochi atît de plini de iumină, că nici nu putu la început să cetească un cuvînt...

Escroc... Nu putea fi decît escrocul. Şi era tocmai. Stăsescu, acest om bogat, însă fără meserie şi avere concretă, fusese prins cu un nou gen de escrocherie. Sandulian ceti, mai degrabă mîncă rîndurile.

însă după prima lectură nu se simţi săturat. Era ceva cam vag şi nu părea să fie tocmai aşa grav. Trebui să cetească a doua şi a treia oară pentru ca să înţeleagă mecanismul afacerii juridice. Cu toate sforţările raţiunii şi închipuirii lui, însă, chestia nu parvenea să i se pară tocmai aşa gravă. O complicată afacere comercială şi... cam aşa ceva... Dar nu izbutea să vadă fapta cea rea, partea de vină a arestatului.

„O să-i dea drumul", gîndi el dezamăgit.

Luă şi alte jurnale, dar dispoziţia nu-i mai crescu. Se scula nemulţumit, ba chiar întristat. Dar se re- semnă : în orice caz, are cu ce face o bună impresie doamnei Sandulian.

La chioşcul tlîn apropiere luă un teanc întreg de ziare. Şi porni eroic, pipăind pachetul pe deasupra umflăturii buzunarului. Era într-adevăr gros ; şi parcă tot pe atît îngroşa şi vina lui Stăsescu.

La un colţ, literele de aur ale unei firme înguste îi săriră în ochi de sub un puternic felinar electric* I. GROZIANU Avocat *Consultaţiuni 7—9*

Era chiar 7 şi jumătate. Iar lumina care se răsfrîn- gea din firma de sticlă neagră, parcă înzestrată cu puteri magnetice, îi încetini pasul, apoi îl opri în loc»

„De ce nu ? îşi spuse Sandulian. De ce nu ?" Poate lucrurile să fie şi mai grave decît ar părea în realitate. Pe urmă... tot trebuia să cumpere un revolver, în orice caz, o consultaţie tot va fi mai ieftină decît un revolver. în schimb, lucrurile ar putea să iasă cu mult mai grave.

Şi într-adevăr, după o jumătate de ceas, Sandulian ieşise luminat...

întîi avocatul spusese :

— Cam gravă chestia... Foarte gravă... Trebuie să luptăm din răsputeri... ca să-1 scoatem...

— Să lupt ? Să scot ? Pe tîlharul ăsta ? Tocmai eu vreau să ştiu, din contră, cît ar putea fi... înţelegeţi... pe cît timp, ca să zic aşa, aş putea să mă socotesc scăpat de el...

— A, sînteţi partea civilă... Nu mi-aţi spus aşa ceva. Va să zică, de la dumneavoastră a împrumutat tablourile...

— Da' de unde... Dar e un tîlhar, un tîlhar de rînd... aş vrea să-1 văd înfundat chiar pe cinci ani.., chiar şi mai mult...

—Mă rog... însă noi trebuie să ştim interesul... vreau întîi să văd interesul care vă face să interveniţi în proces...

Sandulian privi bănuitor la avocat. Oare ar putea să ştie ăsta ceva ?...

— Dar de ce e necesar să cunoaşteţi dumneavoastră interesul meu, domnule ?...

— O, domnule, interesul... interesul juridic... *Pas d* intere t, pas d* action*[10]*... e* un precept care ne împiedecă...

— Ah, da... dar poate e ceva indiscret la mijloc.,.:.

— A-ba... a... a... înţeleg...

Sandulian îl privi crunt ; avocatul surise fugitiv şi redeveni grav.

— în cazul ăsta, spuse el, nu-jni rămîne nimic decît de a-mi oferi serviciile părţii civile în mod gratuite, cu condiţia ca să mă despăgubiţi dumneavoastră... Mie, în orice caz, înţelegeţi, îmi trebuie o procură de la reclamantul în drept...

— Dar cel puţin e rost de-o pedeapsă ca lumea ?

Avocatul deschise codul şi îi arătă o combinaţie întreagă de articole.

— înţelegeţi, totul depinde de modul cum punem chestiunea... Cum vedeţi, poate să meargă şi pînă la cinci ani...

Socoteala onorarului, pe care i-o făcu apoi, nu i se păru lui Sandulian chiar prea exagerată ; nu depăşea nici jumătate din preţul revolverului. Avocatul ăsta era cam ieftin. îl angajă deci, dar cînd piăti acontul, gîndi că 11-ar strica mult să mai tocmească şi unul mai scump, mai cu greutate...

Sandulian intră 111 camera soţiei sale, pe buze cu un cîntec la modă. Mai îl fluiera, mai îl sîsîia, mai tăcea ca să-1 reia iarăşi, ciar nevastă-sa nu-şi ridică ochii de pe gherghef. Atunci scoase teancul de gazete şi-1 trînti cu plesnet mare pe măsuţa de lingă canapea. Doamna Sandulian nici nu tresări măcar.

[10] *Nici interes, nici acţiune...* (fr.).

Se aruncă pe canapea, aşa cum se-găsea, cu paltonul pe dînsul. Şi începu să desfacă jurnalele zgomotos., schimbîndu-şi necontenit poziţia picioarelor aruncate unul peste altul şi făcînd somiera sofalei să ofteze în acorduri dureroase.

Mai la urmă, văzînd că nu izbuteşte s-o scoată din mutismu-i încăpăţînat, gîndi că trebuie să se prefacă încordat asupra lecturii şi, la un moment dat, să sară, surprins de mirare, că a descoperit o veste atît de gravă şi dezonorantă privind pe amicul lor Stăsescu.

îi examină pe furiş figura, pe cînd parcurgea într-o doară titlurile şi coloanele indiferente. Ca şi cînd ar fi vrut să şi-o întipărească bine în minte, pentru a se bucura şi mai mult în urmă de diferenţa dintre expresia senină pe care o păstra încă şi expresia de surpriză, de groază ori poate de necaz care o să-i strîmbe nobilele sale trăsături, iaca, peste puţină vreme.

Şi, fără a mai aştepta mult, Sandulian scoase deodată un „A !cc scurt şi sughiţat, apoi sări din pat, si- mulînd o stupoare exagerată, de actor începător.

—Dar ce va să zică asta ? răcni el, bălăbănindu-se pe picioare. Ia uite, domnule... nemaipomenit...

Şi-şi acoperea faţa cu jurnalul, o descoperea apoi îndată, ca să-şi privească soţia, şi pe urmă se repezea din nou cu ochii la jurnal, pentru a reciti, cu stupida şi ieftina lui consternare aşternută nepotrivit pe fondul vioi al figurii.

—Ei, ce este, ce este ? strigă plictisită doamna Sandulian. Ce s-a întîmplat ? Spune odată... Ce te-a surprins atîta ? !...

— Stăsescu...

Şi se opri, ca să judece efectul acestui cuvînt, rostit după o scenă atît de patetic jucată.

Dar doamna Sandulian plecă ochii, dînd din umeri, plictisită.

—Ei ! ! Ce e cu el ?...

Lui Sandulian i se păru că zîmbeşte..» „Să vedem dacă ai să mai zîmbeşti şi acum'[4], îşi făcu el vînt... şi continuă, fixînd-o :

— Stăsescu... a fost arestat... A fost prins cu escrocheria... Un nou gen de escrocherie. Grav de tot.*· Pedeapsă pînă la cinci ani...
Şi-i întinse jurnalul, pentru ca să-i fie mai la înde- mînă urmărirea metamorfozelor ei fizionomice.
Ea cetea însă calm şi fără nici o surpriză. Lui San- dulian nici nu-i venea să creadă.
Adică... oare... să nu fie adevărat, şi toată alarma lui să nu fie decît un caraghioslîc, din care...
Bine, dar atîtea evidenţe, atîtea siguranţe, care ieşiseră rînd pe rînd din spuma de bere ca obiectele neaşteptate din cutia unui scamator !
— Toate ziarele scriu, adăugă el, desfăcîndu-le rînd pe rînd şi îngroşînd vocea agresiv, ca să întindă coarda pînă la capăt... Toată presa...
Dar ea nu mai vru să cetească şi dădu din umeri indiferentă. însă nici el nu se lăsă bătut.
— Maximum de pedeapsă, cinci ani, minimum treL E grav de tot...
Şi după o pauză, în care păru că-şi consultă, concentrat, cunoştinţele juridice, declară :
— Prin urmare, trebuie să ne luăm ziua bună pentru un timp mai îndelungat de la domnul Stăsescu» Adică pentru totdeauna... Căci chiar după trei ani de zile, sau patru, sau cinci... cît vor fi... nu ştiu cine are să-i mai întindă mina..» Şi-n casa mea nu-mi trebuie escroci ! zbieră el drept încheiere.
Dar doamna tăcea înainte, exasperantă. Ceea ce-1 făcu pe Sandulian s-o ia puţin mai de-a dreptul.
— S-ar părea că nu vă interesează de loc această chestiune» tăcu el mieros. S-ar părea... că nici usturoi n-aţi tfîîncat... nici gura, pardon, nu vă miroase..,.
Ea făcu o mişcare de displăcere cu buzele şi izbucni, în lumina de triumf a ochilor lui:

— Ah, eşti cumplit ele agasant... şi mai ales eşti groaznic cînd începi cu astfel de expresii, de care abia credeam că te dezbărasem... Mă rog, ce doreşti de la mine ?

— Nu înţelegi ? Stăscscu a fost arestat...

— Ei, şi dacă a fost arestat?!...

A... Sandulian o măsură de sus pînă jos... Dar *evidenţele* lui dinainte rămîneau, rămîneau... Ha... cocoana... credea că îl poartă pe el... aşa... Aha... Nu merge... Numai că trebuie înzecită băgarea de sama... Nu vezi cît e de periculoasă această femeie ?...

— Va să zică, ţi-e indiferent, nu ? Hm, curios... Eu credeam că te priveşte şi el puţin, săracul... E doar prietenul nostru cel mai bun... prietenul casei, de !... pe care d-ta mi l-ai recomandat... nu eu dumitale... Bietul Stăsescu ! Sărmanul ! El, care cel puţin de doua ori pe săptămînă lua masa la noi... Cum adică... dumneavoastră femeilor, aşa vă sînt de indiferenţi cei atît de aproape de dumneavoastră ? se minună el, fericit de verva lui şi de modul cum a dus-o. Stăsescule, Stăsescule, mai crede în prieteni, Stăsescule L.

— Vorbeşti prostii, îl întrerupse d-na Sandulian. Sigur că nu mi-e aşa de indiferent... Dar mai îutîi de toate nici n-a fost judecat, nici n-a fost condamnat... Şi eu cunosc mai bine pe Stăsescu decît dumneata... şi pot să ştiu destul de bine că sufletul lui nu e capabil de astfel de lucruri urîte... O, nu... De altfel, ar fi fost inutil să facă aşa ceva... el e destul de bogat...

Sandulian rămase cu ochii bleojdiţi la ea, cu gura întredeschisă, prin care vîrful limbii sta gata să se strecoare, ca la spînzuraţi.

Aşadar, era întocmai. Aşadar, era totul adevărat. Siguranţele lui erau cu adevărat... siguranţe... Şi cine ştie de cînd nemernicii ă$ti;i o duc astfel... Poate chiar dinainte ca ea să-i fi; fost soţie...

Ea~şi aplecase ochii deasupra gherghefului, iar el începu să se plimbe impacientat şi nervos. Totuşi, se liniştea... Noroc că lucrurile sfîrşeau astfel înainte de-a se băga de samă... cel puţin faţă de lumea cealaltă, de ochii lumii... pentru că, mă

rog... o probă evidentă nu era... Totul nu dăinuia decît în stare de supoziţie... Căci, la drept vorbind, nici chiar siguranţele lui nu erau tocmai-tocmai nişte siguranţe în adevăratul înţeles al cuvîntului... De văzut, n-a văzut nimic, şi de auzit, n-a auzit nimic... precis... Toate nu sînt .decît deducţii... simple deducţii. Ici-colo, cîtc-o vorbă care putea să aibă şi un alt sens, cîte-un gest care putea să aibă şi altă interpretare... cu siguranţă că gluma de-abia acum începea să se îngroaşe... Cu siguranţă că *prietenia* de-abia de-acuma ameninţa să se transforme 111 amor sadea... Da, da... *pînă la proba contrarie,* nimeni nu poate să presupună în sarcina altuia ceva de care nu e sigur... aşa doar i-a spus <>i avocatul cînd i-a explicat că pînă la judecarea procesului definitiv arestarea lui Stasescu n-are nici o importanţă propriu-zisă, drept care onorarul nu i-1 ia decît 111 vederea procesului definitiv...

Nici el deci nu poate deocamdată să arunce piatra acuzării definitive în soţia lui. Cel mult, să se bucure că destinul s-a amestecat singur ca să împiedece o nelegiuire şi o nemernicie care se punea la cale...

Ceea ce dovedeşte că lucrurile ajunseseră la un punct destul de serios e însă că doamna pare să-şi dea perfect sama că timpul încă n-a sosit să se teamă de soarta lui Stăsescu. Ea pare să ştie foarte bine deosebirea între o arestare preventivă şi între o condamnare... de parcă ea însăşi ar fî consultat un avocat... dacă n-o fi prevenit-o chiar banditul... mai demult...

...O-ho... aicea se arată un complot întreg...

— Va să zică, nu-1 crezi capabil de aşa ceva ? î

— O, desigur... în această privinţă sînt de perfect acord cu tine...

— Da... a ? Sînteţi ? ! Apoi, draga mea, dacă vrei să ştii, eu cred că e vinovat... vinovat din cap pînă în picioare... Ce tot îmi spui mie de avere şi de lucruri d-astea !... Iubitul dumitale amic Stăsescu trăia din expediente.*. Asta e... S-o ştii dumneata... Adică poate o şi ştiai... apăsă el, provocator, pe ultimele vorbe.

Dar ea surise cu blîndeţă...

— Vei vedea că am avut dreptate... cînd se va judeca procesul... îţi spun, nu pot să cred aşa ceva... nu e capabil de aşa ceva...

— Eşti aşa de sigură ?...

— Instinctul meu nu mă înşeală niciodată...

„Astea-s mărturisiri, cum s-ar zice, pe faţă... îl iubeşte, asta e... şi spune, arată...", bolborosi Sandulian în fundul gîtlejului său, fără a socoti însă momentul potrivit să dea drum larg tumultului indignării..., „Poftim, că mărturiseşte !... Dar e un destin pe lumea asta... e un Dumnezeu..."

—într-adevăr, bietul Stăsescu ! oftă el acum adînc, întoreînd-o cu înţelepciune, pentru a provoca noi destăinuiri. Mi-ar părea foarte rău... dacă... Şi, înţelegi... Noi înşine ne-am găsi într-o postură foarte puţin convenabilă... Dar în sfîrşit... să nu fim egoişti... Noi ca noi... Dar el, bietul băiat!... Dorinţa mea fermă este ca să scape basma curată... Să-şi dovedească nevinovăţia... Ahiel, să ştii, îl aşteaptă pedeapsă grea de tot... De la trei la cinci ani, nu mai puţin...

— Ce trei, ce cinci ani !... Ce tot vorbeşti aci ? ? Sînt oameni care omoară, şi tot pot scăpa cu cîteva luni... ba chiar îi achită... Dar el, care n-a omorît pe nimeni ?...

— Cum n-a omorît ?... I-a escrocat... i-a jefuit de avutul lor... I-a adus 111 stare de mizerie. Asta nu e tot o crimă ?...

— Nu e... şi chiar dacă o fi... o să se vadă că cel mult a greşit... şi-1 va achita...

„la uite, cum îl iubeşte, canalia !...", bolborosi din nou Sandulian, în fundul gîtlejului. Şi izbucni cu toată tăria :

— Nu-1 va achita... Numai la juraţi se achită... Acolo se judecă omorurile... Dar asta χ altfel de faptă... care se judecă numai la tribunal... Şi tribunalul condamnă... Asta e faptă de cinci ani, înţelege odată... româneşte...

— Habar n-ai !

— Habar n-ai d-ta... Fapta lui e prevăzută cu cinci ani în lege...

— Păi sigur, cunoşti foarte bine d-ta legile...

— Dacă nu m-oi pricepe eu, se pricepe avocatul care mi-a spus...

— A... a... ? Va să zică... Ai întrebat un avocat... Ştiai dinainte... Mi se păruse că aici, acasă, ai descoperit, în jurnal... Hm... Şi începu să rîdă cu poftă... Mă rog, pentru ce ai ţinut să-mi joci teatrul ăsta ? întrebă ea, foarte înveselită.

—Ce teatru, ce teatru ? ! Eu nu joc teatru, doamnă... Credeţi că eu n-am mai stat de vorbă cu avocaţi în viaţa mea ?... Eu n-am fost la Palatul de justiţie ca auditor ?... Iată un loc unde-ţi recomand să te duci şi d-ta... Acolo poţi vedea multe lucruri... neplăcute, de care ai şti apoi să te fereşti din vreme...

— Bine-bine, lasă asta... Să ne întoarcem la cele ce vorbeam. Ce-au a face vizitele d-tale la Palatul justiţiei cu pedeapsa lui Stăsescu ?

— Pentru că am văzut acolo cum sînt pedepsiţi cei care fac ce-a făcut Stăsescu.

— Dar n-a mai făcut nimeni ce-a făcut Stăsescu... Parcă îmi ceteai adineaori că el a inventat un gen nou de escrocherie...

Sandulian nu mai găsi imediat riposta de data asta. Ba chiar se înecă şi începu să tuşească. Pe urmă îşi prelungi tuşea, ca să găsească o ieşire onorabilă. Cînd socoti că trebuie să se potolească, rosti :

— Inventator... Acum mi-1 scoţi şi inventator... A... să-mi vezi mătăluţă ce patentă mi-1 mai aşteaptă pe acest mare inventator... pe acest bandit... pe acest pungaş ordinar... A... trebuie să fac inventarul tuturor lucrurilor, ca să văd dacă nu mi-a dispărut ceva pe urma vizitelor acestui onorabil inventator...

Ea surise cu nemărginit de dispreţuitoare milă drept răspuns. Iar el, cetina acest zîmbet, îşi dădu seama cît de nemărginit îl iubea. Cît de singur şi de neştiutor a lost între aceşti doi complici, care cu siguranţă că tot timpul n-au avut faţă de el decît aceeaşi nemărginit de dispreţuitoare milă.

Ca pentru un neştiutor ce era.

îndată ce ar fi ştiut, îndată ce s-ar fi pornit să se opună, mila ar fi dispărut şi ar fi rămas doar dispreţul. Şi ura oarbă. La început, latentă şi neagră, ca de fiare ce se măsoară înainte de a se arunca una asupra alteia.

Dar descoperise lucrurile acestea acum, cînd ele încetaseră de a mai exista. Doamne, ce s-ar fi întîm- plat dacă le-ar fi descoperit mai demult ?

Ar fi avut el curajul să se ridice, să strige, să-şi ceară repararea sufletului său jignit şi călcat în picioare ? Ar fi avut curajul ăsta ?...

A, da... Adineaori, la berărie, gînaea să treacă pe la un armurier, ca să se înarmeze.

Surise trist acestei amintiri.

Ei ? Şi cum... şi cînd ar fi putut să lovească ? Unde... ci nd ar *fi* găsit pieptul dezgolit, pe care să-1 ciuruiască ?... Doar în faţa lui, cei doi ar fi păstrat aceeaşi atitudine calmă, ermetică, prietenească chiar... Unde, unde să lovească ? Cum să lovească în faţa prietenească şi surîzătoare, care s-ar fi apărat desigur cu toată violenţa şi puterea ce-i da aparenta nevinovăţie ? Cum, cum să smulgă vălul acestei aparenţe ?...

O, cu adevărat că este un dumnezeu deasupra, care intervine, *Dens ex machina*$_y$ să te scoată la timp din mijlocul acestui labirint de încîlcitc şi atît de chinuitoare întrebări...

Este un dumnezeu...

Sandulian recunoaşte, cu toată bunăvoinţa şi îndatorirea de care e capabil, în momentele acestea, pe Dumnezeu, şi-i acordă solemn promisiunea supunerii oarbe şi eterne.

E vesel, e fericit, e liber...

Se poate mişca, se mişcă, poate vorbi, gesticula, striga... de-a dreptul, fără nici un ocol, fără nici o stînjenire. Fără a se gîncli ce fel de interpretări va putea întîmpina cuvîntul său, ce fel de rezonanţe va isca în bolţile sufleteşti în care va pătrunde, ce fel de avertismente surde \ or reflecta aceste bolţi, înapoi, spre dînsuL.

Liber... Gol... Nou.,. Ca un nou-născut...

— Cinci ani, doamnă, cinci... Ei da, am fost la avocat şi l-am întrebat. Cinci ani. Cazul e foarte grav...

— Şi te poate bucura asta ?

— Ei da, doamnă... mult, foarte mult... infinit de mult... Atît de mult, că îmi voi permite să-ţi cînt ceva frumos, un cîntec de dragoste... de parcă acuma ne-am fi cunoscut întîia dată... Primul meu cîntec de dragoste...

Şi Sandulian începu să tuşască şi să-şi dreagă vocea lui obosită, apoi dădu drum primelor note ;

Tu, viaţa mea,

Tu, dulcea mea viaţă,.$_c$

Acum începi cu adevărat pentru mine...

Muzica era arbitrară, ca şi această poezie, cu totul şi cu totul originală.

Dar atunci servitoarea veni să anunţe :

— Domnul Stăsescu !

Exclamaţia de surpriză care scăpă lui Sandulian fu ca zgomotul unei coarde ce se sparge în mijlocul, în momentul cel mai patetic al cîntecului.

— Cine ? Ce face ? Ce caută ? Ce vrea ? Ce doreşte ? Ce caută aici ? !

Servitoarea dădu din umeri, fără înţelegere. Dar Sandulian se întoarse către nevastă-sa, formidabil şi necruţător :

— A evadat deci ? Şi caută azil la mine ! A-ha..· Eu nu pot să dau azil la toţi escrocii. Casa mea nu e azil de... de...

Uşa care se deschise dinafară înăuntru întrerupse brusc avalanşa de vociferări.

în cadrul ei era d. Stăsescu, în persoană *î*

— Desigur vă miraţi de apariţia mea atît de neaşteptată astăzi, cînd vă spusesem că viu tocmai miercuri... Dar m-am grăbit să vă avertizez — continuă să mugească vocea de taur, înecînd îngîimeala de întrerupere a lui Sandulian — m-am grăbit să vă avertizez că dacă veţi ceti cumva în jurnale de o afacere în care e vorba de-un Stăsescu...

Aci o pauză mică, în care ochii lui Sandulian siîr- şesc prin a deveni incandescenţi de furia şi nerăbdarea ripostei ce pregăteşte...

—...apoi să nu credeţi că e vorba de mine... E un nemernic de văr al meu, pe care-1 cheamă tot Ion, ca şi pe mine... şi care nu acum îmi face numele de rîs pentru întiia oară...

Viaţa românească, Bucureşti, an. XXIII, nr. 2, februarie 1931, pp, î 13—-l25

*

ORA BUNULUI RĂMAS

înainte de a se hotărî să intre, Bastache mai făcu două-trei ocoluri. Cum să înceapă ? Hm ! Va fi extrem de greu...

Şi cu toate astea, trebuia... Acum. Astăzi. în ora care avea să urmeze ! Trebuia să fie călău şi să execute fără milă.

„Anito, scumpa mea dragă, trebuie să strîngem din ochi, să scrîşnim din dinţi, să urlăm, dacă vrei, de durere, dar trebuie să trecem şi peste asta...

A sosit «ora bunului rămas !»

Chestie de cîteva zile, şi pe urmă ne vom obişnui... Doară, pe cît am înţeles, tu ai mai trecut de mai multe ori prin astfel de ore !...

...Ce e-n ziua de azi o despărţire... Se despart ei soţi, după o convieţuire de ani întregi !... Dar noi, drăguţa mea dragă !... Tu eşti frumoasă, eu sînt... cum dracu mai sînt şi eu ?... tînăr, da, tînăr... Repede ne găsim..."

Bastache se opri. Nu mergea. Prea era la repezeală... Prea uşor... Prea cam... în glumă... Nu mergea. Cu Anita nu mergea. Anita era un temperament tragic. Cu temperamentele tragice trebuie sa o ici tragic...

Şi ajuns în faţa casei unde se întîlnea cu Anita, Bastache nu se simţi îrî stare să se oprească ferm şi dîrz, precum îşi propusese. O luă tot înainte *şi* mai trase cîteva ocoluri, pentru a găsi tragicul de care avea nevoie. îşi debită micul lui discurs pe mai multe tonuri, dar fu imposibil să găsească nota pe care o căuta. Iar timpul trecea, şi Anita putea să plece, închipuin- du-şi că l-au reţinut cine ştie ce motive fără însemnătate. Numai motivul cel groaznic, cel teribil, nu l-ar putea bănui, mititica... Numai motivul cel cumplit... Şi ar pleca plină de voioşie şi iertătoare ca întotdeauna. „Ah, nu e nimic ! va ciripi guriţa ei mică şi ţuguiată ca o căpşună. Nu e nimic. Doar ne întîlnim în fiecare zi, de la 4 la 6, în odăiţa pe care mi-a cedat-o, pentru acest scump răstimp, buna şi scumpa mea prietenă Păpuşica..."

Ah, Păpuşica ! era cît pe-aci să urle, cît îl lua gura, Bastache, în mijlocul străzii pe care o traversa. Să nu intre acum ; dar să aştepte pe Păpuşica. S-o roage să transmită ea Anitei...

Şi dus de gîndul cel nou şi surîzător, Bastache făcea paşi largi şi voinicești în valurile de trecători. Claxoanele i se păreau acum cîntec de biruinţă, şi huruitul motoarelor, darabana acompaniamentului.

Nu ! îşi zise el dezamăgit, cînd pasul o luă uşor pe o străduţă mai dosnică şi mai liniştită. Nu. Asta înseamnează că... asta înseamnează că Păpuşica va şti, prin urmare... că el a rup t-o întîi... ceea ce Anita nu va ierta în ruptul capului... Asta mai însemnează că Anita abia mîne va afla vestea cea cumplită... şi el nu poate, nu va putea dormi la noapte, la gîndul că ea se va culca surîzătoare şi fericită, că-l va visa şi că-i va face uşor cu degetul în somn : „Mic despot al sufletului meu, unde mi-ai fost ieri ?... Mi se pare că ai început să umbli pe de lături.,. Mic despot al sufletului meu, mi se pare că o să mă scutur din robie şi [o] să-ţi uzurp tronul... Mi se pare că eu am să iau de acum înainte frînele domniei în mină... şi eu am să-ţi poruncesc, de acum înainte, nu dumneata mie..."

„Oh, îngeraşul de el... Auzi ce cuvinte dulci L* «Mic despot... f rînele domniei...» Dar e o împărăţie Anita asta, o nebunie !... Şi nu porunceşte ea, Ia drept vorbind ?... Dar cum poţi să te desparţi de comoara asta ? Cunij Dumnezeule ? Cum, f)umnezeule ? Cum poţi să-i spui aşa, tam-nisam, c-o laşi ?..."

„Cu toate astea, Anita, iartă-mă... Iată, de data asta voi fi cu adevărat un despot... Un despot nemernic, stupid, criminal... Un tiran... Să nu mă ierţi niciodată, Anita... Să mă urăşti toată viaţa mea... Dar nu mai pot, sufleţelule, să te ţin sub această min^ ciună... De ţrei- săptămîhi eu ştiu 'că te las, şi de trei săptămîni nu îndrăznesc să-ţi spun... Mă port cu tine ca asasinul care înfige pumnalul în copilul roz... *în* copilul cu braţele întinse... să-1 cuprindă... şi-i su- rîde... Anita, nu mai pot să îndur această povară, această mască de aramă ; mai bine ura ta decît zîro- betul ăsta de miel neştiutor pe care-1 duci la tăiere...

Dar ea... cealaltă... aşteaptă, Anita. Tu n-o ştii, Anita... nici eu 11-0 ştiu... pentru că această zgripţo- roaică de cocoana Profira nici numele n-a vrut să mi-1 spună măcar... această peţitoreasă care nu scapă o vorbă mai mult decît trebuie pînă ce tîrgul nu e asigurat, şi ce trebuie să fie al ci — pus deoparte.» Dar negustoreăsă cinstită... Cum ţi le alege ea, cum ţi le nimereşte ca... zestre, frumoasă, candidă... Căci tu, dragă

Anita, n-ai avut dccît una din aceste calităţi... dar vezi, omul cînd se-nsoară, Anita, cum să spun ?... nu-i ajunge. Tu, de ! ştii bine cum ne-am cunoscut, ştii bine cînd ne-am întîlnit prima oară în odaia Păpuşicăi, ştii bine că... în sfîrşit, nici nu ţi-a venit să joci măcar pe nevinovata... Sinceritate, e drept, dar, draga mea... înţelegi... eu nu pot... eu trebuie... e vremea... să mă retrag, să încep c^va, să«..

tinereţea arc şi ea un liman ; frîui are şi el o margine... vorba bietei mame, iar mama ştie cine e coana Profira... Coana Profira nu se încurcă niciodată. îi spui : «O vreau brună, subţire, cu ochii verzi... sau cine ştie cum...», coana Profira aşa ţi-o aduce... Ba, pe deasupra, şi cu zestre şi cu... şi... şi... cu...

Anita, a sosit «ora bunului rămas !»"

Şi revenind *în* faţa casei unde se întîînea cu Anita, Bastache păşi ferm şi dîrz, precum îşi propusese.

*

Cu toată gravitatea lui de comandă, Bastache era pierdut. Sîngele îi fugise din vine şi din obraji ; monologul îndelung, pe care-l aiurase pe străzi, ca să prindă curaj, părea că-i supsese orice energie din slabul lui trup. I se păru însă curios că Anita nu se uită uimită la el, cum se uitaseră vreo cîţiva dintre trecătorii întîlniţi în cale, cînd scăpa cîte un cuvînt rostit mai tare sau cînd întorsăturile dispoziţiunilor lui sufleteşti în această convorbire imaginară, pe care tocmai o terminase, îi schimbau brusc alura şi mersul.

Dar acum începea convorbirea reală.

Şi convorbirea o începea Anita. Dumnezeule, dar de ce aerul ăsta plictisit la dînsa şi graiul ăsta aspru ? Să bănuiască oare cumva ? Să-i fi suflat cineva la ureche ?... Dar asta e cu desăvîrşire exclus.

— Te asigur că nu te-aş fi aşteptat atîta dacă n-aş fi avut să-ţi comunic lucruri extrem de importante... Ia loc...

Pe Bastache astfel de atitudini îl scoteau din sărite. Cum adică ? Ce va să zică morga asta şi imperativul ăsta ? Ah, da ! Ba foarte bine... Asta îi uşura lui mult situaţia... Aha... asta îi da curaj să taie fără milă în carne' vie...

— Aida... făcu Ia rîndu-i, destul de grav şi sec* Mda... Şi eu aveam să-ţi comunic lucruri extrem de importante...

Ea îl privi cu nemărginită milă dispreţuitoare :

— Ah, ştiu, ştiu, vrei să mă ameţeşti iarăşi cu scenele d-tale, cu care m-ai înăcrit pînă acuma... Te rog, scuteşte-mă... Mi s-a urcat pînă aici... şi cu degetul întins orizontal îşi tăie beregata.

—■ Daaa ?... Ah... Daaa ? V-aţi săturat ? sări la rîndu-i Bastache, înţepat pînă Ia os de vîrfurile grozav de ascuţite ale dispreţului ei. Daaa ? Vi s-a aplecat ?... Vă recomand picăturile lui Davila, scrişni, scos din sărite, şi se ridică de pe scaun, ca să-şi destindă mînia în paşi largi şi apăsaţi.

Ea-1 privi cu ură, apoi, tot privindu-1, ochii i se îndulciră şi-o podidi deodată un rîs vesel şi prietenos...

— Haide, sfîrşeşte odată cu mutra asta de măcelar înfuriat! îi strigă ea. Mai bine vino lîngă mine şi săruta-mă. Am să-ţi dau o veste mare...

Bastache se opri clătinîndu-se. Nu. Dispoziţia asta nouă a ei nu-i plăcea de loc ! Era mai bine cum fusese la început. Ah, nu... cu săruturi, nu...

—. Să mă săruţi ? "A, nu, scumpă... pardon* stimată domnişoară... săruturi, nu... Mersi !.-.. Nu mai am nevoie... Mersi !... Mi-a venit şi mie rîndul să mi se aplece...

îşi închipui ruptura venind de la dînsa... el făcînd pe jicnitul... retrăgîndu-se rănit sufleteşte şi umilit,c

Şi pe urmă, răzbunarea...

Oh ! Era de o mie de ori mai bine aşa... Trebuie făcut totul ca s-o scoată din nou din pepeni...

Dar ea s-a apropiat tiptil de dînsul, cum era întors cu spatele, şi 1-a cuprins uşor cu braţele pe după gît, L-a sărutat lung pe ceafă. însă el a respins-o cu bărbăţie.

—Ţi s-a aplecat, nu ? a răcnit el, vărsînd flăcări pe ochi. Te-ai plictisit, cum s-ar zice... O, asta le întrece pe toate... Nu... asta ipune capăt la toate ! Te-a- sigur că le pune. Le-a şi pus... Nu, scumpă... stimată... domnişoară... vă asigur că n-aveţi să mai fiţi plictisită... Orice, dar să ştiu că necăjesc pe cineva cu

prezența mea, cu mișcările mele, cu micile mele obiceiuri — făcu el din ce în ce mai înduioșat de sine însuși — mai bine moartea. Ei bine, doamnă, fiţi asigurată ; voi îmbrînci, voi da afară în brînci, de aci, de lîngă dumneata, pe acest imbecil care te plictisește... II voi înhăța de guler — strigă el apucîndu-se de guler — și-1 voi duce ca pe-un răufăcător pînă la el acasă, și-1 voi scutura zdravăn, și-1 voi face, fiţi sigură, să-i treacă "o dată pentru totdeauna pofta dc a vă mai plictisi... Scuzaţi, doamnă, vă rog foarte mult să scuzaţi, doamnă... Și izbindu-se cu pumnul în coastă : Hai, idiotule... hai, imbecilule... afară cu tine... curn îţi permiţi să continui să răpești timpul prețios al acestei nobile, distinse, frumoase persoane ? Afară ! Afară...

Și-și căra cu nemiluita în coastă, de parcă s-ar fi ţicnit subit.

Ea îl mînca din ochi de drag. Și cînd el se îndreptă de-a binelea spre ușă, îl ajunse iarăși și-1 cuprinse, de astă dată fără a-i mai da putința să se miște.

— Stai, stai, prostule... Nu pleca pînă nu auzi vestea cea mare. Și-i strigă în plină ureche, cu șuierul cald ai buzelor ei cărnoase : Mă mărit !... Auzi ? Mă mărit !

Pe urmă, ca și cînd ar fi simţit că acuma nici nu mal e nevoie sa-1 ţie atît de strîns, îi dădu drumul. Iar el se clătină uşor, ca un obiect lăsat, care-și caută echilibrul statornic.

— Tu... te măriţi ?

— Da... foarte curînd... mai curînd dccit iţi închipui... Şi dîndu-i o palmă uşoară pe obrazul care se congestionase cu desăvîrşire, îl asigură, rîzătoare s Haide, nu te întrista... Am sa continuu să mă întîl- neşc cu tine... Astăzi ai fost nespus de drăguţ...
— Cu cine te măriţi ? bîlbîi el, rătăcit.
Dar înainte de a primi răspunsul, i se făcu deodată o lumină vie dinaintea ochilor. Era gata să izbucnească într-un rîs formidabil, să bată din palme şi să sară iepureşte prin cameră :
— Şi eu, şi eu... şi eu mă însor... Cum s-a nimerit !...
însă răspunsul ei îl opri de la început:
— Cu un băiat foarte bine... are şi ceva avere... dar foarte multe şanse... Şi, din cîte am aflat... ştii cum seamănă cu tine... la siluetă, la ten... la...
_ — ... din cîte ai aflat ? !... Ilm... va să zică...
în mintea lui Bastache, o legitimă bănuială căzu în zigzag de ioc, ca un fulger.
Ei clipi din ochi şi-şi ţuguie buzele ironic :
— Ascultă, l-ai văzut ? L-ai văzut vreodată ?...
— Drept să-ţi spun...
— Ah, am înţeles, de ajuns ! Am înţeles, va tâ zică... tu, va să... ah... ha, ha, ha...
Dar pentru ca ea-1 privea cu totul nedumerită, ei se opri iarăşi şi-şi ţuguie din nou buzele :
— îmi dai voie să-ţi pun o întrebare ?
Şi se pregăti să ia lucrurile cît mai pe departe^ pentru ca să fie cît mai amplă comedia, care era sigur că va duce la finalul bănuit.
Dar ea îi cuprinsc capul cu braţele şi i-l trase la sîn :
— Bietul meu mititel, în sfîrşit astăzi sînt perfect convinsă de iubirea ta... Astăzi am văzut sufletul tău... tu suferi pentru mine, copilul meu dulce... Ei bine, drăguţul meu, îţi făgăduiesc...
— Că ne vom întîlni, nu ?
— O, da, dragul meu... Tocmai.., O lună de zile însă trebuie să punem capăt întîlnirilor noastre. Acuma nu ştiu... o

lună sau poate mai mult... în orice caz, tu treci într-o lună pe la Păpuşica... ea te va ţine în curent...
— Ne vom întîlni deci! strigă el plin de fericire şi bătîod din palme.
— Tot tu vei rămînea micul meu despot...
— Da ?... dar domnul ?... domnul ?... viitorul ?...
— Soţul meu, vrei să zici... Ei bine, nu e cel dinţii căruia i se întîmplă ca soţia lui...
— Sărmănelul !...
— Mititelul!
— Dovlecelul...
— E ! nu, nu... te rog... Expresii de felul ăsta...
— Ah, da ? bun... mă rog,.. Dar mai înainte, o întrebare... Cine ţi 1-a găsit pe domnul ăsta ?...
— O, o... peţitoreasă, tocmai vreau să-ţi spun : e drept că nu ne-am cunoscut...
— De ajuns ! De ajuns ! în cazul ăsta îmi voi permite să-i spun : Tîmpitul ! Idiotul ! Caraghiosul ! El e ! îl cunosc... 99 la sută că-1 cunosc... îl cunosc ca pe mine... E cel mai mare idiot...
— îl cunoşti ? Cum îl cunoşti ?... A, nu, nu... aşa nu... Trebuie să fim înţeleşi de la început... Nu îngădui...
— Da ? Ei bine, îţi voi dovedi îndată contrariul. 99 la sută că-ţi voi dovedi... ce speţă dc imbecil e viitorul dumitale... Cocoana Profira ţi 1-a dat plocon, nu ?
— Exact... O cunoşti şi tu pe coana Profira ?
— Pe escroaca asta ! Desigur... Crezi că numai pe dumneata te-a păcălit ticăloasa asra ?... Crezi că numai dumitale ţi-a prezentat astfel de idioţi ?... Care se lasă duşi de nas... şi ducînd la altar... în fap altarului sfînt şi curat... toate... toate... desfrînâtele...
— Ieşi ! striga din toate puterile Anita, bătînd din picior.
— Toate haimanalele... toate neruşi...
—Afară, ţi-am zis...
—Da, voi ieşi numaidecît... Mi-e imposibil să mai stau o clipă alături de... Va să zică... aşa, nu ? Te căsătoreşti cu el, nu

? Cu idiotul, nu ? Ca să teJntîl- nești cu alții, nu ? Cu altul... cu amanții, cu toți... cu toate... secăturile... cu toți derbedeii ?... Ha, ha...

Figura Anitei se schimbă deodată. Doamne, în fața ei era un nebun... Doamne, a înnebunit subit! Nu vezi că nu mai știe ce spune ? Cine a pus-o să-i des- tăinuiască... Dumnezeule... cum va ieși acum din asta ?

Doamne, dacă se va isca un scandal ?... Și cu toate astea... acum are limpede dovada: cît o iubește, mititelul...

Și plînsul o podidi, și suspinele începură să-i scuture pieptul cu putere.

— Dragul meu, copilul meu... n-aș fi crezut... Ah, Dumnezeule... Pînă acolo ? Atît să te coste ?...

Iar nebunul urla înainte și o scutura și mai tare decît suspinele de brațul de care o apucase, cu mîna încleștată, cu ochii de smintit.

—- Ei bine ? Și-acuma vrei să știi cine e nebunul ? Cine e idiotul... cine e tîmpitul care era gata să se preteze la această comedie ?... Se bătu pe piept cu latul palmei: Uite-1, privește-1, privește-1 bine...

— Dumnezeule, cu ce ți-am greșit să mă pedepsești astfel ? gemea într-una Anita, neștind ce să creadă, ce să înțeleagă, ce să facă.

—Și... SCuipl-1... Scuipă-1, n-auzi ? Apoi, imhrm- cind- o pînă în fundul camerei : Iată ce poamă nevinovată, cultă și bogată îmi oferea coana Profira,,» Iată cu cine aveam să...

în sfîrşit, Anita s-a dumirit... L-a lăsat să mai urle înca pînă ce furia blestemelor şi a insultelor a prins să se potolească, apoi, calmă, l-a întrebat :

— Cum, ai angajat şi tu pe coaua Profira ?

— Ah, da, desigur, am angajat-o şi cu... Dar acum să aştepte mult şi bine...

— în cazul ăsta, poţi să fii sigur, dragul meu ; femeia asta îţi aduce tot ce doreşti. Iată ce mi-a adus mie...

Ea se repezi la măsuţă, luă poşeta cu mîni înfrigurate şi abia izbuti s-o deschidă din graba nervoasă cu care îi jucau degetele. Scoase o fotografie, pe care i-o înălţă triumfătoare dinaintea ochilor.

— îţi place ? I lai ? îţi place ?...

Dar Bastache se mulţumi să ştie că nu e mutra lui acolo...

— A... altul... aa... iartă-mă... dar am înţeles că nu l-ai cunoscut... şi... am crezut... adică... am...

— Păi tocmai am vrut să-ţi spun : e drept că nu l-am cunoscut... cum să zic, personal... Profira nu face cunoştinţe pînă ce nu se asigură că va fi bine răsplătită şi n-are să fie trasă pe sfoară... Dar, în orice caz, îţi dă toate amănuntele şi, desigur, fotografia... Cum, ţie nu ţi-a dat încă fotografia ?... Sărmănelule !...

— Cum vezi...

— \^ai de el !... Şi se speriase ca o să-1 iau eu pe furiş, mititelul ?... Păi cum puteam eu să primesc de îa ea o astfel de ofertă, dovlecclule ?...

Viaţa românească, Bucureşti, an. XXIII, nr. 6, iunie 1931, pp. 225—231.

MONUMENTUL

Patruzeci de ani Costache Constandaciie a stăpînit oraşul. El era conservator, însă asta η-avea nici o însemnătate. Putea foarte bine să fie liberal, conservator-democrat sau, mai pe urmă, averescan, ţărănist, socialist or comunist; nu ar fi avut nici o însemnătate. Oricine s-ar fi întîmplat la guvern, Costache Constandaciie era sigur de voturile concetăţcnilor săi. S-au străduit unii şi alţii să-1 doboare, s-au încercat ingerinţe asupra oraşului şi mai cu seamă asupra mahalalelor.

Mofturi. Cînd veneau alegerile, conul Costache Constandaciie ieşea cu o cumplită majoritate, în ciuda tuturor suveicilor şi tuturor crucilor trase cu creta pe spatele votanţilor suspecţi. Iar pe vremea comisiilor interimare, un om nu mai da pe la primărie. Se lipseau cetăţenii dc dreptele lor cereri, însă fără Costache Constandaciie nu vreau să lucreze. Şi cu tot aparatul lor poliţienesc, cu toţi bătăuşii tocmiţi special de la Bucureşti, uzurpatorii abia de îndrăzneau să facă vizite electorale pe la marginea oraşului. Bătăuşii speciali înfundau în acele vremuri de frămîntare — snopiţi! — spitalele; iar aparatul poliţienesc lucra cu mînă moale ; ştia doar ce-l aşteaptă după alegeri.

Drept aceea se operau mutări tocmai hăt la ccllalt colţ de ţară ; dar chiar şi funcţionarii nou-veniţi, după două zile de răţoieli sterpe, o lăsau domol. Le intra numaideeît frica la oase, aşa cum ar intra frigurile lîngă bălţile putrezite sau reumatismele în cetăţile posomorite şi ceţoase.

Asta se cheamă să ai o popularitate. Iar conul Cos- tache Constandache se făcuse iubit prin nenumăratele foloase pe care le făcuse oraşului. Uzină electrică, baie comunală, grădină publică, pavaj, hală, cinematograf comunal, serviciu de pompieri, de gunoi, canalizare, dric elegant cu două clase (clasa I cînd i se puneau patru cai, clasa a II-a, numai cu doi). Pe urmă, nimeni nu făcea apel la primărie fără ca să fie satis- făcut. Lumea mai bogată : ca să se mai amine sau chiar să se lase uitată vreo expropriere pentru aliniatul străzilor, ca să se mai puie un felinar în dreptul porţei cutăruia, ca să se mai dea vreo cîţiva oameni de la primărie pentru ridicatul vreunui grajd sau pentru vreun prăşit la vie, ori pe Uliţa Mare să fie doi sergenţi, dintre care unul să stea mai mult în faţa casei lui conu Ionică Mitran, al doilea om bogat şi popular ai tîrgului după conu Costache Constandache şi care deci putea deveni de temut. Totul se făcea. Conul Costache împăca pe toată lumea. Avea meşteşugul, arta, arta asta, cum spunea domnul ionică Mitran.

— Mă credeţi, domnilor, că eu n-aş fi în stare să fac aşa ceva, declara dînsul cu modestă convingere. Iacă, vă spun eu, cu mine s-ar lua toţi cu mîinile de păr...

Pe cînd conul Costache Constandache avea pentru toţi un zîmbet, o privire limpede şi binevoitoare, o vorbă domoală de încurajare.

—Lasă, mă, că se face. Las' pe mine...

Ei, poate că nu se făcea tocmai-tocmai precum dorea cel cu nevoia. Dar cu ceva tot se alegea.

Barem cu lumea cea măruntă şi necăjită conul Costache Constandache era o comoară. îi răzbea în porumbi toamna, în lemne iarna şi chiar în bani vara. Dar cu ce-i cîştiga pe toţi erau lemnele. Lemnele primăriei. Zadarnic ţipau (cine ? veneticii : 1111 fost ajutor de judecător rămas pe-aci avocat, nişte colegi de-ai acestuia, dornici de a pune mîna pe visteria comunei, cîţiva profesoraşi pripăşiţi de pe-aiurea), zadarnic se văicăreau indivizii ăştia suspecţi care treceau în toate partidele, ca să apuce comisiile interimare, că fondurile comunei au secat, că pădurile comunei sînt aproape tăiate, că datoriile comunei au crescut de bate falimentul la uşă.

Conul Costache Constandache surîdea cu superioritate. Pentru că dezmeticii ăştia de opoziţionişti mai făgăduiau, întru restabilirea situaţiei, că vor îngriji ca perceperea impozitelor comunale să se facă fără excepţie, iar rămăşiţele să fie strînse fără răgaz.

Rămăşiţe de cînd ? De nu se mai ţine minte. Conu Costache Constandache surîdea către conu Mitran şi prietenii săi:

— Aţi văzut, mă, ce proşti sînt ? Nici nu ştiu să facă politică.

Şi cu adevărat, cînd cel dintîi guvern nou făcu Ioc uzurpătorilor în primărie, se pomeniră bieţii oameni cu tot felul de fiţuici galbene şi verzi, în care se scria cît are să plătească fiecare pentru noua stăpînire.

—Proşti sunt, mă, făcea conu Costache cu veşnicul lui surîs.

E drept că şleahta adversă băgase de seamă că a făcut-o de oaie cu ţidulele casieriei, şi pentru prilejul viitor şi-au făgăduit să fie mai abili. Dar oamenii ştiau acum ce-i aşteaptă. Căci drept răspuns la toate discursurile înverşunate ale lor, prin care înfierau „abuzurile" conului Costache, acesta se mulţumea să răspundă placid din uşa cafenelei :

— Dc, mă, i-auzi, c-am făcut eu abuzuri cu voi... Spuneţi voi dacă ştiu ăştia ce trăncănesc...

Sau :

— Bă, v-au mai trimes ăştia ţidule înainte de alegeri ?

— Nu ne-au mai trimes, coane Costache...

— E... zice că sunt şmecheri... aşteaptă acum sa treacă alegerile...

— Lasă să aştepte, coane Costache, rînjca cu înţeles poporul.

„...Cu o primărie aşa bogată în venituri putem să facem şi noi dărnicii... dar nu risipă şi jaf !" strigau cu vehemenţă vrăşmaşii lui conu Costache.

Dar alegătorii ştiau ei ce fel de daruri galbene şi verzi o să primească. Iar tîrgul cel mare al Rădă- şenilor era într-adevăr unul din cele mai bogate ale ţării acesteia blagoslovite de Dumnezeu. Veniturile lui erau nesecate. Şi dacă pădurile lui dăduseră de sfîrşit, în schimb cele în care securea intrase acum treizeci şi douăzeci şi cinci, ba chiar şi douăzeci de ani, se făcuseră din nou numai bune de tăiat. Dar de lipsa lemnelor putea fi vorba cînd atîta bănet intra în casa comunei de la prăvăliile date cu chirie la ovrei, de la locurile din vale, dare în parte la oameni, dc la oboarele vestite, ce se ţineau săptămmal în tîrg şi unde ţăranii din împrejurimi erau jecmăniţi în lege, în sfîrşit, de la aiîtea taxe, lumină, apă, gunoi, prestaţie, firmă şi cîte şi mai cîte ? Pentru că minţeau cei care susţineau că domnu primar închide dinadins ochii la încasarea dăjdiilor. închidea, desigur, cînd era vorba de familiile grele ale celor 4000 de înscrişi în listele electorale. Dar ia să fi poftit să nu ti

iost înscris în listele electorale ? Or si t<3 *fi* simţit că ai trecut de partea veneticilor ? că-ţi arăta dumnealui atunci cum se îngrijește un buu edil de veniturile gospodăriei ce i-a fost încredinţată.

încît, ca o vrednică răsplată şi ca o dovadă dc adîncă recunoştinţă, către al patruzecele an al părinteştii lui oblăduiri, cei patru mii de păstoriţi hotărîră să-i ridice un binemeritat monument. Ideea porni tot de la dezinteresatul şi lipsitul de invidie conu Ionică Mitran, puţină vreme după ce consiliul comunal se pronunţă în chestia cu licitaţia noului motor al uzinei electrice. Pentru că domnul primar fusese de părere să se adopte între cele douăzeci şi trei de oferte, pe acea apărată cu multă căldură şi convingere de conu Mitran, şi chiar convinse şi consiliul că acum e rîndul să fie luat în considerare sfatul prietenului său (deşi unul din consilieri protesta vehement, înccrcînd zadarnic să probeze că s-a greşit rîndul). Dragostea în- dreptăţitului se revărsă asupra conului Costache cum nu se mai văzuse niciodată. Mai ales că pînă şi consilierul recalcitrant fusese repede redus la tăcere cu minunatele perspective pe care verva domnului primar ştia să le desfăşoare dinaintea ochilor bunilor prieteni şi cetăţenilor săi.

— Omul ăsta e o comoară ! răgise de mai multe ori, aprins de înduioşcli subite, conu Mitran. Omul ăsta e providenţa oraşului ! Omul ăsta merită uri monument!

—Omul ăsta merită un monument !

Acesta a fost strigătul hotărîtor, care s-a înfipt în- tîi ca o revelaţie, pe urmă din ce în ce mai adînc, ca o obsesie, şi apoi ca un imperativ în minţile răda- şenenilor.

„Monument. Monument. Monumentul lui conu Costache. Se face monument lui conu Costache !

Să dăm toţi, fraţilor, mîna de la mîna pentru monumentul lui conu Costache Constandache. Cît de puţin, dar să dăm toţi pentru monumentul acestui mare om, acestui mare binefăcător al comunei. Restul se completează de la primărie !"

Monumentul lui conu Costache Constandache se ridică tainic în mijlocul oraşului. în grădina publică din centrul oraşului. în dreapta e monumentul lui Alexandru Lahovary, ridicat de conu Costache încă din primele timpuri ale carierei lui politice. în stingă e monumentul rădăşenenilor căzuţi pentru ţara lor în războiul cel mare. La mijloc, locul era rezervat încă de pe cînd trăia regele Carol I.

— înţelegi că nu se cade să ridici monumente oamenilor care sunt încă 111 viaţă, fie ei chiar regi ? spunea conu Costache Constandache.

Dar după moartea regelui Carol, evenimentele se înghesuiră, şi monumentul din dreapta o luă înaintea celui din mijloc. însă asupra locului din mijloc părerile conului Costache se schimbaseră.

— Aici e locul lui Ferdinand cel Leal. însă, înţelegi, nu se cade să ridici monumente oamenilor care sunt în viaţă, l ie ei chiar regi.

Cînd conul Costache Constandache află ce puseseră de gînd concetăţenii săi cu locul din mijloc, se făcu roşu ca sfecla, dar nu se putu şti din primele clipe dacă de mînie sau de plăcere. Aşa că trebui să intervină cu toată autoritatea de care dispunea şi cu toată prietenia domnul Ionica Mitran, ca roşeaţa de pe bucile dolofane ale lui conu Costache să fie numai de plăcere.

în schimb, vorbele lui fură numai de ocară.

— Cum se poate... Ala e loc pentru regi... nu pentru un nemernic ca mine...

—Lasă, că avem noi. destul loc şi pentru regi... îl potoli conu Mitran. Ce, grădina are numai lungime ? Are şi lăţime, nu ?... Iar lăţimea e cît lungimea aproape... Aşa că unde scrie că încap acolo numai trei statui ? O să fii dumneata la mijloc, şi-o să te punem cu ţaţa la Olt, aşa ea o să ai acum în faţă pe Alexandra Lahovary, în spate eroii, la dreapta pe regele Ferdinand şi la stînga pe Carol...

— Nu, nu primesc, se arătă îndîrjit conu Costache. Nu primesc.

— Ştiu care e motivul, replică Ionică Mitran. Pentru că eşti în viaţă...

—Şi ăsta ! aprobă conu Costache. Dar mai e şi altul, cu mult mai puternic...

Asistenţa respiră uşurată. De argumentul ăsta se speriase ea, pentru că-l ştia bine pregătit pe conu Costache în susţinerea lui.

— Atunci, care, coane Costache ?

— Să mă puneţi pe mine la dreapta ori la stînga ! strigă cu energie conu Costache... Nu admit, răcni el cu umilinţă, să stau la mijloc, între regi. Dacă puneţi pe regele Carol la mijloc, pe Ferdinand la dreapta şi pe mine la stînga, ar mai merge... Nu... Nici aşa... regele Carol să nu fie cu faţa spre Olt, să fie cu faţa spre oraş... Aşa da, primesc... Aşa ar veni Lahovary în dreapta, eroii în stînga, Ferdinand în faţă şi eu umilul vostru servitor la spate...

Cei de faţă rămaseră muţi de admiraţie dinaintea acestei severe atitudini... Numai conu Ionică şopti la urechea celui ce-şi apăra cu atîta vehemenţă modestia :

— Rămîi la mijloc şi nu duce grijă de regi... că peste o sută de ani, dac-o mai putea oraşu ăsta să ridice vreun monument... însă nu te lăsa şi dă-i înainte cu gura... E foarte onorabil din partea dumitale... ca noi facem tot ce ştim...

Şi cu toate protestările energice ale lui conu Costache, monumentul fu ridicat în mijlocul grădinii publice, pe locul destinat regilor. Dar abia acum putu el să se convingă că rostise odinioară o vorba cu adevărat mare : Nu se ridică monumente oamenilor în viaţă. La cîteva zile după ce obrazu-i modest suferi cu abnegaţie ploaia de laude pe care i le aduse iniţiatorii mîndrei sale statui, conu Costache căzu la pat.

Fu o boala lungă, mai degrabă "o sleire progresivă a tuturor puterilor, pe carc le istovise încetul cu încetul în atîta huzur şi-n atîtca călătorii. Şi ca o culme a pedepsei pentru toate cele făcute cu voie sau fără voie, Dumnezeu îi păstră numai

minţile. I le păstră intacte, încă şi mai luminoase decît se bucurase de ele toată viaţa, ca să vadă întreagă, grozava lui năruire.

Pentru că îndată ce scăpă frinele primăriei, locţiitorul, conu Ionică Mitran, nu mai fu în srare să sta- pînească turbatul galop spre dezastru. Veneticii ridicară capul. Ochi de ură răzbătură din ascunse unghere. Strigăte de mînie izbucniră. Huiet şi urlet începu să crească. Şi, curios, tocmai acum cei care erau gata pînă mai deunăzi să ia parul de dragul lui conu Costache şi împotriva duşmanilor lui, de astă dată tăcură cu toţii şi aşteptară.

— Vezi, nene Costache, ce va să zică poporul... canalia... E ca şarpele...

— Era şi timpul, Ionică, grăi slab şi înţelept conu Costache. îmi pare tare rău de voi că n-aţi apucat să duceţi şi voi comuna asta în spate patruzeci de ani încheiaţi, ca mine... Dar întrucît mă priveşte, eu mi-am terminat cariera...

Comisii peste comisii veniră, trimese de stăpînire. Verificări peste verificări se făcură. Dar dintru început fu greu să se vadă pînă-n fundul relelor. Dimpotrivă. La prima ochire părea totul bun şi la locul lui. Unii mai buni de văz crezură c-au descoperit mare lucru. Insă însoţitorii lor, care apucaseră de spuseseră în- tr-alt fel, îi combătură cu toată înverşunarea. Pentru că deasupra tuturor metelmelor sufleteşti stăpîneşte atotputernic amorul propriu.

Se petrecură lucruri de tot hazul. Verificatorii începură să se acuze unii pe alţii. Depuseră rapoarte în doi peri şi plecară fără să fi stabilit ceva precis, spre marea bucurie a lui Ionică Mitran.

— Cei mai mulţi au fost de partea noastră, coane Costache.

—Ce dobitoci ! rosti domnul Costache Constandaciie. Dar pentru că Ionică se uita la el nespus de curios, se grăbi să adauge : Asta, între noi, ştii... Tu însă bate toba înainte şi dă-le dreptate celor care ne-au apărat... Bate-ţi joc cu străşnicie de

veneticii care i-au chemat... însă tare mă tem, măi Ionică dragă, că de data asta nu se mai prinde...

—Ne descurajezi, nene Costache...

—Asta între noi, Ionică...

Dar veneticii nu se lăsară. Noi comisii veniră, noi expertize. De astă dată oameni de socoteli, aleşi pe sprinceană. Zadarnic ţipa conu Ionică Mitran că sunt oamenii veneticilor. Vulgul tăcea şi asculta. Iar ca dintr-o cutie de scamator, potlogăriile ieşeau la iveala, care mai de care mai gogonată şi mai ţipătoare.

—Ce ne facem, coane Costache ?

—Mi se rupe inima de voi, dragă Ionică, dar în- trucît mă priveşte, mi-am încheiat cariera... Mi-ar fi părut bine s-o fi încheiat mai demult şi să văd pe dobitocii ăştia dîndu-mă în tarbacă, he, he, încă pe cînd picioarele mi-ar fi fost zdravene de drum. Aveam eu ceva pus deoparte, şi aşa de bine ferit, că n-ar fi zărit acolo nici ochi de şarpe. însă aşa a fost să fie... Multe păcate avem şi noi oamenii, dar şi multe fapte bune am mai făcut unora ji altora, încît a zis bunul Dumnezeu : „Lasă-1 pe Costache aci unde l-am pus din greşală, pînă la sfîrşitul vieţii. Acuma, dacă s-a făcut, s-a făcut..." Şi după ce zîmbi mulţumit şi senin florilor din tavan, continuă, cu gîasu-i stins şi liniştit : Cum îţi spui, doar de voi îmi pare rău. Mai era destul acolo ca să huzuriţi şi voi pînă la apusul vieţii. Pot spune eu că nu mor liniştit, cînd, cu toate înjurăturile acestora, acum, în pragul veşniciei, am trăit o viaţă întreagă respectat şi onorat de toată lumea ? Şi care poate fi acela din toţi bandiţii ăştia ce-mi vin şi-mi urlă la ferestre că i-am înşelat căruia să nu-i fi făcut bine ? E... dar nu pui la inimă, mă Mitrane... Aşa e lumea... n-o s-o schimb eu... şi tocmai acum...

Şi iar sta şi iar se mai gîndea conu Costache.

—He, lasă-i pe dumnealor... Eu, cum, cum o făceam, o duceam bine cu toţii... Şi eu... şi ei... Că ar fi fost păcat, mă, dacă aveai de unde, să nu trăieşti bine... Acum să-i vedem ce-or să le facă veneticii... Or să strîngă curelele şi or să înece

primăria în bănet (dacă nu şi-or băga mîinile şi ei, prosteşte, că nu ştiu cum să şi le bage...). Dar să zicem că sunt oameni de treabă şi de bună-credinţă... Unde or să ajungă ? Primăria se va face de aur, şi toţi pîrliţii ăştia or să crape de foame... Primăria va sta cu pîntecui veşnic umflat de aur ; tocmai ea, căreia nu-i foame, nici sete...

Conul Ionică Mitran pleca întins, luminat de aceste adevăruri. Dar el nu prea ştia să le lămurească, aşa cum le primea, mulţimii. De aceea, după ce le în- găima încurcat p-ici, pe colo, fuga înapoi la conu Costache, să le mai dea un polei, nou, aşa cum numai el ştia să le Instruiască.

Dar conu Costache îl oprea :

—Fii pe pace, Ionică. Nu mai foloseşte la nimic, nici o frămîntare. Totul e degeaba... Am impresia... ce vorbesc... sunt sigur c-am pierdut partida... Vouă nu-mi rărnîne decît să vă dau un sfat părintesc, cum părinteşte v-am condus toată viaţa mea. Strîn- geţi-vă toţi şi tăgăduiţi cu înverşunare ; şi unde s-o găsi spărtură, daţi vina pe mine... Vă dezleg pe toţi... Aruncaţi jos din spate dragostea ce-mi purtaţii Vă dezleg, ai auzit ? Pe unul să nu-1 mai aud că-mi ia apărarea... Aruncaţi totul pe mine... şi eu vă voi apăra pe toţi, luînd tot ce-or găsi ei rău acolo asupra mea...

Aşa grăi conul Costache Constandache, şi un luciu nou pîlpîi în ochii lui obosiţi şi sticloşi; luciul abnegaţiei şi al sacrificiului. Iar bunii lui tovarăşi plînseră amarnic de jertfa lui nebunească şl—1 ascultară. Iar mai vîrtos plînseră cei care luaseră mai afiaintea sfatului, pe ascuns şi prin şoaptă.

Cînd toate vinile pămîntului căzură asupra *lui* conu Costache şi cînd acesta luă asupra lui totul, vulgul profan 11-a putut desprinde, cum de altminteri era şi de aşteptat măreţia gestului. El se nărui tot pe casa lui conu Costache, gata s-o dărîme din temelii şi s-o facă una cu pămîntul. Conu Costache ar fi zîmbit prietenește primei cărămizi care i-ar fi căzut în cap. La şaptezeci şi ceva de ani...

Dar casa lui conu Costache, mai ales de cînd începură mărturisirile, era acum ca şi ferecată. Aşa bolnav cum era, cu

picioarele de gelatină, era cu neputinţă să-l mute în altă parte ; în schimb, numărul sentinelelor din jurul casei lui era destul de impozant ca să ţie mulţimea în respect.

Aşa că aceasta se mulţumea să se oprească în grămadă compactă dinaintea ferestrelor şi să urle frenetic

— Banditule ! Hoţule ! Tîiharule ! Ne-ai mîncat avutul! Ne-ai jefuit! La puşcăfi'e cu ti ne! La •moarte !

Dar pentru că sentinelele îi priveau printre baionetele lucii, în imobilitatea lor mîndră, mulţimea obosea.

— La oase ! striga în cele din urma drojdia oraşului şi pleca apoi să mănînce...

Iar conu Costache Constandache era necăjit la culme auzind toate acestea, că nu distingea glasul lui conu Ionică Mitran, căruia îi dăduse ordin expres să conducă aceste manifestaţii.

Printr-un om de legătură îi reînoi ordinul.

Dar zilele următoare îi aduse aceeaşi nemulţumire. Pînă într-o scară, cînd prinse glasul celui mai iubit dintre consilierii săi luînd cuvîntul şi declarînd :

— Fraţilor, pentru că nu ne rărnîne să ne răzbunăm altfel contra omului ăstuia, să-i dărîmăm monumentul !

Propunerea fu primită cu un huiet infernal de răgete.

Conu Costache se mulţumi şi cu atîta. însă pe Mitran n*avea să-1 ierte niciodată pentru neascultarea lui.

Dar cînd mulţimea, scoasă din fire, ajunse vocife- rînd în faţa monumentului, spre marca ei deznădejde se poticni acolo de pieptul de fier al unui pluton de soldaţi. Vrînd-nevrînd, veneticii din fruntea comunei trebuiau să salveze ce mai rămăsese din avutul primăriei. Revizuitorii gestiunilor puseseră totul sub pază şi-i declaraseră răspunzători de cele mai neînsemnate abateri. Astfel, vrăjmaşii cei mai înverşunaţi ai lui conu Costache Constandache ajunseră să apere cu îndîrjire frumosul său monument.

Dar nici mulţimea nu se lăsă mai prejos. Ea dorea şi ea, ca toate mulţimile, mica ei satisfacţie. Astfel, veneticii se făcură purtători ai „legitimei dorinţe a masei[ft] la mărimile din Bucureşti. Urmarea fu că gărzile se îndoiră şi comisia interimară primi observaţii aspre şi ameninţări de înlocuire, deoarece *„încurajase prin atitudinea şi slăbiciunea ei instincte sălbatece de răzbunare şi porniri spre rebeliune, penate de art. 86 şi urm. c. p "*. Era doar o mare operă de artă, făcută în străinătate, cu bani mulţi *şi* grei.

Cînd mulţimea întărîtată află despre drastica dezaprobare a celor de la Bucureşti, scandalul ajunse de neînchipuit. Se dădură adevărate asalturi în contra monumentului, dar soldaţii se ţinură bine. De altfel, cît domni soarele deasupra lumii, luciul oţelului de la arme fu o continuă „legiuită somaţie", ţinînd necontenit departe pe cei mai îndrăzneţi. Răfuiala propriu-zisă avu loc doar între răzvrătiţi şi aţiţătorii lo^ de pînă ieri, care, pentru a-şi feri pielea, trebuiră să ţipe, să amenințe, să spumege... în contradictoriu...

Cînd se lăsară umbrele serii, tuturor le veni foame de lup, mai mult şi mai degrabă decît se aşteptau, din pricina atîtei energii cheltuite. Şi plecară spre casă, unii de unul singur, alţii în grupe, cîntînd :

***La arme** cei de-un neam şi cei de-o lege...*

Sau :

Hai leliţă-ŋ deal la vie, Hai, leliţa, hai, Să culegem razaclile...

Grupul cel mai intransigent şi mai furios se opri dinaintea ferestrelor conului Costache, făcînd să zor- năiască geamurile ca de cutremur de puterea fără seamăn a vibraţiilor atîtor răgete.

Conu Costache închise ochii plictisit şi vădit dezgustat că fusese brusc întrerupt din gîndurile plăcute şi din amintirile în mijlocul cărora vroia să moară... Oricărui om condamnat la moarte i se mai împlineşte o ultimă dorinţă. Atîta drept are şi el. Să nu mai fie turburat din gînduri. Atît. Nimic altceva.

To cmai se vedea, la Rockenbaur în Grinzing, la „Heuriger", cu roşcata Suzi pe genunchi, acum treizeci şi cinci de ani, cînd plecase pentru prima oară la Viena şi spre alte oraşe europene, ca să vadă la faţa locului realizările marilor edilităţi. Lăutarul cînta în falset, ciupind uşor strunele, în vreme ce luminarea discreta arunca palori ciudate în părul sălbatec al înfocatei vieneze...

—Ce mai vreau, ce mai doresc ? întrebă el abia auzibil, zguduit din visuri, pe doctorul care-i prepara ultimele injecţii.

—Au vrut să-ţi dărîme monumentul şi i-au pus pe goană... Acum urlă de neputinţă...

—De ce nu i-au lăsat, frate, să-şi facă voia ?... Aveau tot dreptul... E-a lor... Ei l-au făcut... Să-l dărîme, să-l dărîme...

Moartea a trecut, în sfîrşit, şi pe-aici.

A fost de-ajuns ca aripa ei neagră să atingă în treacăt oraşul, ca toate patimile să tacă pe loc.

—Mi se pare că n-au avut dreptate cu conu Costache... De ce nu ne-au lăsat să-i dărîmăm monumentul dacă n-a fost nimic de capul lui cît ne-a cîrmuit ? I-am amărît degeaba zilele sfîrşitului...

—Am fost nişte păcătoşi... Cît ne-a condus el, cu toţii ne-am ales cu cîte ceva... De bine, de rău, o duceam cu toţii bine... Dar de la ăştia ce-avem ? Numai biruri şi amărăciuni...

—Toată ziua bate toba casierului prin mahalale... Şi noi ne-am pornit tocmai asupra lui, care se punea pieptiş pentru noi în faţa tobei...

—Mare nelegiuire am făcut, oameni buni. Cît bine ne-a făcut el nouă şi cum l-am răsplătit... L-am băgat în mormînt cu lăcrămile pe ochi...

Dar vorbeau astfel cei care nu puteau să răzbată prin cortegiul cu lăţime de fluviu, ca să vadă figura zîmbitoare a lui conu Costache, întins în dricul clasa 1 (cu patru cai), pornit pe ultimul drum...

Poate încă visa pe vieneza Suzi...

Cu toată frumoasa înmormîntare, cu toate discursurile ca de întrunire publică, rostite m faţa falnicului monument, de retractare sau de veştejire, cu tot regretul profund al celor ce l-au condus la groapă, Ionică Mitran tot nu s-a arătat mulţumit, după şapte ani, cînd împrejurările l-au adus pe el, acum, în fruntea comunei. Ionică Mitran a făcut atunci un parastas cum nu s-a mai. pomenit nici pe vremea domnilor voievozi. Se spunea „parastasul reabilitării", deşi conu Costache se reabilitase de mult prin amintirile minunate despre dînsul (despre „simpatica lui persoană*, cum se zicea), care adiau

necontenit de dincolo de moarte spre cei de dincoace. Ş-apoi monumentul lui, admirabilă operă de artă, sta din ce în ce mai netăgăduită dovadă că nu mai fusese primar ca el în *tot* cuprinsul României.

Iar conu Costache Constandache rîdea şi-acum cu risul lui bun şi larg şi care de astă dată se lărgise pînă la urechi. Rîdea într-una, cum l-au văzut cei puşi să-1 dezgroape, pentru a-i face din marmoră şi din bronz- un mormînt astfel cum cu adevărat merita un om ca dînsul.

Boabe de grîu, Bucureşti, an. !T, ar, 6—7, iunie-Iulic 1931, pp. 339—343, FILODOR

jean Filodor. Jean Filodor din Calafat.

Vestitul. Atoatecunoscătorul. Omul care a trecut prin toate.

Să stai cu el de vorbă, n-ar mai sfîrşi zile întregi, sau mai bine zis n-ar mai obosi zile întregi tot povestind. Ce ? Tot ce vrei ! In orice domeniu dumnealui are o părere ; la orice meteahnă — un remediu ; la orice întîmplare — o amintire. Ah, amintirile lui Jean Filodor ! Dacă ai sta să le înnozi una de alta, nu te-ai dumeri cîtuşi de puţin cînd a fost timp să i se întîmple atîtea. întocmai ca şiragul aventurilor lui Sherlok Holmes, atribuind fiecăreia din împrejurările prin care a trecut Jean Filodor, cu destulă bunăvoinţă, numai cîte-o jumătate de zi, şi ai ajunge la cifre fantastice. Iţi vine să crezi că omul ăsta a trăit 300 de ani.

Dar ce-are a face ? 300, 200 sau numai 54, cît pretinde el că are încă de acum vreo patru ani... face să-1 asculţi. Nenea Jean Filodor are ce povesti, pentru că ştie să povestească. Să-1 auzi numai sugîndu-şi dinţii — asta, în orice ca2, e mult [mai] preferabil stropitului necurmat cu spută pulverizată a majorităţii vorbăreţilor — să-1 auzi însoţindu-şi vorbele de cîte-un : „Phii !... Extraordinar !... Fain Extra L,

Th !... Ce mai, domnule !... Nemaipomenit !..." şi nenea Jean te-a şi convins. Ăsta e darul lui, te convinge, şi dacă te-a convins, este ca şi cum s-ar fi îutîmplat cu adevărat cele ce ţi-a spus.

Uneori lui nenea Jean îi place să povestească de mai multe ori acelaşi lucru. Astfel, am avut prilejul sa constat că variantele povestirilor lui nu sunt tocmai- tocmai prea deosebite.

în orice caz, examenul dc poliţist pe care 1-a trecut în faţa cneazului Moruzi[1] şi care 1-a adus de-a dreptul poliţai clasa I la Rădăşani a ieşit leit la fel din toate cele vreo trcizeci-patruzcci de povestiri ce mi lc-a spus despre el...

— Uite, parcă mă văd. Eram şapte scoşi la părete, glăsuieşte nea Jean. Examen, nu gluma. Ăilalţi morfă- iau în bănci. Unii aveau şi cărţi... Dar ce să faci cu cărţile la întrebările pe care le punea cneazul... Phii !.., om, domnule, nu glumă !... Şi pe vremea aia nu mergea cu cărţi... He !... aşa ştiu şi cu... înveţi în carte şi pe urmă te duci şi turui la profesor lecţia învăţată ca papagalul... Atunci, domnule, nu erau şcoli şi profesori...

—Cum, nea Jeane, se poate să spui dumneata aşa ceva ?... Că doar n-oi fi dat examenul pe vremea lui Caragea...

— Caragea, Necaragea... La poliţie nu era şcoală, domnule... La poliţie te prezentai aşa... Răspundeai, bine... Te pricepeai, vreau să zic, la ce te întreba ăla ? Bine... Nu ?... curăţenie... Nu mergea cu fleacuri!.,.

Nea Jean îşi mai sugea o clipă dinţii, apoi se repezea ;

— Cum spun, eram şapte !... Litera Γ. ...

[J] *Dumitrii Moruzi* (1847—1916), prefect de poliţie înainte de primul război mondial,

Eu veneam întiiul. Dar a luat-o din capul ălălalt. Răposatul Niţă Gherman venea al patrulea... La ăsta se uita cneazul mai cu atenţie, pentru că era şi avocat..*
Dăduse examen de avocat la Slatina, cum era pe-atunci...
Eu, ca mai modest, nu aveam nici o patalama.., Cînd m-a întrebat de aşa ceva, i-am retezat-o scurt, cît era de cneaz :
„Eu sunt de la Calafat !ci atîta i-am răspuns.
Hm !... era greu al dracului 1 examen, nu glumă î
Niţă Gherman, cu diploma de avocat; aialalţi toţi, cu proptele ; numai eu — de la Calafat.
He ! dar ia să vedeţi... Se puneau ei cu Filodor
I-am făcut praf !... Phii !...
Se gîndeşte cneazul, îşi trece mîna prin barbă, îşi roteşte ochii în tavan cum să ne înfunde mai zdravăn...
Aa !... era om, domnule, ăla... Phii!... să-1 fi văzut numai!...
Nemaipomenit!... Ţţţţţ !... fain om grozav !... Doar văzmdu-1 cum se g&ideşie, te treceau fiori... îngălbenisem... Ce temă ne-o da ? *ne* gmdeam, Pe răposatul Niţă îl apucase bîţîiala *cît* era el *de* avocat...
Phii!... ce mai om, domnule !...
In sfîrşit, îşi mai mîngîie cneazul barba de trei ori> şi unde începu colo cu glasul lui îndesat:
„Ia să spuneţi dumneavoastră : Eşti de serviciu pe stradă... Acoperişul unei case ia foc... Dai să intri.,* şi pe gang îţi iese înainte un cîine cu un cap de ern *în* gură... Ce faci ?"
Phii!... temă nu glumă...
Ce faci ? Pe unde scoţi cămaşa ?... Bine, înţeleg, focul... Scoţi ţignalul şi dai semnale *de* ioc... La asta ar fi răspuns şi un vardist... Dar ce faci cu cîinele şi cu capul de mort ? Aşa e !...
Temă, domnule... Phii !..« om, domnule... cneazul, phii L.

întrebă* cum spun, ele la coaâa rîndukn.'.. Al dintîi care venea acolo, nimic... Tăcere.- Al doilea, mîk.$_{e}$o al treilea, hîr... răposatul Niţă, Dumnezeu să-1 ierte.·, mîr... Ăilalţi doi, c-o fî, c-o păţi... Aş !... Nimic L. Prostii... Vine rîndul meu...

„Ia spune dumneata, Filodor de la Calafat..."

Am tuşit, am înghiţit şi am început:

„Dacă se aprinde un acoperiş, dăm semnal de foc şi pătrundem înăuntru ; dacă ne întîlnim pe gang cu un cîine cu un cap de mort în gură, lăsăm un sergent la foc şi eu mă iau după cîine..."

Scurt... cneazul... ce să vă mai spun... îneîntat,.*

„Filodor, Filodor... Vino să te pup..."

Vă jur pe copiii mei... Phii!... Ce mai, domnule.., întrebaţi pe răposatul... pe, vreau să zic.., pe Niţă Gherman...

— Păi daca e răposat, nea Jeane ?...

-— Păcat că nu l-aţi apucat să vă povestească eL, Phii... A fost ceva grozav... cneazul... „Filodor... Filodor... phii... bravo, băiete... eşti admis, poţi să pleci... Aşa răspuns vreau î phii... poţi să pleci... Poliţai clasa I de-a dreptul".

Am salutat grav : „Trăiţi domnule prefect..,* Şi am ieşit cu capul sus. A... nu mă umileam.

He... he... Răposatu Niţă şi cu ăilalţi au rămas acolo, ca să le mai puie întrebări... Eu... pînă seara aveam numirea la buzunar... Poliţai de-a dreptul, clasa I_t ia Rădăşani...

M-a cerut satrapu... Dimulescu... Spaima judeţului... „Mă, să-mi daţi p-ăl care o ieşi mai bine la examen...* înţelegeţi dumneavoastră, inu puteau să-i dea orice terchea-berchea lui Dimulescu..»

Nea Jean Filodor este un entuziast. Vorbeşte totdeauna de sine şi de ai săi cu o bunăvoinţă şi o admiraţie ale căror hotare s-au mutat la infinit. Astfel, caii lui sunt cei mai iuţi de pe lume, cîinii lui — cei rnai mmioşi, copiii lui — cei mai isteţi, şi să te ferească Dumnezeu să mănînci vreo bătaie de la dînşii.

Cel mai mare, Licuţă, un flăcăiandru, s-a născut cu aşa atribute bărbăteşti, că e un adevărat fenomen...

—Phii, să vezi, domnule, şi să nu crezi...

Dar nea Jean, he... cînd era tînăr... he-hc... a avut cîntecul lui...

—Şi acum eu nu mă dau pe mulţi... însă acum treizeci şi doi de ani, după ce mi-am isprăvit armata şi am dat examenul de poliţai... phii... Ce mai dame, nene!... Dar cînd făceam armata... Aoleo, mamă, Doamne... n-am păr în cap...

Nea Jean are o familie numeroasă, iar soţia lui aparţine unei familii şi mai numeroase. De aceea nu e de mirare dacă la dînsul ai să găseşti, mai ales în zile de sărbătoare, mese întinse şi ziafet.

Dar pot să fie şi treizeci.de comeseni, pot să fie ci din familie sau străini, la mesele lui nea Jean numai el are cuvîntul.

La o astfel de masă, bogată mai ales în *bors d'oett- vre*-uri şi băcănie, în mastică de Hio şi-n vinuri pe care nea Jean — deşi avea o viişoara la marginea tîr- gului — pretindea că le-a adus direct din Corint (avea nespusă slăbiciune de tot ce era grecesc, şi predilecţia asta era de bună seamă în strîns-ă legătură cu sonorul său nume de familie), am ascultat pentru a cincisprezecea oară, dacă nu mă înşel, povestea descălecării lui în Rădăşani, cu firmanul de poliţai clasa I în buzunar.

— ...Cînd am sosit aci, toată lumea nu mai vorbea de altceva... „A venit Jean... Jean Filodor... Phii ! I-ai văzut, soro, mustaţa (nea Jean îşi răsucea mîndru mustaţa căruntă, dar care, la vremea ci, făcea de bună seamă furori, prccum ne asigură dînsul) ?,.. I-ai văzut, dragă, nasul lui clasic ?... Phii !... I-ai văzut, soro, ochii lui negri ca mura ?" (Ochii lui nea Jean privesc cruciş, dar poate că pe vremea aceea, cine ştie?...)

In sfîrşit, ce mai ala-bala, femeile toate cu ochii după mine, domnişoarele mă urmăreau, cocoanele mă invitau, bărbaţii mă pizmuiau şi chiar mă spionau, dar n-aveau ce face... Poliţai clasa] !... Pliii !... întrebaţi pe...

— Răposatul Niţă Gherman ! răspundeau în cor (numeroşii săi cumnaţi, care nu se mai saturau de poveştile lui nea Jean, îl provocau să le povestească pentru a cine ştie cita oară oricărui nou-venit şi se amuzau de ele într-un chip atît de zgomotos, că nea Jean, nedumerit un moment, îşi răsucea pe

urmă satisfăcut mustaţa lui vestită, cu care odinioară băgase damele Rădăşenilor în draci.

—Ce răposat ?... Ce Niţă ? îi lămurea nea Jean, aci de faţă. Astea să vi le spuie Atena (Atena era sora lor mai mare şi nevasta lui nea Jean), să vă spuie ea, că pe vremea aia era, de, domnişoară, şi pe toate le-am întors cu vorba... dar cu ea, de... am luat lucrurile pe foaia ailaltă... am luat-o în serios...

Cocoana Atena, femeie zdravănă şi puţin zîmbi- toare, se încrunta întotdeauna cînd nea Jean se întrecea cu poveştile şi mai ales cînd printre comeseni se găseau şi oameni străini de familie. Dar nea Jean băga dc seamă morocăneala ei numai cînd ajungea la capitolul cu femeile.

De aceea, el era convins că numai acest capitol îi produce amărăciune, drept care, îndată ce amintirile lui ajungeau aci, făcea cu ochiul spre noi şi spre dînsa şi ne îndemna muteşte s-o privim pe furiş...

— ,,A venit Filodor... A venit Filodor...", continua dînsul. Toate cocoanele nu mai aveau altceva pe buze. Pînă cînd s-a auzit la Dimulcasca... Pliii, donmuk[1]... Dimuleasca... Coana Poldi !... phii !... franţuzoaică, n-aţi apucat-o voi... Femeie mare, voinică, pff... nobilă... gravă... neam mare. E... i-a ajuns şi ei la ureche : „A venit Filodor..." „Aha, a venit! a spus coana Poldi. Bine c-a venit... Va trebui atunci să se prezinte şi aici, îa curte"...

Dorinţa coanei Poldi era poruncă...

Cine era Dimuleasca pe vremea aia ?... Phii !... Ei bine, pe altul l-ar fi impresionat lucrul ăsta şi, gata, a doua zi ar fi fost la curte : „Săru* mîinile, coana Poldi. îmi daţi voie să mă prezint, Jean Filodor, poliţai cl. I, numit de-a dreptul pentru răspunsurile la examene..." şi poc din călcîie, milităreşte.

V-aţi găsit!... Eu, şi să mă ploconesc !... Jean Filodor să se ploconească !... Nimic... Nici nu m-am urnit... Vorbe peste vorbe, ştafete peste ştafete... eu, nimic... şi hamea înainte cu gura, că ce mustăcioară are Jean Filodor, că ce nas clasic, că ce mai ochi...

Nea Jean îşi mîngîia mustaţa cu aceeaşi fericire cu care mintea lui mîngîia acum amănuntele amintirii plăcute. Nea Jean surîdca

— Ei, ce credeţi că s-a întîmplat atunci, dragii mei ?... Ce credeţi c-a făcut Dimulеasca ?... Nici una, nici două, a dat poruncă să se înhame caii la trăsură.., patru cai înaintaşi... phii !... caii negri ai lui Dimu- lescu şi cupeul ăla de lac... phii !... cumpărat de îa Viena...

Şi dă vizitiul bice cailor... Phii! ce mai vizitiu L. era numai în găitane şi pocnea biciul de opt coţi de se auzea peste Olt... A venit Dimulеasca 1a poliţie de-a dreptul... să n-am parte să mă mişc de-aici dacă n-a venit la poliţie. „Care e Filodor ăla, frate, de vorbeşte toată lumea de el ?..."

Aci, povestirea lui nea Jean fu întеruptă de cîteva cuvinte ale soţiei sale, pe care nu le auziră decît vecinii ei de masă, însă urechea fină a *lui* nea Jean la prinse din zbor.

O ! Doamne, şi să te fi ferit Dumnezeu *sa* întrerupi pe nea Jean sau să-1 contrazici în focul povestirii. Se prefăcea în leu, nu altceva... Ochii ii creşteau, mustaţa lui cea frumoasă, acum căruntă, se burzuluia ca o perie de cuie, iar nasul lui clasic se transforma în plisc de acvilă. Uita pe toţi din jurul lui şi lovea cu pumnul în masă de zdrăncăneau farfuriile şi tacîmurile, de parcă erau şrapnelele din război...

— Ce i-a zis ? Ce i-a zis ? întrebau comesenii în şoaptă pe vecinii respectivi.

Dar cînd bolboroselile încetară şi mînia găsi sfîx*şit în gîtul întins şi încordat peste fire, loc de ieşire şi grai articulat, chiar nea Jean îi lămuri pe toţi :

— Spun minciuni, ai ?... Eu spun minciuni ?...

Şi aci începu o enumerare bogată şi neîntreruptă de lucruri sfinte şi bisericeşti.

De bună seamă, auzind astfel de vorbe grave, noi, cei străini, înlemnirăm în adevăratul sens al cuvîntu- lui, dar cei din numeroasa familie a soţiei lui nea Jean ascultau îngăduitor

şi priveau surîzînd spre mămiţa [11]lor — soacra lui nea Jean — la cele sfinte ale căreia se refereau toate imprecaţiunile celui înfuriat. Mare minune ! Coana Sevasta, însăşi, zîmbea şi ea.

Şi nici n-ar fi putut face altfel... Pentru că îndată ce nea Jean se mai potoli, omul de lume din el îi aminti că a săvîrşit o necuviinţă. Şi corect se întoarse către coana Sevasta cu aceste politicoase cuvinte :

— Pardon, mămiţă !

Nea Jean nu mai putu să povestească mai departe ; de parcă întreruperea nesocotită a soţiei sale i-ar fi distrus însuşi izvorul amintirii, aşa cum întrerupînd un poet din visurile lui îi astupi, pe vecie şi necugetat, unul din preţioasele izvoare ale creaţiei lui. De aceea, necazul legitim nu se potoli cu una, cu două, ci mai avu cîteva răbufneli. Fiecare se termina cu apelul cuvenit spre cele sfinte ale soacrei sale, şi fiecare apel in parte era de astă dată urmat riguros dc politicoasa scuză : „Pardon, mSimiţă !*

Spre norocul celor de faţă, pentru care scena devenea din ce în ce mai penibilă, în uşă, înalt cit ea, îşi făcu apariţia, ca trimis de Dumnezeu, conu Alexe Cosîmbeanu, nenea Alexe, cum îi ziceam cu toţii, prietenește, acestui bătrîn voinic şi simpatic, cu respect de cele vecin şi cele sfinte şi cu drag de pahar şi de cei tineri.

---

[11] în textul de bază : ***mama.***

[11] Povestirea de faţa reprezintă un capital din romanul rămas neterminat *Vfiwik văzduhului,* din cârc aurorul a publicai un prim fragment în *Familia,* nr. 4 (iulie-august), 1935, intitulat *împricinaţii.* Dnpă moartea lui Gib. I. Mîhăescu, revista *Gîndirea,* nr. 10 (decembrie), 1935. tipăreşte, sub titlul *Cel din urmă roman,* un fragment mai mare, incluzînd şi partea apărută în *Familia*.

[11] Vecin.

[11] Pînă aici am reprodus textul tipărit de Gib. L Mihăescu în *Familia* (Oradea, an. II, seria a III-a, nr. 4 iuîie-auffust 1935, pp. 9—14).

[11] In texu?l dc baza : *poate.*

Cu nenea Alexe, tovarăş vechi de drăcii al lui nea Jean, amintirea acestuia, renăscută ca prin farmec, îşi făcu din nou punte în mult necunoscutul şi inepuizabilul trecut. Aşa că, văzîndu-1 din nou în ale lui, comesenii vrură sa-1 aducă înapoi la povestea întreruptă. Dar, ciudat, Nea Jean nu-i auzea cu adevărat, sau, Doamne, se făcea că nu-i aude ?

Comesenii, nădăjduind că-i fac plăcere şi de-aia se lăsa atîta rugat, nu se dădu[ră] nici ci bătuţi...

— Zii, nea Jeane... cum a fost cu Dimuleasca...

— Coana Poldi...

— Ajunseşi cînd a venit la poliţie.

Oare pe nea Jean e gata să-1 lovească damblaua de s-a umflat şi s-a învineţit astfel la faţă ?...

—...Cînd a venit Dimuleasca la poliţie să-1 caute pe Jean ? sări în locul povestitorului dinainte vocea cea groasă a lui nea Alexe... Şi pe-asta le-ai povestiţ-o, mă ?...

—Ai fost şi dumneata de faţă ? întrebară ascultătorii, privind cu admiraţie pe nea Jean, ale cărui isprăvi trecute se adevereau astfel într-un mod neaşteptat. Şi ochii celor mai mulţi se întoarseră mustrători spre coana Atena.

—He, cum să nu fiu dc faţă... oftă prelung conu Alexe... O ! Doamne, cît de repede au trecut toate !... Eu eram atunci comandant de sergenţi... El era mai mare decît mine...

—Poliţai clasa I... complectarăm noi, cu admiraţie.

— Ba dă-1 dracului ! făcu eonu Alexe. Nici n-a fost la Rădăşani poliţai vreodată... El era subcomisar clasa a IlI-a, Niţă Gherman ne era şef... tot subcomisar, dar de-a doua...

Capetele ascultătorilor intrară în farfurii...

— Bă, da' ţi-a ars vreo cîteva Dimulеasca, parcă te văd şi acum, cu obrajii roşii, după ce-a plecat... Straşnică femeie, ce crezi ?... Parcă şi ea era prefect, ca bărbatu-său. Or de ce te-a bătut, mă ? Aşa... că nu te-ai dus să surprinzi vitele oamenilor pe moşie... Aşa, aşa... că tu i-ai bătut la secţie pe ei, pe ţărani, dar vitele au scăpat... Hm !... şi ei vitele îi trebuiau...

Pe obrazul de ceară al lui nea Jean se aprinse puţină culoare: ,

—E... abia se auzi ca din mormînt vocea lui, care tuna pînă mai adineaori. Ce ştii tu ? Tu crezi că pentru vite mă aştepta ea ?...

Adeveml literar şi artistic, Bucureşti, an. X, seria a Il-a, nr. 560, 30 august 1931, pp. 3—4.

MÎNA

Cînd ieşi afară din oraş pe drumul înaripat multiplu cu tarlale negre şi verzi, de primăvară, dădu maximum de viteză. Mîna-i sigură rămînea necontenit fermă pe volan ; nici cel mai mic tremur, care s-ar fi repercutat în drumul de săgeată al maşinii, [n-]ar fi făcut să-i oscileze botul zănatec, tăind în dreapta şi în stînga cu o iuţeală la fel de nebună [ca] iuţeala cea dreaptă a direcţiei iniţiale ; ar fi nimerit poate la cea dintîi cotitură în şanţul larg al şoselei, şi totul, toată maşinăria asta de piele, de carne şi gînd zvîc- nitor, de tinichea, de fier şi de gaze duduitoare, s-ar fi prefăcut la moment în nemişcare şi linişte !... Ah, linişte mai ales, linişte profundă, grozavă, nesfîrşită ar trebui pentru tîmplele ăstea care nu se mai opresc odată...

Dar nici un tremur... Mîna aceasta, toată fala lui, întreaga expresie a personalităţii sale... nu poate să şovăie. Nici cu o infinitate de părticică dintr-un milimetru... mîna asta, care a purtat prin drumurile obscure ale viscerelor omeneşti, de nenumărate ori, tăiu- şul cel mic şi sclipitor, pe-o parte a căruia stătea scrisă viaţa, dar pe partea cealaltă clipea cu rece

luciu metalic ochiul pînditor al morţii. De douăzeci de ani în şir, nici cea mai uşoară smintire, o echilibristică uimitoare pe muchia fină de bisturiu... Mîna asta dreaptă, pe care o ridică acum de pe volan şi-i mişcă degetele, amuzat ca un copil care acum parcă o vede pentru întîia oară, a păstrat necontenit în ea misterul binefăcător închis în semnul divin al taumaturgilor şi mîn~ tuitorilor. Ar trebui să-i cadă în genunchi el însuşi, s-o adore şi s-o binecu vin teze în extaz mistic. O lume întreagă se închină la ea, la mîna aceasta sfinţită, ρε- cetluită de transcendent cu marele har. Atîţia salvaţi care-1 divinizează încă, atîţia înfricoşaţi de cotiturile repezi ale destinului, mase imense de capete, un întreg popor care-şi îndreaptă nădejdile spre ea, ca la o divină şi cutremurătoare speranţă.

Şi-n toată accastă mare de suflete, unul singur, cel mai apropiat, necredincios şi sarcastic, batjocoritor şi inconştient : ochi de demon împieliţat în cea mai fină piele. Ochi adinei şi nevinovaţi ca geana înserării, pă~ rînd cei mai fervenţi şi mai sinceri ; şi totuşi... e îngrozitor ! Privirile astea candide îl insultau tocmai cu nevinovăţia lor, îl insultau zilnic, necontenit, cu grozăvia perfectei lor înşelăciuni.

Are impresia limpede, ah, mai limpede ca dimineaţa asta de primăvară, în care a primit teribila revelaţie, că nu va putea rezista covîrşitoarei greutăţi, că umerii lui vor tremura sub povara ei şi mîna **i** se va mişca... A, da... o singură clintire, şi întreaga, unanima adu- laţie care-1 înconjura va crăpa în bucăţi, ca un geometric bloc de marmoră, crăpat inform de corosivita- tea umezelilor şi de injuria insectelor. Mîna îi va tremura fatal, şi ei nu va mai putea supravieţui mîndriei ^ ei în f rin te, ruşinate.

Acesta e adevărul adevărat, şi de-acum altfel nu mai poate să fie.

Maşina 1-a săltat deodată brusc şi sălbatec, încîi- nîndu-i capul în sensul circular în care vrea să-1 zvîrle ; el s-a agăţat strms cu mîinile de volan şi a

ramas, Altfel, ar fi fost aruncat poate drept înaintea roţilor acestora care aleargă zănatec sub voinţa nervilor lui, şi propria lui maşină s-ar fi repezit cu iuţeală de fulger, să-1 ia în colţi, dc jos, ca un imens şi groaznic mistreţ...

Marele chirurg zîmbcşte. Pînă acum totul ar fi fost terminat... Terminat, a, cuvîntul acesta ca uu balsam, cuvîntul care încheie şi care potoleşte. Definitiv.

Şi el repetă : „Definitiv, definitiv". Priveşte cu ură mina stîngă, care s-a grăbit să se strîngă de volan, înfricoşată. La cea dreaptă nici nu se uită, ca şi cînd ea nu s-ar fi agăţat poate mai prompt şi mai strîns decît cealaltă de roata lucie şi bună la pipăit. O, pe dreapta nu poate fi supărat chiar pentru nici o vină... chiar pentru orice greşală de-acum înainte...

Totul s-ar fi sfîrşit, şi sătenii ăştia, cu care se in- tîlneşte acum şi care feresc de departe în lături, i-ar fi cules leşul, lăsat în urmă de maşina fără cap. făcuta ţăndări de primul copac. I-ar fi căutat prin buzunare, **l**-ar fi jefuit... dar scrisoarea destăinuitoare ar fi lăsat-o... Canaliile, nemernicii...

Şi el dă şi mai grozava goană maşinii contra noului pilc de cămăşi albe care s-a ivit în zare şi care se risipeşte cuprins de panică, 'Furnici dc zăpadă pe panglica fără sfîrşit a şoselei.

De-ar fi lăsat-o...

Tot ar fi luat... toate lucrurile de preţ de pe dînsul ; moartea i-ar fi luat cea dintîi mînă, furată din cer, şi ar fi chicotit de victorie, fugind cu ca îndărăt spre nori... Numai dovada trădării şi a ruşinii ar fi rămas, rîzînd obraznic şi sfidător deasupra ruinei dc glorie
şi dc geniu, ca un excrement pe-o marmura cclcbrăi
E ţot ce mai poate rămîne pe urma frumuseţii acestei vieţi,,şi canalia grosolană ar fi rîs satisfăcută de ase- mănare-i.

Viteza începe sa slăbească... scîrbit de grotescul imaginii, marele izbăvitor încetinează şi întoarce...

Şi drumul înapoi îl face domol, agale, toată eleganţa asta suplă şi sclipitoare de sub comanda sa înaintează acum domol,

agale, ruşinos de ridicul... un „Kreisler* imperial mergînd ca un car cu boi...

La marginea oraşului a oprit. Unde poate să se întoarcă ? Acasă ? Cum ? Ca să simtă în prima vorbă cu care l-ar întîmpina toată palma trecutului ? In prima vorbă mieroasă şi candidă, inocentă... Şi el ce-ar putea răspunde, care ar fi primul lui cuvînt de răspuns ? I-e cu neputinţă să constituie această scenă, această groaznică perspectivă...

Dintr-un salt, a trecut şanţul larg şi s-a lăsat pe muşchiul verde şi galben, care căptuşeşte muchia hududo- iului...

Contactul pămîntului îi face bine parcă ; o plăcere curioasă i se furişează în suflet : să se simtă călător obosit, să-şi acorde ultima odihnă, aci, la cîţiva paşi de ţinta călătoriei. Dar pacea asta minunată pesemne nu i-e dat s-o guste decît 111 treacăt ; două sclipişuri de maşini ce-au irumpt din strînsoarea ultimelor case, depărtate, ca nişte cuburi colorate de copii, îl fac să sară, să se repeadă la botul maşinii, să-i ridice învelitoarea metalică, să se prefacă ochi scormonitor, cercetînd pricinile unei metehne subite...

Consideră cu privire vrăşmaşă alura crescătoare a celor două maşini inoportune. Mai au puţin, vor ajunge şi vor trece... Iar el va putea asculta din nou sfatul pămîntului... L-au surprins prea devreme, înainte de a putea lua o hotărîre, înainte de a asculta, cu urechea în răvăneală humei, cu mîna pipăind moalele muşchiului proaspăt şi asprul de barbă ţepoasă al muşchiului vechi şi galben, sfatul moşneagului etern ; 1-a uitat de mult şi acum se-arată greu la răspuns bunul şi iertătorul moşneag.

Dar din cea dintîi maşină un braţ se înalţă şi face semn în urmă : amîndouă se abat ca la comandă pe marginea dimpotrivă şi stopează...

— Nu, n-am nevoie de ajutor, mulţumeşte doctorul, încurcat de această marcă de solidaritate umană, ce nu mai poate să-l amăgească. Vă mulţumesc foarte mult, e foarte frumos ceea ce faceţi, dar pe mine nu mai mă puteţi ajuta cu

nimic... Am îndreptat eu totul... nu mai am nevoie de nici un ajutor, vă mulţumesc, vă mulţumesc...

— Dar avem noi nevoie de ajutorul dumneavoastră, domnule profesor, răspunde un glas smerit, care face să tresară pe mîntuitor, căci recunoaşte în el smerenia tuturor celor ce i s-au adresat, implorîndu-i ajutorul, de douăzeci de ani de zile.

— Prin tot oraşul v-am căutat, domnule profesor, şi abia v-am găsit urma, reia şi mai umilit alt glas, venind înaintea celui dintîi. Vă rugam să nu ne lăsaţi... imploră el.

— Plătim oricît... întrerupse o intonare de bas, care amuţi îndată de înfăţişarea rigidă pe care figura doctorului îmbrăcă subit la aceste vorbe.

—Altfel, mămica mea e pierdută, scumpa mea mămică... gemu sfâşietor un glas de copil.

— Dar, domnilor, mi-e cu neputinţă,., vedeţi... tocmai astăzi mi-e cu neputinţă... Trebuie... am... sunt... în sfîrşit, am să vă recomand...

—Vă rugăm, domnule profesor, nu ne lăsaţi î cerşi înfricoşat întîiul glas.

— Orice sacrificii suntem gata sa facem, declară semeţ vocea de bas.

— Nu lăsaţi pe mămica... înaintă cu mîinile împreunate copilul.

— Dar tocmai ca mi-e cu neputinţă... tocmai că-,o ah, dar ce vroiţi dumneavoastră... ce vroiţi să faceţi dumneavoastră... adresîndu-vă mie... astăzi..* dar tocmai în interesul mămicii tale, micule...

— Domnule profesor, domnule profesor,,.

— ...tocmai ca să scape... să trăiască...

— Nu ne lăsaţi, domnule profesor...

— Tocmai că mă implorаţi aşa... nu pot, nu pot, mi-e cu neputinţă... de astăzi...

•— Dumnezeul meu, dumnezeul meu ! îşi astupă copilul faţa cu mîinile.

Şi gemete surde ieşiră din celelalte piepturi. Doar glasul cel gros trîmbiţă grav, ca un enorm instrument muzical complicat şi încîlcit, de alamă :

— Dumneavoastră nu vă e nimic cu neputinţă.™ orice-ar fi...

Sunetul ăsta jos vibra profund 111 sufletul savantului. Cum ? a început să recunoască, a început să consimtă că o simplă, o comună, o atît de meschină josnicie a fost în stare să-i amputeze, ca dintr-o singură şi sigură izbitură, braţul lui făcător de minuni ?... Braţul ăsta ferm, mîna-i ale cărei degete le desface acum cu o mişcare atît de energică, atît de nesăţioasă de faptă şi de îndrăzneală ?... O simplă murdărie.»o o,«

— Nu...^ ^

— Gîiudiţi-vă la Dumnezeu, domnule doctor..,

— Să mergem, înainta el holărît spre maşină. Să rămî-riă copilul cu mine... ba nu, domnul cu vocea de bas...

Şi mina 11-a dat greş nici de data asta. Cînd totul s-a terminat, el i-a îndepărtat pe toţi din sala de operaţie şi-a rămas singur acolo, privindu-şi mm a şi ras- firîftdu-şi degetele. A sărutat-o...

Iar glasul de contrabas de alamă i-a răsunat precis în urechi : „Dumneavoastră nu vă e nimic cu neputinţă... orice-ar fi..."

— Orice-ar fi... repetă doctorul ca un ecou.

Cînd intrase aci, îşi dăduse îndată seamă de ce toţi oamenii aceia se zbăteau atîta, se zoreau să-l găsească, îi implorau cu ochii umeziţi. Pe masa de operaţii îl aştepta poate cea mai desăvîrşită imagine omenească pe care o văzuse în viaţa lui. înainte de adormire, femeia, nenatural de frumoasă, îl învăluise cu ochii ei mari, verzi, l-a încredinţat sufletul cu un zîmbet, pe care el l-a acceptat cu o înclinare imperceptibilă, dar sigură a capului. Şi pînă cînd s-au închis, ochii aceia au rămas aţintiţi spre dînsul, în lenta lor î'mpăiănjc- nirc, ca spre un mîntuitor.

Dar cînd învelişul pîntecului a fost dat deoparte, aceleaşi maţe, infecte şi ulcerate, au ieşit la iveală, şi el s-a cutremurat; e cu putinţă oare ca în atîta perfecţiune omenească să dăinuie atîta putregai ? El a curăţat aceste mărunţaie informe de tot putregaiul lor periculos, dar organele readuse la forma lor obişnuită nu puteau rămîne decît ceea ce trebuiau să fie — aceleaşi depozite de rămăşiţe sordide de digestie, dospite φ alterate...

Un zîmbet i-a fluturat atunci, deasupra acestui morman de intestine, acest bălegar care întreţinea floarea aţipită ce-i zîmbea încă în vis, ca frumoasa adormită din basme... Stătea în puterea lui să curme deodată scabroasa minciună, să anuleze dintr-o singură mişcare infamia ascunsă sub învelişul oricărei ucigătoare frumuseţi. Dar mîna-i mergea singură înainte, nepăsătoare de tot ce putea să cutreiere sub fruntea lui aprinsă...

O uşurare profund simţită se aşezase pe toate ungherele sufletului lui. Şi pintccul pîngărit doacasă ascundea aceeaşi nemernicie înainte de a se deschide oricărei nemernicii exterioare. întru nimic aceasta din armă nu adăuga sau scădea o iotă celei dintîi...

Murmure de admiraţie ieşeau din halatele albe care-1 înconjurau. Dar el nu le dădea nici o atenţie... căci se gîndea acum că şi mîna asta...

Nu, nu, nu... Nu trebuia să meargă pînă acolo, era o blasfemie... Mîna lui încalţe era o sfîntă...

De aceea a trebuit să rămînă singur cu ea, să-i ceară iertare, retractîndu-şi umilit uşurinţa, s-o sărute... ι Ea răscumpărase de mult, prin minunile-i fără număr, orice păcat congenital... Ci mizeria omenească, pe care ea voia s-o nimicească, se ridica acum asupră-i,. hidoasă şi ingrată...

Tremurînd pentru întîia oară, mîna aceasta sfîntă scoase doar de-un colţ, ca pe-un copil bubos de-o ureche, scrisoarea surprinsă. Ochii o cuprinsera întreagă, o ştie doar acuma bine ; pe rîndurile mici şi înghemuite era expusă, ca nişte otrepe pe garduri scunde de ţară, recunoştinţa celuilalt pentru darurile ei ascunse. Şi atîta... Ba nu... într-un loc părea ceva străin, ceva ce nu reţinuse la prima şi fugara lectură... nu-şi aducea aminte ce fusese în locul acela...

O apropie şi desprinse : . ν

„...cu atît mai mult cu cît gloria soţul ni tău mă mic-şorează şi mă înmieşte, cu cît malta lui valoare mă' face să simt, ori de cîte ori mă apropii de din sul, meschinăria existenţei mele... lartă-mă, dar trebuie să ţi-o spun ; am încercat alături de dînsul să evoc farmecele· tale, pentru a-l birui mintal, a-l scoborî alături de: mine sau mai jos... Îmi cer iertare de la minunatele tale farmece, dar mi-e cu neputinţă...

*Ah, nu crede că vreau *ă te «asmut» prin această*

destănuire, e numai purul adevăr..."

Marele savant nu-şi crcdc ochilor... Stupoarea, agitaţia grozavă în care-l pusese această scrisoare găsită întîmplator nu-i îngăduise să distingă întîi în întregul ei decît un bloc de josnicie şi dezgust.

Pe buzele lui flutură iarăşi zîmbet ; şi mintea χ se întoarse spre înşelătorul, pe care-1 cunoştea bine, acum cu dispreţuitoare, dar cu puţin indulgentă mîndrie.

Se apropie apoi cu paşi hotarîţi de soba, vîri înăuntru scrisoarea, o aprinse cu o brichetă, stătu pînă se prefăcu toata sul negru, pe care-1 fărâmiţă în scrum mărunt. Apoi, cu meticulozitatea tihnită a profesionalului credul ca toţi savanţii, se aşează la măsuţa din colţ, unde era toc şi hîrtie, să uimească definitiv pe acel pigmeu care nu pentru că vrea să „asmuţă* pe complicea lui îi făcea acea destanuire, ci numai pentru că voia, că trebuia, că simţea ceva în suflet care-3 îndemna s-o facă...

Scrise : *„lartă-ma, draga mea, pentru aceasta evadare prematura şi neaşteptata... Dar astăzi, cînd am avut unul din cele mai mari succese, despre care se va pomeni în analele chirurgiei, te asigur*$_y$ *am avut o clipă de îndoială... Am reuşit, evident, dar clipa asta mi-a rămas în minte. Ea poate sa se mai întoarcă*$_y$ *şi asta, Dumnezeule, chiar numai atîta, rni-e cu neputinţă să suport... De orice m-aş putea îndoi cu seninătate şi cu indulgenţă... de orice, de orice... dar ca să aibe o clipă de ezitare, de... necredinţă nuna mea, asia niciodată, niciodată. Sunt nevoit să mă opresc cu ea aci... noi amîndoi... Tu, desigur, ft-*?/ *traduci această fugă precipitată a ei şi-a mea decît ca o manifestare de nebunie. E bine că poţi să găseşti o explicaţie atît de cuminte la astfel de lucruri, şi de aceea, tihnit,* ??z- *trucît te priveşte, îndepărtez în grabă. Zi/ii tînăra, frumoasa, iubeşte, spun, iubeşte unul care poate să găsească uşor explicaţii cuminţi la orice> ca μ tine Pentru a nu-ţi lăsa decît grija asta... iată, îţi las tot ce va rămîne\ material* $_t$ *după mine... Eu plec cu mîna mea..."*

Dată şi iscăli cu trăsătură sigură... Apoi, bătîndu-şi mîna prietenește pe antebraţ : — Vom rămîne definitiv aşa cum suntem. Bagă de seamă... Acum să te vedem... Ei vor aprecia trăsătura...

Se dezgoli la piept, şi cele două- degete de la stînga, supuse, pipăiră cunoscătoare, se fixară, se îndepărtară apoi

ușor unul de altul, făcînd doar atîta loc cît îi trebuia dreptei să-şi arate măiestria...

O clipă doctorul zăbovi. Dar numai pentru a-şi termina fraza, în urechile ce parcă începeau să vîjîie, glasul de bas metalic : „Dumneavoastră nu vă e nimic cu neputință..."

Gîndirecty Bucureşti, an. XIII, nr. 5, mai 1933, pp. 174—178.

NOAPTEA FOCURILOR

Cînd seara a venit din nou, au văzut că focurile se apropiaseră. Ieri trebuia să te urci tocmai în pod ca de abia să le zăreşti în depărtările nopţii, zbătîndu-se ca nişte stele căzute pe cîmpie. Dar acum se puteau desluşi repede chiar de la etaj. Acum nu le mai puteai zice nici luceferi. Erau focuri în toată regula, apropiin- du-se o dată cu şuvoaiele tumultoase ale mîniei oarbe şi dezmetice, focuri care devorau şi nimiceau. Doar dacă te mai suiai totuşi în pod, puteai descoperi din- tr-o aruncătură de ochi că forma acestor sinistre constelaţii pămînteşti se sfărîmase şi se schimbase cu de- săvîrşire ; aştrii cîmpiei mureau prea repede şi necontenit răsăreau din necuprinsul întunecat subite incendii noi, cu o firavă pîlpîire, care apoi se întăreau grăbit, văzînd cu ochii.

Dar revolta domnea şi aici sub acoperişul casei. Ah ! bătrînul ăsta încăpăţînat, care nu vrea să înţeleagă. Dacă ar fi pornit de ieri dimineaţă din viul nopţii, cum i-au propus, în cîteva ceasuri ar fi fost la podul Oltului, şi de aci, în douăzeci de minute, la Drăgă- şani. La Drăgăşani se găsea armată şi siguranţă. însA bătrînul n-a vrut în ruptul capului să se urnească. „Duceţi-vă voi !" Ie-a spus, cu strîmbătura aceea de bonie, pe care dacă nu i-ai fi ştiut-o bine mai demult, ai fi crezut într-o pala dc nebunie. „Duceţi-vă voi !" şi atît. Dar cum poţi să pleci şi să laşi în voia soartei un biet moşneag, chiar atît de încăpăţînat ca el ?

— I laid', plecaţi ! Ce mai aşteptaţi ? le-a strigat bătrînul. Eu rămîn aci singur... Cu atît mai bine...

Dar cu acest „singur" şi cu acest „atît mai bine", el descuraja şi avîntul fetelor. Pe cînd de băieţi nici nu mai putea fi vorba ; ei trebuiau să rămînă ! Nu puteau lăsa aşa pe bătrîn. Chiar cel mai mare, care era însurat, Codin, hotărîse să-şi

trimeată numai nevasta şi copilul, şi el să rămînă. însă, pînă în cele din urmă, nici fetele n-au vrut să-1 părăsească. Numai nora era foarte îngrijată de copilaş, însă nici ca nu putea să plece singură cu copilaşul pe astfel de drum.

Pe la nouă, cînd a ieşit din micul lui birou, bătrîn η 1 s-a supărat cu adevărat cînd i-a revăzut pe toţi la un loc. Abia atunci ei şi-au dat seama bine că nu e nici ironie, nu e nici răutate în necazul lui. Ci numai un grăunte de nebunie, întrucît îl privea pe dî-nsul. Dar întrucît era vorba de ci toţi, batrînul părea mîhnit în adevăratul înţeles al cuvîntului.

—De ce n-aţi plecat ? strigă el, aruneînd seîntei de mînie din ochi. A fost vorba doar să plecaţi. N-aţi ţpus aşa ? Acum de ce aţi rămas ? Ah, mai rău mă încurcaţi cu prezenţa voastră !

' Cuvintele din urmă însemnau pentru ei grăuntele de nebunie. Cum putea să-1 încurce prezenţa lor în asemenea ceasuri ? Ce avea de gînd să facă bătrînul după plecarea lor, el singur în faţa hoardelor dc ţărani ? Şi-1 priveau uimiţi, mai ales băieţii, toţi înalţi şi zdraveni, pe el, bătrîn ul drept şi suplu, nu-i vorbă, dar aproape cu im cap mai scund ca dmşii şi firav. Firav, adică subţire, nu slab şi ramolit. Pentru că se ţinea nespus de bine boierul Take Asan. Cînd îl priveai din spate şi avea pălăria în cap, cînd nu-i vedeai, aşadar, părul, favoriţii lui mici şi mustăcioara albă, — ai fi crezut că ai de-a face cu un băiat mlădios şi cu mijlocei de domnişoară şi nu i-ai fi dat mai mult de 30 de ani. Nici figura boierului Take nu era zbîrcită ori încreţită : se înroşea însă prea repede la nînie, şi atunci favoriţii şi şuviţele de sprinceană, de un alb imaculat în timpul obişnuit, reflectau şi ele ceva din sîngele acela năvălit buluc sub piele. Numai că boierul Take se supăra foarte rar, aproape treceau ani şi nu-1 vedeai mînios. „Ăsta e secretul tinereţii lui !* se spunea ce obicei, pentru că deşi boier Take *nu* atinsese tocmai pe al şaptezecilea an, totuşi era o minune să-1 ѡ/ȷ mergmd, auzi vorbind ori glumind. Chiar din faţa nu-i dai mai mult de cincizeci*

La mînîa lui din urmă, toţi ai casei se adunară în sfat grăbit, stînd în picioare şi vorbind toţi o dată- Dar pentru că toţi aveau acelaşi gînd, se înţeleseră de minune, cu roată larma ce o făcea fiecare- Ho- tărîrea fu luară : vor porni numaideeît fetele, cu cel mai tînăr dintre feciori şi cu un om de încredere. Trăsurile sunt gata şi drumul uscat: în cinci ceasuri sunt la Drăgăşani. Cînd îi împărtăşiră bătrînului hotărî- rea, el înclină din cap, de astă dată cu neîncredere*

— Prea tîrziu... îşi dădu părerea. Acum aţi fi fost îa Drăgăşani. Dar ca să plecaţi în ceasul ăsta, însemnează să ajungeţi după-masă. Judecind după mersul focurilor, pojarul vă va ajunge pînă la Olt... Mai bine rămîneţi...

Băieţii se posomoriră, dar fetele încă mai păstrau nădejde că doar n-o fi tocmai aşa. Numai soţia fratelui mai mare era îndoită şi desperata.

—Copilaşul meu ! Ce mă fac cu copilaşul meu Ï knea la tot pasul, producînd şi mai multă grijă şi temere în jurul ei.

Totuşi, părerea generală fu că încercarea trebuie făcută. Bătrînul se opuse cu toată autoritatea părului său alb, dar nu mai putu să potolească îndîrjirea care izbucnise acum în toţi. Ochii tuturor îl priveau duşmănos, iar cel mai mare şi mai puternic, Codin, un vlăjgan cît uşa, pentru întîia oară în viaţa lui îndrăzni să-i arunce în faţă vorbe grele, de imputare şi de ofensă :

— După ce tot d-ta ne-ai încurcat şi ne-ai zăpăcit cu încăpăţînarea şi cu toanele astea, care ne cam pun pe gînduri...

— Eu zic să nu plece nimeni ! bătu bătrînul din picior.

Dar Codin bătu şi el din picior, şi toţi ceilalţi îi aruncară micului, dar dîrzului moşneag priviri moho- rîte şi vrăjmaşe. Atunci bătrînul îi măsură cu dispreţ, surise trist, le întoarse spatele şi se închise în biroul lui. Fetele ieşiră cu suflet îndoit, şi aşezatul în trăsuri mai dură un sfert de ceas. Iar cînd roţile se urniră şi caii o apucară pe poarta larg deschisă, Codin - strigă : .

—Eu nu pot să-mi las nevasta şi copilul la voia întîmplării, pentru ca să apăr aici un bătrîn deşucheat !

Şi porni hotărît la grajd, să-şi înşăueze calul. Şi toţi ceilalţi copii simţiră atunci nevoia scăpării ; roţile trăsurilor, opintindu-se peste pragul porţii, le dezvelise parcă la toţi uşurarea sufletului de sub povara cumplitei obsesii şi înfricoşări sub care se zbătuseră aceste din urmă zile. Şi porniră cu toţii spre grajduri.

— Nu putem să ne lăsăm aşa surorile ! grăi ipocrizia într-unui.

—De ce să ne pierdem viaţa în chipul cel mai laş cu putinţă ? grăi laşitatea într,altul. Cel puţin să luptăm, să ne croim drum vitejeşte pentru noi şi surorile noastre...

— Ne-am făcut datoria întrucît priveşte bătrînul, mai vibră şi un pic de cuget pişcat de mustrare în cel din urmă ! Ara vrut să-1 luăm cu noi, dar n-a vrut în ruptul capului. Cu sila nu putem să-1 luăm.

Şi cum înaintau vitejeşte spre grajd, au fost opriţi de vocea bătrînului de sus, de la fereastră :

—Ce mai aşteptaţi ? le-a strigat graiul încă stăpîn şi răsunător. Cum lăsaţi pe surorile voastre în voia soartei ? Dacă le-aţi pornit acum, hai repede, înşăuaţi şi încălecaţi, să le ajungeţi din galop.

—Mergi şi d-ta cu noi ? strigă atunci Alexandru, cel cu pişcătura de mustrare pe suflet. Avem tot timpul să ajungem la Drăgăşani...

—Nu e vorba de mine, le răspunse batrînul, eu nici aşa nu mergeam... Pe fete însă nu le puteţi lăsa pradă batjocurii haitelor ţărăneşti. Trebuie să le însoţiţi. Dumnezeu să vă binecuvînteze şi să vă apere. Şi de avutul nostru n-a veţi grijă, rămîn eu aici...

Şi sfîrşind de grăit, închise repede ferestrele. De bună seamă, dacă n-ar fi fost vorbele din urmă, copiii s-ar fi aruncat îndată spre grajduri, întăriţi de bine- cuvîntarea părintească. însă acel „şi de avutul nostru să n-aveţi grijă, rămîn eu aici" — el, bătrînul drept ca bradul, dar plăpînd, cu degete de femeie şi cu mijlocul să-1 cuprinzi în palme, el singur

împotriva cetelor de bestii, adulmecînd sînge şi răcnind ca fiarele în codri — asra îi încurcă iarăşi, şi în loc de goană spre grajd, continuară drumul cu pas descurajat şi nesigur.

—Eu cred că teama i-a luat minţile, îşi dădu unul cu părerea.

— I-e greu să se despartă de munca lui, glas ui Alexandru. Şi nici pe noi n-ar vrea să ne piardă, îşi dădu el gîndurile mai departe pe faţă. Ne-ar opri şi cu dînsul, dar nici să ne ştie pradă morţii iar nu se împacă el cu gîndul.
» — Atîta rău cînd mi-aş expune viaţa pentru o casă, acolo..4 pentru că averea cea mare n-o să ni se dea înapoi după ce s-o potoli totul ?... strigă iarăşi laşitatea din cel în care de la început îşi făcuse cuib bun, şi numai din cînd în cînd mai zbura şi pe la ceilalţi.

înşeuară şi se înarmară pînă-n dinţi cu puşti, revolvere, măciuci grele şi pumnale. Astfel înarmat pî- nă-n dinţi, Alexandru trebuia să se prezinte pentru ultima dată în faţa bătrînului şi să-i pună ultima întrebare. Să nu-şi zică pe urmă că n-au avut grijă de dînsul pînă-n ultimul moment. Poate că ţinuta marţială a feciorului cel mai apropiat sufleteşte îl va înduplecа pe bătrîn ; iar dacă şi după asta se va arăta neînduplecat, ei n-au ce să facă. Vor lua-o în galop turbat, pentru a ajunge din urmă pe fete.

Alexandru nu zăbovi mult. Se întoarse ridicînd, ca şi pînă acum şi ca şi ei toţi, din umeri. Bătrînul îl primise cu duioşie, îl binecuvîntase din nou şi-i dăduse zor. Fetele trebuie să se fi îndepărtat bine, îi mai spusese. „Daţi frîu bine la cai !" Şi pe urmă îşi scoborîse iar ochii în cartea deschisă înainte-i pe birou. în *Codul civil adnotat.* Hm, dacă mai stă cineva într-o astfel de vreme de *Codul civil adnotat...*

Dădură îndată pinteni, şi caii o luară în pas grăbit. Deocamdată se înţeleseră s-o ia numai repejor, şi apoi, după ce vor ieşi din sat, să-şi dea drumul în galop. Satul rămăsese pînă acum liniştit : o febră mocnită se vedea, nu-i vorbă, şi aci, chiar fără să vrei. Dar oamenii, care n-avuseseră să se plîngă prea rău de boieri ca prin vecinătăţile mai apropiate ori

mai depărtate, nu îndrăzneau încă să izbucnească. Cei mai mulţi şi mai înfierbîntaţi, neştiind ce să facă, o luaseră spre satele îndepărtate, pentru a întîlni pîrjolul şi a prinde curaj. Dar mai rămăseseră şi aci destui, şi în *ochii* tuturor se putea citi uşor aşteptarea vicleană şi nerăbdarea febrilă. Plecarea trăsurilor cu fetele se făcuse în văzul întregului sat. Bătrînul avea dreptate. Dacă porneau de cu noapte, poate nu se prindea de veste ! Acuma plecarea aceasta în văzul tuturor avea să înteţească şi mai mult spiritele ; iar un galop fulgerător ar fi însemnat cu siguranţă dezlănţuirea îndrăznelii. Aşa, oamenii aveau să vadă că băieţii numai doresc să-şi ajungă şi să-şi însoţească surorile, dar că nu se grăbesc de loc, că bătrînul stă pe loc, că în urmă-le curtea n-a rămas de izbelişte. Pe bătrîn îl aveau ei în mare cinste şi preţuire. Cu băieţii s-au mai pus împotrivă uneori, şi băieţii au fost cîtcodată poate prea crunţi la mînie ; dar bătrînul a intervenit totdeauna împăciuitor şi suveran, potolind lucrurile cu dreptate chiar atunci cînd ea nu era în totul de partea copiilor săi. Abia acum feciorii înţeleseră că în rămînerea bă- trînului, că în încăpăţînarea asta de a înfrunta singur urgia nu era tocmai un grăunte de nebunie.

La marginea satului, fraţii fugari dădură peste trăsurile surorilor, care se întorceau aşa cum plecaseră. Chiar ţăranii le opriseră şi, după prelungi parlamen- tări cu fratele cel mic, [le] făcuseră să întoarcă. Ţăranii vesteau că în satele pe unde fugarele aveau să treacă răscoala izbucnise. Şi cum ei nu doreau ca fetele boierului să se piardă aşa uşor, mergînd la moarte sigură, mai bine se împotriveau ei acum la plecare, aducîndu-le cu sila acasă, iar fetele şi tînărul domnişor aveau mai tîrziu să le recunoască despre asta.

însă domnişorul cel tînăr observase, şi astfel şopti el fraţilor săi cînd fură împreună, că ţăranii îşi făceau pe furiş cu ochiul şi îşi ascundeau zîmbetul. Un călăreţ sosise între timp dinspre Olt, un om de aci din sat, şi sătenii îl înconjuraseră îndată, împingîndu-l mai departe de trăsură, şi apoi mai pe urmă abia îi lăsară drum spre odraslele boiereşti, ca să le povestească înfricoşat, exagerat şi cu rîs stăpînit în colţul

ochilor că în drumul lui dăduse doar de foc şi pîrjol. Dar fetele şi tînărul domnişor bănuiseră că adevărul fusese altul, că drumul era liniştit spre Orăgăşani şi că nou-sositul îi păcălea, îndemnat de ceilalţi. Ele chiar vroiseră să arate că nu se tem şi că vreau sa înfrunte urgia, orice ar fi să se mtîmpîe, iar Doreî, fratele cel mic, dăduse ordin vizitiilor să mine, Ce-or să aibă răsculaţii cu nişte domnişoare şi cu un băiat tînăr ? însă oamenii au rîs atunci cu înţeles *şi* cu murmure de şagă. Ei nu puteau spune pe faţă — au răspuns care şi care — ce ar putea să aibă oamenii înfuriaţi şi scoşi din minte cu nişte mlădiţe boiereşti atît de fragede şi frumoase, dar ei îşi fac datoria să nu le lase să alerge cu ochii închişi spre... batjocură şi moarte.

—- De ce să se bucure alţii L. icnise un glas mai dinspre margine.

Dar cuvintele lui fuseseră întrerupte de zbucnetele de mustrare şi de rîsete, de vălmăşag de tot felul de strigate şi îmbrmeituri, ca să se facă loc, pentru a se întoarce caii. Şi toţi ţăranii apucaseră caii de zăbală, întoreîndu-i şi pornind trăsurile înapoi spre curte, cu mare alai.

Tocmai bine ajunseră atunci şi fraţii cei mari ; şuvoaiele ţărăneşti îi cuprinsera şi pe ei, şi călăreţul sosit de curînd le dădu veşti înspăimîntatoare, în zarva fi în rîsetul celor de pe jos. Conacurile fuseseră rase de pe suprafaţa pămîntului, boierii măcelăriţi, cocoanele şi domnişoarele batjocorite. Şi priviri de lăcomie ■se furişau la aceste înfricoşate descrieri spre trăsurile care veneau în urmă. Pentru că nici feciorii cei mari nu se împotriviseră apei omeneşti întîhiite în drum şi făceau şi ei cu capul plecat şi încruntat cale întoarsa spre casa părintească părăsită...

— Lumea *e* rea, *ie* a mestecară cu vorbâ *ml* glâSutî de ţărani, care ieşeau nesimţit din toate părţile şi se înmulţeau.

—- Unii simt mai repezi !a mînie !

—- Noi suntem mai răbdători !

— Noi vrem să ştim ce şi cum...

— Noi aşteptăm şuvoiul cel mare. rivoluţia asta cînd o veni... ea să hotărască... nu ne ridicăm de capul nostru.,.

Şi astfel creştea cuvîntul din limbă 111 limbă, făcîn- du-şi necontenit avînt de amenințare, dar nu trecu încă peste margine nici cînd ajunseră la poarta curții.

— Ş-apoi cu boierii noştri nu vrem sa aibă nimeni de-a face... glăsui tare cineva cînd trăsurile şi călăreții boiereşti sfîrşiră de intrat în curtea conacului.

Țăranii nu păşiră mai departe, rămaseră toți în afara porților grele dc stejar, cu uşorii ficruiți în stîlpi de zid. Dar ei trascră singuri porțile pe dinafară, stri- gînd şi glumind cu slujitorii, care petreceau pe după inelele groase ale drugilor lacăte grele şi mari cît o oca fiecare.

— Pune-le, mă, să vezi cum sar ele la noapte.

— Dacă vrei, îți mai aduc şi pe ale mele, că tot le vin eu de hac cu toporul meu.

— Da' stejarul ăsta e fier, mă ? El nu arde ?

.Şi un glas de flăcăiandru, lung şi zîrnbat, țîşni d într-un cap țuguiat, de sub flacăra jucăuşe a unor ochi albicioşi şi dcsfrînați.

— Facem moarte de 0111 dacă s-o amesteca striin la domnişoarele noastre... Fiecare sat sa-şi vadă de boieroaicele lui...

Şi țipătul desfrînat se desprinse limpede şi sări sprinten la urechile din trăsuri şi în auzul fraților care descălecascră şi care ajutau surorile la scoborîre. Dar cel mâi bun lucru era să te faci că n-ai auzit nimic sau
să înțelegi numai partea bună din nemernica obrăznicie. Bo'erul Take Asan apăru în cadrul uşii celei mari şi consideră priveliştea cu aerul lui calm, cu ochii lui vineți, cu maiestatea impunătoare a micilor lui favo- rite. Şi rumoarea de.la poarta căzu deodată în fața bătrînei dar zveltei apariții.

— V-ați întors, aşadar ! grăi el atunci liniştit. Cînd v-am văzut venind cu țăranii, am crezut că v-ați pus în fruntea revoluției, rîse apoi cu seninătate de propria lui zeflemea, care nu avu darul să ridice nici un nor de pe vruntea şi de pe ochii odraslelor lui.

Tincuţa, cea mai mică dintre fete, privise toate astea cu ochii măriţi de uimire. Ea înţelesese întîi, cînd ţăranii le-au împresurat trăsurile, că de acum nu mai pot să aibă grijă de nimic şi că pot să se întoarcă liniştite la casa lor. Ţăranii lor sunt cu ei, ei nu se vor mişca, ei vor apăra pe bătrîn şi pe familia lui întreagă de furia hoardelor cărora le-ar putea abate prin minte să dea o raită şi princoa'. Ea singură a ascultat fără nici o îndoire de suflet poveştile înfiorătoare ale călăreţului nou sosit dinspre Drăgăşani şi a fost singura să se mire de ce fratele ei cel mic şi surorile celelalte mai stau de cumpănă şi parlamentare. Rîse- tele ţăranilor, care adiau nelinişte în sufletele celelalte din trăsuri, ei îi păreau sincere şi fireşti Ia un popor şugubăţ ca românul şi-i păreau chiar prieteneşti. Numai ochii cu pîlpîiri albicioase şi sfruntate ale băieţandrului acelui înalt şi cu capul ţuguiat, pe care nu-şi aduce aminte să-1 mai fi văzut pînă acum prin sat, i se păreau cam curioşi, prea îndărătnici şi prea impertinenţi pentru un fecior de ţăran cînd ridică privirea la fete de boier. Dar de bună seamă că în ziua aceasta, cînd ei se dau cu atîta avînt şi bucurie de partea curţii, puţină intenţie de apropiere mai îndrazneaţă nu trebuie luată chiar de-a dreptul necuviinţă. Poate că aşa e privirea omului aceluia ; oricum ar fi, însă, datoria ei în asemenea împrejurare e să se facă a nu băga mmic de seamă şi a interpreta totul în chipul cel mai favorabil cu putinţă. însă oricît încerca să evite acei ochi obraznici, ei ţîşneau deodată în faţa "ei şi o umpleau ca de indignarea unei grele insulte, de cutezanţa şi de stăruinţa lor ofensatoare. Oricît d-şoara Tincuţa îşi impuse să pară că nu observă nimic, îşi simţi obrazul roşind sub dogoarea privirii desfrînate. Fata şi-a întors faţa în altă parte tocmai cînd călăreţul vorbea de batjocură şi de moarte. Ea n-a cuprins încă lămurit sensul adevărat al cuvîntului batjocură, ea s-a gîndit la o batjocură ca orice batjocură, ofensă, injurie, păl- muire, aşa cum a fost batjocorit Iisus pe drumul spre Golgota. Mai mult s-a răzvrătit sîngele ei tînăr şi curat la auzul cuvîntului de moarte. Dar atunci cineva a strigat: „De ce să se bucure alţii ?", şi vorbele

acestea au fost cele dintîi care au sădit un grăunte de nesiguranţă şi în sufletul ei. Abia atunci a privit în lături spre surorile ei mai mari şi le-a văzut strîngînd buzele palide, încercînd să-şi ia aer că n-ar fi auzit şi n-ar fi înţeles nimic. O clipă a mai încercat să creadă într-o simplă amăgire a înţelegerii ei; poate surorile sale erau numai plictisite şi obosite de atîta larmă şi atîta ezitare, ca şi dînsa. Şi uşor ridică pleoapele lungi înspre marginea de unde venise vorba cea curioasă. Cum ? De ce bucurie putea fi vorba ? Iar acolo stătea acelaşi vlăjgan lung şi cu capul ţuguiat, pe care-l ţuguia şi mai mult căciula neagră, cu vîrf înalt şi ascuţit. Ochii lui ardeau în plină flacără albă, şi acum rînjetul se despică pe faţa sinistră. Tincuţa îi înţelesese în sfîrşit sensul groaznic, identic cu al vorbelor ce-i păruseră fără sens cînd fuseseră rostite.

Pe urmă veniseră fraţii, întîlnind alaiul spre curte. Tincuţa nu mai privea acum nici cu simpatie, nici cu teamă în lături, la şirurile de căciuli ce se mişcau ca apa învălurată de-a dreapta şi de-a stînga trăsurii. Doar coada ochiului ei oblicea fără voinţă aceste curgeri negre care însoţeau trăsura, şi negrul d.e pretutindeni îi strîngea inima mai mult decît orice, Raza ochiului ei se răspîndea fatal la înălţimea cuşmelor însoţitoare, astfel nu avea cum să vadă ochirile obraznice ori rînjetele sinistre răsfrîngîndu-se de sub aceste întunecate ţuguiuri de oaie neagră. Dar gîndul ei ghicea sub fiecare căciulă aceiaşi ochi albicioşi şi aceeaşi fixitate de pătrundere cu care băieţandrul necuviincios o ţintise.

Numai la un hîrtop ochiul ei trebui să descopere o figură bătrînească, sub o cuşmă cu fund drept ca potcapul rusesc. Era o figură blinda şi necăjită, şi Tincuţa simţi îndată strîngîndu-i-se inima în piept, îndurerată de o tragică neînţelegere : cum pot să fie, ce pot să caute chipuri blînde, suflete bune în această strînsă, compactă şi vicleană escortă ? Ea ridică din nou fruntea pentru a-şi întipări şi mai bine în minte chipul care nu arăta nici un fel de ură, ci numai tristeţe şi bunătate. Şi nu văzu decît iarăşi valuri care se înalţă şi coboară de căciuli

negre, capete lăsate în ţărînă, profiluri veştede şi stafidite şi numai cîteva priviri semeţe şi înfruntătoare. De sub căciulile aplecate, observă ea, ieşeau cuvintele mai domolite şi, crezu, mai împăciuitoare, care păreau a aştepta o înţelegere înainte ca zăgazurile furiei şi ale nebuniei să se ridice : „...Lumea e rea*... .„Noi vrem să ştim ce şi cum[44].., acestea erau vorbele care trebuiau ascultate cu luare- anrnte, pentru că ele cuprindeau într-însele grăuntele cuminţeniei al dreptei judecăţi... Şi ea ridică fruntea şi ochii mai cu încredere. Dar alte glasuri se auziră..» „Noi aşteptăm şuvoiul cel mare să hotărască*... şi ea tresări înfiorată la ideea acelui încet şi greoi şuvoi ca un fluviu de humă, acelui imens şuvoi de figuri străine însă-bătîcite şi sinistre, de coase şi topoare ridicate, de flinte învechite ca-η îngrozitoarele stampe din cărţile de istorie. Şi atunci i se dezveli limpede în minte amintirea revoluţiei celei mai mari pe -care o citise şi ia care gîndise mai adînc înainte, şi convoiul lor sumbru i se păru caleaşca nefericitului rege Ludovic şi a Mariei-Antoaneta, de soarta căreia plînsese, de cîte ori, cu adevărate lacrimi. Aşa au fost prinşi şi acei nobili şi regali fugari la marginea ţării, aşa cum au fo^t opriţi şi ei astăzi tocmai pe hotarul satului ! Asemănarea unor astfel de împrejurări umplu întîi de duioşie sufletul tineresc al Tincuţci şi imaginaţia ei mlădioasă şi cultivată ; dar fiorul cumplit, care însoţi ca un spăimîntător fulger neîntrerupt deapănul imaginilor ce se răsuciră firesc mai departe, suflă în căldura sufletului ci cu adevărat vîntul îngheţat al pustiirii de orice nădejde şi al groazei fără scăpare, şi abia atunci simţi, alături, mersul dîrz şi ţeapăn, ca de arătare strigoiască, al flăcăului cu ochii albicioşi. Se aciuiase pe nesimţite de trăsura şi acum mergea lîngă ea. Nu se uită într-acolo, nu clinti ochii. Dar duhoarea lui tinerească şi sălbatică o umplu tot timpul de suflul lui cald. într-o vreme putu să vadă chiar laba de bestie, enormă şi grea pe burduful acum strîns al coşului trăsurii. Apăsa acolo cu siguranţă calmă şi robustă, ca într-un semn de luare în posesiune. Tincuţa se cutremură întreagă şi-şi simţi sufletul strîngîndu-se în sine şi

închircindu-se ca o nucă veche. Şi-rwchise ochii, ţinîndu-i astfel tot drumul pînă* la poarta curţii, pentru ca în dosul pleoapelor să privească zdrobită agitaţia cumplită de torţe însîngerate, cu chipuri însălbăticite de fiare omeneşti, ochii sinistri de om împerechindu-se cu ochii de puşcă şi de revolver. Ar fi murit cu siguranţă de spaimă dinaintea unor astfel de fioroase fantasme dacă mersul molcom şi legănat al trăsurii ji perna moale de piele nu i-ar fi adus indirect siguranţa că pe retinele ei se mişcă acum numai imagini. Mai ales căldura prietenoasă a pernei, carc-i pătrundea prin crupă şi prin şira spinării, o făcea să

descopere că în dosul pleoapelor propriu-zise s-ar mai afla un rînd de pleoape, cu care poţi să astupi la rînd şi imaginile închipuirii. într-adevăr, ea trase şi aceste . _ perdele ale sufletului, dar nu putu acoperi cu desăvîr- şire totul. Ci-i plăcu să păstreze jocul luminos de torţe roşii şi galbene, care o distra într-adevăr în spaima ce-i imprima prezenţa animalică de-alături, ca pe un copil înfricoşat de bubuiri, jocul luminilor la o sărbătoare patriotică. O deşteptă de-a binelea şi o făcu să deschidă ochii la lumina zilei clătinătura puternică a caleaşcăi cînd întoarse prea din scurt dinaintea podeţului ce da spre poarta curţii. Mina cea enormă şi căciula ţuguiată dispăruse de lîngă trăsură ; ea inspiră atunci adînc şi ridică faţa spre albastrul însorit al cerului, ca pentru a absorbi de acolo licoarea înviorătoare a uşurării subite. îşi opri gîndul să dea înţeles glasurilor şi ameninţărilor ţărăneşti, care sporiseră iarăşi aci la poartă. Tot sufletul ei se aninase de infinitul albastru, pentru că el era acum ca-ntotdeauna minunat de clar şi dulce, şi se părea că vin necontenit spre ea din adînc uri de slăvi cete peste cete de nefiinţe albastre, din ce în ce mai albastre. Şi asta o mîngîia şi o întărea *şi* o mulţumea nespus, pînă cînd deodată un chirăit ascuţit şi lung, articulat apoi, i se înfipse în ceafă ca un pumnal foarte rece şi apoi fierbinte, înfiorător de fierbinte.

— Facem moarte de om dacă s-o amesteca striin la domnişoarele noastre... Fiecare sat să-şi vadă de boieroaicele lui...

*

Lumea a plecat dc mult din dreptul porţii şi e o tăcere adîncă în împrejurimile conacului. Zadarnic ochiul căuta prin ferestre vreun grup care să meargă sau vreun grup care să stea, ori măcar un om, un singur om, de bună seamă chiar un suflet vrăjmaş, care dă tîrcoale şi face planuri de atac. Nimic decît tăcerea teribilă care le spune limpede că nu e nevoie de nici un plan de atac, care le mijeşte în dispreţ că nici o pregătire de apărare nu le va folosi la nimic.

De aceea, poate, ei, toţi aceşti voinici feciori, unii dintr-înşii vestiţi zece poşte depărtare pentru curajul lor, au coborît

pînă şi armele vechi, ruginite, din panoplii şi din pod, le-au uns şi le-au lustruit şi pe acelea, pentru a înarma braţul şi celui din urmă rîndaş. Dar ei văd singuri că e ceva caraghios în această pregătire excesivă, cu puşti de cremene şi cu pistoale de pe vremea lui Tudor Vladimirescu. Cel mai tînăr, Dorel, care şi-a terminat de curînd armata, regretă că n-are o mitralieră aci. Totul ar fi salvat, „oricît ar fi ei de mulţi". Iar singurul fricos, Manole, înşiră solemn slujitorilor comandamentele stării de asediu : trădarea e pedepsită pe loc chiar de vecinul din dreapta ori din stînga, pe loc, cu moartea... Asemeni şi dezertarea, în privinţa căreia el îşi arată cel mai vehement şi mai ameninţător dispreţ.

Dar unde să se facă apărarea ? Din casa sau de afară ? De la poartă şi de la şoproane şi apoi să se retragă pas cu pas, adăpostindu-se pe după meterezele ferestrelor ? Conveniră, după aprinsă voroavă, curtea să fie lăsată la voia întîmplării. Aşadar, hambarele de grîu şi vitele şi păsările vor fi îu voia furiei lor.

— Şi bieţii cai !

Insă numai astfel se poate obţine o bună apărare. Fulgerat îndată cel care îndrăzneşte să se apropie. Jos, la parter, sunt tocmai bine atîtea ferestre şi uşi cît pe jumătate numărul păzitorilor. Vor fi, aşadar, cîte doi păzitori de uşă sau de fereastră. Dacă ar fi şî fetele înarmate, într-unele locuri ar fi cîte trei. însă dacă ei dau întîi foc hambarelor, atunci acoperişul casei e ameninţat. Prin dos, în partea dreaptă, grajdurile *şi* staulele se apropie mult de casă, cîteva coteţe de cîini, ameninţate de foc prin contact direct, se apropie zdravăn de lemnăria uşilor din dos. Acolo, cu prevedere, strînseră hîrdaie şi găleţi pline. Acolo aveau să dea ajutorul femeile care slujeau în curte şi în casă. Dar şi domnişoarele cele mai inimoase hotărîră să se afle aci în timpul atacului şi să fie şi ele de folos.

Şi toţi se îmbărbătau astfel, toţi îşi arătau străşnicia spre înstrăşnicirea celorlalţi şi nici unul nu se hotăra să descopere şi perspectivele mai sumbre, pe care gîn- dul pur şi firesc le

scosese în văzul minţii fiecăruia din dosul acestor îmbărbătări şi acestor accente de vitejie. Dacă totuşi focul se comunică prin scîntei şi chiar prin încălzirea prea mare a grinzilor acoperişului, şi podul începe să ardă ?... Dacă, o dată scăpaţi de acest pericol, asediul se prelungeşte zile şi nopţi, iar atacurile sunt mai numeroase decît proviziile lor de muniţii, astfel ca, înainte de a se ivi armata de la oraş, să se întîmple grozava capitulare, cu măcel, cu schingiuiri, cu bestialităţi ?

Tincuţa — care a pus multă şi avîntată încredere în pregătirile şi îndîrjenia fraţilor ei şi a ajutat la prefacerea sacului de alice pentru lup în cartuşe — spre seară n-a mai crezut în nici o biruinţă, în nici o speranţă de scăpare. într-adevăr, palele de neguri soseau din văzduh prea pe furiş şi prea pe nesimţit ca să nu-ţi sugereze ideea unei mîini furişe, invizibile şi sigure, dînd pradă fioroaselor limbi de foc frageda lor cetă- ţuie. Ba chiar, cine ştie, o mînă dinăuntru, o mînă trădătoare, care se preface că apără şi care doboară pe la spate ? Cu cît negura se îngroaşă, ea nu mai crede în nimeni $i în nimic. De deasupra-i, o alungă încolăcirile de balauri ale focului, pe uşa salvării o aşteaptă ochii albicioşi şi rînjetul zîmbat şi bestial al necunoscutului deşirat şi fioros. Dar cui poate ea să se plîngă de această presimţire care nu-i mai dă pace ? Mai întîi că e cu neputinţă de formulat chiar surorilor, care poate sunt muncite de fantome la fel, cu atît mai groaznice şi mai chinuitoare cu cît sunt mai de tăinuit, mai oribil de spus, mai cu neputinţă de expulzat întru uşurarea sufocantei apăsări. Cu atît mai puţin fraţilor, a căror întreagă încredere şi pregătire inutilă şi caraghioasă nu mai apare decît ca un necurmat acces de delir ; nici bătrînului, singurului om din această hărmălaie căruia nebunia îi dă un straniu calm, un înfiorător surîs de şagă şi ironie înspre partea favoritului stîng. Tincuţa nu mai crede în nimeni şi în nimic. Iar negura se lasă compactă şi grea. Incendiile se zugrăvesc acum pe fundalul nopţii imense şi apropiate. Le vezi numaidecît ce ieşi pe

peronul casei sau îţi arunci ochii pe fiecare fereastră. Sunt numai la trei kilometri sau mai aproape şi acum poţi denumi uşor pe vecinii a căror avere o mistuie şi o distrug. Dar chiar fără să te uiţi anume, simţi prezenţa focului în aer, noaptea are un fel de coloare gălbuie-roşiatică, şi e suflarea imensă a unui duh de pustiire care se apropie, se apropie. Tincuţa se zvîrcole deodată într-o puternică tresărire şi porneşte, cu stranie privire, cu muşchii feţei încordaţi, spre sufragerie. Acolo e cuţitul mare şi grozav de tăios, pentru pîine. 11 ia şi revine printre ceilalţi, ţinîndu-1 ascuns în cutele poalelor. Cu gîndul îi mîngîie luciul rece, care pe urmă va deveni cald, din ce în ce mai cald, cu cît apăsarea va fi mai adîncă. A avut deplină această senzaţie adineaori în trăsură, cî'od răgetul aruncat numai pentru dînsa de la poartă i s-a înfipt metalic parcă nu în auz, ci 111 ceafă. Acum nu mai se teme de nimic. Acum poate aştepta în linişte şi priveşte cu milă pregătirile fraţilor ei, cu durere înnăbuşită, pentru a nu se preface în zbucnet greu de lacrimi, încordarea de ceară împietrită a surorilor ei.

— Vin ! se aude deodată strigînd pe scara etajului,

A strigat fratele cel mic, care, de bună scamă, a p'îndit pînă acum, avînd misia de observator.

— Vin ! Vin ! răsună şi de afară, şi toţi care mai erau în curte dau buluc înăuntru pe intrarea cea mare.

— Să ferece uşa ! răsună comenzile lui Codin.

Toţi se privesc pămîntii şi solemn. Ochii lor se feresc să-şi spună că e zădărnicie ce fac, poate şi pentru că femeile s-au strîns, una într-alta, în mijlocul an- treului. Tincuţa, calmă şi galbenă, strînge plăselele cuţitului ; dar noduleţul care i-a rămas tot timpul în gît şi pe care 1-a strîns, 1-a strîns cu gîndul, pînă 1-a făcut cît se poate de mic, acum se dezvoltă deodată ; din boabă de mazăre devine alună, din alună — nucă, şi din nucă — măr domnesc, şi o înnăbuşă cu desăvîr-şire. Dar ea e încă stăpînă pe pasul ei, şi asta o asigură că va şti să fie tare şi hotărîtă. Are chiar puterea să se îndrepte la fereastră, ba încă să caute şi să găsească fereastra cea mai

bună de privit. Şi vede într-adevăr, atunci, alaiul lung şi luminat de noaptea incendiată. Căci nu sînt mai mult de două-trei facle de răşină poate în mîinile nenumărate ale imensului balaur omenesc. Dar bat de departe luminile torţelor imense ale celorlalte incendii apropiate. Trebuie să fie satul întreg, şi mai mult chiar, cu cei plecaţi să vadă cum se petrec lucrurile în vecini şi acum reîntorşi şi cu alţi mulţi veniţi din comunele învecinate, ca să fie de îndemn şi curaj la stîrpirea totală dc pe suprafaţa pă~ mîntului a lighioanelor boiereşti. în dreptul curţii, rîul omenesc s-a împărţit în două : o parte a început ocolul ogrăzilor, pe dinafara zidului împrejmuitor, alta, grosul şuvoiului, s-a năruit asupra porţii. Clinii sloboziţi din lanţuri au început deodată larma lor asurzitoare. Ei umblă, turbaţi, de-a lungul gardurilor înalte de zid, în dosul cărora simt şi aud mişcare şi sfadă. Oamenii cei greoi se lasă pe vine, ca să se urce pe spinarea lor cei mai tineri şi mai abili.

Dar cei mai aprigi duläi s-au repezit asupra porţilor de ş te jar, unde luminează faclele şi unde topoarele au intrat în funcţiune. înăuntru, fraţii s-au instalat la locurile lor de apărare. Tincuţa nu-şi găseşte nicidecum locul ei. Ar sta lingă Godin, dar Cod in e ca un comandant care merge din fereastră în fereastră, să dea porunci şi curaj, cu glas răguşit şi uneori stins de tot, de neauzit ; ar sta lingă Manole, dar tremurul şi groaza acestuia sunt atît de vizibile, că ea e sigură : pe aici se va produce capitularea. Dintre toţi fraţii, cu adevărat îndîrjit şi viteaz, chiar mai stăpîn pe sine decît Codin, este cel mai mic, Dorel. Dar Tincuţei îi este prea milă de această vitejie inutilă ca s-o ogoaie şi s-o abată cu neîncrederea şi cu groaza ei. Şi deodată îşi aduce aminte de bătrîn. Tata, unde e tata ? Pe tata l-au uitat toţi : pentru el n-a rămas nici un loc, nu e postat la nici o fereastră. Tatăl e sus în biroul lui. Oare el n-a simţit rumoarea din aer, n-a văzut sosind cetele ţărăneşti, nu aude larma şi bufnetul de topoare de la poartă ? „Tata !" şopteşte îngrijorată Tincuţa şi se repede pe scări, în sus, spre biroul lui, unde bă- trînuiui îi place atîta să şadă. Să se fi întîmplat ceva, bătrîneţea să fi luat înaintea ţăranilor ? Tincuţa strînge cu

putere plăseaua cuţitului. Dacă e aşa, totul ar fi simplu, nespus de simplu, totul se va sfîrşi cît se poate de uşor, şi mîna ei mica strînge nervoasă mîne- rul de lemn vîrtos.

— Tata ! geme cînd pătrunde în biroul întunecat. Tată, unde eşti, scumpul meu tată ? geme ea, cotrobăind cu ochii înfricoşaţi, dar hotărîţi, chilimul pufos de pe podea.

în dreptul ferestrei s-a mişcat ceva şi apoi bătrînul s-a îndreptat spre dînsa :

— Tu eşti, Tincuţa ?...

— Tată... eşti aci... ai auzit ?...

El o atrage la pieptul lui şi o mîngîie pe frunte :

— Lasă, nu e nimic, îi spune, ai să vezi că n-are să fie nimic ! şi zîmbeşte straniu în întunerec, că Tincuţei i se face deodată frică.

Bătrînul s-a apropiat de fereastra care vede spre poartă, şi Tincuţa s-a apropiat de fereastra care dă înspre sat. De aci se vede şi mai bine, printre acarete, o porţiune din zidul împrejmuitor. Luna de bună seamă că s-a înălţat bine, de vreme ce Tincuţa poate să distingă lămurit, chiar de la prima aruncătură a ochilor, pe îmbrăcămintea de tablă care acoperă creştetul zidului, două mîini omeneşti care s-au căţărat acolo. Ea e gata să dea ţipăt, însă ţipătul se preface în spaimă dincolo de sunet cînd vede mîinile mişcîn- du-se, căutînd o bază mai largă între ele, apoi deodată în dreptul lor, dinafară, un ţugui de căciulă apărînd, şi un cap... un cap zîmbat... el... Mîinile ei s-au încleştat asemenea pe fereastră şi e pierdută, picioarele-i refuză să se mute, glasu-i refuză să-i vină în ajutor. Zîmbatul s-a ridicat acum în muşchi, de bună seamă mai e ajutat de cineva dinafară. Apoi, cînd se ridică bine în picioare, el desface braţele cruce, ca şi cînd toată zarea cuprinsă în desfacerea lor, cu toată curtea şi cu tot ce se află înăuntru, au fost în sfîrşit cucerite şi sunt de acum ale lui. Dar l-au simţit şi parte din cîini şi ei se reped cu vuiet mare încoace ; însă, dez- orientaţi de topoarele care bat la poartă, nu ştiu acum unde să mai alerge, dar în dreptul zîmbatului au rămas îndîrjiţi doi ciobăneşti mari cît juncii. Alţii vin, se opresc, se caţără mînioşi pe zid şi se întorc la poartă, dar aceşti doi junei ciobăneşti s-au înfipt pe loc, aşteptînd săritura de sus cu scrîşnet şi sclipit de moarte în ochi.

Tincuţa n-a mai putut să privească mai departe. Un şuvoi de sînge parcă i s-a revărsat în cap şi s-a aşezat între ochi şi cuget. Ea hîjbîie cu mîinile în gol şi dă să strige : „Tată, tata..." Chiar izbuteşte să bolborosească, dar nu vine nimeni în ajutorul ei, bîjbîie cu mîna ca o oarbă, dar cum dă dc speteaza unui fotoliu, îşi recapătă îndată firea şi priveşte în juru-i. Tatăl ei nu mai e aci... Uşa larg deschisă, în odaie e întunerec, tăcere şi o singurătate înfricoşătoare. Iar acolo, afară, pe muchea zidului, apariţia aceea sinistră, cu braţele în sus, lungită şi caricaturizată de lună. Nu îndrăzneşte să se mai uite într-acolo. Ce a făcut ?... Mai e la locul lui ? A sărit ? O caută ? Cîinii bat în- tr-una, într-o dezlănţuire frenetică, culminantă. De jos, de pe scări, răzbat crîncene glasuri... Au răzbit ? Au pătruns ?... Tincuţa se apropie de fereastră înainte de a porni în goană sus, cît mai sus, în înaltul podului, în turnuleţul de lemn, flăcările ce vor izbucni în curînd s-o ajungă mai repede decît fiarele omeneşti. Bestia cu cap ţuguiat este încă acolo, pe creştetul zidului. Zîmbatul n-a îndrăznit să sară ; el s-a întors însă şi apucă alte mîini, care se înalţă dinafară... Un ţugui nou, negru, se înalţă acum... Dar Tincuţa şi-a găsit gîndul mîntuitor... Strîngerea pură a flăcărilor o simte pe braţele ei, pe şolduri, pe şale... o învăluie felin şi o înnăbuşe arzător... Aruncă departe cuţitul, şi privirea ci se munceşte înfricoşată spre masa de mijloc : i s-a părut numai. Negura a şters o clipă silueta zveltă a lămpii mari cu picior, dar ochii ei scrutători au descoperit-o iarăşi, ca pe un far îndepărtat, întunecat, dar mîntuitor. Şi, asigurată, se apropie din nou de geam. Se găsesc acum pe gard mai multe chipuri tinereşti, sălbatice şi tăcute ; iar de după zid iMlţ'â alte perechi de mîini, şi altele, şi altele. Cei de sus ajută la ridicare, mutre noi, fioroase, alţii agită în lumina lunii sau în lumina zariştilcur incendiate topoare cu luciul ameninţător, ori furci cu trei ţepi fioroase, ori pistoale lungi, pe jumătatea puştilor şi chiar săpi. Iar de jos, dinăuntrul casei, prin uşile întredeschise, răzbate abia acum, în urechile ei, vuietul unei violente dispute ; glasurile se desprind totuşi, unul după altul : al tatălui, piţigăiat şi poruncitor ; al lui

Codin, din cîte un urlet inform, ciopîrţit de bună seamă de silabele răguşite şi stinse ; al lui Dorel, limpede şi arzător, urmînd totdeauna aproape imediat pe al bătrînu- lui ; al lui Manole, furibund şi înnebunit, fără şir. Tincuţa zîmbeşte uşor şi caută iarăşi înapoi la lampă. Cei de jos încă nu şi-au găsit moartea cea mai convenabilă, dar a găsit-o ea pentru dînşii. Focul va porni de aci, din casă, de sus, din mîna ei. De sus ! Şi bestiile de jos vor privi, uimite, flacăra căzută din cer, crescînd, crescînd, crescînd, crescind...

Se apropie pentru ultima dată de fereastră. Acum creştetul zidului era înţesat de trupuri omeneşti agitate, de coase şi securi, de guri urlătoare, de braţe în- sălbaticite. Capul zîmbatului se menţine deasupra tuturor. Răgetele lui par mai puternice, ochii lui vreau să împungă ferestrele întunecate, el e însufleţi torul. Şi deodată porneşte chirăitul lui mai tare decît orice alt glas şi zgomot : „Ura !" Un ura formidabil... şi mai ce ? Tincuţei i s-a părut sau a auzit într-adevăr şi de data asta : „Boieroaicele" ? Apoi, asmuţite de acest strigăt, sub ochii-i, deodată, toate aceste namile omeneşti s-au năruit, ca un zid, în hărmălaia agitată a spinărilor de cîini. începutul vălmăşagului, ţipete, scrîşnete, răgete de durere... S-a retras atunci tremurătoare, frîntă, uşoară ca o stafie... Cearta de jos părea acum să fi ajuns la paroxism... chibriturile le ştia în cutia măsuţei de lîngă sobă... S-a apropiat tremurătoare, dar liniştită, şi a aprins. Dar primul chibrit s-a stins de prea marele tremur al braţului. în suflet, însă, se simţea liniştită şi a aprins pe al doilea, care s-a stins de asemeni. Atunci s-a apropiat de masă, ca să-şi amăgească braţul, şi, într-adevăr, acolo a izbutit să scoată globul lăptos al lămpii şi sticla uşor. Iar chibritul, de data asta, s-a aprins victorios, a înflăcărat fitilul ridicat. Lumina a apărut triumfătoare de sub sticlă ; ea a clătinat uşor lampa, să vadă dacă mai e [4] gaz într-însa. Pîntecul de faianţă reliefată de flori şi grupuri omeneşti era plin : plesnită de podeaua uscată a turnuleţului, gazul răspîndit va cotropi îndată tot lemnul, trăgînd spre el, ca o enormă gură aspiratoare, flacăra jucăuşă.

Pentru mai multă siguranţă, Tincuţa luă şi cutia dc chibrituri cu sine, iar deasupra sticlei înfipse din nou globul, ca flacăra să nu se stingă pe drum...

Cînd porni spre uşă, simţea cum i se înmoaie picioarele, ca şi cînd flacăra lămpii şi-ar fi întins, prin mîna-i şi prin trup, vinele de căldură spre alcătuirea lor de ceară. Dar curios, cum auzi pasul care urca grăbit scara, se văzu deodată pătrunsă de un nou suflu de voinţă, ce o împinse voiniceşte din urmă. La început nici nu distinse dacă o striga tocmai glasul tatălui ei. Cînd o atinse cu mîna pe umeri, era gata să dea drumul aci lămpii ; dar o strînse cu toată puterea de picior, ca s-o aducă şi să-l plesnească, pe cel ce o oprise, cu globul drept în globul obrazului ; iar flăcările să izbucnească de acum în danţuirea lor de moarte. însă era tatăl ei : îl descoperi la timp după glas şi după mînă, ale cărei degete uscate şi subţiri avansaseră pe coborîşul umărului pînă-n cîmpul vederii ei.

— Fata mea ! fata mea ! perfect, perfect... minunat că ai aprins lampa... Hai cu mine acum...

Şi o trăgea după el, grăbit şi înfrigurat. Ah, bătrînul înţelesese atît de repede şi acceptase... asta îi va spori curajul, îi va spori curajul... îşi repeta ea, desperată, simţind, dimpotrivă, cum îl pierde, prin vîrful degetelor şi prin vîrful pantofilor, la atingerea acestei tremurări de gelatină, în care se zbăteau mîinile uscate... Bătrînul ar fi trebuit să aştepte jos şi să vină singur, mai tîrziu, spre scăparea de flăcări, în care întîi sufletul ei s-ar fi eliberat...

Dar bătrînul o îndruma într-alta parte, nu pe scara podului. La uşa balconului îi lăsă umărul şi păşi el întîi, afară, în noaptea iluminată. Bătrînul avusese, desigur, alt gînd ; dar era bun şi acesta, pentru că şi balconul era de lemn vechi şi uscat. Lampa ridicată lumina acum puternic pe bătrîn, şi Tincuţa se înfiora în faţa acestui profil veşted, încordat de atîta dîrzenie. Dar şi în curte pătrundeau bine săgeţile luminii, întărind, în strîmta îngrădire, puterea lunii şi a reflexelor îndepărtate de locuri. Apariţia bătrînului făcu să contenească

toaca topoarelor în poartă sau să fie acoperită pînă la nimicire de huie- tul mare al surprizei. Abia acum Tincuţa distinse că pocniturile harapnicelor erau în curte şi slujitorii alungau cîinii : şi în suflet îi învioră deodată, într-o infinitate de clipă, un sentiment de pace şi de împăcare. Dar nu fu decît o biata amăgire, mai dureroasă şi negrăit mai nedorită decît apropierea morţii, în pulpana căreia găsise ocrotire. Ţăranii din curte, doborîţi şi sfîşiaţi de cîini, abia se ridicau, sprijiniţi de ziduri, sau zăceau încă, printre cadavre de animale. Doar zîmbatul stătuse şi era necontenit în picioare, acolo, în colţul zidului, sprijinii în enornu lui măciucă. Ţinea capul sus, şi din straşina de umbră* a căciulii ţuguiate, ochii lui aruncau necontcnit spre ea focul sălbatic a[l] luminii lor îndîrjite. Tincuţa gîndi : jos erau încă fraţii postaţi la ferestre, eu puştile lor. Focul avea tot timpul să înceapă de aci, în privirile stupefiate ale acestor incendiari, bădărani şi cretini, care aşteptau uluiţi să se îndepărteze cîinii şi să glăsuiască boierul.

Poate doreau să deguste în voie priveliştea atît de luminată a ultimei zbateri de viaţă, a ultimelor încercări de înduplecare ale bătrînului, care nu se resemna să moară. Da, doreau să-1 audă, să-1 vadă zvîrcolindu-se ca strămoşii lor cînd le cereau iertare. Gustul sadic al spectacolului în faţa morţii preţuia instinctiv la indivizii redeveniţi în stare de bestie, şi asta îi despărţea încă şi acum de bestiile propriu-zise, de bestiile totale. Vuietul din ce în ce mai scăzut al glasurilor de la poartă avea largi intermitenţe : vorbeau toţi, în toate părţile, iar faclele se trăseseră în faţă. Doar din adîncurile nedesluşite ale masei de capete mai răzbăteau chiuituri răzleţe. însă cei din faţă \Torbeau domol, şi-n toţi ochii scînteia hazul şi consemnul tacit. Iar Tincuţa văzu dincoace de zid gura zîmbatului deschizîndu-se calm, ca un bot de fiară care-şi adulmecă prada sigură, de care nu-1 mai desparte nici un obstacol.

Bătrînul ridică mîinile în sus, şi glasul lui clar răsună impunător deasupra frămîntării generale şi a lătrăturilor îndepărtate... Primele cuvinte nu se auziră bine în mijlocul

gloatei ; dar alte voci ţărăneşti îndemnară la linişte : această îndrăzneală de a ieşi înaintea tuturor — cu pieptul în bătaia oricărei sîneţe, cu mîinile libere, cu barbeţii colilii şi cu lampa luminîn- du-1 cu putere — le muiase la toţi glasul. Iar Tincuţa ţinea înălţată lampa de porţelan cu fermitate şi în- dîrjire, aşteptînd clipa cînd va socoti că flăcările trebuie să izbucnească.

— ...de ce aţi venit să-mi puneţi foc casei ? rostea puternic, fără nici o emoţie, bătrînul. Ce vă foloseşte vouă casa mea arsă ?- Ce vă foloseşte vouă să ne omorîţi ?... Veri fi împuşcaţi şi voi cînd va veni armata, iar alţii veţi putrezi în fundul ocnelor...

—Noi vrem pămînt !... izbucniră atunci piepturile gloatei. Pămînt... pămînt...

La izbucnirea aceasta clocotitoare de dîrze glasuri bărbăteşti, mîna Tincuţei ridică şi mai sus lampa cu pîntecul încărcat cu petrol. Jos, zîmbetul zîmbatu- lui se prefăcu în rîs de dinţi răi şi ascuţiţi. Dar bătrînul privi spre ea cu o adîncă satisfacţie, ca şi cum tocmai urletele de acum, ale celor de jos, le-ar fi aşteptat. Făcu iar semn cu mîna. Tăcerea se lăsa acum însă cu greu. Şi zarva detunătoare a frînturilor de cuvinte, care se încălecau pînă la încîlciri şi anulare în huiet, nu se potoli decît iarăşi cu primele cuvinte, de o energie nouă, de o promptitudine şi de o cuprinzime concisă şi limpede, izbitoare, ale bătrî- nului. Vorba lungă ar fi însemnat iarăşi dezlănţuire de urlete, furie care creşte din sine însăşi, pieire şi prăpăd.

—Păi dacă vreţi pămînt, cereţi pămînt ! răcni de două ori bătrînul Take Asan. Ei bine, vă dau pămînt ! Eu vi-1 dau de buna voia mea... Vreţi acte, vă fac acte... Dar nu-mi ardeţi casa... Şi nu-mi luaţi tot... Lăsaţi-mi şi mie ceva... Cît de puţin... Haide, hotărîţi voi cît să-mi lăsaţi...

Tăcerea acum se întipări 111 adevăratul înţeles al cuvîntului. Cîteva clipe numai, dar profundă şi grea, ca nopţile de toamnă ploioasă. în cugetul Tincuţei parcă se făcu lumină

vie deodată, iar rîsul zîmbatu- lui de jos încremeni, ca şi cum moartea l-ar fi paralizat înainte de a avea timp să se îngrozească. Bătrînul mai apucă să strige :

— Am două mii de pogoane... Lăsaţi-mi şi mie barim două sute... şi lăsaţi-mi conacul şi copiii... Doar v-o fi ajungînd la toţi o mie şi opt sute de pogoane...
Vă fac act de stăpînire şi nimeni nu are să vă mai facă nimic... Ce vă mai trebuie foc şi omor ?...

Acum izbucni adevărata hărmălaie la poartă... Zîmbatul urlă, părăsind ca ars colţul lui şi năpustin- du-se să tragă drugul în lături, pentru a da drum înlăuntru hoardei agitate şi nedecise.

— Nu primiţi, strigase el, înainte de orice alt strigăt, nu primiţi, oameni buni, vă înşeală !...

Şi Tincuţa pricepu că dacă mulţimea apucă să năvălească în aceste clipe de huiet şi de nehotărîre, devastarea va începe într-o clipă şi dărnicia bătrî- nului nu va folosi la nimic. Dar zîmbatul se nărui zadarnic în zăbrelele porţii ! Drugul rămase neclintit în belciugurile lăcătuite. în afară, pe deasupra huietului, se înstăpîneau glasuri care se făceau ascultate, mulţimea se zbătea în lături pentru a face loc fruntaşilor mişcării... Tincuţa văzu pe zîmbat căţărîn- du-se pe poartă ca o pisică, pentru că sfatul fruntaşilor, luminat de facle, strîns ca într-o pîlnie, în mijlocul masei de căciuli negre şi feţe omeneşti, se trăsese în partea cealaltă a gloatei, spre marginea dimpotrivă a şoselei. în uşa balconului, 111 spatele bătrî- nului, se încadră conturul puternic al lui Codin, care nu înainta însă în lumină. Vorbi de acolo, din negură :

— Cum, tată, ne dai pămîntul ?... Ne laşi muritori de foame ?...

— De foame mori mai tîrziu, de foc şi cuţit pe loc... bolborosi bătrînul, fără să se întoarcă. Poate că vrei să zici că n-am făcut bine ? Atunci hai să murim cu toţii...

Şi după o anumită într-adins tăcere :

— Dacă pogoanele fac mai mult decît copilul tau...

Codin nu răspunse. Tincuţa, care rămăsese în poziţia ei fandată şi energică de luminătoare a acestei grave cumpene între moarte şi viaţă, îl văzu cu capul pleoştit pe piept, eu ochii aproape închişi de încruntare.

Bătrînul zîmbi uşor şi glăsui iarăşi, abia percep- tibil :

— Sunteţi mai proşti decît ţăranii... Du-te în birou şi deschide *Codul civil...* art. *9>5 şi următorii...* Ţine minte bine : 955... Pe urmă nu mai spune nimic, nici chiar fraţilor tăi... ca să nu simtă vreo slugă... Şi ieşiţi afară, ca să deschideţi poarta pentru delegaţia ţăranilor ... Şi cu un zîmhet vag, imperceptibil : ...care va veni să trateze...

*

Manevra bătrînului a ieşit întocmai după prevederile lui. Tincuţa purta acum mare grijă de lampa pe care a adus-o înăuntru în birou, la loc sigur, să nu se spargă cumva, şi a făcut-o mai mică, să nu plesnească. Şi bătrînul a părăsit balconul. Fraţii au trebuit să iasă în curte, şi parlamentările au reînceput la ostreţele porţii. Pe urmă, reîntoarsă în balcon, Tincuţa a privit intrarea delegaţiei : era învăţătorul şi nouăsprezece oameni, bătrîni şi tineri, în urma lor a încercat sa sc strecoare zîmbatul, dar a fost apucat de braţ şi îmbrîncit înapoi chiar de cîţiva din delegaţi. Şi a fost primit cu haz mare, cu glume şi cu ghionturi de mulţimea rămasă afară. Pentru că, potrivit învoielilor, o dată delegaţia intrată, porţile s-au închis înapoia ei.

în biroul bătrînului au pornit atunci tocmelile. Şi după ceasuri grele de sfadă, s-a ajuns la înţeles : bătrînul nu oprea decît o sută de pogoane arabil şi avea drept să se slujească de imaşul comun. Fraţii asistau încruntaţi la această devastare paşnică, şi neputincioşi ; în orice caz, era preferabilă unei devastări cu foc şi vărsare de sînge. Cu toate astea, ei luau parte cu toată îndîrjirea sinceră la discuţie, ceea ce Tincuţei i se păru că nu-i displace tatălui ei. Numai Codin găsi ea că se retrăsese prea repede, poate pentru a nu i se observa ochii nestăpînit de luminoşi.

Din clipa plecării lui Codin, Tincuţa simţi deodată, puternică şi din ce în ce mai apăsătoare, nevoia de a deschide

codul de pe masă, mic, dar gros, îmbrăcat în piele roşie şi cu muchia legăturii elegant curbată. *Codul civil adnotat* scria cu litere de aur pe copertă şi pe muchie. Articolul 955... art. 955... şi următorii...

Cifra i se întipărise adînc în minte, dar curiozitatea care o devora o făcea în acelaşi timp să tremure : cartea, mică şi groasă ca un *presse-papier* mai degrabă decît ca o carte propriu-zisă, o ademenea prea zgomotos cu voioşia roşului ei aprins ca să nu i se pară că prima ei mişcare într-acolo va atrage atenţia tuturor şi adevărul grozav îi va da îndată pe toţi de gol. Ah, zîmbetul acesta perfid de floare roşie tropicală, care strînge ca o gură mina ce se îndreaptă înşelată spre corola ei ameţitoare şi carnivoră Ï Era doar o nebunie din partea ei această curiozitate irezistibilă ; expresia lui Codin, cînd se grăbise să dispară, şi seninătatea de acum a bătrînului o limpeziseră doar deplin, îi arătau şi acum prin coperta cea tare şi prin maldărul de pagini tăiate scobit, într-o curbă la fel de elegantă şi lucioasă ca şi a muchiei, că acolo, la articolul 955, trebuie să fie ceva bun, minunat şi liniştitor. Şi asta putea s-o asigure îndeajuns.

Bâtrînul scria acum actul, căci aşa pretinsesc delegaţia, cuvînt cu cuvînt, rostind tare fiecare rînd nou ; peste umărul lui se uita învăţătorul. Atunci uşa se deschise uşor, de parcă ar fi împins-o o pisică, şi Tincuţa vă/u deodată, strecu rîndu-se strivită, smerită, mai mult ca o închipuire decît ca o făptură, zîmbatul. Dispoziţia de rîs a feţei lui, observă acum Tincuţa, era naturală, căci era alcătuită dintr-o conformaţie specială a zigomaţilor. Ochii i-erau galbeni ca la pisici, şi numai din mijlocul lor două licăre negre, puţin mai accentuate de umbra căciulii ţuguiate, ce-i rămăsese pe cap, săriră chiar de la început în ochii, pe faţa şi pe corpul ei şi se înfipseră acolo ca nişte insecte negre, care nu mai pot fi smulse din carne. Pe unde \'enise omul ăsta ?

De bună seamă sărise iar peste zid ? Oamenii de lîngă uşă chiar acum băgară de seamă prezenţa lui şi îl priviră

întrebător. El le răspunse cu semn de linişte şi de cuminţenie, şi licăririle negre, o clipă pierite, se întoarseră iar spre ea şi o împunseră ascuţite. Dar ce putea fi sub coperta roşie ? Fără să se mai poată stăpîni, Tincuţa trase uşor codul spre dînsa. învăţătorul tocmai cetea cu glas tare, punctual, la timp, aşa cum da exemplu de cetit la şcoală, contractul de cesiune. Aşa-i găsiseră titlul : *de cesiune.* Cuvintele nu-i pătrundeau Tincuţei după şir în auz : erau disparate şi confuze ; ea auzea vag cantităţi de pogoane şi nume de vecinătăţi : „tarlaua din vale", „piscul Sucitului, pînă-n poalele viei lui Stancu Busuioc". Degetele ei se înfipseră delicate, dar volnice, printre pagini. Răsfrînse codul... articolul 447, 448, 449... întoarse un smoc întreg de file. „Despre contractul de căsătorie", art. 1200... 1201... Reveni... Găsi.

...Dar acoperi repede cu pagina următoare şi privi îngrijată în juru-i. Nimeni nu lua aminte la dînsa, afară de ochii de pisică, două linioare negre pe fond galben, doua linii ascuţite ce rămăseseră definitiv agăţate în luminile ei.

Deschise : *Art. 955. „Violenţa în contra celui ce s-a obligat este cauza de nulitate chiar cînd este exercitată de alta persoana decît aceea în folosul căreia s-a făcut convenţiunea/*[c]

Tincuţa simţi o vie decepţie în tot lăuntrul ei. Ce are a face asta cu ce se petrece aici ?... Nu e nici o violenţă la mijloc... Bătrînul singur i-a poftit să contracteze şi el a scris singur, fără nici un pumnal deasupra capului. Totuşi, ceva parcă se lămurea mai bine în fundul conştiinţei sale, se făcea lumină, ca în fundul orizontului în ultimul ceas de noapte. Trecu cu mai mult curaj la „următorii".

Art. 956. *„Este violenţă totdeauna cînd, spre a face pe o persoană a contracta, i s-a insuflat temerea, raţională după dinsa, că va fi expusă persoana sau averea sa unui rău considerabil μ prezinte..."*

Tincuţa ceti înainte şi trecu la notiţele mărunte ale jurisprudenţelor. Ea nu înţelegea mare lucru, dar i se părea că

simte înţelesul pe deasupra rîndurilor. Totuşi gîndea într-un a : Bine, însă bătrînul i-a chemat, el i-a... dar deodată, în fundul conştiinţei, lumina se revărsă puternica. Şi atunci parcă, surprinsă de toate privirile celor prezenţi, care s-au îndreptat ameninţătoare asupra ei, ridică ochii. N-o privea decît o prea blîndă figură ; îşi aminti chipul blind şi necăjit pe care îl descoperise de dimineaţă, din trăsură, în alaiul care le adusese încoace. Bătrînul, acum cu capul gol, cu plete cărunte lipite de rotundul tidvei şi despărţite de o dreaptă cărare, îi zîmbea cu bunătate şi mulţumire. Tincuţa trase uşor degetul dintre file, şi scoarţa codului se îndreptă, reiacînd roşul *presse-pa- pierj* gros şi îndesat. Ea nu mai privea acum pe zîm- bat, deşi cele două linioare negre din ochii gălbui îi stau încă strîns aninate în mijlocul vederilor. In schimb, abia acum simţi privirea grea a învăţătorului. Acesta se apropie de cod, îl ridică şi-1 deschise, smucindu-1. Ţăranii cei dîrji din faţă ridicară capu! îngrijaţi. Bătrînul îşi înălţă bustul în fotoliu : se făcea că nu se uită într-aci, dar Tincuţa simţi cum îi pîl- pîie neliniştită înspre dînsa antena nesigură a aşteptării înfricoşate. Şi groaza şi remuşcarea o cuprin- seră, îşi feri ochii şi dădu de privirea încă înmărmurită, încă neînţelegătoare a zîmbatului. O aştepta, îngrozită, să crească de lumina triumfului şi a pute- rii... şi acum degetele ei se strînseră de dunga biroului şi nădejdea supremă i se nărui de-a binelea, căci lampa salvatoare, farul mîntuitor spre care se năpusti din nou dorinţa ei de scăpare, era tocmai în partea cealaltă a biroului.

învăţătorul răsfoia codul, ţeapăn şi întunecat. Sub obrazul smolit şi osos se vedea limpede mişcarea nervoasă şi rea a muşchilor interiori. „Art. 955, art. 955 şi următorii", licărea intermitent şi fără vreo legătură în mintea Tincuţei. învăţătorul puse codul jos, luă contractul şi-1 ceti în gînd, lung, încet', posomorit... Oamenii din primele rînduri înaintară...

— E vreo nedumerire ?... se auzi de-abia glasul bătrînului Asan. Vreo scăpare, ceva ? întrebă el piţigăiat şi mirat.

învăţătorul nu răspunse. încercînd să-şi nimicească zbuciumul care începea să se ridice, al pieptului, Tincuţa izbuti să-şi păstreze o faţă calmă, dar nu mai vedea nimic altceva decît un amestec de albi- cios şi cenuşiu ca aluatul de făină, prin care sticleau puzderie de bacili negri, ca liniile din ochii pisicilor.

— Da, contractul e bun ! se auzi sentinţa gravă a învăţătorului, cu glas şi mers pătruns de sine.

Destinderea se traduse prin urări de: „Noroc! într-un ceas bun ! Şi bună înţelegere pe viitor!" Mîini bătătorite se întinseră spre boier, care le strînse pe toate, cu plăcere. Şi spre Tincuţa se întinseră cîteva osoase şi năclăite. Cînd ochii ei căpătară iar puterea discernerii, văzu cuşmele negre ridicîndu-se şi îndesîndu-se pe capete şi şuvoiul greu, cu miros pe care acum îl simţi întîi, de oaie plouată, împin- gîndu-se spre ieşire. Zîmbatul dispăruse de mult, ca un vis rău. Numai figura cea blîndă şi bătrînească mai căută spre ea o dată, şi ca o primi cutremurîn- du-se uşor, involuntar ; vroi să nu se întrebe de ce se cutremură şi totuşi simţi învăluind-o o tristeţă adîncă, grea, displăcută.

*

Armata sosi a doua zi în viul nopţii, şi procurorul care o însoţea făcu mare haz de dibăcia bătrî- nului şi de actul nul prin puterea legii, cu care ţăranii se mîndriră faţă de autorităţi.

—- Mă, le strigă procurorul, actul ăsta să-l puneţi în ramă ! El v-a scăpat viaţa la cel puţin şaptezeci dintre voi !...

Revista fundaţiilor, Bucureşri, an. ÏÏ» nr. 11, 1 noiembrie 1935, pp. 243—267.

ÎMPRICINAŢII[1]

Ţăranii plugari se aşezau de obicei de-a lungul gardului de stacheţi care împrejmuia curtea judecătoriei din trei părţi. Ei stau toţi pe pămînt, cu spatele rezemat pe gard, cu picioarele întinse ori strînse în unghi mai apropiat ori mai depărtat. Erau oameni din diferite comune şi-şi povesteau încet păsurile şi năpastele, fiecare mai mult pentru sine, căci ascultătorul urmarea mai totdeauna în jaluireâ vorbitorului povestea propriului său necaz.

în mijlocul curţii se agitau zgomotos şi rîdeau cu încredere într-înşii, printre grupurile de tîrgoveţi, „negriturile" satelor, cîrciumari în haine de postav aspru, preoţi în sutane înverzite de vechime, notari comunali numai pe jumătate negrituri, cu haină şi vesta de lustrin negru ori albastru-îtichis, cu cămaşă creaţă, împodobită cu flori, de borangic, peste pantaloni de pichet alb ori de aba uşoară, şi la fel ca ei, politicianii comunelor, primari la putere şi foşti demnitari săteşti acum în opoziţie, privin- du-se pe furiş şi şuşotind cu însoţitorii, aşa cum se uitau şi opincarii de lîngă garduri spre adversarii lor de proces, aciuiaţi în colţuri opuse...

Din cînd în cînd, cu pas marţial şi cu fireturi de general pe tunica albastră, trecea un aghiotant de jandarmi ; oamenii îl priveau pe sub sprîncene, iar soldaţii veniţi cu „executarea mandatelor" luau pentru onor, şi dacă erau întrebaţi, dau raportul smirna şi cu glas poticnii în schimbările brusce ale respiraţiei.

Cu spatele înalt şi drept lipit de gard, cu un picior întins, cu genunchiul celuilalt strîns pînă aproape de bărbie, moş Toma aştepta să fie strigat. Alături, mătuşa Neacşa, voinică şi înaltă ca şi dînsul, cu faţa mică şi obraz veşted, de culoarea micşunelei, cu nas cîrn şi ochi blînzi, îl dăscălea într-una cum trebuie să spună în faţa judecătorului.

— Să nu uiţi iar asta, că l-am găsit lepădat la marginea şanţului, în nişte trenţe de scutece, negre şi murdărite, gata să moara dacă n-ar fi dat de el pas omenesc cu un ceas mai devreme. Abia mai scîncea şi învineţise de tot, măcar că era vară, în sfîrşit...

Dar dacă s-ar fi întîmplat asta mai încolo de mijlocul toamnei, nu mai găseau ei suflet în el — n-ar mai fi găsit sa mai găsească — continuă mătuşa Neacşa, spre semnul de plictiseala al moşului, care ştia toate lucrurile şi urmările acestea tot aşa de bine ca şi mătuşa vorbăreaţă.

L-au luat şi l-au curăţit, ca ce şi-au zis : „Asta Dumnezeu ni 1-a pus în cale, unde n-avem copii. D-apoi să fie ca al nostru că, doar cine să ne moştenească a bruma de avere..."

— Ba ce brumă î făcu moş Toma cu gîas gros şi vibrator. II pusăi eu în avere boierească, şi acuma vrea să mă dea afară.

— Că să spui şi asta... cum de la ai noştri am moştenit-o şi am întins-o... şi că avem actele la noi.» Să spui tare şi să dai din gură şi să nu te laşi ca data dintîi. Acasă strigi de se-aude peste deal, şi-aci abia deschideai gura...

— Apăi dacă mi-au spus să tac ; ştie el avocatul ce vorbeşte...

— Avocatul... Ce crezi, că nu 1-a atins şi pe el ?.., Toţi sunt nişte oţi.

— Oţ, oţ, da' acuma, iaca, nu mai vrea să mai zică nimic, că n-am să-i dau banii înainte...

— Zîce el, n-avea grijă, s-amestecă el... He, crezi că ăle cinci pogoane cu vie pusă nu-i fac cu ochiul ? Parcă dacă-i dau cinci sute de lei acuma, era mai mult ? Da' ar vrea să pună mîna şi pe bani...

Moş Toma oftă adînc.

— Nu vrea vie de loc. El tot aşteaptă să-i scot banii din chimir. Da' dacă nu-s, de unde să-i dau ? Nu-1 rugai c-o sută ? Ca să ne mai rămînă nouă ailaltă... Nu vrea... O să-1 încerc cu amîndouă... Dar, măre, de ce nu vrea el via ? I-am spus că-i dau act.., Nu vrea... „mi-e frică... hm... că... hm"...

— Lasă, să zici tu acolo cc-ţi zîc eu... că legea ştie el judecătoru cum s-o puie... Tu să spui numai cum stă tărăşenia... Şi să nu mai spui iar cum a fost cu actu... Cum ne-a învăţat afară ce să zicem înăuntru... cum tu în faţa judecătorului ai pomenit că după moartea noastră să se întîmple asta... cum judecătorul ne-a dat atunci afara că nu scrie aşa la act... şi cum ei şi cu avocatu lor ne-au spus şi ne-

au rugat că ce să mai stricăm actele, că el se jură pe copiii lui că aşa va fi cum vrem noi...

Moş Toma întoarse iarăşi capul plictisit. Parcă el nu le ştia toate astea ? Şi parcă nu i le-ar mai fi tocat de azi-dimineaţă numai şi pînă acuma de treizeci de ori, dacă nu şi mai bine...

Petre Naiba intra clatinîndu-se pe poartă. Ochii îi luceau bine, dar de bună seamă nu era beat chiar de tot. Ca şi pe ceilalţi martori pe care-i adusese cu dînsul, popa ştiuse cît să-i întărite. Pe urmă, după proces, dacă „spuneau bine"... îi ducea iar în prăvălie la Neală. E drept că Petre Naiba se cam împleticea în mers ; moş Toma, care vrea acum mai bine să se uite la el decît să-şi lase auzul la sporovăiala mătuşii, îl ştia doar bine că-l ajunge repede rachiul, însă pe minţi tot mai putea fi stăpîn încă bună vreme. Dar lucrul ciudat : cînd îşi pierdea minţile, i se în- zdrăvenea trupul.

Se mai clătina el puţin şi-atunci, dar se făcea de-o putere de ţi-era teamă să stai lîngă dînsul. Ochii i se înroşeau şi fruntea i se lăsa de tot peste ochi. Totuşi, se ţinea bine, în circiumă şi pe drum nu căuta ceartă. Cînd ajungea acasă, era prăpădenie — vai de muierea şi de feciorul lui.

Moş Toma îl cunoştea bine, îl avusese şi el de martor în procesul lui, care acum ajunsese la capăt. Petre Naibă spusese atunci „bine", deşi intrase în faţa judecătorului la fel de afumat ca acuma. Precum spusese toată lumea de altminteri, care ştia „că ce-a fost şi cum". Pe urmă moş Toma i-a cinstit pe toţi, şi Petre Naibă a înnegrit de tot şi s-a făcut stincă de fier. Moş Toma îşi da seama atunci ce-o aşteaptă pe nevastă-sa şi pe fi-său. Da' ce putea face şi el ? Avea nevoie de martori, şi Petre Naibă, cînd ia puţin pe limbă, ştie să glăsuiască mai bine decît toţi ; nu ştie ce are el în glas, nu ştie cu ce mieiQ îl unge „de-l asculţi fără să te mai saturi", sau nu ştiu cum le tot aduce el, de nu s-a întîmplat niciodată să-i zică judecătorul, cum i-a zis bunăoară lui moş Toma : „Lasă, moşule, acum ce spui dumneata aşa o fi, dar aici în proces nu-şi are loc". Adică şi lui Petre Naibă i-a grăit tot aşa cînd s-au ţinut întîile înfă-

ţişeri ale cîrcotii moşului, însă se cheamă că i-a grăit astfel după ce l-a ascultat d-a fir-a-cap şi judecătorul părea tare mulţumit. îl asculta şi zîmbea, închi- nînd din cap, sau îl privea lung.

Dar acum Petre Naibă a venit pentru popa Tănă- scscu, care nu te lăsa să-i zici „popa Gligore", aşa cum s-ar fi cuvenit creştineşte şi cum ştiu oamenii să zică, precum bunăoară lui socru-său, popa Ilie, care nu mai slujeşte acum, gonit din biserică de ginere. Pe popa Tănăsescu trebuie să-l chemi „domnule părinte", şi numai grangurii cei mari, ca primarul şi învăţătorul şi cei care mai sunt în „partid" cu dînsul, îi mai pot spune „părinte Gligore". Dar de ce-i vin toate astea acum în cap lui moş Toma ? A, da, pentru că acum Petre Naibă a venit pentru un alt proces, un proces al popii cu un mejdinaş[1], n-a mai venit pentru procesul lui moş Toma...

La procesul lui moş Toma s-a sfîrşit cu martorii, s-a sfîrşit cu actele... Aşa i-a spus încă de rîndul trecut domnu avocat Marţian, băieţandru ăsta care cere banii înainte şi nu mai vrea să ştie de via din Curmătura Pro teşii, ce i-aprindea ochii ca felinarele de la *trin* cînd i-o făgăduise întîi. Barem să-i spuie : vrea şi bani şi vie, ori nu mai e nici o nădejde ?... Oh, şi meliţa asta de Neacşa, cum îi mai umblă limba, asta nu-i d-a bună, are limpede impresia moş Toma. Mai mult ca să scape de mătuşe, s-a sculat şi s-a îndreptat spre domnu avocat Marţian. Două sute are ; zicea ca să-şi păstreze una pentru drum înapoi, ca să se ducă acasă cu „trinu". Da' iaca, s-a răzgîndit ; îi dă totul, două sute, că mai mult n-are. Şarpele încălzit la sin i-a oprit toate, nici pe lucrurile casei nu Ic-a mai dat îngăduinţa să pună mîna. I-a aruncat într-o coşară şubredă, pe unde răzbate şi ploaia cînd e mai aprigă, şi-acum vrea să-i scoată şi de-acolo. Bine, îi mai dă şi suta ailaltă, da' după cîştig, şi-i face şi act pentru vie, pe loc. Iar acum, înainte, să facă bine domnu avocat să primească numai o singură sută...

Domnul avocat Marţian n-a vrut să audă de-un tîrg ca ăsta. Ce e dumnealui ? Negustor ? Precupeţ ? Ce-i aicea ? Circiumă, sau judecătorie ? De lăsat, îi lasă, poftim, la două sute de lei din cinci, da' banii înainte. Şi asta numai aşa, pentru moş Toma. Cît priveşte despre vie, parcă i-ar spune bătrînul despre averea lui Papură-vodă. întoarce capul plictisit şi dă din umeri.

—Poate că nu mai e rost de cîştig, domnu avucat, de nu vă mai gîndiţi la vie... Mai bine spuneţi, ca să ştim dinainte şi noi, păcatele noastre...

—Am spus că via o iau dacă *avem cîştig* **î** strigă nervos domnul avocat. însă eu nu pot s-o apăr în şedinţă pe-o sută de lei. Nu e voie, moşule... Acum s-a făcut *sindicat,* reguli... Aici nu e, circiumă.

Moşul i-a dat cele două sute şi s-a întors lîngă babă. Mătuşa Ncacşa nu mai poate de bucurie că domnu avocat a primit banii.

—O staţie, acolo, o ducem noi şi pe jos, încurajează ea pe moşneag. Parcă n-am umblat-o de atî- tea ori... Da' se cheamă că a primit paralele... Vezi, îţi spuneam eu că nu ne lasă el aşa...

Iar moşul rămîne împietrit şi surd. El vede numai pe Petre Naibă, care spune ceva de rîs martorilor celorlalţi ai popii. Aşa începe cheful lui, pe la mijloc e vesel, dar la urmă rămîne ţeapăn şi vînăt ca o altă arătare.

Oasele frunţii îi acopere ochii, şi, întins, o ia spre sat, acasă. Şi-acolo e prăpădenie de ai lui. Dacă nu cumva au apucat să se ascundă dinainte, apoi e vai şi amar de ei.

Aprodul strigă o dată lung şi cîntător în uşa sălii de şedinţe, apoi numele e strigat din om 111 om prin sala de aşteptare pînă la cei din curte. Oamenilor le place să stea afară, pentru că e sfîrşit de vară şi frumos. Moş Toma aşteaptă liniştit ; i s-a spus, procesul lui e tocmai la urmă. Acum şi-a împăcat avocatul, n-are nici o grijă că nu va auzi cînd va fi strigat. Oamenii ceilalţi, din curte, îşi au toţi straja

lor lîngă aprod. Cum le vine rîndul, straja aleargă şi le dă de veste : „Hai, mă, hai, mă... mişcaţi-vă mai repede... Stane, vezi tu ce să făcu avucatu, că nu e aci... Vezi, nu e la Neală în prăvălie ?" Aprodul strigă şi numele avocatului, clar şi sonor, de se-aude pînă-n prăvălia de vizavi a lui Neală. Şi domnul avocat iese repede, ştergîndu-şi mustăcioarele negre cu batista, înconjurat de alţi oameni, cu faţa luminată, pe care-i asigură, spre marea lor mulţumire : „Lăsaţi pe mine... ştiu eu cum să-1 fac, de nu-1 mai desface nici dracu... Aţi auzit voi de vreun act de-al meu pe care 1-a sfă- rîmat cineva ?"... Apoi se pune pe fugă prin cărarea dintre oameni, pe care o supraveghează domnul sergent de oraş, şi strigă de departe, spre mulţumirea şi admiraţia celor cu care s-a cinstit : „Prezzz-eeent !" Aleargă bărbăteşte, cu pieptul bombat, ofensiv. Şi oamenii se uită la el ca la un viteaz grozav şi temut.

In urmă-şi face loc într-afară o revărsare întreagă de lume : sunt părţi, martori, rude, care au ieşit de la procesul dezbătut mai înainte. Pe faţa unora străluceşte soarele, pe-a celorlalţi s-a coborît noaptea grea a necazului şi-a urii neîmpăcate.

— Da' nu vă las nici mort ! strigă cel mai negru din tabăra întunecată. Că am cîştigat şi noi dreptul de apel... Pînă la Bucureşti o să vă duc...

Interpelatul, cel mai fericit din tabăra însorită, răspunde în glumă, cu nepăsare... Şi din răspuns în răspuns cearta se înteţeşte. Cei de alături se amestecă. Şi procesul începe să se depene din nou, a doua oară, aci afară, în mijlocul curioşilor, care ascultă cu mare luare-aminte şi plăcere ; apoi îşi dau părerea, ce li se solicită, cu gravitate şi suficienţă. însă nu toţi judecătorii sunt de acord ; atunci cearta se reîn- teţeşte, răsună acum vorbe grele şi ocări, ameninţări şi jurăminte de răzbunare. Vorbesc toţi odată, părţi, martori şi judecători-spectatori. Iar într-un loc, un braţ încordat s-a ridicat în sus, dezgolit de căderea mînecii largi a cămeşii, un bufnet surd a răsunat şi-apoi înjurături grele. Domnul sergent de oraş

aleargă scurt şi îndesat, făcînd zgomot mare cu bocancii ţintuiţi pe cimentul sălii. Iese în curte şi-i îm- brînceşte pe toţi în mijlocul străzii. Apoi se Întoarce grăbit la locul lui, lîngă aprod.

Ceata buclucaşă s-a desfăcut în două spre cele două aripi ale uliţei. Dar din părţile opuse apar, iarăşi unul după altul, aprigii certăreţi. Larma reîncepe să urce, grea şi duşmană. Şi botforii sergentului răsună iarăşi sacadat pe cimentul sălii, spre hazul jandarmilor, care s-au dat deoparte amuzaţi ; nu e în „competinţa* lor.

— Ce, s-au apucat iară ? se trezeşte, lîngă gard, un împricinat din aţipeală.

— Nu, ăştia sunt alţii, rîde înveselit vecinul lui. Apoi îşi aminteşte ceva deodată, sprîncenele i se lasă zburlite, mari ca nişte mustăţi, şi, pe sub încîlceala de fire lăsate, ochii lui de oţel caută în mijlocul opus al curţii pe vrăşmaşii care 1-a tîrît încoace, pentru o palmă de loc.[1]

Procesul lui moş Torna n-a ţinut mult. E acum în dosul mesei de pe estradă un alt judecător, mic, subţire, nervos. Vorbeşte piţigăiat, repede şi neînţeles. Avocatul „şarpelui" grăieşte puţine vorbe. Apoi începe domnu Marţian, întîi mieros şi cu aer perfid, pe urmă se înfurie îndată, răsfoieşte dosarul, îl pune la loc, îl ia iară, îşi trece degetul pe buze, ca să răsfoiască mai repede, şi joacă nerăbdător în loc. Apoi, cînd a găsit ce-i trebuia, ochii îi sticlesc de bucurie şi se aruncă iar în vorbă lungă şi păsărească, dă din mîini, se lasă pe tocuri şi se ridică 111 vîrfuri. Moş Tom a nu pricepe nimic, domnul avocat vorbeşte în limba din legi. Tot ce pricepe moş Toma e că domnul judecător nu ascultă ; a luat dosarul şi—1 răsfoieşte plictisit ; iar avocatul şarpelui" priveşte poznaş spre adversarul lui şi din cînd în cînd sentoarţe rîzînd la judecător ori la vreun coleg de pe bancă.

Domnul Marţian însă spumegă şi înalţă mîinile una după alta, de parcă ar înota. Mătuşa Neacşa îl urmăreşte cu admiraţie, îl aprobă din cînd 111 cînd cu capul şi-şi întoarce

privirea triumfătoare la adversari. La un moment dat înaintează lîngă bară, lăsîn- du-şi şi ridicîndu-şi umerii ritmic, căci mătuşa Neacşa e scurtă de un picior. Acolo atinge uşor cu degetele braţul vorbitorului tumultos şi cu mîna la gură îi şopteşte ceva.

— Lasă-mă, femeie ! ţîşneşte înfuriat domnul Marţian. Alea sunt chestiuni de fapt...

Şi încurcat de întrerupere, îşi caută necăjit firul, pipăind parcă aerul cu antebraţele. Avocaţii ceilalţi rîd. Judecătorul cel nou se întrerupe din cetirea dosarului şi sună clopoţelul. Surprinzînd pe femeie re- trăgîndu-se şchiopătînd spre locul ei, o ameninţă cu darea afară din sală şi amendă. Apoi îşi reia cetirea.

Moş Toma oftează adînc, şuierător. îşi trece cu mîna peste pletele argintii, strînse la spate în stuf retezat din scurt. El pare că meditează adînc. Nu se uită nici măcar o clipă la duşmanul lui „şarpele", Io- niţă Badea Bondoc, cum 1-a strigat domnul grefier, loniţă Badea este numele pe care i 1-a dat din fantezie primarul pînă ce avea să-1 înfieze moşul ; Bondoc era porecla. Lumea îl numea însă scurt : Badea Bondoc. însă Badea Bondoc nu e chiar aşa de scurt precum i se spune, nu e nici înalt cît moş Toma. Dar ^.îndesat bine, şi numai văzîndu-i frînghiile gîtului cum se întăresc cînd îşi întoarce capul, îţi dai seama cît de puternic e acest om.

Mitriţa* Bondoc, femeia lui, e mică, plină şi roşie, îşi ţine ochii plecaţi în jos şi numai din cînd în cînd îi ridica îngrijorată spre mătuşa Neacşa. Privirea ofensivă şi triumfătoare a acesteia o face să coboare ş\ mai+mult capul şi să se roşească şi mai rău. într-o "vrqne," biruită de satisfacţia stridentă a mătuşii, caută ajutor moral în atitudinea soţului ei. Dar Badea Bondoc e fiert şi negru- ca pămîntul. Atît cît a vorbit avocatul lui se pare grozav de puţin. Iar impetuozi- tatea' domnului Marţian îl înfricoşează pur şi simplu. Azi e ziua hotărîtoare a procesului, „azi *se rupe* procesul", i-a spus domnului Şuşbei, avocatul său. Dacă Bondoc cîştigă, averea moşului e toată a lui, dacă pierde, moşul fără îndoială că-1

va alunga şi dezmoş- t^Tii. Pentru că Bondoc nu fusese încă înfiat de moş ; îl găsise numai pe jumătate mort la marginea uliţei, îl îngrijise şi-1 crescuse. îl hrănise, îl îmbrăcase, îl însurase şi-1 ţinea cu baba Neacşa ca pe copilul lor. Averea de bună seamă că fără proces tot lui şi ne- vesti-si ar fi rămas. De aceea bătrînii se gîndiseră că un legămînt trebuie să facă ; astfel, după moartea lui şi-a mătuşii, rudele de sînge s-ar fi sculat. Şi au hotărît să purceadă cu toţii la avocat, ca să afle cum trebuie să facă mai bine. Avocatul i-a sfătuit : testament ori act de înfiere. Dar moşneagul aflase el de multe testamente căzute. Şi el vrea să-şi ştie copiii în siguranţă de lacomele lui rude şi ale babei. Au rămas aşadar la act de înfiere, dar pentru asta trebuiau să aducă de la comună cutare şi cutare hîrtie. Au plecat aşadar iarăşi cu toţii îndărăt, ca să-i aducă domnului avocat cutare şi cutare hîrtie. Iar între timp, Badea Bondoc mai dăduse o raită prin oraş la avocat ; simţise el nu ştiu ce în vorbele de la început ale avocatului.

„S-ar mai putea face şi un act de vînzare, cu... cu...", Bondoc nu mai ştia cum spusese aci avocatul.

—Şi aşa scăpaţi de buclucul hîrtiilor de la comună ! pornise el să grăiască mai departe.

Dar moşul i-o tăiase de-a dreptul. Nu, act de înfiere să se faca ! Aşa se cade şi aşa e bine. Iar pentru că de la comună se pierduseră nişte registre privind vîrsta bătrînilor, Bondoc trebuia să plece tocmai la Rîmnic, în capitala judeţului, să scoată „istracte" din registrele de la tribunal. însă înainte de a pleca la Rîmnic, Bondoc şi-a adus iarăşi aminte de vorbele avocatului. „Şi aşa scăpaţi de buclucul hîrtiilor." A făcut iarăşi drum la tîrg, la avocat.

— Vînzare cu *clauză!* 1-a dumirit domnul Şuşbei. Păi sigur, că dacă faceţi asta, nu mai e nevoie de nici o hîrtie. Bătrînii vă fac averea vînzătoare şi declară în faţa judecătorului c-au primit preţul. Iar 111 act prevedeau clauză

că voi, cei tineri, vă îndatoraţi să-i cinstiţi şi să-i îngrijiţi pînă la sfîrşitul vieţii..·
Iar dacă moşul şi baba au în voi toată încrederea, nu e nevoie nici de clauză...

Bondoc a băgat bine pe urechi cuvintele avocatului. „Dacă au încredere, nu e nevoie nici de clauză." „Păi de ce să n-aibă încredere ? Adică oare... cum să vie asta... dacă au încredere ?... Care va s' zică, ori clauză, ori încredere... care va să zică, dacă e clauză de-aia... nu mai e nevoie de încredere... Bătrînii n-au nici o grijă pînă la sfîrşitul vieţii... Dar dacă e numai încredere fără clauză... atunci... atunci... hm... bătrînii, care va s' zică, rămîn cu o grije... Atunci eu, hm, care va s[5] zică, se cheamă că ci... hm..."

Pe drum înapoi acasă, Bondoc a reflectat adînc. Se cheamă atunci că nu mai sunt stăpîni ei. Şi lui i se păru foarte năstruşnică această idee. „Care va s' zică, doar cu o hîrtie, doar cu un condei, şi cineva nu mai e stăpîn... şi e altul stăpîn, fără să-l doară nici un fir de păr". Astfel gîndi Bondoc pe primul kilometru de drum ; pe al doilea kilometru începu să se îndoiască. „N-ar fi ele lucrurile tocmai aşa... Hîr- tiile sunt hîrtii, condeiul—condei, avocatul—avocat, judecătoria—judecătorie... da' averea e a moşului şi-a babei din moşi-strămoşi. Bine, dacă vine cineva şi-i numără bănet acolo, foarte bine... Se cheamă că-i dă averea asta şi ia pe ea bănet... Care va s' zică, rămîne cu ceva. De asemeni, daca înfiază ori lasă tistament... Se cheamă că rămîn moşnegii stă- pîni pe avutul lor cît trăiesc şi pe urmă trece la cine au dorit ei fiind încă în viaţă... Dar aşa... Mai e de înţeles un dar, faci un dar, poţi să-l faci cu toată averea... Dar atunci dăruitul nu trebuie să aibă grijă de dărui tor ? C-altfel e blestem de la Dumnezeu, şi poate că şi la lege scrie că trebuie să aibă, cînd da- ruitorul se despoaie de tot al lui... Dar aşa, cum ?... Care va s' zică, bătrînul, dacă are încredere, poate să zică : «Da, domnule judecător, am primit, care va s' zică, banii». Şi-atît !... Nu trebuie să-i primească, dar numai să spună că i-a primit... Şi pe urmă nu mai merge pe lege, merge pe

încredere... adică aşa cum vrea omul, adică aşa cum vrea cel care se închipuie că a cumpărat... Fleacuri ; pîrîciuni !" Badea Bondoc nn poate să creadă astfel de şmecherlîcuri... O hîrtie şi-o vorbă să ţie loc de bani şi de tot...

I-a spus şi nevesti-si despre „maşinăria" asta şi au rîs amîndoi cu poftă. Dar cînd au intrat bătrînii la dînşii ca să se bucure şi dînşii de veselia lor, s-au oprit încurcaţi. Aci, lîngă moşneag, unde a avut ce i-a trebuit, Badea Bondoc nu prea lua seamă la ale judecăţilor. El nu ştia decît să fie cu ochii în patru la mejdinele bătrînilor, ca să nu le încalece cutropitorii. Şi cutropitori nu se iveau, căci erau ştiute din mare vechime pămînturile bătrîneşti. însă la necazurile altora lua şi el parte cu sufletul, după cum îl bătea capul de partea cui ar veni dreptate ; aci mai avea putere şi cuvîntul moşului, care ştia precum a fost drept din moşi-strămoşi. Şi ce spunea moşul, pentru Bondoc era sfînt ; de aceea nu se dumirea el de ce, după ce oamenii plecau la judecător, se întorceau uneori cu dreptatea de partea cui nu s-ar fi cuvenit. Asta ce să însemne oare ? Că acolo la judecătorie dreptatea vine şi altfel de cum e gîndul obştesc ? Şi atunci el nu căuta să adîncească lucrurile acestea mai departe. Era aci lîngă bătrîni şi avea tot ce-i trebuie ; de ce să se mai învenineze şi el cu năpastele altora ?... Şi iată acum ce-i spunea avocatul... Că se poate, care va s' zică, să apuci doar să te rosteşti într-un fel... să te *diclari*... „Domnule judecător, eu am primit preţul..." Şi gata... Toată ştiinţa oamenilor, martori, treabă, nu mai foloseşte la nimic. Aşa trebuie să se întîmple atunci cînd se întorc gospodarii de la judecător, cu dreptatea de zice lumea că este întoarsă...

Hm, dar dreptatea e mai mult decît poate înţelege mintea nevoiaşă de ţăran...

Moşneagul a întrebat pe Ion iţă de ce nu mai pleacă la Rîmnic să aducă hîrtiile care trebuiesc. Iar Badea Bondoc a răspuns că s-a mai sfătuit cu avocatul şi poate nu va mai fi

nevoie de ele. Dacă este încredere la mijloc, ce mai [e] nevoie de hîrtii ?... Dacă nu este încredere, punem clauză...

—Ce-i aia, cum zici că-i zice ?

—Apăi, cum a spus avucatul, cînd ai fost şi dumneata faţă, că noi să vă întreţinem pînă la sfîrşitul vieţii şi vînzarea să nu fie bună ; să se strice dacă nu ne-om vedea de legămînt.

Dar moş Toma nici n-a vrut s-audă de vînzare :

—Cum, băiete, ce ţi-a mai venit în cap ?

însă măturii Neacşa lucrurile nu i s-au părut de loc încîlcite. Dacă poate scuti o cheltuială la Rîmnic ?

— Dar ce însemnează o cheltuială- pînă la Rîmnic la toată averea mea ? a strigat moşneagul. Şi-a mai strigat : Ori act de înfiere, ori nimic !...

La început a strigat aşa, pe urmă a vorbit mai domol, că erau trei oameni pe el să-1 mai îmblîn- zească... Dar baba Neacşa-a fost cea care a ştiut să-1 îmblînzească.

— Dacă e clauză (ca accentua pe u), cum a spus avucatul, o fi ştiut el ce spune. Nu mi-a spus mie d-alde şi d-ahe (şi aci mătuşa putea înşira un sfert din gospodarii satului) că actele lui Şuşbei sunt tari ca fierul ?...

Dar acum, în faţa judecătorului, Badea Bondoc vede bine că actele lui Şuşbei nu sunt tari nici ca lemnul. Iată, al lui se va fringe îndată, ca vreascurile uscate de mult. Şuşbei n-a vorbit mai nimic, iar domnul Marţian strigă acum mai furios decît oricînd. Iar judecătorul nu şi-a luat nasul din dosar, îl ridică uneori în sus, îl întoarce într-o parte şi se uită în lumină la filele cele mai mărunte. Apoi iar îl lasă pe *catedră* şi umblă din aproape cu ochii pe filele mari. Ce lucruri grele şi tari spune acum domnu Marţian. Iar Şuşbei rîde, parcă să facă să creadă pe-ai lui că avocatul moşului turuie degeaba... Dar cine poate şti care e mai hoţ din amîndoi ? Moşul a rămas împietrit, cu faţa în pămînt. Dar mătuşa se uită încoa' biruitoare, căci dreptatea lui Dumnezeu e cu ea. Cum a putut el, fiu găsit pe uliţă, gata să-şi dea

sufletul, gata să-i găsească leşul cîinii rătăcitori, să-şi răsplătească astfel pe binefăcătorii lui ? ! Cum a putut să creadă el că numai cu o chichiţă de lege, sau cu un sfat viclean, dat de-un avocat lacom să ia parale cît mai repede pe act, să poată apuca o avere îatreagă, să poată izgoni dintr-un pămînt sfinţit de părinţi, bunici şi străbunici pe-un om ca moş Toma, mare cinste a satului şi mierea lui Dumnezeu ?

Badea Bondoc se cutremură scurt şi privi la Mi- triţa. Dar Mitriţa s-a înnegrit ca un blid vechi şi rostogoleşte în pămînt ochi înfricoşaţi. Bondoc ridică privirea. în faţa judecătorului e o cruce de lemn, cu cele trei vîrfuri tăiate ca frunzele de trifoi. Pe ea e zugrăvit domnul Cristos zvîrcolindu-se în cuie. Iar deasupra, pe păretele din spatele judecătorului, e o poză mare cît un stat de om, zugrăvită cu mult albastru şi negru şi cu multe sîrme galbene, care vreau să zică fulgerele, pentru că mai jos sunt cele trei cruci, cu Dumnezeu la mijloc dîndu-şi duhul între cei doi tîlhari. Faţa lui Cristos e scofîlcită şi ochii cît nucile s-au holbat ia Bondoc. El îşi ascunde la rindu-î ocliiî în podea, şi acolo, urmărind rotocoalele de praf, linse fugar de mătură, se gîndi deodată la pace ; să întindă mina şi să nu mai fie act între ei, doar moşul să vrea şi el împăcarea, să ierte şi să uite. Lui Badea Bondoc îi juca acum gîndul pe buze... privea rătăcit în dreapta şi stînga, la Mitriţa, la Neacşa şi la moş, şi buzele îi jucau ca în friguri. Făcu semn lui domnu Şuşbei, se apropie de el şi-i şopteşte :

— Eu zîc ca să ne împăcăm acum, pînă nu hotărăşte domnu judecător, domnule avucat. Şi ce-a fost sa se uite... iar bătrînii să ne recunoască stăpîni după moartea lor...

Dar domnul avocat îl priveşte a rîs.

-— Nu fi prost, bă Bondoc, vreau să te fac cu avere, şi tu-i dai cu piciorul tocmai la mal...

Şi avocatul îi întoarse spatele. Pe urmă reveni la grilajul de scînduri care despărţea pe împricinaţi de scaunele avocaţilor şi-i tăcu semn să se apropie :

— Cum vrei, la urma urmei ! Da[5] eu-ţi spun că averea se cîştigă... Aşa, moşul o să creadă că Jnlarţian v-a înfricoşat şi că e gata să-i cîştige procesul şi o să se încăpăţîneze el acum...

Bondoc mişcă muţeşte din bărbie şi se retrase la locul lui. Judecătorul ridică fruntea din dosar, ascultă puţin pe domnu Marţian ; zise ceva, şi domnu Marţian tăcu deodată. Domnu Şuşbei rîse, şi ceilalţi avocaţi de asemenea. Judecătorul întrebă ceva pe domnu avocat Marţian, iar domnu avocat Marţian nu mai. găsi tot aşa de uşor ca pînă acum vorbele la răspuns. Şi pe cele care le găsea, domnului judecător nu-i plăceau, căci tot îl oprea într-una cu altă vorbă. Dar moş Toraa şi Bondoc nu pricepeau nimic, pentru că vorbeau în limba legilor. Numai baba Neacşa se lipise de moş Toma şi-1 izbea 111 ascuns peste şale :

— Zî mă, începi tu mă, spune cum a fost.

Domnu avocat Şuşbei rîdea.

Atunci moşul se hotărî. înghiţi adînc în sec *şi* începu. Spuse cum l-au făcut din act de înfiere să primească să facă şi act de cumpărare cu *claoză,* cum domnu avocat la urmă n-a mai pus claoza în act, cum în faţa domnului judecător „ăl vechi", cînd a fost să se întărească actele, moşul a spus că fără claoză el nu trage cu degetul, cum domnul judecător cel vechi i-a dat afară pînă s-or înţelege, cum pe urmă l-au luat din minţi să *diclare* şi fără claoză, ca să nu strice actele şi să se refacă alte cheltuieli...

Cînd a început moşul să vorbească, domnul judecător, subţirel şi neastîmpărat pe scaun, i-a aruncat o privire necăjită că-1 rupea din vorbe cu domnu avocat. Dar moşul îi primise căutătura de ură cu ochi atît de dulci şi de luminoşi, că şi ochii judecătorului se înduioşară ; îl lăsară să spună totul pînă la urmă, spre triumful mătuşii Neacşa, care se întoarse biruitoare spre cei doi.

Bondoc şi cu Mitriţa nu-şi mai ridicau ochii din pămînt; ei simţeau totuşi izbindu-i din coastă ochii bă- trînei şi se strîngeau şi mai mult în ei înşişi, de parcă privirile mătuşii

ar fi fost frigări. Bunăvoinţa judecătorului fu pentru Bondoc seninul hotărîtor, pierderea lui pentru totdeauna. Aşa cum vorbea moşul în tribună, aşa cum număra el lucrurile în şir, întocmai precum au fost, era limpede că domnul judecător îl va crede, pentru că adevărul era cu el. Şi pentru a doua oară îşi dădu seama Bondoc de zădărnicia şi scîrbovc- nia îndrăznelii lui. Cum putuse el să creadă pe Şuş~ bei acesta, care şi-a luat banii înainte si pe act şi pe proces, că se poate cîştiga numai prin vicleşug şi minciună atîta moşie şi se poate lăsa pe drumuri un gospodar cu femeia lui. Gîndul împăcării se mai clăti iar pe fundul cugetului lui Bondoc. Dar acum îşi dădu şi el bine seama, aşa cum îi spusese avocatul, că moşul va fi oţărît. Privi spre Mitriţa, şi ochii Mitriţei ei'âU înlăcrămaţi.

Dacă domnul judecător ar fi zis acum : „Ia lăsaţi cearta, oameni buni, şi împăcaţi-vă... Pînă la moartea batrmilor să trăiţi în pace cu toţi şi după aceea cei tineri să rămînă singuri stăpîni", Bondoc ar fi oftat şi ar fi mulţumit domnului judecător pentru sfatul lui luminat, iar moş Toma, cînd s-ar fi întors judecătorul spre el, de bună seamă că nici el nu s-ar mai fi codit, că era om bun de felul lui.

Dar după ce moş Toma isprăvi de vorbit, judecătorul se adresă astfel bătrînului :

— Bine, moşule, aşa poate să fie, cum zici dumneata. Da' cu ce dovedeşti dumneata ce spui ? Nouă ne trebuie dovezi... Dumnealor au arătat poliţă c-au ridicat bani din bancă să-ţi plătească, iar dumneata la judecător ai spus c-ai primit banii...

— Asta i-a învăţat cine i-o fi învăţat cu poliţa... dar noi n-am văzut un ban... şi nici n-a fost vorba de bani...

—Poliţa are data pe ziua actului... aşa că martorii dumitale, care au mai spus ce spui dumneata acum, nu ţi-au slujit la nimic... Eu cred în ce-au spus ei aici, unde am citit eu, că Bondoc a fost găsii de dumneata şi de soţia dumitale, că a trăit numai după dumneata şi că n-ar fi avut de unde

face bani ca să-ţi cumpere pămîntul. Dar precum vezi, poliţa de la bancă arată că putea să-ţi cumpere pămîntul, şi-apoi a adus şi el martorii care te-au auzit la băutură închinîndu-i să stăpînească sănătos. Astfel că, moşule, eu nu pot crede nici ce-mi tot spui dumneata acum şi nici pe el nu-1 mai cred nimic. Eu cred ce spune actul. Dacă nu eşti mulţumit, ai două căi, sau să faci apel la tribunal, şi pînă cînd se va judeca apelul poate mai faci rost de ceva dovezi noi, că e aşa cum zici dumneata, sau sa-î dai jurămînt dacă ţi-a dat sau nu banii...

— îi dau pămînt ! strigă tare moş Toma. Să jure cu luminările aprinse...

— Cu luminările aprinse nu mai e voie, moşule, asta a fost îndată după război, acum nu mai merge... Du-te dumneata afară, să formulezi jurămîntul...

Badea Bondoc şi Mitriţa se uitară grăbiţi unul la altul, apoi se unira greu. Domnul Şuşbei veni între ei...

— E, vă dă jurămînt... le spune şi el cu un ton voios, care înseamnă limpede : „Atît a mai rămas".

Dar Badea Bondoc vru să ştie dacă fără jurămînt nu se poate. Iar Mitriţa începuse să dîrdîie. Domnul Şuşbei se răsti la ei plictisit ; sigur că dacă partea vrea jurămînt, asta nu i se poate „refuza". Dar „principalul" după dumnealui era că toate celelalte „probe" ale moşului nu avuseseră nici o tărie. Cît despre jurămînt, el nu poate nici să-i îndemne să jure, nici sa nu-i îndemne. Face fiecare cum crede, după conştiinţa lui. Jură, îi rămîne averea ; nu jură, o pierde şi bătrînii, intră în stăpînirea lor, „chiar dacă s-o dovedi mai la urmă că jurămîntul n-a fost drept", le mai spuse domnul avocat, „şi averea tot celor ce au jurat pe stnmb le rămîne". Pedeapsă poate să ia ei pentru aşa faptă, dar averea le rămîne de veci. „Aşa e legea", întări domnul avocat Şuşbei. El nu-i învăţa nici aşa, nici aşa, dar el e dator să le spună cum glăsuieşţe legea. Iar ca să dovedeşti că un jurămînt a fost strîmb, asta numai Dumnezeu ştie cum poţi s-o faci. Şi numai moşul şi

baba singuri pot[1] să reclame la procuror de strîmbă- tatea jurămîntului. Iar dacă nu dovedesc cum trebuie reclamaţia lor, îi aşteaptă pe ei osînda celui pîrît. Asta e tot ce spune legea despre jurămînt. Domnul avocat nu-i sfătuieşte nici aşa, nici aşa, dar el e dator să le arate ce zice legea, care ne cîrmuieşte pe toţi...

— Staţi aci pînă la sfîrşitul şedinţei, le recomandă el în cele din urmă celor doi soţi înfricoşaţi şi şovăitori. Atunci se iau jurămintele î

Şi el alergă repede spre cabinetul judecătorului, în faţa uşii căruia alţi oameni, cine ştie de unde, cu colile timbrate ale cine ştie cărui fel de act, îl aşteptau să intre împreună cu dînşii. Şi erau şi de astă dată printre cei care aşteptau un moş şi-o babă, cu alţii, tineri şi femei.

Domnul avocat Marţian a ieşit repede cu moş Toma şi cu mătuşa Neacşa, să Icre dac teze jurămîntul. Afară 1-a bătut pe umăr şi 4-a trimes la chioşcul de la poarta judecătoriei, să cumpere coală de 50 lei pentru jură- mînt.

— Pas alergător, moşule ! Să vedem o să îndrăznească să jure ? strigă cu cerbicie domnul avocat Marţian.

Dar moşul nu se urnise din loc şi, la nedumerirea domnului avocat, el îi fnărturisi că nu mai are nici un leu. Ultimele două sute le dăduse domnului avocat. Dar dacă domnul avocat e atît de bun să-i împrumute 50 de lei, moşul i-ar aduce, chiar mîine, înapoi. Ştie el de unde să facă... (Dar mintea moşului umbla acum rătăcită prin sat şi bătea zadarnic la toate porţile ; cine să-i dea 50 lei, ca să plătească avocatul, cînd averea i se dusese pe gîrlă ?) Iar dacă se cîştigă procesul, că nici el nu-i crede că vor jura (inima lui bă- trînă şi descurajată îi spunea >că vor jura) se ştie via din...

Dar să fi vă&ut atunci chipul domnului avocat Marţian. Şi să fi auzit ocările lui...

Va s' zică, tot el se zbate şi-i susţine procesul, şi tot el să-i plătească moşului ! ? Dar ce-i aci ? Circiumă, unde se dă pe datorie ? Dar ce e el ?... Dar există un sindicat...

La urma umid, ikca IUI găsfîjtt baill, „rẽnunţă" la jurămînt şi îi rămîne calea deschisă pentru apel... Numai că 1-a anunţat... Hm, e greu de revenit... adică, hm, chiar aşa de greu...

Şi domnul avocat Marţian a plecat bolborosind, foarte încurcat, el singur nemaiamintindu-şi cum vine chestia asta, dacă se mai poate reveni sau nu după ce ai anunţat jurămîntul. Şi intră grăbit în sala avocaţilor, ca să consulte codul.

Moş Toma privi lung la mătuşa Neacşa, ,şi mătuşa Neacşa privi lung la el.

— Să cer de la Petre Naibă ? o întrebă moşul cu faţa ca varul. Da' crezi că are ? se miră tot el. Altul crezi că-mi va da ?...

—încearcă, omule, îl îndeamnă mătuşa.

Dar cînd moşul fu să pornească, îl opri tot ea !... Scoase un ştergar de la brîu şi-1 despături îndelung. Pusese d-oparte acolo 30 de lei. Ar mai fi trebuit un pol.

Moşul îi smulse banii şi o certă :

—De ce nu spui, fomeie ? Iar ea răspunse :

— Ne mai rămînea şi nouă pentru o pîine pe drum.

Moş Toma însă nu mai putu găsi 20 de lei. Petre Naibă n-avea un ban. Se jură pe sufletul şi pe averea lui (pe copil şi pe nevastă nu se jura niciodată, cu toate că-i zdrobea în bătăi cînd era beat). Alţii din sat îi mărturiseau moşului că ultimul ban au trebuit să-1 dea *tocmai adineauri,* cu un minut înainte. „Nu ştii dumneata cum e la judecătorie ? Toţi sunt nişte hoţi, toţi trag de tine în toate părţile." Iar domnul părinte Tănăsescu îi spuse că toţi banii lui sunt număraţi ! Niciodată nu ia cu el mai mult decît îi trebuie. Şi ce i-a rămas e pus deoparte pentru martori, dacă „vor zice bine".

Un pol îi trebuia lui moş Toma, şi numai un pol. Poate cu un pol şi-ar fi cîştigat toată averea. Dar nimeni din satul lui nu se găsi să i-1 dea — afurisita zgîrcenie oltenească sălăşluia în satul ăsta mai mare stăpînă ca oriunde. Iar moş Toma ştia că fiecare îl păcăleşte, spunîndu-i că a dat ultimul ban *niţeluş mai înainte*. Numai pe Petre Naibă îl credea. Petre Naibă cu siguranţă 11-avea dacă zicea el. Iar cei care-1 aduceau de martor îl luau doar pe băutură. Toţi îi ştiau patima lui şi toţi ştiau că e vai şi amar de femeia şi de copilul lui cînd Petre Naibă se va întoarce beat acasă. Şi moş Toma ştiuse asta, şi totuşi îl luase şi el de martor pe Naibă. Nu-i dăduse bani, ci băutură. Şi se bucurase de glumele şi poveştile lui, pentru că la începutul băuturii era un farmec să asculţi pe Petre Naibă. Iar acasă

aştepta prigonirea şi ruperea oaselor. Moş Toma oftă. Iată de ce nu găsea el acum douăzeci de lei. Atît, numai atît ar mai fi trebuit pentru bunătate de avere mare. Douăzeci de lei, d-ăştia după război, mai mici decît creiţarii dinainte.

—N-ai făcut nimic, omule ? întrebă Neacşa.

In pragul judecătoriei a apărut domnul avocat Marţian...

—Ei, ce faceţi ? Hai mai repede cu coala... Acum se isprăvesc procesele...

Moş Toma se îndreaptă spre el, cu capul lăsat pe umăr, cu privire dulce şi miloagă :

—Am făcut numai doar de treizeci, domnişorule... mai ne trebuie un pol... doar un pol...

—Mai caută, mai caută... îi găseşti dumneata şi pe-aia... cere de la popa... aşteaptă-l pînă iese din şedinţă... e tocmai acum procesul lui...

Popa ieşea vesel nevoie mare şi bătea pe umăr pe Petre Naibă. îl bătea pe umăr, îl strîngea de braţ şi-l trăgea la pieptul lui ca pe-un fiu iubit, cu toate că Petre Naibă era mai vîrstnic decît popa. Popa cîşti- gase procesul şi era cum se poate mai vesel. Era fericit. Moş Toma se apropie şi puse şi el pe faţă cea mai mare bucurie.

—Aţi cîştigat, domnule părinte, să vă dea Dumnezeu noroc...

— Mulţumim, mulţumim, mulţumim, moşule... da\.. dumneata ce făcuşi cu jurămîntul ăla ?... A-ha, da... la sfîrşitul procesului... Bine-bine, nu ti teme, moşule, că nu jură... e păcat mare... nu jură...

— D-apoi că mi-ar trebui polul ăla de vă spusei... Şi dac-oi pierde, vă muncesc pentru el...

—Apoi că acum ce munci au mai rămas ? Porumbul l-am strîns... poate la culesul viei... dar e mult pîn-atunci, moşule, că strugurele e tot aguridă acum la începutul lunii septembrie... şi mi-e...

—...că mor, ai ?...

—...ba că pleci cumva din sat, dac-o jura Bondoc şi ţi-o lua averea... Da' asta-i glumă, moşule... nu de asta nu pot să-ţi dau... că doar nu sunt eu omu ăla, pentru un pol... mai ales cu dumneata, care-ai dat totdeauna un pomelnic la sfînta biserică... Dar eu, uite, nu-s mînă spartă... nu iau cu mine decît ce trebuie... Cum sunt dator să-mi cinstesc martorii. Şi ştii pe Petre Naibă cum gîlgîie pe gît... Apoi mă întreb : mi-o ajunge mie pentru atîtea guri ? că n-aş vrea să-mi zică martorii mei că sunt un calic... Iartă-mă, moşule, dar nu pot...

Şi domnul părinte Tănăsescu nu mai stătu o clipă să asculte. Martorii toţi, cu Petre Naibă în frunte, ieşiseră în uşa prăvăliei şi aşteptau acolo. Iar moşul, după ce fu mîngîiat şi de domnul conţilier cu vorbe de mîhnire că nu poate să-1 „servească" şi cu mustrări de ce nu i s-a „adresat" cu o jumătate de ceas mai devreme, „că atîta lucru putea să-i facă — nu suntem cu toţi dintr-un partid ?", se îndreptă dîrz spre Neacşa :

—Hai, mătuşă !

— Păi, jurămîntul ?...

— Cu ce vrei să-1 facem ?... Dacă nu ţi-a trecut prin ăl cap să pui deoparte cincizeci de lei...

— Şi averea noastră ?...

— Tot jura el... Un şarpe ca ăsta jura... mai se duceau pe gîrlă şi ăi triizeci de lei şi polu de-1 înprumu- tam... Aşa ne mai rămîne şi nouă de-o pîine... Şi de cîte-o luminare...

— Şi de cîte-o...

— Luminare...

Şi moş Toma porni înainte, hotărît şi drept. Mătuşa Neacşa îl urma, înaltă şi ea ca bradul şi şchiopătînd de-un picior. Faţa de culoarea micşunelei i se făcuse acum ca şofranul. Iar ochii îi luceau mici şi ageri sub cîrpa albă, adusă pînă deasupra sprîncenelor. Ea mergea astfel după moşneag, fără să mai întrebe nimic» Numai buzele mici şi agere îi jucau repede în versurile rele ale unui descîntec de moarte. In curînd cotiră, şi judecătoria nu se mai văzu. Iar cele două capete ale cîrpei din capul mătuşii, petrecute cu mult dichis pe cap şi pe sub bărbie şi lăsate în falduri elegante pe spate, ca velamenul matroanelor romane, fluturau uşor în urmă-i două aripi albe, obosite.

Gîndirea, Bucureşti, an. XIV, nr. 10, decembrie 1935, pp. 495—505.'

CUPRINS

DIN VOLUME

(Continuare)

Scuarul · · · · *

Examenul ." ι ·· · ·

Frigul β ? s δ s

DIN PERIODICE

DIN VOLUME 1

ca două

echino
derme
înstelat

e, Din
ochii îi
ţîşnesc 14

filelor
întoarse

umple
odaia
larga ţi

pătrată
de
nespus

ă
înfrigu
rare. 27

sară, sa
salte,

să
chite..: 34
— Teşi... 48

—

Un

de e

Mocan
u ?
întrebă

numai
decît

domnu
l 63
doare. 65

rămaseră
tăcuţi pînă
li se aduse

comcnzile,
apoi
izbucniră

Într-o
violentă

discuţie
ungurească. 163

luat trenul
de amiazi... 165

Şi domnul
cel spilcuit
şi tmăr *se*

înclină
politic. 172

Şi-ji aducea
încă aminte
din nou

aa?a
constatare 220

dată
înfricoşat
ă şi

şovăitoar
e». O, nu,

acum
rănitul 225

unui fluviu
— încît,
vezi bine ce

mai răraîne;
ca 227

Dar
doamna
Sandulia

n plecă
ochii,
dînd din

umeri,
plictisită. 246

Pînă cînd s-
a auzit la
Dimulcasca.

.. Pliii,
donmuk[1]... 286

şi dc geniu,
ca un
excrement

pe-o
marmura
cclcbrăi 291

— Lumea *e*
rea, *ie* a
mestecară

cu vorbâ *ml*
glâSutî 305
Monumentul
Filodor Mîna

Noaptea focurilor

împricinaţii

11 — Nuvele, **vol. II**
— Gib. **I.** Mihăescu